

MOLNÁR GÉZA

Szerencsés feltámadás

REGÉNY

BUDAPEST

**Sorozatszerkesztő:
SIMOR ANDRÁS**

**Tipográfia:
DOMJÁN ISTVÁN**

© Molnár Géza, 2006

Hogy érezheti magát valaki, ha alvás után felébredvén valamiféle Mars-béli tájon találja magát, ahol első pillantásra minden olyannak tűnik, mint amiben addig élt, ám

hamarosan kiderül, hogy mégis egészen más most a világ?

Csopaki Dömötör kisvárosi tanácselnök nehéz betegségbe esik, de tetszhalálából, kómájából egy földrengés kelti életre, mely feldobja koporsóját a sírból. A temetőből hazaindul, hogy birtokba vegye az életet, ám míg odalent pihent, itt fenn minden gyökeresen megváltozott. Felesége, a bánatos özvegy a tanácsitkárból választott polgármester tuniszi nyaralásból érkező felesége lett. Bolondnak nézik őt, aki a halott Csopakinak adja ki magát...

Mulatságos, tragikomikus kalandok sorozatán át találja meg új helyét a rendszerváltással átalakult világban.

Molnár Géza új regénye döbbenetes mélységeket is felvillantva, finom iróniával, groteszk epizódokkal, fordulatokkal ábrázolja a feltámadt tanácselnök útját, melyet lírai gyengédséggel ábrázolt új szerelme is gazdagít.

Letölthető:

[\[PDF formátumban \]](#) [\[EPUB formátumban \]](#)

I.

Az állólámpa színes burája kellemes aranyfényt bocsátott a fotelra, melyben Csopaki Dömötör üldögélt. Vacsora után itt szeretett megtelepedni, egy-egy szivar barátságos társaságában olvasott jó magyar regényeket, Mikszáthot és Jókait, tanulmányozta a vaskos történelemkönyveket, melyeket a városi könyvtár vezetője, Harangozó Krisztina ajánlott figyelmébe. Ez volt a passziója, letűnt évszázadok, évezredek birodalmainak megismerése, császárok és hadvezérek, népek csatái, hódítások és bukások, az inkvizíciók vérengzései, parasztforradalmak, rabszolgalázadások, mindenekelőtt a dicső magyar szabadságharc, melynek egyik csatájában dédnagyapja is részt vett, a kiegyenesített kaszákkal küzdő jobbagysereg élén rohant a szolnoki hídon küzdő honvédek megsegítésére. Csopaki Dömötör nagyapja még pendelyes kiskölyökként ismerte a legendás öreget, ki kétoldalt lógó varkocsba fonta s disznózsírral kente fehér haját. Nagyapjáról apjára szállt a történet – mely, mint a múltból idevilágító, lángoló fárosz mutatta az utat: a nemzet szabadságáért a népnek habozás nélkül síkra kell szállnia!

Csopaki gondolatai szivarozás közben a maga családja történetét is felidéztek. Csopaki Dömötör édesapja az áldásvári grófok uradalmában volt kovácsmester, az egyetlen ember, akinek még a csendőrök is eltűrték, hogy a Népszavát járassa és szűkebb baráti körében a szociáldemokrata eszmékről beszéljen. A felszabadulás után az uradalomból néki is kimértek tíz holdat a hozzá való lábasjósággal, de idősebb Csopaki a termelészövetkezet megalakulásakor mindezt rögtön bevitte a közösbe, csupán a tejelő állatokat tartotta meg, mondván, néki itt van a kovácsműhely, az ő munkájára a cselédségből gazdákká átvedlő parasztoknak ugyanúgy szüksége van, mint volt az uradalomnak is. Ó, az a kovácsműhely!... Még pendelyes kiskölyök volt az ifjabb Csopaki, amikor már legkedvesebb időtöltése a báméskodás volt apja kovácsműhelyénél. Az inas lábbal nyomta a kohó fújtatóját, a koksziparásról szikra-

nyalábok röppentek, apja a nyakig érő hosszú bőrkötényben ott állt az üllőnél, benyúlt a parázsban hevülő vasért a fogójával, színét vizsgálta, megforgatta, visszadugta, s mikor már jónak találta, rátette az üllőre, ő maga csak tartotta s kalapácsával az ütemet cincogtatta, a készenlétben várakozó két segéd a nagykalapácsokkal mintha csak rohamra mentek volna, úgy ugrottak neki a kékre-zöldre hevülő vörösen izzó vasnak, gyönyörű ütemeket, dallamokat formáltak, míg a patkó elnyerte valódi alakját, beleütötték a szögluka- kat. Nagyon gyorsan dolgoztak, hogy a vas ki ne hűljön, kint a kocsis már felemelve tartotta a ló lábát, a mester pedig ráigazította, a patát megfaragta, aztán rászögezte a patkót, miközben az égett pata szaga eláradt a műhely körül a levegőben. Voltak akik utálták s bűdösnek tartották ezt a szagot, neki sajátosan kellemes volt, s valahányszor a későbbi években eszébe jutott, mindig az apja kovácsműhelyét idézték emlékezetébe, a két vasgyúró segédet, a bőrkötényes apját, ki drótkeretes szemüvege mögül éberén figyelte, irányította a munkát, a kis kovácsinast a fújtatónál, emlékezetébe beleivódott a kocsikerekek vasalása, a gráfok felhúzása a pörkölődő fára, amint még frissen-nyersen hozták a műhelyből a bognárok... Aztán a közös ebédek a Mama konyhájában... Mester, segédek, inasok egy asztalnál ültek, s a Mama úgy főzött-sütött minden nap, mintha csak a maga családjának készített volna ebédet.

A későbbi években, az iskolapadból szabadulván a nyári szünetekben ő is odakunyerálta magát az apja keze alá a műhelybe, ízlelgette, tanulgatta a kovácsmesterséget, de csak módjával, óvatosan, nehogy valami baj érje az emberpróbáló, nehéz munkában.

Akkor még azt hitte, ez az ő jövője is, a generációk óta apáról- fiúra szálló kovácsműhely.

Ám a formálódó új hatalom nem hagyta, hogy az apja sokáig verje a vasat a műhelyében, jöttek a Megyétől, de még Pestről is főemberek, kik mindegyre hajtogatták, ilyen nagytapasztalatú, szocialista kádernek a közéletben a helye, mivel az egész régi intelligencia, a gazdatisztek, jegyzők, tanárok mind elmenekültek a visszavonult német és magyar csapatokkal, elmentek Nyugatra, itt hagyták a népet ebek harmincadjára, nincs senki a hivatalokban, hogy lesz ebben a községben közigazgatás, tanítás hogy másról ne is beszéljünk?...

Így lett idősebb Csupaki Károlyból Áldásvár első polgármestere a bimbózó demokráciában. Egyetlen fiúgyermeke épphogy kibújt az iskolapadból, nagy lelkesedéssel hozzálátott a minden párt fiataljait magába hívó közös ifjúsági szövetség létrehozásához. Apja gyakran szónokolt az áldásvári gyűléseken s nem mulasztotta el beszédeibe beleszőni a gondolatot: „Elvtársaim, barátaim, bárhová állít benneteket a sors, bármilyen megbízatást kell teljesítenetek, soha ne feledjétek, honnan indultatok, hogy a tehén valaga mellől jöttetek...” A polgármesteri hivatal értekezletein is, mielőtt elmondta a programot, végignézett a vezetőkön, a szobafestőből lett rendőrkapitányon, a suszterből lett főjegyzőn, a boltosból lett adóhivatali főnökön, s mind a többieken, kikből összeállt Áldásvár elöljárósága, s drótkeretes szemüvege mögül hunyorogva, derűvel megjegyezte: „Lám csak, milyen hazug volt az úri világ, mikor azt mondta, suszter maradj a kaptafánál! Az urak elpucoltak s azt hitték, nélkülük összedől a világ. De lám, Kelemen elvtársból, ki otthagya a háromlábú suszterszéket, milyen jó főjegyző lett...” S miután az értekezlet végére értek, azzal zárta be az ülést, hogy emlékeztette a jelenlevőket, soha ne feledjék, honnan kerültek a magas pozícióba: mindnyájan a tehén valaga mellől indultak el. S ha netán a rendőrkapitány, vagy a főjegyző csendesen megjegyezte, hogy náluk soha nem volt tehén a háznál, az öreg Csupaki csak legyintett: „az nem számít, költői hasonlattal szóltam, jelképesen, barátaim. Ám azt komolyan mondom, mindig szemetek előtt legyen; a koszból, a

szegénységből, a nyomorból kapaszkodtatok ki a vasalt-nadrágosok közé, hogy a nép emelt a vállaira benneteket.”

Az ifjú Csopaki Dömötör is ott volt a gyűléseken, mohón szívta be magába az új világ, a nép uralmának megteremtésére hívó elveket, tanításokat, s mindezeket átvitte az ifjúsági szervezetbe a MADISZ-ba is, melynek Áldásváron hamarosan ő lett a titkára. Szeretett buzdító, lelkesítő beszédeket mondani s ezekbe beleszötte az apjától hallott intelmeket: „Barátaim, fiúk, lányok, nagy jövő áll előttetek, de bárhová is állít benneteket a nép bizalma, soha ne feledjétek, honnan indultatok, jöttetek!”

Az idősebb Csopaki nem lelkesedett fia politikai szerepléséért. Egyik este a hivatalban töltött fárasztó nap végén leült vele beszélgetni.

– Nézd édes fiam, nagyon szép ez a buzgalom, amit az ifjúság mozgalmában tanúsítasz – kezdte, miután megtömkölte cseréppipáját s a kapadohány büdös füstfelhőit fújta maga elé –, de ebből megélni nem lehet. Nem ellenzem én, hogy ezt csináljad, csakhogy ebből nem lesz kenyér a kezvedben.

– De hát apám is a nép javán munkálkodik, milyen rangos hivatalt vállalt és abból sem csorog sok pénz a konyhára – vetette közbe az ifjú Csopaki. – Gyakran hallom a Mamát, hogy más iparosemberek újranyitották a műhelyt és azoknál tele a kamra. Minek az a cifra cím, hogy polgármester, meg a nagy szónokolások az új világról, ha idehaza nem érezni semmi hasznát... Ne értsen félre, apám, ezt a Mama mondja. Én szívvel-lélekkel a szocialista eszméket pártolom, és harcolok a reakció ellen és kiállók amellet, hogy áldozatokat kell hozni a jobb életért.

Az öreg türelmesen végighallgatta a fiát.

– Az én apám is nagyon ellene volt, amikor kezdtem feljárogatni a szociáldemokrata körbe, hát még mikor vettem egy-egy Népszavát. Mert féltett. Azt mondta, itt van ez a kovácműhely, minden felmenőnket eltartotta, miért nem elég ez nekem? Sokat vitatkoztunk, mondtam neki, nem csinállok semmi törvénybe ütközőt, nem járok agitálni, de változik a világ, és már szeretnék az orromnál is tovább látni. A műhellyel persze igaza volt. A jó kovácsra az uraságnak is szüksége volt, megvédett a csendörök zargatása ellen.

Az idő kereke gyorsan forgott, választások zajlottak, a két munkáspárt egyesült, ezt azonban az idősebb Csopaki nem tudta jó szívvel elfogadni. „A kommunisták beszipantották a szocdemeket, ez már diktatúra, nem az a demokrácia, amiért a szociáldemokraták harcoltak. Ez már nekem nem kell” – mondta eltökélten s mikor a közigazgatást is átszervezték, otthagya a polgármesteri hivatalt. Hogy ő tanácselnök legyen? – erről hallani se akart, bár, az igazat szólva, nem is nagyon kapacitálták a főlsőbb hatalmasságok. Még leginkább a fia gyözködte őt; ez a népi demokrácia útja, a pártnak igaza van, a reakció támad; az öreg csak legyintett; „Ha megnézed ezeket a pártvezéreket, láthatod rajtuk, ezek már mind elfeledték, hogy honnan indultak el...”

Mindazonáltal az öreg Csopaki Károly is értette az idők szavát, a fiát taníttatta, érettségije után pesti egyetemre küldte, ő maga beszüntette a szociáldemokrata igazság harsonázását, nehogy bajt hozzon a KISZ-ben is előretörő ifjabb Csopakira, aki sikerrel végezte a jogi egyetemet s az életpálya betetőzéseként eljutott Áldásvár tanácselnöki székébe.

Sok minden eszébe jutott doktor Csopakinak a marasztalóan kényelmes fotelban üldögélve, némely keserúségek is, előjött a Miska-fiú, ki nagyszerű tehetséget felmutatván az akkoriban, a hetvenes évek derekán még a tudományok ismeretlen világába tekintő számítógépezésben, Németországba szóló ösztöndíját felhasználva Amerikába települt s ott is ragadt. Mi volt ez, ha nem rút árulás? – kérdezte magában a tanácselnök. – Szegény apám, ha élne, mondaná, ez a kölyök is elfeledte, hogy a mi

családunk is a tehén valagától indult, már költői hasonlattal szólván...

Sokat emésztődött a Miska-gyerek disszidálásán, nem volt ez tréfadolog, áttelepülni a legveszélyesebb imperialista hatalomba, ez az ő makulátlan káderlapján is csúnya foltot ejtett, ilyen disszidens családtag miatt őt is leválthatják a tanácselnöki posztról. Sokszor ébredt verejtékben úszva, vajon reggel mi vár rá, ha bemegy a hivatalába? Aztán ahogy teltek a hetek, hónapok, nem történt semmi, az illetékesek szemet hunytak az eset fölött.

Nem is volt hajlandó „Miszter Csupaki” leveleit elolvasni, válaszolni rájuk még kevésbé, Sarolta asszony anyai szíve hajlékonyabb lévén, magára vette a kapcsolattartás nehéz terhét, bár ez a század vége felé kocogó viharos évtizedekben már egyre döcögösebbé vált.

... El innen, derűsebb emlékekbe – intette magát a tanácselnök. Erőset, mélyet szippantott a szivarból, hatalmas füstfelhőt fújt maga elé. Ekkor lépett a szobába Sarolta asszony, ki háborogva csapta össze a kezét: „Jeszus, már megint az a bűdös bagó! Hányszor megígérted, a Szeremley Franci is mondta, nem lesz ennek jó vége, pedig ő orvos, rá igazán hallgathatnál...”

És mintha csak igazolni akarná a szemrehányásokat, fuldokló nehéz köhögés tört elő Csupakiból. Elnyomkodta szivarját, és amikor már szóhoz jutott, mentegetőzött: „A rosseb aki megeszi, valami újfajta vírus ez...” Ezt azonban nem lehetett beadni Sarolta asszonynak: „Persze-persze, nem a bagó, hanem ez a hónapok óta rágcsálódó vírus. Száz szónak is egy a vége, ki kell ezt a köhögést vizsgáltatni, apukám...”

A férje sokáig ódzkodott, nehezen adta be a derekát, pedig már ő is érezte a mellkasából a veséi felé burjánzó fájdalomkból, szaggatásokból, hogy itt nem csak a bagóról lehet szó.

– Summa-summarum – mondta a kórházi főorvos a hosszadalmas kivizsgálások végén –, a baj enyhe lefolyásnak ígérkezik, de csak akkor, ha a szükséges kezeléseket itt végezzük el.

Amikor betegségével beutalták a megyei kórházba kezelésre, még külön szobában helyezték el telefonnal, rádióval, televízióval, de idő múltán már kétágyasba rakták, mert az ő helyére a megyei főjegyzőnek volt szüksége, kinek kiújult a hasogató reumája, Csupaki úrnak meg az állapota már annyit javult, hogy nincs szüksége a megkülönböztetett elhelyezésre. Ugyanezen okból költöztették később a sokágyas, tágas kórterembe, a főnővér nyájas mosollyal mondta: „Csupaki úr hamarosan úgyis itthagya minket, addig a kis ideig jobban érzi magát a népes társaságban...”

Áldásvár tanácselnöke világeletemben a közügyek alakulását a legnagyobb figyelemmel kísérte, odaadó hűségű pártember és közhivatalnok volt, munkáját a lakosság általános bizalma és megelégedettsége kísérte, nem lehet véletlennek tekinteni, hogy időről-időre ellenszavazat nélkül emelték a város első emberének posztjára.

Doktor Csupaki Dömötör megszállottan szerette munkáját, fent a megyei szerveknél kiharcolta a pénzeket a külső városrészek csatornázására, a fontosabb utcák aszfaltozására, a villanyt kivitette a távoli tanyaközpontokba, intézkedett, hogy az egész határt uraló nagy téesz-be is telepítsenek korszerű orvosi rendelőt – de ki tudná szerbe-számba venni az eltelt évtizedek sok jótéteményét, hozadékát.

A tanácselnök akkor sem lapított, amikor az ország gazdasági helyzete súlyosbodott, emelkedtek az árak, nőttek a lakosságra nehezedő terhek, a gyűléseken, fórumokon védelmezte, magyarázta, indokolta a párt és a kormány politikájának helyességét, szükségességét. „Helyt álltunk már nehezebb időkben is, elvtársaim, kedves barátaim, ezúttal is le fogjuk győzni a nehézségeket” – szónokolt hévvel és

lelkesedéssel, elengedvén füle mellett az alattomos közbedünnyögéseket s a befejezés után szokásos taps erőtlenedését, gyérülését.

Ám hazatérvén otthonába, a legnagyobb figyelemmel kísérte a televízió és rádió keresztül a fővárosban zajló vitákat a változások fontosságáról, a szocializmus megújításáról, az eddigi elavult modell lecseréléséről, az oly sokfelől harsonázott „modellváltásról”.

Érdeklődése akkor sem lankadt, amikor ez a nehéz betegség rátört. Átkerülvén a tágas kórterembe, Sarolta asszonnyal zsebrádiót vettetett, azt fülére szorítva értesülni tudott a haza s a nagyvilág eseményeiről, anélkül, hogy ezzel betegtársait zavarta volna.

Hogy mekkora terhet jelent egy ilyen nehéz betegségben szenvedő férj hűsége, odaadó gondozása, azt csak azok a feleségek tudják, kiket ilyen csapással sújt az Úr. Minden látogatási napon beutazni a megyei kórházba, előtte elkészíteni, s magával cipelni a beteg óhajtott, kedvenc ételeit, megetetni őt mosolyos biztatással s utána az ágy mellé tett széken újra, és újra végighallgatni keserű zsolozsmáit a nem szűnő fájdalomkról, a gyötrelmes kezelésekről, a türelmetlen orvosokról, kiket láthatóan a legkevésbé sem érdekelnék az újabb kínok, közönyösen darálják a megszokott biztatást, meg fog gyógyulni. Csopaki úr, csak egy kicsit legyen türelmesebb, s már lépnek is odébb az ágyától, pedig tudja ő is jól, hogy az ő drága kedves felesége keni a kereket, mindenhol, orvosoknál és nővéreknél egyaránt lerója obulusait a paraszolvenciának nevezett betegadó formájában.

S mindehhez még itt a tágas kórteremben, a sokféle népségből rekrutálódott betegállományban tapasztalnia kellett, hogy mily kevesen vállalják a szocialista társadalmi rendhez tartozást, még az oly csekély külsőségekben is, mint a megszólítás. Amikor egy lábbonjáró beteghez kérő szóval fordult, ő, az ágyhoz kényszerített szenvedő: „Megkérhetném az elvtársat, hozna nekem egy pohár friss vizet”, az illető így válaszolt: „A víz az rendben van faterkám, hozom magának, de vegye figyelembe, itt nincsenek se urak, se elvtársak, itt csak betegek vannak...”

Amiből magától értetődően következett, hogy itt kipusztult az elvtárs szó, itt mindnyájan urazzák egymást.

Amikor ezt megemlítette Saroltának, az asszony csak vállát vonogatta s megjegyezte: „régóta mondom neked, apukám, te nem tudod, mi van az emberek között. Én járok a piacra bevásárolni meg a közértbe, hallom az asszonyokat, busszal jövök a megyeszékhelyre, ott vagyok az utasok között, te meg reggel beülsz a hivatali Volgádba, ott vagy a Tanácsházán napestig, aztán hazajössz a Volgával, amivel most a Kenéz Jocó, a tanácsbíró furikázik... Változik a világ, ilyenekkel ne foglalkozzál édes apukám, neked az legyen a legfontosabb, hogy meggyógyuljál...”

Doktor Csopaki Dömötör természetesen már korábban észrevette, hogy „változik a világ”. Nagy átalakulások készültek kicsiny hazánkban is. A betegágyi tétlenségben sok minden megfordult a forgalomból kivont tanácselnök fejében, az is, netán a régi megbízható gárdát új erőkkel frissítik? Tán csak nem akarják őt is elmozdítani? A kórteremben zajló vitákból az is kitűnt, sokan bizonyosak, hogy a mostani fejéseket lapátra teszik...

Doktor Csopaki ebbéli aggodalmait eloszlatta, hogy a megyei párttitkár is eljött hozzá beteglátogatóba, mosolyogva üdvözölte az „öreg harcost”, letelepedett az ágya mellé s mindjárt azzal kezdte, beszélt az orvosokkal, akik csupa jót, biztatót mondtak a közeli felgyógyulásáról, aminek már igazán ideje, mert Aldásvár lakossága is türelmetlenül várja tanácselnökét.

Az a bizonyos „közeli felgyógyulás” csak halasztódott, s az álmatlan éjszakák új

kételyeket fakasztottak.

... Mire volt jó ez a háromszoros kórterem-csere? Elsőbbet az egyágyas különszoba, aztán a kétágyas és most ez a tömegszállás. Csakugyan annyit javult az állapota? Amikor a napokban a nővérke kíséretében kitámolygott a folyosói WC-re, váratlan ötlettel ráállt a mérlegre. Le is szédült volna róla, ha az erőskezű kísérője el nem kapja. Mikor már kiegyensúlyozódott, a nővérke beállította a tologatható súlyocskákat s közölte az eredményt: hatvan kiló. Doktor Csapaki felnyögött: „Tíz kilót fogytam... Normális, stabil testsúlyom évtizedek óta hetven kiló. Hová lett rólam az a tíz kiló?” A kórterembe visszamenvén tovább dunnyogott: „Hiszen csak fekszek éjjel-nappal hónapok óta, nem csinálok semmit...” A nővérke vigasztalta: „Ez a nehéz betegség leeszi ám a húst az emberről...” Az éjszaka árnyai, lidércci. Körülötte hangok, horkantások, nyögések, néha egy-egy jajszó. A szomszéd ágyon közeli faluból behozott öreg parasztember feküdt, fél éjszakáját az ágy szélén üldögélve töltötte, takaróját a fejére borítva olvasott, elszívott egy-egy cigarettát, aztán köhögött és hányt. Egy alkalommal Csapaki azt hitte, rosszul van, tán be kéne csengetni az éjszakás nővért, meggyújtotta a lámpát, akkor látta, hogy szomszédja valami sűrű fekete levet okádott az ágytálba. Ez bizony alvadt vér volt, a pusztuló gyomor nedveivel, ezt még a laikus is megállapíthatta. Döbbenet nézte, az öreg visszafeküdt az ágyba s ráfordult: „Otsa mán el azt a bűdös villanyt! Kiégeti az ember szemit...”

Csopakiban felidéződött a nagyvizit, a főorvos ennek a betegnek is azt mondta, „Türelem, csak egy kicsit tűrjön, meg fog gyógyulni...”

Másnap, épp mikor az öregember felesége volt itt látogatóban, az ágy végénél megjelent a kezelőorvos és jól hallhatóan, fennhangon közölte: „A vizsgálat azt mutatta, bezárult a nyelőcsőve és gyomorszája, nem tudjuk tovább kezelni, a hasán kellene nyílást vágni, hogy táplálják, ezt azonban az állapota nem teszi lehetővé”... Az orvos megfordult és elment.

A vén parasztból éktelen, vad düh szakadt ki: „Az anyátoknak azt a bűdös úristenit! Rohadt kommunisták!...”

Felesége, fejkendő, csendes asszony, csillapítani próbálta: „Az orvosok nem tehetnek a bajodról. Öltözzél, a Józsi gyerek lent vár a Moszkviccsal, odahaza nyugodtabban leszel...”

Csapaki riadtan nézte a megüresedett ágyat. Az öreg is tudta, hogy a halál szólt az orvos szájával; de a végzetes diagnózist hallva, miért szidta a kommunistákat? Meglehet, az eltelt évtizedek során a „kommunista”-jelző ugyanolyan szitok-szóvá alakult – egyesekben – mint a „piszkos gazember”, „ócska strici” – meg hasonlók. Ennél azonban sokkal ijesztőbb volt az imént lejátszódott jelenet, az orvos belépője, rövid magánszáma, az öregember dühöngése, majd távozása, mintha csak valamely színdarabból vágták volna ki s tették ide, a tágas kórterembe.

És éjjel, alvás helyett megint csak az öreg ágyyszomszéd jelent meg előtte. Erővel továbbüzte gondolatait, a fiatalabb évek kellemesebb élményeire; újra ott volt a futballpályán, ahol az Aldásvári FC-ben centercsatárt játszott, érezte teste izmait, a tüdőt, mely soha nem fulladt, a szívet, mely a szélesebb lefutásokat is bírta. Ő volt az áldásvári szurkolók kedvence, ő, a „Tülkös”, ahogy keskeny arcából előreugró nyírott angolbajusza fölött trónoló csontos, vastag orra miatt becézték. És micsoda kemény, éles tekintettel vette célba az ellenfél kapuját lövés előtt, a labda szinte átszakította a hálót, és bozontos szemöldöke alól kék szeméből akkor is ez a célratörő határozottság sugárzott, ha a tanácsuléseken valamilyen nyögvenyelős határozatot kellett keresztülvinni. Erösszálú, rövidre vágott túskehaja alatt hátracsapott homlok keretezte csontos arcát, vékony, keskeny száját, Kenéz Jocó, a tanácstítká, ki mellette ülven oldalról látta az elnök fejét, mondta is kollegáinak, hogy profilból nézve olyan ez, mint

egy fenyegetően előremeredő balta. Erre is emlékezett doktor Csapaki ezeken az álmatlan éjszakákon, mert visszamondták néki Kenéz Jocó szavait, ő ezen a legkevésbé sem sértődött meg, ezt a balta-hasonlatot dicséretnek, elismerésnek vette.

... De hová lett mindez nehéz betegsége alatt, a váltakozó kórtermek ágyain? Karjai, combjai lesóványodtak, elszállt belőlük az erő, valaha domború, hatalmas mellkasa belappadt, tüdeje nehezen kapdosta a levegőt, szíve alig észlelhetően, kihagyásokkal lüktetett, s ha a kórházi borbély tükrébe pillantott, üregébe mélyen behúzódott, beletöppedt, szürkébe halványodott tekintet nézett vissza rá.

Egy ilyen álmatlan éjszakán, amikor a kórtermet csak az őrzőlámpa halvány lidércfénye világította meg, a tanácselnök összerakta az eltelt hónapok rideg tényeit, s arra a hátborzongató bizonyosságra jutott, hogy itt már nem lesz semmiféle gyógyulás. Meg fog halni. Ezt a felismerését azonban egyelőre senkinek sem mutatta, senkivel sem közölte.

Az utóbbi napokban furcsamód megszorodott látogatói is mind örvendező jó híreket hoztak. Bakos Pisti, a termelőszövetkezet elnöke is, miután letelepedett az ágya mellé tett székre, azzal kezdte: most beszélt az ügyeletes orvossal, ki a leghatározottabban kijelentette, a tanácselnök úr hamarosan elhagyhatja a kórházi ágyat, olyan kedvezőek a laborleletek. „Tehát a gyógyulás útjára léptél, édes egykomám – mondta Bakos Pisti, ez a pirospozsgás, mázsás ember s biztatóan megveregette a beteg paplanon heverő kezét – hamarosan együtt rúgjuk a bőrt, vén Tülkös, az öreg fiúk meccsén...”

Arról is beszámolt, hogy a termelőszövetkezetben jól mennek a dolgok, a melléküzemágak beváltak, a háztájiak is jól fizetnek a tagoknak, nagyon sokan küldik jókívánságaikat, mielőbbi gyógyulást kívánnak...

A délutáni csendes-pihenő után váratlan látogatója érkezett. Harangozó Krisztinát, az áldásvári könyvtár vezetőjét látta belépni az ajtón, ki, miután körülpillantott a kórteremben, határozott léptekkel jött az ágyához.

– Drága, drága tanácselnök úr! Szívbeli kedves jóbarátom! De örülök, de nagyon boldog vagyok, hogy újra láthatom – mondta, s közben leereszkedett az ágy mellett álló székre. Tenyerébe vette Csapaki Dömötör kezét, simogatta a megvékonyodott ujjakat.

– Látja, kedves Krisztike, mit művelt velem ez az átkozott betegség – mondta Csapaki. – Nem is vagyok én már az a régi, aki oly sokat és nagy örömmel járt a könyvtárba. Mégis, ilyen nyomorult állapotomban is, mikor már fél lábbal a sír szélén vagyok, nagy örömet hozott nekem.

– Ó, nem szabad ilyeneket mondani, ne beszéljen így, kedves Dömötör. Ugye, nem haragszik, hogy azzal a régi bizalmassággal szólítom, amivel a könyvtár kutatószobájában beszélgettünk...

– Dehogy, dehogy – nyugtatta őt Csapaki. – Sőt, kifejezetten örülök. Az elmúlt évek, az élet sok szépsége...

Nem tudta folytatni, elérékenyült. Krisztina megjelenése felidézte benne azokat a jóízű, sajtáságosán meghitt, kellemes órákat, melyeket kettesben töltöttek a könyvtárban.

– Ugye, letehetem a kabátomat? – kérdezte Krisztina. – Kint csípős szél fúj, itt meg már fűtenek...

– Ott a fogas az ajtó mellett – mondta Csapaki.

Látogatója kibújt a tejeskávé színű, könnyű, teveszór felöltőjéből, s a fogashoz sétált vele. Ez a ruhadarabja is olyan finom, választékos ízlésű volt, mint a kosztüm, melyet viselt, s mely diszkréten kirajzolta csípőjének, kebleinek vonalát. Barna, túsarkú

cipője, karcsú bokája felhívta a sok beteg figyelmét a látogató szépen formált alakjára, s rögtön arra gondoltak, milyen nagyszerű nőt csípett fel magának az öreg haver.

Krisztina újra a beteg mellé ült, gyengéden simogatta a hártyavékony bőrű kezét. Csupakinak megsajdult a szíve.

– Tudja, Krisztike, most érzem igazán, hogy mit veszítettem, amikor elfojtottam, visszanyomtam magamba mindazt, amit maga ébresztett fel bennem...

Krisztina megértően bólogatott, s kedvesen mosolygott.

– Én is úgy voltam azokkal a látogatásaival, drága Dömötöröm. Nehezen vártam az érkezését, lassan múltak az órák, s amikor végre megjött és beszélgetni kezdtünk, elröppent a hétköznapi szürkesége, ránk telepedett a lappangó szerelem. Igen-igen, én is éreztem, tudtam teljes bizonyossággal, hogy nemcsak én, de maga is...

Közel hajolt a beteghez, szőke haja ott repdesett Csupaki előtt, ki önfeledten bámult Kriszti nagy kék szemeibe.

– Hogy én mekkora marha voltam – nyögte keservesen. – Örökké a közerkölcs, a család, a pártfegyelem... Az élet a szenvedélyekkel, örömmel elrohant mellettem... De most már késő.

Kriszti finom puszit lehelt Csupaki arcára.

– Sohasem késő, drága Dömötör. Meg fog gyógyulni és akkor másik életet kezdünk.

Csupaki eltökélten ingatta a fejét:

– Nekem már nincs sok hátra... Ha hívő keresztény lennék, azt mondanám, hogy odaát... De tudom, hogy nincs odaát, csak ez a földi valóság.

– Így igaz – mondta Kriszti. – Ezért hiszem és tudom, el fog jönni hozzám. Semmi sincs befejezve.

Fölállt:

– De most már mennem kell, indul a buszom vissza Áldásvárra. Isten vele kedves Dömötör, csókolom magát milliószor. Mielőbbi teljes gyógyulást kívánok a viszontlátásig...

Csupaki az ajtóig kísérte tekintetével, aztán hanyattfekve, mozdulatlanul bámulta a mennyezetet. Újra élte életének ezt a furcsa kalandját, ezt az évekig tartó kellemes jó barátságot, melyről tudta, ha akarná, forró, kedves szerelemmé lobbanhatna. Krisztina is nem egyszer tanújelét adta, hogy a parázs őbenne is izzik, s egyszer, valamely ünnepség díszbédjén, amikor egymás mellett ültek s az elfogyasztott borok hatása alatt megfogta, s megszorította a lány asztalon pihenő kezét, Krisztina akkor az ölkébe lógó abrosz rejtlő tekében odanyomta combját az övéhez, de tűzzel és hevesen. S pont akkor szólt át az asztal másik oldalán, velük szemben ülő Sarolta: „Apukám, ideje most már indulnunk”...

A varázs, a kábulat, mely ezekben a pillanatokban Csupaki fejére borult, széttöredezett, elszállt. Mert hisz következhetett volna néhány szó a szerelemről, halkan, Krisztina füléhez hajolva, amit a terem zsibongásában úgysem hallott volna senki s utána látogatás Krisztina lakásán s mindaz, ami ilyenkor történni szokott, az, amiről derűs vihogások közepette oly gyakran esik szó kártyázó, iszogató férfitársaságban.

Ó, mennyi ilyen s ehhez hasonló szerelmi viszony szövődik Áldásváron is, titkos kapcsolatok, melyekről mindenki tud, aztán a rejtett, dugott botrányok, a szerelmek nehéz, kínos befejezése...

Csupaki, amikor később mindezt hideg fejjel végiggondolta, teljes világossággal

látta, hogy ő, a város vezető közéleti embere ezt az utat nem választhatja.

Hogyan szónokolhatna akkor a gyűléseken a község tisztaságáról, hogyan mondhatna ítéletet a megyei pártszervezet fegyelmi bizottságának tagjaként ilyen és hasonló ügyek tárgyalásánál?

A községi embert ezer árgus-szem lesi. Irigyek, furkálódók, kíváncsiak, pletykafészek és bajkeverők. Aknamező ez, ahol minden lépést meg kell gondolni.

Így aztán a társasvacsorán fellángoló vágyakozás, szerelmi szikrázás folytatás nélkül maradt. Átalakult kedves, meghitt barátsággá.

Harangozó Krisztina a történelem- és könyvtárszak egyetemi diplomájának elnyerése után kapta meg az áldásvári könyvtár igazgatói állását. A fővárosból helyezték ide, Csupaki Dömötör örömmel fogadta a tehetséges, fiatal kollegát. Csinos, ambiciózus káder, tele életrevaló javaslatokkal, elképzelésekkel, melyek mind a város kulturális fejlődését szolgálták.

Bár Krisztina nem volt párttag, mégis nagy érdeklődést tanúsított a politika iránt s megbízható, korrekt aktivistaként közreműködött a város kulturális életének fejlesztésében. Előadásorozatot szervezett a magyar történelem jeles fordulópontjairól, kezdeményezte a helytörténeti múzeum létrehozását, mely a későbbiekben néprajzi gyűjteménnyel is gazdagodott.

Azokon a könyvtári kutatószobában lezajlott beszélgetéseken, amelyeken a világtörténelem fontosabb eseményeit vették közösen szemügyre, nem egyszer előhozakodott Krisztina olyan ötletekkel, gondolatokkal, melyeket Csupaki Dömötör a tanácsuléseken saját elgondolásaiként vetett fel s vitt a megvalósulás útjára. Így jött létre Áldásvár testvérvárosi kapcsolata egy alsószászországi városkával is. Ennek nyomán már természetes fejleményként következett a német nyelvtanfolyam elindítása.

Ahogy mindezek most Harangozó Krisztina beteglátogatása nyomán elősorjáltak Csupaki emlékezetében, váratlanul nehezzé tették az élettől való elszakadás gondolatát. Visszatérően maga előtt látta a nála húsz évvel fiatalabb, karcsú, magas, szőke Krisztinát, tejfehér bőrét, kékfényű szemét, hallotta a bizonyosságot szavaiból, hogy újra találkozhatnak, s új életet kezdenek.

Aztán mindezt a nehéz betegség egymásra sorjázó, új és új kínokat hozó napjai a feledés homályába burkolták. Talán mégis annyi maradt Krisztike látogatásának hatásaként, hogy akaratlanul is élesebb szemmel tekintett a betegágyánál mind gyakrabban megjelenő Saroltára. Eddig még sohasem figyelt felesége évről-évre jobban terebélyesedő idomaira s arra, hogy egyre inkább formázta a vidéki ténsasszonyokat, öltözködésében s viselkedésében is.

Nem fogalmazta meg magának gondolatait, de egyre jobban érezte, hogy Sarolta asszony nem testesíti meg azt a vonzerőt, mely életbenmaradásra ösztökélné. A múltó évtizedek során a kezdeti szerelem is megszokott házastársi kapcsolattá szürkült, örök egyforma beszélgetések monotonijává, gépies, unalmas ágykapcsolatokkal tarkítva.

És most az is eszébe jutott, amire eddig sohasem gondolt, hogy ugyan mi várna rá, ha netán mégis felgyógyulna, s néhány év múlva nyugdíjba küldenék?... A községi ember csak addig fontos, míg felelős funkcióban van. Míg függnek tőle, míg mások sorsát is kezében tartja. S ha kiteszik a pálya szélére, ha nyugdíjazzák, ha eléri a „megérdemelt pihenést” – akkor már belesüpped a szürke névtelenek közé.

Pihenés? A vele vénülő, szürkülő, terebélyesedő Saroltával? Ugyan már... Mihez kezdhetne a hivatal, a tanácsapparat, Áldásvár ezernyi gondja-baja nélkül? Kapálgatna a víkendtelkén?...

Nem, ebből aztán igazán nem kér...

Következő látogatója doktor Szeremley volt, az áldásvári SZTK-rendelő főorvosa, évtizedes jóbarátja, ki szintén azzal kezdte: konzultált a kollegákkal, többel is, egységes diagnózisuk a közeli biztos gyógyulás.

Szinte nyomában járt a város főpatikusa, ki derűs mosollyal mondta: „Látod, milyen marha az ember, hoztam magammal morfiumot, úgy hallottam, a kórházban ez hiánycikk, gondoltam, néked ebben a nehéz betegségben már arra van szükséged, irt meg minden orvos azt mondja, hamarost makkegészséges leszel...”

Mindezekre a vigaszokra, biztatásokra doktor Csopaki hálás mosollyal válaszolt, miközben magában azt mondta: blabla, mesebeszéd ez az egész. Újra előkerült rég elfeledett félelme, a tetszhalál.

Valamikor, még ifjabb mozibajáros éveiben látott egy filmet Drakula grófról, ki halála után az éj leple alatt rendszeresen kilépett a családi kriptában elhelyezett koporsójából, s onnan indult vérszívásra, fojtogatásra, mindenféle ijesztő gonosztettek elkövetésére, addig, míg bátor férfiak egy szőlőkarót nem vertek a szívébe. Akkor Drakula gróf ülőhelyzetbe emelkedett, szeme kidülledt, arca eltorzult, mert addig csupán tetszhalott volt, s most halt meg igazán és véglegesen, hogy a kihegyezett szőlőkaró áthatolt a szívében.

Ugyan Csopaki Dömötör a legkevésbé sem volt babonás, mégis ez az ifjúkori moziélménye, a gonosz Drakula tetszhalála, ez a gondolat, kifürkészhetetlen utakon, makacsul befészkelődött az agyába és rögeszméjévé vált, hogy ha meghal, belőle is tetszhalott lesz a koporsóban, a föld mélyén fog magához térni. Megrázta az iszonyat s kiverte a veríték, ha elképzelte azokat a koporsóban lejátszódó perceket.

Addig-addig gyötörte ez a félelem, míg egy meghittebb beszélgetés során megvallotta Saroltának is, hogy kéri, követeli: halála után az ő szívében is szúrják keresztül a bizonyosság okáért, különben tetszhalottként fog felébredni a koporsóban.

Sarolta hallani se akart erről a rémségről, hogy valakinek átszúrják a szívében, egyáltalán, beszélni sem volt hajlandó a halálról, senkinek a haláláról, legkevésbé Dömötöréről.

Mégis, a tágas kórterem betegágyában, az éjszaka lidércfényes homályában Csopakira újra rámeresztette ijesztő tekintetét a tetszhalál, s következetesen vizitált nála minden éjszakán. Így ment ez mindaddig, míg türelmét veszítve elhatározta, végképp leszámol a félelemmel. Reggel kezelőorvosának kijelentette; ragaszkodik hozzá, hogy a halál beálltának pillanatában átszúrják a szívében.

Az orvos megrökönyödve nézett rá, aztán óriási hahotára fakadt:

– Már megbocsásson kedves tanácselnök úr, de ilyen egetverő marhaságot egész praxisom során egyszer sem hallottam. Hogy egy halottnak átszúrják a szívében!... – aztán észbekapott: – De hisz ön a gyógyulás útján van, halálról, akár csak közeliről is, semmiképpen sem lehet beszélni...

Doktor Csopakit nem lehetett megingatni:

– Kérem, ragaszkodom hozzá!...

A nagyviziten, a főorvosnak ugyanezt mondta, aki végiilis vállat vont:

– Amikor tőlünk gyógyultan távozik, a zárójelentésben megemlíti ezt a különös kívánságát...

A beteget nem nyugtatták meg az orvosok szavai. Feleségével erről a témáról most sem lehetett beszélni, így hát magához hívta Zoli-fiút, az egyik betegszállítót, aki már többször vitte őt vizsgálatokra s némiképp össze is barátkozott vele, pénzt adott neki, s megkérte, vegyen a számára egy jó erős, hosszú, nem görbülő, hegyes kötőtűt, – de erről ne szóljon senkinek.

Miután a kötőtű éjjeliszekrénye fiókjába került, Zoli-fiúnak megmarkolta ingét, egész közel húzta magához, s fülébe súgta: „miután meghaltam s levittek a hullakamrába, maga eljön hozzám, és a kötőtűvel átszúrja a szívemet. De itt most, az édesanyja életére esküdjön, hogy ezt megteszi.” Miután Zoli-fiú megesküdött édesanyja életére, ki az ő megszülése utáni percekben meghalt, doktor Csopaki átadott neki egy tapinthatóan jól kibélelt borítékot, fáradozásai jutalmául.

Még nehéz betegsége kezdetén a tanácselnök biztosította kezelőorvosait arról, hogy benne óriási akarat van a gyógyulásra, s ő mindent megtesz ennek érdekében, mert önégi kötelezettségei vannak Aldásvár lakóival szemben, feleségét sem hagyhatja cserben, és ő hisz az orvostudományban, egészségesen akarja elhagyni a megyei kórházat. Eltökélt gyógyulási szándékát, akaraterejét az elkövetkező hónapokban is hangoztatta orvosainak, kik derűvel nyugtatták; aggodalomra semmi ok, a vizsgálatok, a leletek időről-időre jobb eredményt mutatnak, természetes, hogy meg fog gyógyulni.

A múlt hónapok, a nehéz betegség gyötrelmei akaraterejét is felzabálták. Miután Zoli-fiúval a tetszhalál lehetőségét is megnyugtatóan elrendezte, megkönnyebbülten várta az elkövetkezendőket.

Az utolsó stációhoz vezető utat megkönnyítendő, öreg cimborája, Aldásvár plébánosa, Kelemen Antal is meglátogatta. Sokok derűs órát töltöttek együtt az összeszokott társaság ultipartijain, melyeken a város legfontosabb ügyeit is megvitatták.

A potrohos, nyájas mosolyéi, aranykeretes szemüveget viselő pap jó kétliteres vesszőfonatú demizsont tett le az ágy lábához, és szuszogva-fújtatva telepedett le a fehér kórházi székre.

Csopaki még egy halvány mosolyt is kipréselt erőtlen hangja mellé:

– Ej-ej, Tónikám, csak nem az utolsó kenetet akarod nékem feladni?

– Ugyan már, nem vagy te valami szentfazék-vénasszony – intett elhárítóan a plébános. – Hanem hoztam néked egy kis jófajta misebort abból a hároméves rizlingből, amit úgy szerettél. A doktoraid azt mondták, nyugodtan ihatod, csak hasznodra válik.

Egy ideig diskurálgattak az áldásvári ügyekről, majd a plébános, nem akarván jelenlétével terhelni a beteget, elköszönt. Csopakinak feltűnt, hogy miután megszorította kezét, az öreg pap arca elkomorult, szeméből az aranykeretű üveg mögött szomorú, keserű fények lobbantak s ajkaival latin szöveget mormolva, váratlanul megáldotta őt, majd sietve távozott.

A hároméves misebor a morfium-injekciókkal kombinálva igen jótékony hatással volt a nagybeteg tanácselnökre, sűrűn vette ajkaihoz a demizsont s elbódulva, könnyű mámorban lebegve érkezett el a lidércfényes kórteremben ahhoz a hajnali órához, amikor erőteljes rúgással bocsátotta utolsó útjára a tüdejéből hangos hörrenéssel távozó lélegzetét.

Az ügyeletes orvos rövid, szakszerű vizsgálatot megerősítette, hogy a beteg egzitált, s intézkedett, a hullát vigyék a prospektúrába, míg az áldásvári temetkezési vállalat kocsija eljön érte.

A tetem elszállítását a kórteremből Zoli-fiúra bízták, ki ott állt az orvos mellett, míg az a szükséges vizsgálatot végezte. Bizonyosság okából még meg is kérdezte: „Doktor úr, nem lehetséges, hogy valami élet mégis maradt az öregfiúban? Tetszhalál, vagy ilyesmi...” A doktor legyintett: „Ez itt, édes fiam, olyan igazán meghalt, hogy még a Jézus Krisztus se tudná feltámasztani...”

„Hát akkor a kötőtű-akció lefújva” – gondolta megnyugodva Zoli-fiú. Egyébként se

érezte nagy kedvet egy hulla szurkálására. Látott ugyan már elég beteget, ki végül is rákerült a tepsire, ahogy itt a kórházban nevezték a hullakamra felé induló tolókocsit, de más volt a fehér lepedőbe csavart mozdulatlan test emelgetése, szállítása, s megint más egy meztelen hulla mellkasának átdöfése, ettől valamiképp idegenkedett.

Doktor Csopakit az áldásvári Öregtemetőben, az általa kívánt helyen, illendően elbúcsúztatták. Ravatalánál beszédet mondott a megyei tanácselnök, s bár az elhunyt nem volt templomjáró, vallásgyakorló ember, Kelemen Antal plébános a katolikus anyaszentegyház szertartása szerint bocsátotta végső útjára Áldásvár nagyszerű, példaélettű fiát – eleget téve ezzel Sarolta asszony kívánságának, mely egybe esett a közóhajjal.

És míg a nehéz hantok a koporsó fedelén dübörögtek, Sarolta szívettépő zokogással borult az őt vigasztalóan magához húzó tanácsitkár, Kenéz Jocó vállára, s közben megfordult a fejében, vége tehát a kórházbajárás nehéz robotjának. Mintha valami szabadságot, szabadulás-félét is érezte volna a tűzoltózenekar által fújta nehéz gyászzene hangjaiból, a sárguló faleveleket pergető őszi szellő lágy simogatásából.

Doktor Csopaki Dömötör tevékenységének maradandó érdemeit a temetést követő tanácsulésen jegyzőkönyvben örökítették meg, s kimondták; a törvényileg kötelező ötévi várakozás után emléktáblát avatnak szülőháza falán.

Sírját a temetés napjaiban egyszerű fakereszttel jelölték, a vigasztalhatatlan özvegy, Sarolta asszonyság rokonságnak, ismerősöknek zokogva tördelt szavakkal mesélte, milyen gyönyörű márvány síremléket rendelt a kőfaragó vállalatnál, de hát annak felállításával várni kell, míg a sír földje megülepszik.

Ez a várakozás bizony jó hosszúra nyúlt, bár az Újköztemetőt már megnyitották, csakhogy Sarolta asszony a bezárt régi sírkertben már nem látta értelmét a márvány síremlék felállításának, a kedves elhunyt átszállítása az Újköztemetőbe igen sok költséggel járt volna s nem is egyezett a volt tanácselnök végakaratóival, ki nyomatékkal hangsúlyozta; az Öregtemetőben kíván nyugodni.

Sarolta asszony véleményét megerősítette Kenéz Jocó is, ki a temetést követő nehéz hónapokban is pártfogásába vette a magányossá vált özvegyet, így aztán a gyönyörű márvány síremlék lassan-lassan a feledés homályába merült.

Az idő kereke mindezenközben gyorsan forgott s a nagyvilágban éppúgy, mint kis hazánkban végbementek azok a változások, melyeknek lassú formálódását, alakulását doktor Csopaki Dömötör még tanácselnökként, de kórházi betegágyában is éber figyelemmel kísérte, mindaddig, míg nehéz betegsége el nem ragadta az élők soraiból.

Ahogy teltek az évek, Áldásvár is megszokta az új életformát, a kezdeti nagy buzgás után szürkévé alakult napokat. Ám egy korai órában mégis váratlan esemény köszöntött a lakosságra.

II.

Hajnalban földrengés rázta meg Áldásvár házait. Az ijedősebb öregasszonyok kiszaladtak az utcára, a bátrabb férfiak orrukra húzták a takarót, onnan nézték a csillárok himbálózását s hallgatták a föld alól érkező halk morajlást. Miután észlelték, hogy nem dőlt rájuk a ház, s a csillárok is visszamerevedtek függőleges helyzetükbe, megfordultak másik oldalukra s aludtak tovább. Az öregasszonyok még tébláboltak a járdákon, de mivel ők sem hallottak egyebet, mint a kakasok rémült kukorékolását, a

kutyák szűkülését, becsoszogtak hajlékukba, előkeresték a Mária-füzért s a rosszlélektől megóvándó magukat, gyors imádkozásba menekedtek. Mint minden ijesztő, váratlan eseményben, ebben a földmozdulásban is az ördög kezét érezték.

A rádió reggeli híreiben megemlítette, hogy az országban helyenként kisebb földrengés volt érzékelhető, a Richter-skála szerint 2 egész 3 tized erősségű, károkról, áldozatokról nem érkezett jelentés. A földmozgás epicentruma az Alföld délkeleti részére tehető – s a bemonzó máris sorolta tovább az időszerű eseményeket. Áldásvár lakóinak nagyobb része azonban nem volt kíváncsi sem a pártok torzsalkodásaira, sem a költségvetés részleteire, az infláció várható növekedésére vagy csökkenésére, hanem már az epicentrum szónál elzárta a rádiót, mert ez éppoly megfoghatatlan és ismeretlen fogalom volt számukra, mint a sokat emlegetett „dzsidipi”.

Ment mindenki a maga dolgára s a városka utcáin áthaladva csak nagy néha találkoztak egy-egy leomlott kéménnyel, százéves öreg házakon megrepedt tűzfalal, s megnyugodva gondolták; azokat a kéményeket, tűzfalakat már amúgy is csak a Szentlélek tartotta, kis idő múltán földrengés nélkül is omlottak, dőltek volna azok maguktól is.

Az évek óta elhagyatott, gazzal, bozóttal beburjánzott Öregtemető felé senki sem vette útját, hogy kíváncsi pillantását a behorpadt sírokra vesse. Nem is volt ott semmi néznivaló, hiszen a bejárat fölötti, rozsdarágta pléhtábla ugyan makacsul hirdette mostanság is: „Feltámadunk!” – de ez a távoli jövő ígérete volt, a megroggyant földkupacok, összevissza dőlt, elkorhadt sírkeresztek alól a legöregebb áldásváriak tanúsága szerint is még senki nem jött vissza ebbe a földi világba.

Az Öregtemető távol feküdt a városka utolsó házaitól, a régi kövesút valaha itt vezetett mellette, de ahelyett is aszfaltozott út ment nagy kerülővel az országos főút felé. Az Öregtemető régóta használaton kívül volt, s ahogy Áldásváron a nép nyelvén mondták, épp akkor temették ide az utolsó halottat, mikor a „régí árkosra” is rácsukták a koporsó fedelét.

Áldásvár az Alföld délkeleti részén feküdt, s a földrengés epicentruma épp ide esett, az Öregtemető alá. Itt volt tehát a földrengés fészke, mely messzire hatóan megmozgatta a felszínt, s itt oly erővel tört fölfelé, hogy kilökte a földből az elhunyt tanácselnök koporsóját. A rozszant, korhadó fakereszt félrebillent, a sírdomb hantjai szerteszét gurultak, a masszív tölgyfakoporsó fedele oldalt lecsúszott, s a szemfödő ezüsttel hímzett fátyla alól kimászott doktor Csopaki Dömötör. Kigombolta fekete zakóját, benyúlt inge alá s végiglapogatta mellkasát, főleg szíve tájékát, de biz’ ott nem találta semmiféle szűrt sebek nyomát.

– A gazok! – kiáltotta. – Átvert a szélhámos Zoli-fiú! Pedig az anyja életére esküdött és a sok pénzt is eltette, hogy megment a tetszhaláltól! Még jó, hogy nem maradtam odalenn s nem ott tértem magamhoz a koporsóban...

Szavai visszhang nélkül enyésztek el a beroskadt sírhantok, az omladozó ravatalozó falai között, a temetőben nem járt senki, csak a beroszdásodott zsanérjain csüngő „Feltámadunk”-tábla nyikorgott az erős szélben.

Doktor Csopaki szemét lándzsadöféseként szúrták a kora őszi nap bágyadt sugarai, óvatosan, hunyorogva nézett szét. Embert nem látott maga körül, csak a néptelen temetőkert vigasztalan látványa terült elé.

Már az elmaradt szívenszűrés is felháborította, de az Öregtemető ilyen pusztulása még több indulatot gerjesztett benne s ettől a szíve még hevesebben vert.

– Hisz, még alighogy eltemettek, s máris hagynak mindent ebek harntincadjára?! – háborgott magában. – Na, csak menjek vissza a hivatalomba, majd gatyába rázom én a jónépet!...

Az első lépteket még imbolyogva, bizonytalanul tette meg. Ám azután, hogy a kórházi ágyon egy erőteljes rúgással útjára bocsátotta utolsó leheletét, melyet már a legérzékenyebb s legfinomabb orvosi műszerek sem tudtak kimutatni a csonttá-bőrré soványodott megsárgult testben, és amelybe a földrengés epicentrumának vad erejű feltörése következtében újra visszatért az élet, heves dobbanásokkal elindítván szunnyadó szívverését, egyre határozottabban s bátrabban lépett át a kidőlt kapuszárnyakon.

Elindult a város messziről idelátszó, a reggeli rózsaszín párákban halványan körvonalazódó házai felé. Tekintete elkalandozott az út mentén nyújtózó hatalmas, megsárgult kukoricatáblán. Bosszúsan vette észre, hogy a csövek még szárukon vannak: „így elkészni a betakarítással...” – csóválta a fejét s ment tovább. A kukoricást legelő váltotta fel, gazdag állományú juhnyáj legelészett rajta, a juhász, két pulija kíséretében itt állt az út közelében, szemébe húzott zsíros kalapja alól kísérte figyelemmel a nyáj mozgását.

Csopaki átlépett az árkon, odament hozzá. Megismerte, Kecskés Márton volt, a téesz főjuhásza, csak mintha öregebb lett volna, azelőtt hegyesre pödrött fekete bajusza most gondozatlanul, őszbe-csavarodva burjánzott lefelé szája két oldalán, goromba borostával benőtt állára. Az öltözeke is slamposabb, rongyosabb volt, valami színehagyott melegítő-féle volt rajta, pedig a juhászok mindig is adtak magukra. Az arca is beesett, tán hiányos fogsora miatt, meg a szeme is tompább fényel ült gyér szemöldökei alatt, de nem lehetett kétséges, hosszú, kampós botjára támaszkodva Kecskés Márton állt előtte.

Egyik pulija acsarogva rohant Csopaki felé, aki megtorpant. A juhász odaszólt neki: „Ez a Bogáncs hamis ám, ne tessék mozdulni, majd mindjárt elriasztom onnan...” Emelte a botját, hogy odavágja a kutyához, de az közben odaért Csopakihoz, megszaglászta, aztán rémült szűküléssel elrohant, nyomban követte őt a másik puli is.

– Látom, az úr ért a kutyákhoz – mondta Kecskés halvány mosollyal s várakozóan nézett a váratlan látogatóra.

– Adj’ Isten, Kecskés barátom... – szólt barátságosan Csopaki. – Erre jártam, gondoltam, megkérdem, hogy-hogy még az egész hatalmas kukoricatábla töretlen?... Mert hogy maga is oda tartozik a téeszhez... Gyakran találkoztunk ott, amikor megvizitáltam a gazdaságot, maga akkor is a juhokkal foglalkozott. Emlékszem, Bakos Pisti, az elnök mindig dicsérte magát.

A juhász gyanakvó, éles pillantást vetett a látogatóra:

– Már elébb mondaná meg, kit tisztelhetek az úrban?

– Ej, hát nem ismer meg? Doktor Csopaki Dömötör vagyok, az áldásvári tanácselnök.

Kecskés Márton eltökélten csóválta a fejét:

– Ne tessék belőlem bolondot csinálni... Csopaki Dömötör régóta halott, itt van eltemetve az Öregtemetőben. Nehéz betegség vitte el, én is ott voltam a temetésén. Amúgy rendes ember volt, ő se lopott többet a közpénzekből, mint mások, mondhatni, ő még szerényebben nyúlt a zsebünk mélyére, mint a kollegái.

A tanácselnök felhördült:

– Mi?!... Hogy Csopaki lopott?...

A juhász vállát vonogatta:

– Miből építette volna a vikendházát? Vette hozzá azt a kis szőlőskertet? Már igaz, én nem tudom, mindig is azt tartottam, nem illik a más fazekán emelgetni a földöt, hogy mi fő abban. De hát ezt beszélik, még leginkább a Kenéz Jocó lapátolja rá a sarat, aki a

tanácsban mellette dolgozott és most ő a polgármester. Néki elhiszik, amit mond, hisz ott volt vele, ő csak tudja. – Kis szünetet tartott, rágyújtott, ellobogtatta a gyufát, mélyre szívta a füstöt, aztán folytatta: – Nemhiába mondják, ebül szerzett jószág ebül vész el. Ott van a nyaraló, vedli a vakolatát, a kutya se törődik vele, a szép szőlőskert is burjánzó gaztenger.

– És Sarolta? Imádta azt a kertet a gyümölcsfákkal, nagyon szeretett ott dolgoztatni... – nyögte Csapaki. Nehezen kapta a levegőt, idő kellett, míg meg tudott szólalni.

– A Csapakinéről beszél az úr? Ki se dugja ide az orrát, éli világát, a gyászév letelte után odaköltözött hozzá a Kenéz polgármester, azt meg, mint afféle városi uraságot, soha nem érdekelte a föld, a gazdálkodás még a szőlőskerti munka sem. Én is csak a feleségetől tudom ezeket a dolgokat, az asszonyok szemmel tartanak mindent, folyton pletykálnak, előttük semmi nem marad titokban.

Összehúzott szemmel vizsgálta Csapakit. Valójában örült, hogy így eltársaloghatott valakivel, hétszámra alig találkozik emberrel ebben a néptelen határban, de közben fúrta az oldalát, ki lehet ez a különös alak?

– Már ne vegye rossznéven az úr, hogy tréfára veszem, amit a tanácselnök Csapakiról mondott. Már hogy maga volna az... Talán inkább valami rokonféléje lehet... – méregette, vizsgálta az előtte álló embert. – Az orra, az igen... Hasonlít a Tülkösre. Így neveztük annak idején, amikor együtt rúgtuk a bőrt az áldásvári focicsapatban... De se akkor, se később nem növesztett ilyen hasig érő szakállat, meg köldökig érő bajuszt. A haja se lógott a háta közepére. Kis vékonyka bajusza volt még akkor is, mikor a ravatalon feküdt, a koporsóban. Tán inkább valami idegenbe szakadt testvére lehet és most kijött az Öregtemetőhöz, hogy tiszteletét tegye a sírjánál, Messziről érkezett valahai hazánkfia, ki még tanácselnök korában ismerhette Csapakit és a világ átfordulásáról nem tud semmit...

Kis ideig gondolkozott, aztán még hozzáfűzte:

– Talán a legjobb lenne, ha a megboldogult fiát keresné meg, a Miszter Csapakit, ki Amerikából érkezett s már összevásárolta itt a környéken a fél világot. Nem tévesztheti el, ha bemegy a városba, ott van az a nagy üvegpalota a Főtéren, a polgármesteri hivatal közelében, rajta nagy fémbetűk: „*Michael Csapaki*”, de a jónép csak olyasformán mondja, hogy a Májk Csapaki... Habár nevezhetnék azt is inkább Tülkösnek, mert az orra pont ilyesféleképp mered ki az arcából, mint az úré... Ami pedig a kukoricást illeti... Ma már nem úgy van, hogy törik az emberek... A... Nekieresztk a gépeket, akkorák mint az elefántok. Töviről vágja a szárát, a csöviről a szem mindjárt megy a tartályba, a többit aprítja csalamádénak. Egy nap alatt megeszik az egész nagy kukoricatáblát...

Ezt már azonban nem is hallotta Csapaki. Sok volt az is, amit előtte mondott a Kecskés. Fejében egymást kergették a gondolatok, mintha méhkas zúgott volna az agyában.

... Hogy ő lopott? Közpénzekből a nyaralót, a szőlőskertet?... De hisz ő maga is keverte a maltert, Kenéz Jocó tolta fel az állásra taligán a téglát. A kollegák közül is hányán kijöttek a szabadnapjukon segíteni, a szakembereket ő mindig kifizette becsületesen, Sarolta főzte mindnyájuknak az ebédet... Kenéz Jocó még írnok volt, ő választotta be a tanácsba, ő csinált belőle titkárt... És most ez a sarházi, a feleségét is... Amikor a gyászév letelt, mondta Kecskés. Úristen, hát meddig volt ő odalent?...

Az erősödő, hűvös szél meglengette szakállár. Megfogta, megtapogatta, valóban lelógott a hasára, igazi, valódi szakáll és bajusz volt, eddig észre se vette. És ez a hosszú haj, ha hátranyúlt, előre tudta húzni a hóna alatt a kabátzsebig.

Eszébe jutott, a halottnak tovább nő a körme, meg az álián a borosta, valahol olvasta, hogy a sejtek a test halála után is élnek, biztos így van ez a tetszhalál esetében is. De meddig volt ő tetszhalott? Mennyi idő telt el, míg ő lent volt a koporsóban? Aztán a Sarolta... Meg a fia-Csopaki, a „Miszter”... A nyaraló dűledezőben... Mi ez? ... Mi ez?... Kecskés Márton a világ „átfordulásáról” beszélt... Végbement volna a „modellváltás”? Ki mondja meg? Ki hiszi el neki, hogy ő az áldásvári tanácselnök? Hogy onnan jön egyenesen a tölgyfakoporsóból...

Váratlanul megszédült, megkapaszkodott az útmenti akácfában. A gyomra hangosan korgott, mardosta az éhség.

Arra gondolt, a nyaraló itt van a közelben a dűlőút mentén. Csak odáig érjen el, valami enni-innivalót biztos talál magának. Sarolta mindig több évre előre csinált befőttet, lekvárt, ha jó volt a termés.

Az is megfordult a fejében, talán legokosabb volna visszamenni az Öregtemetőbe, belefeküdni a tölgyfakoporsóba, és magára húzni a fedelét. De nyomban eszébe villant, oda csak halottat temetnek, ő pedig már élő-eleven ember, itt áll a maga testi valóságában.

Tovább indult tehát s hamarost elérte a nyaralóját. Megrágta az idő vasfoga, a nemesvakolat nagy táblákban vált le a téglafalokról, a tető is hányta cserepeit, a szélviharok is megszagatták, de az ablakokat s a bejárati ajtót védő rácsok helyükön voltak. A kert, a valaha szépen, gonddal művelt gyümölcsös és a szőlőtőkék sora borzalmas látványt mutatott. A kajszibarackfák kiszáradtak, a meggyfák összehasadoztak, törzsükről foszlott a kéreg, a szőlővenyigék a földön futottak szerteszt, és mindenütt, mindent elborított a derékig érő gaz. A gonddal nyírt pázsit megsemmisült, nyoma se volt. Csopaki a ruháját szagató vadrózsabokrok, tövises bojtortjánok bozótjában nehezen küzdötte előre magát az épülethez.

A bejárathoz láthatóan nem nyúlt idegen kéz, lakat, zár érintetlen volt. Emlékezett, még amikor hétvégeken rendszeresen kijártak ide Saroltával, a kulcsokból egy másolatot eldugtak az eresz alá, többször előfordult, hogy ide kijövet vették észre, a kulcsokat otthon felejtették, vissza kellett rohanni érte a Volgával.

Kinyújtózott, megtalálta a tartalék kulcscsomót, akadálytalanul bejutott a házba. Az orrát megcsapta a dohosság, a penész szaga. A mennyezetben, a falakon nagy foltokban terpeszkedtek a beázások nyomai. Az eredeti bútorzat, berendezés a helyén volt a szobában s a konyhában is, bár a kopott bőrdöngök, szertehányt ruhaneműk, kacatok között nehezen lehetett mozogni. Az első pillantásra feltűnt, hogy Sarolta lomtárnak használja a nyaralót, ide száműzött mindent, ami az új házasságában feleslegessé vált.

A konyhában megnyitotta a vízcsapot, eleiben rozsdás, barna víz csobogott belőle, de fokozatosan kitisztult. Fuldokló mohósággal felhajtott két bögrével s közben átfutott a fején, hála Istennek, még nem víztelenítették a házat, az aknában nem zárták el a vezetéket. Pedig az időjárásról észre vehető, jön a tél. Hideg a szél, korán sötétedik.

Ennivaló után nézett. A spájzban bádogdobozban talált kekszet, a tetején vastagon ült a penész, de a doboz alján épségben maradt belőle jó háromujjnyi. Azonnal megrágott néhány darabot; „régebben” feketekávéjához mindig megevett két-három szemet. Tovább kutatott a polcokon, a fiókokban, míg rálelt a darálthús-konzervre, ennek szavatossága 2003-ig szólt. Konzervnyitót nem talált, kést igen a fiókban, azzal felnyitotta a darálthús dobozát, befalta az egészet. A paradicsomos üvegek mögött ráakadt fél üveg Sztalicsnaja-vodkára, néhány kortyot ebből is lenyelt.

Mindjárt jobban érezte magát.

Erősen alkonyodon. Kiment a házból, felkapcsolta a villanyórát, villanyfénynél újra megvizsgálta a darálthús szavatosságát. A fejében sorjázta a kérdések: milyen évben

is vagyunk? Csak nem történt meg az ezredforduló, amitől sokan a világvége eljövételét várták?...

Próbálta rendbe szedni a gondolatait. Hogy is volt az? Mikor a kórházban halálát várta, kerékasztal-tárgyalások folytak, „modellváltást” hirdetett mindenki. De mennyit írtunk akkoriban?

Mintha kiszedték volna a fejéből az emlékezőképességet, sehogy se tudott eligazodni annak az időnek évszámai között.

... És most hogyan tovább? Kint már koromsötét van, itt kell éjszakáznia.

A nagyszobában kutakodott a szertehányt ruhaneműben, talált egy elnyűtt télikabátot, rojtos pulóvert, a heverőről leszórta a sok ócskaságot. A nagy plüssmackót, ami a Miska-gyereké volt, megtartotta fejpárnának, molyrágta paplant is felfedezett, nagyszerű alvás esik majd itt a víkendházban, ha lefekszik.

Nyomást érzett a hasa alján, észbe kapott, neki vizelni kell. Kiállt a ház ajtajába s a lépcsőről a telehold fényében jól látható vastag, erős sugárban kivizelt a gatzengerbe. A kórházban az utolsó hetekben ez már csak katéterrel sikerült, s most, íme, működik a vese, a hólyag anélkül is.

Végigszaladt rajta az öröm hulláma: most fogta csak fel az elmúlt órákat, kilépett a koporsóból, gyalogolt, keze-lába úgy szolgált, mint régen, még beszélgetni is tudott a Kecskés Marcival. Lehet, hogy míg odalent volt, teljesen felgyógyult a nehéz betegségéből? Ott a társasszobában gyakran mondták a reménytelen állapotéi betegtársak: „majd kiszívja az agyagpakolás...” Lehet, hogy ez nála beigazolódott?

Megevett egy üveg sárgabarack-befőttet, evett hozzá még néhány szem kekszet, ivott ismét egy kupicára való vodkát, rá egy nagy bögre vizet, aztán belebújt a pulóverbe, felvette a télikabátot, s ahogy tekintete körbejárt a szobán, a kályha elé rakva, spárgával átkötött újságcsomagokat fedezett fel. Még tanácselnökként megőrizte, gyűjtötte az újságokat, otthonában gyakran visszalapozott bennük, segítségére voltak hivatali munkájában. Hát persze, a temetés után Sarolta kipakolta ezeket is a többi felesleges lim-lommal a víkendházba.

Ölébe vette s megszabadította a spárgától a legalul levő kötegel, falta a betűket. Később már csak a főcímekeket olvasta. A lélegzete is elakadt, nem akart hinni a szemének. Kivonultak az oroszok, Magyarország köztársaság, megszűnt a tanácsrendszer, községtanácsi választások, polgármesterek, képviselőtestületek a falvakban is, a magángazdaságok erősítése, magánkézben az állami nagyüzemek, a téeszek helyett nagygazdaságok... A jövő a farmergazdaságé...

Lecsapta az újságköteget, döbenten nézett maga elé.

... Phű... Megszűnt a szocializmus?... Mi történt itt? Ellenforradalom? Harcokról sehol nem írnak a lapok. És a Néphadsereg? A Munkásőrség? Ezekkel mi történt?...

Zúgott a feje... A gondolatok kavargó szélvészfényként jártak az agyában.

Félrelökte az újságkötegeket, majd holnap tanulmányozza a többit. Gyerünk lefeküdni. Eloltotta a villanyt.

Kinyújtózott a díványon, ahogy volt, télikabátját se vetette le, magára húzta a paplant, úgy bámult a plafonra az ablakon beszűrődő gyenge holdvilágnál.

... Valóság az, hogy ő itt fekszik a nyaralójában? Hisz eszmélete utolsó szikrájával a kórházi szobát fogta fel. Utána az Öregtemető mutatta magát, amint kilépett a tölgyfakoporsóból. A napfény csaknem megvakította, idő kellett, míg az összevissza dőlt sírkereszteket, a romladozó ravatalozót meglátta maga előtt. És hogy került az ő koporsója a föld felszínére? Valami rejtélyes erő fellökhette, de úgy, hogy még a teteje is lerepült róla...

Meglehet, még mindig ott fekszik a kórházban, s valami kábulatban álmodja ezt az egészszet?...

Akaratlanul is végigtapogatta a testét, combjait, karjait, felkattintotta a villanyt. Nem, ez nem a kórterem. Itt áll a maga valóságában doktor Csopaki Dömötör, hihetetlenül megnőtt szakállal s hajzattal, ócska ruházatban – de mégiscsak az élő Csopaki. Akit elért a szörnyű veszedelem, a tetszhalál, s íme, most föltámadt.

Újra lefeküdt s azt latolgatta, talán mégis jobb lett volna, ha az a gazember Zoli-fiú átszúrja szívét a kötőtűvel.

Na, majd azzal is lesz elszámolnivalója.

Hirtelen aludt el, már erősen süttött a nap, fényével beragyogta a nyaraló szobáját. Nehezen szállt el a fejéből a kábulat, idő kellett, míg újra felfogta, hol van. És a farkaséhség is siettetete felébredését.

Újra a spájzban kutakodott, talált kétszersültet, amit Sarolta a rossz gyomra miatt evett régebben. Hideg vízben kavart neszkávét, cukrot is lelt, befalta a kétszersültet, megitta a megmaradt Sztalicsnaját. Reggeli toalettjét már a fürdőszobában végezte, minden olyan simán és könnyen ment, mint ifjúkorában. Nem kellett hashajtó, ágytál, mint a kórházban. Belenézett a mosdó fölötti tükörbe, ismeretlen, soha nem látott öregapó meresztette rá a szemét. Ez a bajusz, ez a szakáll, ez a hajzat. Elborzadva nézett a tükörképre. Nem csoda, hogy Kecskés Márton se ismert rá.

Így nem mehet ki az emberek közé.

Amikor még kijártak ide hétvégeken pihenni, Sarolta úgy berendezkedett itt minden szükséges holmival, hogy valósággal második otthonukká tette a nyaralót. Csopaki most is hamar megtalálta a varrókosarat, benne a nagyollót.

Türelmes munkával levágta a szakállt, jó méteres szörköteget dobott a földre, majd tarkójára hátranyúlva, feje tetején áthúzta maga elé a haját, s a homloka magasságában azt is levágta. Végül sor került a mellére kétoldalt lecsüngő bajuszra is.

A nagyja szörzettől tehát megszabadult, de a tükör még mindig tüskés-bozontos ábrázatot mutatott. Bármilyen keservesnek ígérkezett, meg kellett borotválkoznia.

Szerencsére a toalett-szekrénykében megtalálta zsilett-készülékét, bár a pengéken rajta volt a rozsdá vakfoltja, borotvakrémet is ki tudott préselni a beszáradt tubusból.

Nehéz, kínos művelet volt, míg simára kaparta ábrázatát, arcbőre tüzelt, lángolt, arcszeszt nem talált, alapos mosdás után végül is az üveg alján lötyögő Sztalicsnajával fertőtlenítette arcát.

Most aztán hová, merre? Itt nem maradhat, akármilyen is történt a hazában, a világban, míg ő a föld alatt volt, meg kell ismerkedni vele, helyet kell csinálnia magának.

Helyet csinálni? – ismételte meg a kérdést, s tovább fűzte gondolatait: – Kecskés Márton ugyan azt mondta, hogy Kenéz Jocó a polgármester, ebből világosan következik, hogy ő már nem tanácselnöke Aldásvárnak. Az a hely tehát be van töltve. De megvan az ő városi háza, a lakása, az az övé. Ha egyszer megjelenik újjászületett testi mivoltában, Sarolta asszony is visszajön hozzá, ez nem lehet kétséges. A többit aztán majd meglátjuk.

Egy kis bizonytalanság azért volt benne, minden eshetőségre számítva magához vette azt a pénzt, amit a spájzban tartott a szerszámos fiók alján, ócska bádogdobozban, afféle dugesz-pénzként, hogy ha váratlan vendég, ismerős, jóbarát toppan be a nyaralóba, s a Volga sofőrjét el kell ugrasztani konyakért, sörért, borért, ne jöjjön zavarba. Boldog évek! – sóhajtott –, micsoda élet volt itt néha hétvégeken, mikor még ő volt Aldásvár első embere, s jöttek a hívek, a barátok, a rokonok magukat megmutatni, hűségüket deklarálni.

Belebújt újra az ócska télikabátba, a fogason érintetlenül lógott az a pókháló, kilukadt szürke nyúlszörkalap, melyet csak „telekkalapnak” hívott, bent a városban fekete Schmidt-sapkát viselt, de most jó szolgálatot tett a viseltes fejfedő, melyet Sarolta-asszony csak „Kádár-kalapnak” nevezett, mivel ilyent hordott Kádár-elvtárs is, – jó volt most ez a hideg őszi szél ellen.

Bezárta a nyaralót, zsebre vágta a kulcsosomót, s az aszfalozott úton elindult a város felé.

Kényelmetlen volt a fekete lakkcipő, melyben eltemették, de nem akart ócska tréningcipőbe bújni, nem is illett volna a fekete öltönyhöz, melyet viselt még mindig, mióta a koporsóból kilépett.

Drótkerítéssel körbevett, szerény házat, hozzátartozó szántóföldet látott az út mellett, egy ló húzta az ekét, melynek szarvába idősebb parasztember kapaszkodott. Ló és gazdája is megállt pihenni.

Csopaki szóba ereszkedett vele.

– Adjon Isten jónapot, kérdeznék egyet s mást, ha nem tartom föl bátyámuramat...

– Csak tessék, elszívok addig egy cigarettát...

– Nagyon messziről jövök, régen jártam ezen a tájon, nem tudom, most hogy, s mint vannak a dolgok. A háztájinak szántja ezt a földet? S mit fog majd belevetni?...

Miközben beszélt a drótkerítés oszlopára támaszkodva, az öreg parasztot is szemügyre vette. Sovány, borostás, ráncos arc, a zsíros, kajla kalap alatt közönyös, savószinű szemek, kék vászonzubony az öltözéke, nadrágja beletúrva a sáros gumi-csizmájába. Amint szájába vette a cigarettát, előtűntek odvas, rossz fogai.

– Háztáji? – kérdezte vissza az öreg. – De már csakugyan régen járhatott errefelé az úr, ha ilyesmiket beszél... Ez az én saját földem, öt kataszteri hold, amit kárpótlásként mértek nekem, mikor a téeszt feloszlatták. Apám ennyit vitt be a szövetkezetbe, ez most már az én jogos tulajdonom. A háztáji az megszűnt, az már nincs semerre.

– Mármost az a helyzet – mondta Csopaki, mert valahogy ki kellett magyaráznia magát –, hogy tényleg nagyon rég jártam errefelé. A tanácselnök unokatestvéreként megfordultam Aldásváron. Meghívott a nyaralójába s bejártam vele a termelőszövetkezetet is. Mondta nekem, az országnak ez a húzóágazata, a mezőgazdaság, meg hogy a parasztok a szövetkezetben milyen jól élnek, bejött nagyon a háztáji, már majdnem minden udvaron áll egy Trabant vagy Moszkvics... így valahogy beszélt a Csopaki Dömötör, míg a nagy fekete Volgájával bejártuk a határt... De mifelénk Argentínában nem hallottunk semmi ilyesmiről...

Az öreg paraszt elgondolkozva, figyelmesen hallgatta, s közben meg-megszívta cigarettáját is.

– Mármost ami Csopakit illeti, nem volt rossz tanácselnök, nyugodjon békében. Vegyük csak azt, hogy kivitte a villanyt a tanyaközpontokba, a téesz-irodaházban orvosi rendelő is volt, rendbe hozatta az utakat – amit lehetett megcsinált ő, talán többet is, mint amit ígért. De ő se volt Isten...

Erős köhögés rázta meg az öreg mellkasát, messzire dobta a félig szívott cigarettát.

– A rosseb ezt a bűdös bagót – mondta, mikor már levegőhöz jutott ez is csak viszi a pénzt, de hiába, nem bírom elhagyni.

– Aztán most így jobb, hogy a magáéban van? – kérdezte óvatosan Csopaki, akinek fölöttébb jólestek a tanácselnököt dicsérő, elismerő szavak.

– Hosszú sora van annak, jóuram – felelte az öreg. – Jobb-e most, vagy jobb volt azelőtt? Tán magam ellen beszélek, de megmondva az igazat, a parasztnak sohase jó,

ami van. Az már öregapámnál is úgy volt, ha nem volt eső, káromkodott, hogy elszárad minden, itt az aszály, ha meg esett, akkor meg az volt, hogy elrohad minden. Már csak a példa kedvéért mondom. Mert vegyük azt, hogy a háború után szétszabdalták a nagybirtokot, jött a földreform, örült a cselédember is, hogy föld került a talpa alá, de mielőtt megmelegedhetett volna rajta, a Rákosi elvette tőle, bevitte a téeszcsébe. Aztán a forradalom alatt felbomlott az egész, mígnem a Kádár megint egybeterelte a népet, kit szépszóval, kit meg gumibottal. A paraszt félt is, meg hitt is. Aztán kapott a téeszcsé hitelt is, gépeket is, már nem szedtek el minden az államnak, de az igazi nagy találmány a háztáji volt. Mert abban a paraszt a maga ura volt. Abba nem szólt bele senki, abban azt csinált, amit akart.

– Hát ha az jó volt, a háztájis szövetkezet, akkor miért hagyták abba?... Már csak azért kérdelem, mert mint említettem, hozzánk Argentínába nem jöttek erről hírek, aztán nem is érdekelte az embereket, hogy mi történik a világ másik fertályán, Magyarországon.

– No, hogy rövidre fogjam, egyre többet mondták, hogy az se igazán jó, mert a közös nem gazdaságos, nincs pénz az új gépekre, nagy az adósság, meg nem versenyképes a világpiacon és az igazi a farmergazdaság, amikor a paraszt a maga földjét műveli a maga gépeivel. Akkor arra kap hiteleket a bankoktól, mögéje áll az állam, nézzük csak meg Amerikát meg az európai nagy országokat...

Az öreget újra megrázta a köhögés, szipákolt, köpködött, tarka zsebkendőt halászott elő a nadrágjából, úgy fújta az orrát, mint a trombitaharsogás.

– Valamit fel kellene íratni az orvossal – biztatta Csopaki.

– A, megszűnt a rendelő, már nem jár ki az orvos az irodákhoz – legyintett a vén paraszt. – Majd iszok egy kis forralt bort este. Elmúlik ez. De, hogy befejezzem, mert csak elbeszélem az ideit, a munka meg áll...

– Nem akarnám feltartani – mentegetőzött Csopaki.

– Na, szóval kaptam öt katasztrálist, de két tagban. Merthogy alakuláskor is úgy vittük be a közösbe. Itt van ez a két hold a ház mellett, három meg odébb, az Újköztemető mögött. A tagság zöme a maga részétől gyorsan megszabadult. Hirschfeld úr zsebszerződésekkel megvette ezeket és a sok apró megint egybeállt. De én azt mondtam, öt katasztrális csak el tud tartani egy családot! Apám törpebirtokos volt, három holdon megélt. Hát uram, látja, itt szántom a farmergazdaságomat, munka van vele, öröm kevés. A fiamat nem érdekli a föld, elment a városba – hát előbb-utóbb én is kidőlök ebből. Megy majd Hirschfeld úr zsebébe ez is.

Megfogta az eke szarvát, rásuhintott a lóra s az első lépés után visszakiáltott:

– Na, Isten megáldja! Aztán nézzen jól körül az úr, mert minden nagyon megváltozott Áldás váron...

Gyalogolt Csopaki a város felé. Olyan érzése volt, mintha másik planétán menne ismeretlen tájon, ismeretlen emberek felé. Aztán leintette magát, marhaság, hisz ez az ő városa, az általa ismert emberekkel, csak éppen átalakította őket a történelem forgószele, mely itt átsüvített, míg ő odalent volt.

Először is hazamegy, mindenekelőtt Saroltával kell beszélnie. Bizonyára megöregedett ő is, de mindig is jó felesége volt, hűséggel gondját viselte, míg ő abban a nehéz betegségben feküdt a megyei kórházban.

Megdobogott a szíve, ha a jól fűtött szoba kellemes foteljára gondolt, az állólámpa fényburájára, mely alatt oly sok estén át olvasott, ha a fárasztó hivatali munka után hazatért.

De most először is fürödni kell, fehérműt váltani, ruhát cserélni, ott lógnak a jól

szabott öltönyök a szekrényben.

Aztán az is eszébe ötlött, amit Kecskés Márton mondott, hogy Csopakinéhoz a gyászév után odaköltözött a Kenéz Jocó. Most az a szarházi a polgármester. Ha még mindig ott találja, úgy kirúgja a lakásból, lába se éri a földet, de bizonyára eliszkol az magától is, ha őt meglátja.

Beért a városba, a házak közé. Ismeretlen feliratok tűntek eléje a megszorodott üzletek cégtábláin. „Szupermarket” – ez mi a fene lehet? Megnézi közelebbről. A kirakat csillogó üvegtáblái déligyümölcsöket, narancsot, banánt, ananászt kínáltak reklámáron, amodébb sonkát, szalámit ajánlottak, mélyhűtött baromfit.

Belépett az üvegajtón, kezébe vett egy kis műanyag kosarat, végigsétált az áruval rakott polcok között. Hihetetlen árübőség, az ő tanácselnöki évei alatt ez elképzelhetetlen volt, ilyesmit csak Nyugaton látott, amikor valamely delegációval hivatalos úton járt arrafelé. Egyik kollegája gúnyosan jegyezte meg: „... Amint éppen rothad...” – mivel idehaza bevett frázis volt a „rothadó kapitalizmus”.

Na igen, de az árak! – gondolta magában. Megállt a kenyerespolcok előtt, istenem, hányféle kenyér! Egy kiló félbarna százhetven forint, egy kiló fehér százkilencven. Többször is elolvasta, nem akart hinni a szemének. Amikor ő még élt, már úgy érte, hogy a régi életében, két forint és hetven fillér volt a kenyér. Zsömle-kifli hat fillér darabonként, most meg tíz forintot leérnek érte.

Ki tudja ezt megfizetni? Mintha csak a kérdésére kapott volna választ, a pénztárnál sorba álltak az asszonyok, nem úgy néztek ki, mintha mindnyájan milliomosok lettek volna. Úgy látszik, megfizethetők a keresetükhöz képest az árak... Vagy csak ezeknek a vásárlóknak? Ez egy talány, amit meg kell fejteni.

Kisétált az üzletből, ment tovább az utcán. A város belső területein még több üzlettel találkozott és feltűntek a koldusok is, öregasszonyok javarészt, kis fehér műanyagpoharat tartva maguk elé. Az úttesten egymást érték a luxusautók, a járda mellett is ott sorakoztak, csupa ismeretlen márka, elvétve látott köztük egy-egy Skodát, vagy Moszkvicot.

A régi buszmegálló helyén modern autóbusz-pályaudvar épült, a mögötte levő nagy üres területen az erdő szélébe húzódva néhány bádogból, kartonból összetákolt kalyiba előtt rongyos, szakállas férfiak ültek, egymást kínálgatták a borosüveggel.

Sehol egy rendőr, aki igazoltatná őket, hol van a munkahelyük, – megszűnt az általános munkakötelezettség?... Vagy mi ez, ami ebben a városban történik?...

Legszívesebben odament volna, hogy kérdőre vonja ezeket a csavargó-forma alakokat, miért nem gyárakban, műhelyekben vannak, vagy a földeken, mint az iménti öreg paraszt, de ülhetnének otthon is a konyha melegében, fröccsözhetnének a kocsmákban, talponállókban, micsoda dolog ez, itt lopni a napot, itt részegeskedni csoportba verődve, de ha távolabbi falvakból valók, miért nem a munkásszálásokon vannak?...

Lebeszélte magát a kérdezősködésről, főleg arról, hogy ítéletet mondjon ezekről az emberekről – mindenekelőtt tájékozódni kell, megtudni, hogyan s mint állnak a dolgok?

Amint közeledett a városközpont felé, szemébe tűnt a nagy üveg-márvány palota, melyen domború, fényes fémbetűk hirdették: „*Michael Csopaki pénzügyi-gazdasági központ*”. Köréje települve áruházak, vendéglők, kínai gyorsbüfék...

Azon a rövid útszakaszon, amely a buszpályaudvartól idáig vezetett, öt koldust számolt meg Csopaki Dömötör, kik a házfalagnak támaszkodva várták a könyöradományt.

Határozatlanul toporgott a nagy pénzügyi palota főbejáratánál, a forgóajtón jöttek-mentek a jólöltözött ügyfelek, a járdán egyenruhás, fegyveres őr posztolt; észrevette, gyanakodva méregeti őt, akkor észbe kapott, ebben az ócska telekkabátban, a molyrágta pókhálós „Kádár-kalapban” ő se nyújt külön látványt, mint azok a lerongyolódott, torzonborz atyafiak a kalyibáik előtt.

Sietve odébbállt, majd más alkalommal fog levizitálni Mszter Csopakinál.

Az ő régi háza, lakása a Kertvárosban van, arrafelé vette az útirányt. Mardosta az éhség is a gyomrát, míg lépteit szaporázta, felidézte magában a finom ebédeket, vacsorákat, melyekkel Sarolta várta őt, mikor fáradtan hazatért tanácselnöki hivatalából, de még a kórházba is hozta az aranylében fürdő csirkepaprikást, a barnabundájú rántott sertéskarajt, nem is említve a csodálatos töltött káposztát a benne főtt malaclábbal, parasztkolbással. Lehet, hogy most is ott sürgölődik a konyhában... Hogy megőrül majd, ha látja őt, hogy újra találkoznak oly hosszú távoliét után.

Megvillant a fejében, amit a vén juhász, a Kecskés Márton említett, hogy Kenéz Jocó összeköltözött volna Saroltával a gyászév letelte után. Elhessentette magától a gondolatot; – ha még most is odatolná a pofáját, úgy kirúgná, hogy lába se érné a földet.

A Kertváros gondozott, szép villákból épült, vaskerítésekkel övezett része volt a városnak, járdái tisztára söpörve, útjai mentesek a kátyúktól, a város főemberei laktak itt, meg tisztességben öszült iskolaigazgatók, az adóhivatal, a közigazgatási osztály és egyéb közintézmények vezetői, voltak, kik szüleiktől örökölve bírták a villákat, másoknak a lakásgazdálkodási főosztály utalta ki, magas posztra kerülésük után a reprezentatív épületeket.

Csopaki már azon is feldühödött, hogy az ő házát kerítő vasrács kapuján új zománc névtáblát látott: „*Doktor Kenéz József polgármester*” felirattal.

A gazember! Micsoda pofátlan birtokháborítás! Majd adok én neked, te gyalázatos!

Hosszan nyomta a csengőt, de a házból semmiféle nesz nem hangzott. Az utca is néptelen volt. Előkereste a víkendházi kulcscsomót, erre akasztották a lakáskulcsokat is, ugyanabból a célból, ha netán otthon felejtlenék azokat, a nyaralóból hazatérve ne kerüljenek zavarba.

A kapu olajozott zárja könnyedén kinyílt, virágágyásokkal szegett út vezetett a házhoz. Minden a régi volt, a bejárat nehéz tölgyfaajtaján engedelmeskedett a zár és kilincs, belépett a lakásába. Végigjárta a szobákat – sehol senki.

Talán elutaztak, beugrottak a megyeszékhelyre, rokonlátogatóba mentek – majd előkerülnek.

A spájzban szalámik csüngtek a fagyasztóláda fölött, füzérekben parasztkolbászok. Nem tudta megállni, egyet kettétört, befalta.

A konyhában rend és tisztaság, mintha mostanában nem használták volna az edényeket.

Bement a fürdőszobába, lehányta magáról a ruhákat s beállt a zuhany alá. Megnyitotta a csapot, a bojlerben belobbant a gáz, folyt a meleg víz.

Ó, de csodálatos volt!... Ez az igazi visszatérés az életbe, a bolyhos frottír törölközők, a gardróbban talált tiszta alsónemű, a ruhásszekrényben a vállfán lógó barna öltönye. Zokni, cipő – elégedetten nézegette magát a tükörben: kezdek hasonlítani a régi, az igazi doktor Csopaki Dömötör tanácselnökre.

Gyomra nagyot kordult, éhes volt, az a darab kolbász az imént inkább csak étvágyát gerjesztette. Ki tudja, mikor jön Sarolta?

Az íróasztalfiókban pénzt talált, itt szokták tartani régebben is a háztartási

költséget, furcsa, ismeretlen bankjegyeket, tízezerforintosokat látott, belegyúrte felöltője zsebébe – ebből biztosan futja egy ebédre.

Bezárta a házat, a kaput s bement az útközben talált legközelebbi étterembe. Udvarias, fiatal pincér hozta az étlapot, gyorsan rendelt, tárkonyos ragulevest, rántott csirkét, somlói galuskát, pohár száraz vörösbor.

Míg az ételt kihozták, körülnézett. Idegen arcok az asztaloknál, sehol egy ismerős, de őrá se vetett senki érdeklődő, kíváncsi pillantást. Az asztaloknál ülő kisebb társaságok maguk között tárgyalták az őket foglalkoztató fontosabb témákat. Valaha régebben az emberek zajosan üdvözölték egymást, átbeszéltek a szomszéd asztalokhoz. Most hiányzott az a finom zsongás, mely átfűtötte az éttermeket, kávézókat. Közöny, közömbösség ködpermete szigetelte el a férfiakat, asszonyokat másoktól, az idegenek problémáitól.

Az ebéd határozottan jóízű volt, vetekedett Sarolta asszony konyhájával, jól csúszott rá a vörösbor, kikanalazta a somlói galuskát is, nem takarékoskodtak a csokoládéval, tejszínnel. Kérte a számlát, meg se nézte, odaadott egy tízezer forintos bankót, a visszajáró pénzből ötszáz forintot borravalónak hagyott. A pincér előzékenyen fölsegítette kabátját, udvariasan búcsúzott tőle, nyomban utána már el is fordult, mintha ez a szívélyesség szolgálati kötelessége lett volna, ugyanúgy, mint az ebéd tálalása.

Minden nagyon jó volt, minden nagyon szép volt ebben az étteremben, gondolta Csopaki, csak éppen az emberi melegség hiányzott. S ez a tapasztalat újra felkeltette kíváncsiságát Sarolta asszony társaságához, hogy érezze haját, homlokát simogató gyengéd ujjait, melyekkel a fárasztó nap gondfelhőit akarta eloszlatni, amikor ő a fotelben ült az állólámpa fényburája alatt.

Épp akkor érkezett a villája kapujához, amikor nagy fekete autó állt meg a járda mellett. Olyasforma volt, mint az ő szolgálati Volgája, de ez elegánsabb, csendesebb, valami nyugati gyártmányú lehetett, Volkswagen, talán Mercedes, a sűrűsödő alkonyi homályban nem is lehetett volna kivenni márkáját. De Csopaki nem is erre figyelt most, hanem a kormány mellől kilépő, jól megtermett fiatal sofőrt nézte, amint kinyitotta a hátsó ajtót, és udvariasan kisegítette a kocsiból kilépő, elegáns, karcsú nőt, ki az arcvonásai után ítélve csakis Sarolta lehetett. A másik oldalon fűrgén kiszállt egy testes, kövérkés férfiú, az arcán, az álián vékonyra beretvált fekete szakáll futott körbe, göndör, rövidre nyírt haj borította fejét, Kenéz Jócó mindig is ilyent viselt, míg az ő keze alatt dolgozott a tanácsban.

A hangja is, mellyel a sofőrhöz szólt, kétségtelenül Kenézé volt:

– Jöjjön, Pista, rakjuk ki a bőröndöket a csomagtartóból...

Csopaki látta, hogy mindhárman vetettek rá egy futó pillantást, tekintetük közönnyel siklott végig rajta, mint egy véletlenül arra vetődött, ismeretlen járókelőn, aztán Sarolta a kapuhoz lépett, felnyitotta, közben Kenéz és a sofőr kiemelték a bőröndöket a kocsiból.

– Hamar hazaértünk a reptérről – mondta Sarolta.

– Igen, nagyon szalad ez az új Audi – mosolygott a sofőr. – Meg sem kérdeztem még nagyságos asszonyt, milyen volt a tunéziai nyaralás? Ott még nem érződik az ős?
...

– Forrón süt a nap, meleg a tenger. Látja, hogy leburnultunk, az én Józsimat is megkapta egy kicsit, pedig ő már eleve sötétebb bőrű, mint én. Az utószezon árai is kedvezőbbek, mint júniusban-júliusban, de nem csak a szállodák, hanem a kozmetikai szalonok is olcsóbbak. Ezek az arab orvosok nagy varázslók, sikerült leadnom megint néhány kilót...

– Ó, erre igazán semmi szüksége a nagyságos asszonynak. Hisz olyan karcsú már, mint egy filmszínésznő – hízelgett a sofőr, aztán megragadta a két nehezebb bőrönd fogóját és elindult a ház felé.

– Van ott még néhány kiló fölösleg, de majd lemegy az is – jegyezte meg Kenéz Jocó s a kisebb csomagokkal, útiholmikkal ő is bement a kapun.

– Míg visszajöttök, vigyázok a kocsira – mondta Sarolta.

Meggyulladtak az utcai lámpák, egy épp itt világított az ő házuk előtt, Csopaki Dömötör most jobban megnézhetette az asszonyt. Talán, ha negyvenévest mutatott, rövidre vágott haja előadta szélien formált vékony nyakát is, az arca igazi kozmetikai remekmű volt, a magassarkú cipő, a karcsú bokák még tökéletesebbé tették a finom, úrinői megjelenését.

Csopaki megbabonázva állt ott, a hang megakadt a torkán.

Sarolta szólalt meg először:

– Keres valakit az úr?... A férjem csak a hivatalában fogadja az ügyfeleket.

A hang kétségkívül a régi Sarolta hangja volt, a hangot nem lehetett kozmetikázni. Széttört a varázs, Csopaki végre meg tudott szólalni:

– Hozzád jöttem, haza jöttem, drága Saroltám, meggyógyultam, itt vagyok – mondta s közelebb lépett, hogy megölelje, megcsókolja feleségét.

Az asszony hátrált élesen, gyanakodva kérdezte:

– Kicsoda maga?! Mit akar, hogy merészel tegezni, bizalmaskodni?

– Nézz rám, Sarolta! Nem ismeresz meg? Nézz meg jobban, a férjed vagyok, doktor Csopaki Dömötör. Feltámadtam, onnan jövök, az Öregtemetőből...

– Maga megőrült! Úristen, egy elmebeteg!...

A villából kényelmes léptekkel közeledett a két férfi. Sarolta sikoltott:

– Siessetek már, zavarjátok el ezt az eszementet! Pimaszkodik, szemtelenkedik, molesztál!

– Miről van szó?! – kérdezte fenyegetően a polgármester.

– Jocó! Kenéz Jocó! – kiáltotta Csopaki. – Hát te se látod, ki vagyok? Aki a főnököd voltam, aki mindig pártoltalak, segítettelek a hivatalodban... Csopaki Dömötör vagyok, a tanácselnök.

– Csopaki meghalt, eltemettük – mondta a polgármester.

– Igaz. Meghaltam, de föltámadtam.

Ez olyan mulatságos volt, hogy Kenéz Jocó elröhögte magát.

– Ne szédítsen már, öregem! Itt nincs feltámadás! Magyarországon még senki sem támadt fel. – Kis szünet után hozzátette: – Jobb lesz, ha békességben elhordja az irháját.

Most a sofőr is megszólalt, parancsolóan:

– Mutassa csak az igazolványát! A személyijét!...

Csopaki zavarba jött:

– Milyen igazolványt?... Tudhatja, ha egyszer valaki meghal, annak nincs igazolványa. A feltámadásnál senkit sem várnak személyi igazolvánnyal!

Látta, mindhárman gúnyosan, megvetően méregetik. Elöntötte a düh, nem tudott magán uralkodni, ordított:

– Disznó, gazemberek! Követelem, adjátok vissza a házamat, a feleségemet! Nem szégyelled magad, Kenéz Jocó, betelepedsz a lakásomba, elszédíted, elveszed tőlem a

feleségemet! Ezért meglakolsz!

Felemelt ököllel nekirontott Kenéznek, de a sofőr közbelépett. Erőtelmes, kigyúrt férfi volt, elkapta Csoپaki kezét, hátracsavarta, s hátrább vitte a támadót, aki a vasmarkok szorításában moccanni sem bírt.

Sarolta hisztérikusan kiabált:

– Józsikám, hívd a rendőrséget! Vagy inkább a mentőket, hozzanak kényszerzubbonyt! Vigyék az elmeagyógyintézetbe! Lehet, hogy közveszélyes!...

A jelenet rövid volt és drámai.

Csoپakinak most tapasztalni kellett, hogy a hosszú betegség alatt, a tetszhalál állapotában minden erő elment a karjaiból. Pista-sofőr kezei között tehetetlen volt. Kenéz közben elővette maroktelefonját, nyomogatta a gombokat, aztán hirtelen elhatározással visszadugta kabátjába a készüléket. Arra gondolt, szép kis botrány pattanhatna ki ebből, ha a sajtó felkapná ennek az örült alaknak a támadását és vádaskodását. A helyi ellenzék és az önkormányzatban ülő cimboráik országos ügyet csinálhatnának belőle, mindjárt el kezdenének szaglálódni az üzleti ügyei után is, tudja mindenki, hogy megy az ilyesmi.

– Eressze el ezt a bolondot, Pista – mondta, aztán Csoپakihoz fordult. – Most az egyszer, először és utoljára futni hagyom magát. De ha újra idemerészkedik, nem ússza meg szárazon.

A sofőr búcsúzól csavart még egyet Csoپaki karján s belesziszegte a fülébe:

– Ha legközelebb elkaplak, úgy elverlek, hogy szenet szarsz és aprófát pisálsz...

Durva lökessel útnak indította Csoپakit, aki tántorogva, karjaival a levegőben kalimpálva elindult az utcán, kifelé a Kertvárosból. Lassan visszanyerte egyensúlyát, már nem tántorgott, rövid egyenes léptekkel haladt. Most húzott el mellette a nagy fekete Aluli, reflektoraival végigsöpörte a járdát, Csoپaki megállt, s látta, hogy a sofőr a volán mellől öklét rázva megfenyegette őt, úgy hajtott tovább.

Nekitámaszkodott hátával a kerítésnek, míg ziháló lélegzése lenyugodott, s próbálta rendbe szedni száguldó, kavargó gondolatait.

Mi történt itt? Lehetetlen, hogy senki nem ismeri meg. Őneki Sarolta ebben a megfiatalított, megkarcsúsított állapotában is a felesége volt, az ő régi asszonya, ki a kórházba hordta néki a finom, tápláló házi kosztot. A hangja se változott, most is hallani vélte, ahogy itt, a villájukban, mikor ő az állólámpa fényburája alatt olvasott, a haját s a homlokát simogatta gyengéd kezeivel: „Drága Dömém, nehéz napod volt, majd én elhessegetem a gondfelhőket...”

Nyugtatta mindig, ha a Miska-fiú miatt háborgott, hogy tehetett ilyet, hogy az ösztöndíjával kint ragadt Amerikában, vagy ha tanácselnökként valami megengedhetetlen hanyagságot fedezett fel a hivatalok működésében. Több mint két évtizedet éltek együtt szoros összetartozásban, szövetségben – hát ennek már az emléke sincs meg?

Az ő házába betelepедhet, az ő ágyába belefekhet Kenéz Jócó?

Maga előtt látta a villa kapuján a zománcozott névtáblát: „*Doktor Kenéz József polgármester*” – félreérthetetlenül jelezve az új tulajdonost.

Míg ő „odaát” volt, azalatt ledoktorált és az ő helyére őt választották polgármesternek. És azóta lapátolja rá a sarat, ahogy a Kecskés Márton, a juhász mondta, s mindennek a tetejében még a házát is elvette, asszonyostul együtt.

Hát persze – gondolta keserűen –, tunéziai nyaralás... Meg a kozmetikai szalonok, a fogyaszto doktorok. A világnak ezer új színe, amelyet Csoپaki Dömötör tanácselnök

oldalán nem láthatott, nem ismerhetett meg.

Sóhajtott: az asszonyi hűség is olyan, ahogy Svejik jellemzi a kutyahűséget. A leghűségesebb kutyát is el lehet csábítani a gazdájától, egy darab sültkolbász vagy sültmáj illatával, ígéretével...

A levegő hűvösödött, ritkás köd ereszkedett a városra. Csupaki nem is nagyon tudta, hogy merre jár, egy-egy sarkon megállt, hogy szemügyre vegye az utcanév-jelző táblákat, de ismeretlen, soha nem hallott nevek bukkantak eléje, nem fedezte föl a Károlyi Mihály főutcat, Dózsa György teret sem talált, meglehet, az utcákat is átkeresztelték a nagy változások hevületében?...

Visszaforogtak gondolatai a mögötte levő nap eseményeire.

Milyen szerencséje volt, hogy a nyaralásból hazatérő Kenéz Jocó és Sarolta nem találta őt benn a házban átöltözés közben. Lehet, hogy rögtön tolvajt-rablót kiáltottak volna, azonnal odarendelik a rendőrrjörőt, s már benn ülne valamelyik cellában... Még az is istencsudája, hogy a ház előtt nem vált gyanússá a felöltője, a rajta levő öltöny, amit a szekrényből akasztott ki. Magyarázhatta volna, hogy ez az ő ünneplője volt, mielőtt eltemették, – jól kiröhögték volna, mint a feltámadásának történetével.

A gyenge, laza ködben két templomtornyot látott felmagasodni, az utcai lámpák megvilágították az épület kapuját, a román stílusú bolthajtást, ez volt az áldásvári plébánia-templom, itt misézett Kelemen Antal is, az ő nyájas, kedves ulti-partnere, ki még a kórházi ágynál is felkereste egy demizson finom miseborral.

Itt volt a parókia is a templom szomszédságában. Csakhogy amikor még ő idelátogatott néhanapján Tóni barátjához beszélgetni, kártyázni, s a miseborból koccintgatni, öreg léckerítés övezte a kertet, az ajtót éjszakára sem zárták, ám most magas deszkapalánk húzódott a járda mellett, tetejére feszített szögesdróttal s kaputelefonon kellett jelentkezni, ha az ember be akart jutni a házba.

Csupaki megnyomta a csengőt, bentről női hang kérdezte, ki van ott, s mit akar? Válaszolt; Kelemen Antal plébános urat keresem, messzi útról érkeztem, feltétlen beszélnem kell vele, különben Csupaki Dömötör vagyok, rokona az áldásvári tanácselnöknek.

Bentről rövid vitakozás zaja szűrődött ki a mikrofonba, aztán kigyulladt egy erősfényű villanylámpa a kapu fölött, majd csikordult a zár, súrlódtak a reteszek, s Csupaki beléphetett.

Már előzőleg a telefon-hangról is megismerte, valóban Zsófiika nyitotta a kaput. Kelemen plébános szakácsnője vastag, meleg hárász kendőjébe burkolózva jött ide a házból, egyik kezével Pedrónak, a nagytestű rotweilernak nyakörvét fogva, ki fenyegetően felvonta ínyét a fogsora fölé s vészjóslóan morgott.

Találkoztunk már, Zsófi neni, elnézést a késői zavarásért, nem maradok sokáig – mentegetőzött Csupaki, miközben az asszony gondosan bereteszelte mögötte a kaput.

Pedró ezalatt megszaglásztta az ismeretlen férfi lábát, aztán kirántva magát Zsófi kezéből, elvágatott a ház mögé.

– A fene ezt a buta állatot – méltatlankodott Zsófi asszony –, ahogy vénül, úgy butul. Mondom a plébános úrnak, ki kellene már cserélni valami fiatal vérebre, erre már nem bízhatjuk a biztonságunkat. De hát ő ragaszkodik hozzá, hogy együtt öregedtek meg, aztán, hogy tolvaj ellen nincs lakat. De közben meg mindenféle biztonsági zárat szereltetett föl, meg a sok világítás, tetszik látni, a ház körül is egész éjjel égnek a villanyok... Azóta van ez, mióta egy közeli faluban, Gergelyfalván meggyilkolták az öreg papot. Biztos tetszett olvasni, az újságok is megírták... Agyonverték és kirabolták a parókiát. Mert az is olyan áldott jó ember volt, mindenkin

segített, mindenkinek jutott egy tál meleg étel a konyháján. Még a kaput se zárta be éjszakára. Aki Vele élt, a Julika a fiával együtt rokonlátogatóba utazott aznap.

– És elfogták a gyilkosokat? – kérdezte Csopaki.

– A, nem olyan világ ez, tetszik tudni jól, hogy van ez. Csak a tyúktolvajokat kapják el, a gyilkosokat futni hagyják.

Zsófi néni a küszöbön megállt, közel hajolt a váratlan látogató füléhez:

– Ha már régen találkoztak, ahogy mondta az úr, hogy messzi útról érkezett, ne lepődjön meg, ha néha furcsán beszél a plébános úr. Miséznek, ott is elvételi néha a szent szöveget, magyarul mondja az Orémust, meg a sorrendet is felbontja. A hívek ragaszkodnak hozzá, de ő se akar még visszavonulni... Néha azzal kezdi a misét, hogy távozzatok testvérek...

– Biztos a korrall jár – jegyezte meg Csopaki. – Talán egy kis meszesedés...

Félelem bujkált benne: csak legalább megismerjen, ne tagadjon meg ő is, a régi cimborát...

A plébános a nappaliban üdögélt kényelmes foteljében, a kandalló közelében, a látogató üdvözlésére nyögdecselve, nehézkesen kitornázta magát a fotelból.

– A térdeim, a vállaim, az ízületeim... – mondta, miközben kézszorításra nyújtotta tenyerét. – Ne haragudj, barátom, hogy nem sietek eléd, de ebben a magas korban már az is öröm, ha nem tolószékben ül az ember...

Csopaki akaratlanul is észrevette, hogy a plébános keze, főleg az ujjai erősen reszketnek, mozognak. Átfutott a fején, talán parkinsonja van az öreg papnak, mindazonáltal őszinte örömmel ragadta meg a feléje nyújtott kezét.

Külsőre a régi Kelemen Antalt formázta a plébános, nyájas kövér arcát most is aranykeretes szemüveg uralta, homloka viszont tele volt ráncokkal, haját is elhagyta az évek során, koponyája tökkopaszon ült piros zsinórral szegett fekete reverendája fölött.

– De örülök, hogy ilyen jó színben talállok, kedves Tónikám, annak még külön is, hogy megismersz... Leülök ide melléit én is, ha nem zavarlak.

– Hogyne-hogyne, foglalj helyet, természetesen – mondta az öreg pap a visszatotytant foteljába. – Már megbocsáss, de a Hívekkel zavarban vagyok...

– Csopaki Dömötör vagyok, kérlek tisztelettel, az áldásvári tanácselnök, akit te temettél el. A kórházban is voltál bent nálam, mi kor abban a nehéz betegségben feküdtem, amibe aztán végül is belehaltam.

A plébános erősen ráncolta homlokát, töprengve vizsgálta az előtte ülő embert.

– Tudod, fiam, itt annyian meghaltak az utóbbi években, én oly sokat temettem, mennyi időm ráment, hogy a híveimet látogatani a kórházakban... Ne haragudj, hogy kissé lassabban forog az eszem kereke... Szóval melyik Csopaki is vagy te?... Mert az egyik itt trónol abban a nagy üvegpalotában, Májkl Csopaki, ha jól emlékszem, áldassék a neve, nem sajnálja a pénzét, támogatja az egyházat, neki köszönhetem ezt a védő-berendezést, riasztó-felszerelést itt a parókia körül...

– Az nekem a fiam, az a Csopaki. Én az apja vagyok, csak hogy én meghaltam, mint mondtam, és feltámadtam, mint láthatod, kedves öreg barátom.

– Várjál csak, igen, igen... Volt itt egy tanácselnök, azt is Csopakinak hívták...

– Talán a feleségemre is emlékszel, Saroltára.

– A polgármester feleségét is Sarolta asszonyként ismerem, a mi katolikus nőegyletünk vezetője, lelkesítője, fő támasza.

– Óróla beszélek. Hütlen ribanc, hozzám a Kenéz Jócóhoz a halálom után. Nagy

szerencsére még a márvány síremlékeket se csináltatta meg, mert ha az is rajta van a koporsómon, nem bírtam volna belőle kikecmeregni... Már úgy érve mondom, hogy feltámadni.

– Nem szabad a Sarolta asszonyról így beszélni. Ha egyszer meghaltál, természetes, hogy nem élhetett özvegyen. Kenéz polgármester úrra is csak Isten áldását kérhetem, a templom tatarozását az ő segedelme nélkül nem tudtuk volna végbevinni. A városi képviselő-testület nem szavazta volna meg a pénzeket.

– És az, hogy én feltámadtam?... – kérdezte Csopaki, most már reménytelen elkeseredéssel.

A plébános fáradtan legyintett:

– Kedves fiam, ilyen késői órában hitbuzgalmi kérdésekkel nem foglalkozom. Említetted Zsófinak, hogy messzi útról érkeztél és most, hogy újra itthon vagy, ez a te feltámadásod...

Az utolsó szavakat már szunyókálva mondta. Feje a mellére hanyatlott, halkán horkolt.

Csopaki kétségbeesetten kiáltotta:

– De én valóban feltámadtam! A föld alól jöttem!

Az öreg pap felriadt, békítőén szólt:

– Nyugodj meg, csak Jézus Krisztusnak sikerült a feltámadás, azóta senkinek... Ez itt különben sem Jézus Krisztus országa. Őszentsége, a pápa is megmondta, Isten elfordította arcát az emberiségről...

Zsófi asszony nyitott be:

– Hozhatom a vacsorát, plébános úr?

– Igen, eszek pár falatot a gyógyszerek alá. A vendéget is kínáld meg a konyhában, utána ágyazz meg neki a vendégszobában. Messzi útról érkezett, nagyon elfáradhatott.

Felemelkedett a fotelból, két karját széttárta:

– Ite missa est...

Csopaki becsukta az ajtót, ment Zsófi asszony után, aki dohogva megjegyezte:

– Tetszik látni... Mintha a mise végén szólítaná távozásra a híveket...

A zaklatott, bolond nap után gyorsan bekapta az eléje tálalt hideg vacsorát, azután bebújt a vendégszoba dunyhája alá. Óriásit aludt, Zsófi néni reggelivel is megkínálta. Ropogós vajaskifli, tejeskávé, úgy tűnt, mintha még sose evett volna ilyen finomságokat.

Az öreg szakácsnő korához képest nagyon jól bírta magát, fürgén mozgott, telt, piros arcát nem szabdalták ráncok, élénk, kék szemeiben nem csökkent a kíváncsiság fénye. Kérdezgette is a vendéget, ugyan honnan érkezett, milyen messzi tájról, amit este a kapunál emlegetett.

Csopaki a mögötte levő élményekre gondolva megértene, nem mondhatja az igazat, hallgatnia kell a feltámadásáról, különben menthetetlenül bolondnak nézik.

– Nem tudom, tetszik-e emlékezni az öreg Csopakira, aki kovácsmester volt az uraságnál...

– Ó, akkor én még igencsak kislány lehettem...

– Nos, ennek a kovács-Csopakinak több testvére volt, azoknak is gyerekei. Én a kovácsmester-Csopaki öccsének fia vagyok, tehát Csopaki Dömötör, aki itt tanácselnök is volt, nékem első-unokatestvérem. Már úgy kell érteni, hogy volt, mert ugyan megkésve, de elérkezett hozzám a hír, hogy meghalt. Argentínán éppen azidőtájt söpört

végig egy gazdasági válság, hogy ne menjek én is tönkre, eladtam a farmot, amin birkatenyésztéssel foglalkoztam, és elhatároztam hazajöve az óhazába, talán még fellelek itt egy élő rokont.

– Az a tanácselnök Csofaki, Isten nyugosztalja, derék, rendes ember volt, gyakran megfordult itt a parókián is, kártyáztak, beszélgettek a plébános úrral és itták közben a finom misebort – vetette közbe a szakácsnő. – Azidőtájt még a felesége is példásan élt vele, a Sarolta, de amikor az ura abba a nehéz betegségbe esett és kórházba került, akkor már kezdett összeemelegedni a mostani polgármesterrel.

Zsófi asszony a szájára ütött:

– Istenem, mit is beszélek én itt összevissza... Hisz meglehet, ezek csak afféle asszonyi pletykák... Csakhogy egy ilyen kisvárosnak ezer szeme van... Látták őket a nagy fekete Volgával kettesben kimenni a víkendházba, ami ott van az Oregtemető közelében. Magukra csukták az ajtót, mert ha nincs bűnös szándékuk, akkor tárva-nyitva hagynak ajtót-ablakot, hogy ha véletlen valaki arra jár, akkor bemehessen, ha akar. A bejárónőjük, aki nekem komaasszonyom, és kéthetenként odajárt porszívózni meg a takarítás nagyját elvégezni a tanácselnök lakásán, volt úgy, hogy ott találta Saroltát a Kenéz Jocóval, aki akkor a városi tanács titkára volt. Ültek a nagyszobában a szőnyegen, kezük ügyében a Sztalicsnaja-vodka... Sarolta még magyarázkodott is a komaasszonynak, hogy nem bírja már ép ésszel a férjének ezt a nehéz betegségét, az orvosok semmi jóval nem bíztatják, muszáj, hogy az ital könnyítsen a fájdalomán. Gondolta magában a komaasszonyom, meg a Kenéz Jocó, ugye. De már akkor ezek tudták, hogy az a nagybeteg ember nem jön ki többet a kórházból, hát nem is nagyon titkolóztak...

Csofakinak megakadt a torkán az utolsó falat vajaskifli, alig bírta lenyelni nagy keservesen, hogy ezeket a szavakat hallotta. Zsófi asszony meg odahúzott egy széket az asztalhoz, magának is vett egy vajaskiflit a fonott vesszőkosárából s kis falatokat vágott róla.

– Hozzak még valamit? Egy darabka szalonnát, kolbászt, hisz hosszú a nap, bizonyára sok dolga van...

– Nem, nem, köszönöm szépen, odaát elszoktam a korai reggelitől. – A temetőre gondolt, gyorsan hozzátette: – Argentínában déltájban szoktunk villásreggelizni, miután az ember már körüllovagolta a gazdaságot...

– Talán feltartom az urat ezzel a sok beszéddel, de mivel már régen nem járt errefelé, gondolom, érdeklő a rokonság... Az unokatestvére.

– Igen-igen, nagyon érdekes, tessék csak mondani...

– Talán meg sem érdemli ez a Sarolta, hogy így kibeszélem őt, hiszen, ahogy illik, férjhez is ment a Csofaki Dömötör halála után a szeretőjéhez, az meg milyen rendes volt, a nagy korkülönbség ellenére is felvállalta őt feleségnek. De meg Sarolta a katolikus nőegyletben is buzgólkodik... Az orvosok aztán úgy megfaragták, fiatalították, hogy most már oda is illik a férje mellé...

Fordított egyet a szón:

– És az úr hagyott ott asszonyt, családot Argentínában?...

Csofaki szomorúan legyintett:

– Ott kint nősültem, egy bevándorló hollandus lányát vettem feleségül. Vele kaptam hozományként a nagy gazdaságot, de mi haszna; azon a mocsaras vidéken megtámadta a malária, vele a tüdőbaj, meghalt. Gyermeünk nem volt.

– Így könnyebben szánta rá magát az utazásra, a hazalátogatásra – bólogatott az öregasszony.

– Még mielőtt elhagytam Magyarországot, ahogy illik a jó rokonok között, meglátogattam néhanapján az én tanácselnök unokatestvéreimet. Őt elkísértem kártyázni, kvaterkázni ide a plébános úrhoz is. Akkor még láttam, hogy Zsófi néninek is van egy fia. Merthogy Dömötörnek is volt, ismertem azt is, a Miska-gyereket, aki aztán kiment Amerikába. Hát a Zsófi néni fiával mi van most? Már bizonyára megemberesedett az is...

– Ó, él a lelkem, már családot alapított az is, itt élnek Áldásváron, a mi nagy jótevőnk, a Májkl Csupaki karolta fel, odavette a vállalatába, és valamelyik csoport vezetését bízta rá. Talán magának is ott kéne nála próbálkozni, hiszen szegről-végről rokonok is, már ha nem akar visszamenni Argentínába...

– Nem, nem, ott nekem már nincs semmi keresnivalóm. Mindenek előtt itt kell a dolgaimat rendbe tenni. Még azt nem is mondtam, mikor Amszterdamban átszálltam a Malév-gépre, a csomagjaimat, minden poggyászatot elirányították Indiába. Kézításkám is az irataimmal a nagyböröndben van. Ferihegyen, a reptéren megnyugtattak, egy-két nap és itt lesz újra minden. Szóval, van intéznivalóm bőségesen.

Csupaki felállt, megköszönte a reggelit, de még a plébános úrtól is el akart búcsúzni.

– Elment korán reggel a rorátéra és valahol leragadt, délfelé kerül elő. Majd én kiengedem az urat.

A nagy rotweiler is megjelent, újfent megszaglászta a vendéget, aztán rémulten elvágatott a ház mögé. Zsófi asszony csóválta a fejét:

– Talán valami argentin-szagot érez a nadrágján... Na, Isten megáldja!...

Becsukódott mögötte a kapu, újra kint volt az utcán. Most aztán hová, merre?

Az esti köd reggelre fölszállt, őszi fények ragyogtak a lombokon, arra indult, amerre a város központját sejtette.

Eszébe jutott a Zsófi néni fia. Egy-két évre rá, hogy Zsófi idekerült szakácsnének a Kelemen Tónihoz, megszületett a fiúgyermek, közeli községben élt a fiatalember, akivel Zsófi jegyben járt, de mielőtt összeházasodtak, valami heveny-nyavalyában meghalt. A gyerek meg itt maradt utána. Az öregasszonyok, mint ilyenkor szokásos, nyomban rázendítettek, hogy a Kelemen Tóni csinálta azt a gyereket a Zsófinak, csak rá kell nézni, teljesen a plébános urat fajozza, mások meg mondták, nincs abban semmi különös, mindenütt a szakácsné a pap hálótársa.

Bizonyos, hogy Kelemen Tóni szerette ezt a gyereket, mikor ő még csak titkár volt a tanácsban és kezdtek összejárni ide, a parókiára ultizni, kvaterkázni, meg várospolitikát csinálni, a plébános térdére ültette a Zsófi gyereket, simogatta a szőke haját, cuppanós pusztit nyomott a képére, mielőtt kiküldte – épp úgy, mintha csak sajátja lett volna. Ahogy szaporodtak az évek, már ezt is feledte mindenki, talán már azok az öregasszonyok is kihaltak, akik még csámcsogtak ezen, hogy a Zsófi gyereke hogy került a parókiára.

Ment, vitték a lábai cél és terv nélkül, arra is gondolt, talán a víkendházba kellene visszamenni, azt ősszel-télen úgysem használják a polgármesterék, Kenéz Jocó, meg Kenézné (amint Sarolta neve is megvillant a fejében, akaratlan utálattal kiköpött az úttestre), hiszen aki Tunéziába jár nyaralni, télen bizonyára Ausztriába megy síelni, ki se dugja orrát abba a vakolatát hullajtó, keshedt nyaralóba. Ott meghúzhatná magát egy ideig, míg valami okosat ki nem talál.

Kesernyés fintorral mondta magában, ha meg sehogysem tud visszailleszkedni ebbe a földi világba, végső menedékként még mindig ott a koporsó a temetőben, ereje-kedve

fogytán belefekhet újra, magára húzhatja fedelét, míg birtokába veszi újra, immár végérvényesen, a tetszhalál veszélye nélkül az elmúlás.

Gondolataiból felriadva körültekintett, éppen a Városi Könyvtárhoz érkezett. Talán azért is hozták erre a lábai, mert régebben oly sokat járt ide, könyveket kölcsönözni és hosszúra nyúló, érdekes beszélgetéseket folytatni Harangozó Krisztinával, a könyvtár akkori vezetőjével. Arra is emlékezett most, hogy Krisztina még a kórházban is meglátogatta, amikor már belőle végképp elszállt a gyógyulás reménye és az a drága lélek még akkor is biztatta, vigasztalta, hogy meg fog gyógyulni és majd akkor másik életet kezdenek. Valahogy olyasformán mondta: „... hiszem és tudom, hogy el fog jönni hozzám, mert semmi sincs befejezve...”

És ha most belépne hozzá? Krisztina is bolondnak nézné, csalónak, szédelőnek?... Ha ugyan még megvan Krisztina. Ha nem helyezték át valamelyik másik városba...

Mindegy, lássuk, egy pofonnal több vagy kevesebb, már nem számít. Meg aztán a kelemen Tóni is jó szívvel fogadta...

Ment egyenesen az igazgató irodája felé. Krisztina az iratszekrény polcaival foglalatzkodott, az ajtónyílásra megfordult, néhány pillanatig mozdulatlaná dermedve meredt a belépőre, aztán arcát a mosoly aranyfénye öntötte el és felkiáltott:

– Csapaki Dömötör! Tudtam, hogy eljössz!

Átölelte, forrón magához szorította a férfit. A fotelhoz vezette, leültette, Csapaki nem tudott szólni, megragadta és csókolta Kriszti kezét. Az asszony vele szemben foglalt helyet és betelhetetlen szomjúsággal nézte a férfit.

Amikor végre felocsúdván, magához térvén Csapaki meg tudott szólalni, azzal kezdte:

– És ha én most neked is azt mondom, hogy feltámadtam s az Öregtemetőből érkeztem, te is a mentőkért telefonálsz, hogy vigyenek el kényszerzubonyban, vagy a rendőröket hívod?...

Harangozó Krisztina mutatóujját a szájára tette:

– Nem, nem, ne mondj semmit. Majd később mindent megbeszélünk. Iszol egy jó forró kávét, ugye, azelőtt is azzal kezdtük hosszú beszélgetéseinket, amikor még idejártál a kutatószobába.

Meg sem várta a feleletet, kiszólt Margónak, aki hozta is már a feketét, két csészével, hogy a főnökasszony is ihasson a vendégével. Mikor elment, becsukta maga mögött az ajtót.

– Margó könyvtáros is, titkárnő is, mindent tud, mindenhez ért, kincset ér. Férje a rendőrkapitányságon dolgozik, törzsszászlós. Margó a városházán volt az anyakönyvi osztályon, tavaly a létszámcsökkentésnél szélnek eresztették, én meg idevettem, volt egy szabad státuszom, a szomszédunkban laknak, két gyereket nevelnek, ott van velük a Margó édesanyja is, láttam, nehezen élnek.

Krisztina ivott egy kortyot a feketéből, aztán folytatta:

– Be kellett volna mutassalak benneteket egymásnak, de látod, milyen számár vagyok, egyre csak rajtad van a szemem, se látok, se hallok...

Csapaki Dömötör is megitta a feketét, közben Krisztinát figyelte. Utoljára a kórházban látta őt, amikor bejött hozzá elegánsan, finoman, szépen, mint egy jelenség, mint egy látomás, ő ott feküdt, lesóványodva, erőtllenül, már megbékélve a halál gondolatával és Krisztina azt mondta; el fog jönni hozzám, még semmi sincs befejezve...

És most itt van nála, a könyvtárban, mint évekkel azelőtt, régen. Mennyi idő

telhetett el azóta? Majd ennek is utána kell nézni. Igen-igen, bizonyára évek múltak el, hisz Krisztinán is látszik, hogy egy kissé odébb lépett a pezsdülő fiatalságától.

Krisztina ajánlotta figyelmébe, hogy a sok szovjet regény mellett olvasson magyar klasszikusokat is, talán valamelyik Mikszáth-könyvben, meglehet, épp a *Különös házasságban* találta azt a szép mondatot, amely most váratlanul eszébe ötlött: „Ott borongott rajta a hervadás költészete...” Ez valóban illett Krisztinára. Nem voltak az arcán ráncok, még pókháló-vésetek sem, de a nyaka is márványsima volt, bár az asszonyoknál leginkább ott jelentkezett az öregedés, kozmetikumokkal ellensúlyozhatatlan ráncolódás-gyűrődés jele, talán csak szemé-sarkában mélyültek a vonalak, s alakja lett kissé teltebb. Igaz, haját most másképp viselte, az arca körül repdeső szőke tincsek helyett simán hátrafésült, s vállára lelógó, őszes szálakkal elegyes lófarok-frizurát áttetsző tiillszalag fogta egybe – mindezek együtt adhatták „a hervadás költészetének borongó szépségét...”

Mindez oly váratlan volt, ez a magától értetődő természetesség, amellyel Krisztina fogadta, hogy Csapaki észre sem vette, az első pillanattól kezdve tegeződnek Krisztinával és olyan bizalommal beszélgetnek, mint régóta egymást szerető élettársak. És mindebben, hogy itt ült most a könyvtárban s vele szemben Krisztina, volt valami valószínűtlen, valami látomásszerű, olyasféle, mint mikor még a televízióban nézett valami jó filmet, érzelmes szép történetet, amelybe beleélte magát, mintha ő is ott élt, mozgott, beszélt volna a romantikus hősök között.

Krisztina törte meg a csendet:

– Mondd el tehát, dióhéjba sűrítve, mi történt veled?

Csapaki azzal kezdte, hogy mint eleire látható volt, meghalt a kórházban s ő ugyan kikötötte, hogy szűrjék át a szívét, nehogy tetszhalálból ébredjen a koporsóban, a Zoli-fiúnak még pénzt is adott, sőt megeskette az anyja életére, hogy a prospektúrán elvégzi a jó erős kötőtűvel a műveletet, de átvette őt az a disznó...

– De jó, hogy becsapott az a Zoli-fiú – szólt közbe mosolyogva Krisztina –, különben most nem lennél itt...

– Halálom után kívánságomnak megfelelően eltemettek az Öregtemetőben, a ravatalozóval szemben, ahogy ezt most meg tudtam állapítani, amikor kiléptem a koporsóból. De hogy kerültem a sírból a föld felszínére, arról fogalmam sincs.

Krisztina egy kicsit gondolkodott:

– Várjál csak... Néhány napja volt egy kis földrengés, ahogy a rádió bementa, annak epicentruma itt volt a tájékunkon. Valószínűsíthető, hogy ez a földrengés dobta fel a koporsódat... De utána mit csináltál? A temetésedig bezárólag ismerem a történetet, ott voltam én is az Öregtemetőben, a Kelemen plébános úr igazán szép búcsúbeszédet mondott, de a többiek is, a megyei tanácselnök, meg mások, a tűzoltózenekar is szépen fújta a gyászindulót, Sarolta asszony is szívet tépően zokogott, szóval minden úgy ment, ahogy az a nagykönyvben meg van írva. Bár, bizonyos jelek előre vetítették a jövő árnyékát, Sarolta asszony, akiről már azelőtt is mindenfélét összebeszéltek, feltűnően odabújt a Kenéz Jócóhoz vigasztalódni, lehet, hogy ez csak nekem tűnt fel, mások természetesnek találhatták. Hogy a nagy fájdalma, az összetört szíve, meg hasonlók... Az igazat mondva, nekem is kijött a könny a szememből, mikor a sírba eresztett koporsódon oly rémisztően dörömböltek a rákapart rögök, de a lelkem mélyén nem éreztem igazi bánatot, szomorúságot, mindegyre az járt bennem, hogy te visszajössz, hogy még látjuk egymást. Kissé romantikusan szólva, hogy ez a temetés nem búcsúszimfónia, hanem nyitánya, az új élet nyitánya.

– Igen, ezt akkor is megmondtad, amikor meglátogattál a kórházban.

– Na látod, én már ott is éreztem, tudtam... De folytasd, mi történt ez alatt a

néhány nap alatt, mióta itt jársz-kelsz Aldásvár utcáin?...

Csopaki rendbe-sorba szedte az eseményeket, beszélgetését Kecskés Márton juhásszal, aztán az estét, az éjszakát az ő régi nyaralójában, a reggelt, amikor ollóval levágta félméteres szakállár, derékig érő haját, az újságkötegeket, amik hírül adták, hogy ez itt már egy másik világ, itt minden átalakult, amíg ő „odalent” volt, a városban szerzett élményeit, a sok koldust, a sok lezüllött rongyost, a pompás üzleteket, a hihetetlen árubőséget az üzletekben, a nagyszerű élményt, ahogy fürdött, átöltözött az ő régi villájában, ahogy megebédelt a közeli étteremben, aztán találkozását a tuniszi nyaralásból hazatérő Saroltával és Kenéz Jocóval, a sofőrjükkel...

– Krisztikém, ezek úgy kirúgtak engem, hogy lábom se érte a földet. Lehordták mindenféle csalónak, szélhámosnak, elmebetegnek, a végén még örülhettem, hogy nem vitettek a bolondok házába. Na, de hogy befejezzem, az én jó öreg barátomnál, a Kelemen Tóni plébánosnál találtam jó szót, kellemes éjjeli szállást és Zsófi megkínált finom reggelivel. Utána ide hoztak a lábaim, ide vezérelt jó sorsom hozzád, a könyvtárba.

Kicsit elgondolkodott, aztán folytatta:

– Tudod, drága Krisztina, nekem nem az a csoda, hogy feltámadtam, bár ez is egy nagyon furcsa dolog, ha másról hallom, ha más beszél nekem valakiről, magam sem hinném el, hanem az, hogy most itt ülök veled szemben, s mindazt, ami velem történt, te a világ legtermészetesebb dolgának tekinted. Szemedből, az arcodról, a mosolyodból szeretetet, barátságot, megbízhatóságot érzek. Az a csoda, hogy bennem, velem együtt feltámadt valami, ami eddig tetszhalottként lapult az érzelmeim mélyén... Hogy is mondhatnám... Öreg is vagyok, egész testi létezésemben lerobbant, s mégis, talán-talán szerelemnek mondanám, ha nem félnék, hogy kinevetsz. Hisz mondhatod azt is, hogy játszottál velem most, tréfa az egész, ezzel az ütődött vén bolonddal, de elég volt, szedjem az irhámot, mert különben telefonálsz a mentőkért, vagy rendőrökért...

Kutatva nézett a könyvtárosnőre:

– Mondd, te csakugyan elhiszed, hogy én, doktor Csapaki Dömötör tanácselnök feltámadtam?

Krisztina arcát finom, gyengéd mosoly fátylas fénye szőtte be. A hangja határozott, meggyőződésszerű, magabiztos volt:

– Ez nem hit kérdése. Nekem a valóság a fontos, hogy te itt vagy. Hogy visszajöttél. Hozzám. Higgyél te is magadnak, a testednek, a létezésednek. Az emberiség története tele van csodákkal. Én Tertullianusnak adok igazat, aki azt mondta: „Credo, quia absurdum”.

Csapaki értetlenül ráncolta a homlokát.

– Az mi, amit mondtál?... Meg kicsoda az az illető?

– Tertullianus római író volt, Krisztus születése után százötvenkétszáz évvel tevékenykedett. Gazdag római ügyvéd volt s miután megkeresztelkedett, a keresztény hit elszánt harcos védelmezőjeként a latin nyelvű keresztény próza zseniális képviselője lett. Szállóigévé vált az a gondolata is, amit az előbb idéztem: „Credo, quia absurdum”, vagyis, „hiszem, mert ésszel fölfoghatatlan”. Azaz; olyan ténnyel állok szemben, ami megmagyarázhatatlan, tehát hinnem kell. Vagy megtagadom a tény létezését, vagy hiszek benne. Voltaképpen az egész keresztény hit erre épül, beleértve Jézus föltámadását, számos csodatételét, melyekre ésszerű tudományos magyarázat nincs. De napjaink tudománya is tele van megmagyarázhatatlan jelenségekkel, melyek azonban vannak, léteznek, tehát el kell hinnünk ezeket. Nem akarok további fejtegetésekbe bocsátkozni, nekem elég az, hogy itt vagy, látlak, beszélek hozzád, és te válaszolsz. Legyen elég ennyi neked is.

Kis szünet után megkérdezte:

– Mik a terveid? Van valami elképzelésed arról, hogyan tovább?...

Csopaki tanácstalanul nézett Krisztinára:

– Amikor elindultam az Öregtemetőből, még azt hittem, ott folytathatom, ahol abbahagytam. Márminthogy az életemet. Hogy visszaköltözöm a lakásomba, Sarolta vár meleg étellel – minek részletezzem. Már elmondtam az előbb, micsoda vesszőfutásban volt részem. Hisz jószerével mindössze két ember akadt a városban, akiktől jó szót kaptam, az öreg Tóni plébános barátom, bár mintha annak már valami baj lenne a fejével, aztán te, édes Krisztinám. Itt minden megváltozott, az emberek is, ez egy másik világ, nem az, amibe én beleszülettem, felnőttem, dolgoztam. Amiben hittem, bizodalmám volt. Ez olyan, mintha egy tudományos-fantasztikus regénybe csöppentem volna bele. Fogalmam sincs, mi történt. Teljesen tanácstalan vagyok, a régi nagy önbizalmam, amivel még elindultam az Öregtemetőből, elszállt, nincs sehol.

Krisztina bátorítóan megfogta a kezét:

– Csak lassan, lassan, türelmesen, majd mindent megérintesz. Mégis, mit akarsz csinálni? Van hely, hol a fejedet lehajthatod?

– Van, a régi vikendházam. Ahol az első éjszakámat töltöttem. Oda már rajtam kívül senki se jár. Ezek, akik Tunéziában töltötték a nyarat, talán már el is felejtették, hogy van valahol egy romosodó nyaralójuk...

Krisztina legyintett:

– Ne haragudj, ez bolond beszéd. Az a nyaraló. Ilyen helyeken csak hajléktalanok, csövesek húzzák meg magukat. Ősz van, jön a tél, a fagy, a nagy havak, mihez kezdenél ott?

Nagy keserűség szállt Csapakira, lehorgasztotta a fejét.

– Akkor... Ott van még az a koporsó... Magamra húzom a fedelét. Ott van a helyem, kár volt nekem feltámadnom. Nem élhetek vissza a jószágoddal, nem akaszzkodhatok a nyakadba. Ezzel a bolond képzelgéssel, hogy visszajöttem a temetőből és élek... Nem hiszem ezt már én sem, drága Krisztinám. Ez valami hülyeség, valami káprázat, amibe csak belebolondulni lehet. Talán tényleg az elmeógyógyintézetbe kellene kerülnöm, hogy meggyógyítsanak és visszavezessenek a való világba...

Krisztina felugrott, haragosan rákiáltott:

– És ha a Pistától, a polgármester sofőrjétől kaptál volna egy nagy pofont, vagy egyszerűen leütött volna az öklével, hogy a kék folt még most is ott virítana az arcodon, akkor elhinnéd, hogy élsz?

Csapaki maga elé bámult, az iroda padlószőnyegét, a kopott mintákat nézte. Nem érzékelte az idő múlását. Amikor ismét a könyvtárosnőre emelte tekintetét, látta, sír, zsebkendőjével szárítgatja könnyeit.

– Hogy teheted ezt velem, hogy azonnal szétvered bennem az örömet – Krisztina nehezen tördelte a szavakat. – Ezért vártam, hittem makacsul a vonuló évek alatt, hogy visszajössz, itt leszel mellettem?

– Magam sem tudom, mi van velem, teljesen össze vagyok zavarodva – motyogta Csapaki. – Bocsáss meg nekem. Te vagy az egyetlen ember, akibe meg tudok kapaszkodni.

– Akkor higgyél bennem és bízzál bennem – mondta Krisztina. Könnyei eltűntek a szeméből, ismét mosolygott. Megfogta, megszorította újra Csapaki kezét, de most már nem engedte el. – Vegyük csak sorra a dolgokat. Először is, téged holtá nyilvánítottak, minden fórumon, jogerősen, hiszen így tudott újra férjhez menni Sarolta, tehát te nem

létezel, nem élsz. Ha a sok hivatalos okmánnyal, tanúsítvánnyal szembeszállva megpróbálsz bizonyítani, hogy mégiscsak te vagy Csupaki Dömötör, mert feltámadtál, kimásztál a koporsódból; mint csalót, szélhámost börtönbe csuknak, legjobb esetben elmeegógyintézetbe kerülés. Ne feledd, hogy nincs is semmiféle igazolványod, még a holtta nyilvánításodat se dugták a zsebedbe, amikor rád csukták a koporsó fedelét. Fura eset, de még azt se tudnád bizonyítani, hogy halott vagy.

– Úristen – nyögte Csupaki Dömötör. – Hát akkor mi vagyok én valójában, kósza szellem, aki felöltött valamiféle testi formát s most idetelepedett a könyvtárba?...

– Dehogy, dehogy – nyugtatta Krisztina. – Mindenekelőtt felejtsd el a Csupaki Dömötör nevet, egyáltalán a valaha-volt tanácselnök személyét, életét.

Fölállt.

– Van egy ötletem, pár percre magadra hagylak.

Kiment az irodából a könyvtárhelyiségbe s félrevonult Margóval, majd kis idő múltán vele jött vissza. A titkárnő kezét nyújtotta, bemutatkozott:

– Andorka Marcellné vagyok, tessék egyszerűen Margónak szólítani. Krisztinával megbeszéltük a dolgot, manapság ez nagyon egyszerűen megoldható. Pénz kérdése az egész, a főnöknőm mondta, ezt a részét ő vállalja a dolognak.

– Hogy Krisztike még fizessen is utánam?! Ezt igazán nem engedhetem meg – tiltakozott Csupaki s kivette a belső zsebében található bankjegyeket s az asztalra tette.

– Tedd csak el, hisz ebből a pénzből már egy tisztességes vacsorát se tudnál kifizetni – nevezett Krisztina. – Látszik, hogy nem vagy tisztában a mai árakkal.

– De hisz tegnap még megebédeltem egy elegáns étteremben...

– És el is fizetted a pénzed javát, csak nem figyeltél rá. De most vedd úgy, hogy kölcsönbe kapod tőlem a szükséges összeget.

– Hogy a lényegre térjek – vette át a szót ismét Margó –, a férjem irodájában van néhány tucat személyi igazolvány, amit lebukott bűnözőktől meg illegális bevándorlóktól koboztak el. Ezek egy részét egy bizonyos személy veszi meg, aki kicseréli a fényképet, ellátja a megfelelő pecsétekkel, aláírásokkal a vásárló igénye szerint. Az új, most már hiteles személyi igazolvány adatait a kolleganőm, akivel együtt dolgoztam az anyakönyvi osztályon, bevezeti a nyilvántartásba, ami most már egyszerűen megy, mert az egész adatnyilvántartást átvittük számítógépekre, s onnan játszani könnyedséggel lehet kitörölni, s az üres helyre beírni az új személyt – jelen esetben magát is.

Csupaki habozott:

– De hát ez, hogy úgymondjam, közokirat hamisítás. Ha valami ellenőrzésnél, igazoltatásnál elkapnak, börtönbe kerülök. De veszélybe sodrom a maga férjét is, a törzszászlóst, meg a többieket, akik ebben közreműködnek.

Margó kacagott s leült Csupakival szemben, Krisztina mellé.

– Jaj Istenem, kedves uram, hát hol él maga? Ja igen, a főnöknőm mondta, hogy messzi útról érkezett, s elvesztek az okmányai. Őszintén szólván, hogy honnan jött, mit csinált azelőtt, engem a dolognak ez a része egyáltalán nem érdekel, s nem is tartozik rám. Lehet, hogy ott, ahonnan ön jött, más szokások, más törvények vannak érvényben, de itt, nálunk ez így működik. Alacsonyok a fizetések, az árak emelkednek, mindenki fut a pénz után. Én két gyermeket nevelek, velünk van az édesanyám, aztán itt vagyok én is, meg a férjem – hogyan tudnánk a törzszászlósi fizetésből megélni? Ez a könyvtár se kényeztetni el a dolgozóit, ezt Krisztina tudja a legjobban.

– Az ám, de ha a kapitányság vezetője rájön a dologra, a törzszászlóst lefokozza,

lecsukhatja, legjobb esetben kirúgja... – aggályoskodott Csopaki.

– Attól nem kell félni – folytatta Margó, miközben kérdő pillantást vetett Krisztinára, aki biztatóan, beleegyezően bólintott –, ugyanis a pénzeket elosztják. Egy hiteles, új személyigazolvány nagyon sokba kerül annak, akinek szüksége van rá. Mondok egy példát. Van valaki, aki az ország távoli vidékén él, olyan helyen van állásban, hogy folyamatosan el tud emelni néhány milliót. Megtudja, hogy jön a nagy ellenőrzés, amikor majd minden kiderül, akkor lelép a millióival. Az ilyen embernek élet-halál kérdés, hogy új nevet, személyiséget kapjon, amivel háborítatlanul élhet tovább. Esetleg külföldön. Hisz ezzel a személyi igazolvánnyal átjárhatók a határok. Tudnám még variálni az eseteket, de elégedjünk meg annyival, hogy a pénzekből az alezredes úr is megkapja a részét. Becsúsztatják a bélelt borítékot a mappája alá, nem kérdezi, s nem mondják, hogy mi az, honnan van. Tudja ő jól, természetesen, ahogy a többiek is, de senki nem beszél semmiről. Bizonyára tapasztalta ön is, de legalábbis hallotta, hogy a rendőrökkel a közlekedési bírságokat el lehet intézni zsebbe-járó pénzzel. A feljelentéseket meg lehet úszni öt-hatezer forinttal, ami szintén a közösbe megy és szétosztódik, beleértve az alezredes urat is. És tessék elképzelni, legújabbán a belügyminiszter rendelkezése nyomán az országos főkapitány ellenőroket akar kiküldeni, nehogy a rendőröknél maradjon az a kis pénz. Ilyen disznóságot! Még ettől a mellékkeresettől is meg akarják fosztani az állományt!

Nyílt az utcai bejárat ajtaja, Margó felállt:

– Majd én foglalkozok az olvasóval, addig tessék megbeszélni a főnökasszonnyal a részleteket.

– Hát akkor térjünk vissza a kezdetekre. Ha nem kifogásolod, drága jó Dömém, én veszem kezembe az ügyeidet. Hol tudsz megaludni, egyáltalán, hol akarsz megtelepedni? Nincs más megoldás, hozzám fogsz költözni. A lakásom kétszobás, egyikben az én édes jó anyám lakott, egy éve halt meg, nyugodjék békében, azóta üresen áll, most majd én költözöm oda, te pedig jól megleszel a másik szobában, ami eddig az én fészke volt. Magányos családi ház, a kerítés mellett magasra nőtt, tüskés vadrózsa-sövény húzódik, nem látni át a szomszédból, de egyébként is jóban vagyok a környező házak lakóival, tiszteljük-becsüljük egymást, az embereket manapság nem nagyon érdekli a szomszéd életvitele, elég mindenkinek a maga gondja-baja. Ha netán valaki mégis megkérdi, ki fia-borja vagy, megmondom, az albérlőm.

– De... – kezdte Csopaki, Krisztina azonban elvágta a beszéd útját:

– Nincs semmi de. Így lesz, ahogy mondom. Nézzük tovább, új nevet kell találnunk az új személyi igazolványodhoz. Mit szólnál, mondjuk az Élő Zoltán névhez?...

A férfi megrökönyödve nézett rá:

– Hogy én, Csopaki Dömötör még a becsületes nevemet is elveszítsem, amit apám is viselt, s amiben én ötvennyolc évet leéltem?...

– Nem akarsz megérteni, hogy Csopaki Dömötör nem létezik? Odakint nyugszik az Öregtemetőben... Itt velem szemben egy Elő Zoltán nevű úr üldögél, az én új albérlőm. Legjobban szeretném és örülnék, ha személyi igazolványodba bevezetnék: élettársa Harangozó Krisztina.

Csopaki bambán meredt maga elé s nehezen tördelte a szavakat:

– Persze, persze... Te ezt jobban tudod, legyen minden úgy, ahogy nekem ajánlod. Teljesen el vagyok bódulva, annyi minden zúdult itt rám két nap alatt, egy kis türelmet kérek tőled, míg visszanyerem a régi szellemi erőimet...

– Ha tudtam éveket várni valami vak hittel és bizalommal, hogy megérem ezt a csodálatos napot és most valóban itt vagy mellettem, légy afelől is meggyőződve, hogy

türelmem is van a tökéletes talpra állításodhoz... Majd megszokod a nevedet, mert valóban „élő” vagy, jó a Zoltán is, hisz végül is annak a műtős fiúnak köszönhető, aki nem szúrta át a szívedet, hogy tetszhalott maradtál s fel tudtál támadni...

Margó jött vissza:

– Radnai Zsombor volt itt, az író, aki, mint mondja, azon a hatalmas regényfolyamon dolgozik, amiben a rendszerváltás történetét is meg akarja írni, és ehhez végez nálunk kutatómunkát... Elküldtem, hogy most leltározzunk, néhány nap múlva visszajön.

– Nagyon jó. Radnai kitűnő beszélgetőpartnere lesz a barátomnak, tőle mindent megtudhat majd erről a szép új világról, amiben most vagyunk.

A két nő magára hagyta a vendéget, hogy megbeszéljék a teendőket. Kitűnt, mindenek előtt igazolványképeket kell csinálni, a buszpályaudvarra telepített fényképező bódében, amely olyan volt, mint egy telefonfülke, az automata készülék percek alatt elkészítette az igazolványképeket, melyeknek hátuljára Csupaki ráírta új nevét: Elő Zoltán.

Margó elköszönt a férfitől, sietett a fényképekkel a kapitányságra férjéhez, a törzsszászlóshoz, Csupaki hosszan nézett utána. Még eddig jóformán meg se látta, annyira el volt telve Krisztinával, most azonban, már idefelé jövet is szemügyre vette, erőt és magabiztosságot sugárzó, kissé molett, középtermetű alakját, homlokába fésült fekete haját, mongolos-vágású fekete szemeit, melyek fölött a két szemöldök csaknem összeért. „Igazi anyatípus – gondolta, amint a blúzáat feszítő, telt kebleit, vaskos csípőjét nézte s próbált lépést tartani energikus, gyors járásával. – Ebben a Margóban még benne van néhány új gyerek lehetősége...”

Míg visszaért a könyvtárba, Csupakinak az villant a fejébe, hogy ő, míg tanácselnök volt, soha meg nem nézte a nőket ilyenformán, mint most Margót, hogy milyen a keble, csípője, anyatípus-e vagy sem, a nők, asszonyok ügyfelek voltak, vagy munkatársak, olyanok, mint az akták, egyforma gépelt papírok, elintézésre váró, döntést igénylő ügyek, melyek a hivatali munka évtizedei során elveszítették érdekességüket. Puritánsága köztudott volt a tanácsapparátuson belül s ez a megközelíthetlensége a vonuló évek során lekoptatta róla azt a szexuális vonzerőt, melyet a nők csalhatatlan szimattal megéreznek, ha valakit meg akarnak kapni, ha megunt férjük mellett új kalandokra vágnak. Csupaki igazi férj-anyag volt, teljes mértékben betöltötte s kielégítette őt az élet Sarolta mellett, kinek házastársi hűségét olyan magától értetődőnek tartotta, mint a sajátját Sarolta iránt. Férfitársaságban, ultipartik közben természetesen ő is hallotta a sok derűvel, néha hahotával kísért történeteket Aldásvár női társadalmának pezsgő szerelmi ügyeiről, a pikáns kalandokról; elnézően, jóságosan mosolygott, hisz mindaddig, míg a felszín alatt maradtak a problémák, míg valamelyik nem borzolta a közéletet, a nyilvánosságot, szigorúan magánügyeknek, emberi dolgoknak tűntek a szemében.

Az egyetlen nő, aki Csupaki puritánságának páncélingét át tudta perzselni, hacsak rövidke percekre is, Harangozó Krisztina volt, aki a könyvtári beszélgetések csendes, szelíd vonzalmát azon a bizonyos társasvacsorán az asztalterítő alatt a lábához nyomott parázsló, forró combjával felégette, és a tanácselnök beszűkült fantáziavilágát átröpítette a szerelem gátaikat nem ismerő vágyakozásába. De akkor már hallatszott az asztal másik oldaláról Sarolta hangja, „Dömötör, ideje hazamennünk”. Így valahogy volt, s ennek a Krisztinához fűződő, lappangó, inkább csak a sejtések bizonyosságában létező szerelemnek micsoda nagyszerű diadalmas manifesztációja volt Krisztina látogatása az ő kórházi ágyánál, ahogy ott megjelent tündéri szépen és elegánsan, s amilyen megfellebbezhetetlen bizonyossággal jelentette ki: „el fog jönni hozzám, semmi sincs befejezve”.

És mintha most-valamikor épp Krisztinától hallotta volna, hogy Saroltáról már akkor is mindenfélét összevissza fecsegték...

Most visszagondolva házassága évtizedeire, emlékezett arra, hogy kettőjük között a hűség az egymáshoz tartozás magától értetődő kelléke volt, annyira természetes, hogy soha nem került szóba, ha családi dolgokról, barátokról beszélgettek. Néki ott volt a hivatal, a tanácselnöki munka, a velejáró sok kötelezettség, ami teljesen betöltötte az életét, s amiért magas kitüntetések, rangos elismerést kapott a legfelső helyekről, de a város lakossága is kinyilvánította elégedettségét a gyűléseken, fórumokon.

Az ám, de mi jutott ebből a házasságból Saroltának? A háztartás, a gyereknevelés, míg a Miska-gyerek otthon volt, meg a protokolláris fogadások, színház és mozielőadások – kérdés, hogy mindezek kielégítették-e Sarolta életigényét? Vajon nem vágyott-e ő is kalandokra, szerelmekre, az élet érdekesebb és izgalmasabb élményeire? Már maga az a tény is, hogy olyan gyorsan férjhez ment Kenéz Jucóhoz... Lehet, hogy már együttélésük alatt is járta Sarolta azokat a titkos szerelmi utakat, ami az áldásvári káderfeleségek közül oly sokra jellemző volt...

Visszatekintve azokra az évekre, évtizedekre, úgy tűnt, az élet sok érdekes eseménye, kavargása, forgataga mellett ő süketen-vakon ment el.

Egy ultipartis borozgatás közben, amikor mindenféle nőügyek is szóba kerültek, éppen Szeremley főorvos beszélt a női lélek rejtelseiről, hogy mennyire más az asszonyi világ, mint a férfiaké, hosszan és alaposan fejtegette az alapvető és meghatározó biológiai sajátosságokat, mennyire különbözik az, amikor egy nő a szexuális együttlét során beengedi a saját testébe a férfit, aki csak behatol, bemegy, a férfi testébe senki nem hatol be, s a nő az, aki egy új életet hord magában, ő az, aki megteremt egy új életet, mint valami különleges, földi Isten, hiszen az ondót és a petesejtet vehetem egy marék sárnak is, amiből az Úr az első embert, Adámot megteremtette – itt már a főorvos hangja felszárnyalt: – s ti az életnek emellett a mindennap ismétlődő nagy csodája mellett triviális közönnyel elmentek, még röhécseltek és disznólkodtok is rajta...

Szeremley már alaposan feltöltötte magát miseborral, melyet Kelemen Tóni, a plébános prezentált a társaságnak és a főorvos szavait egyetértő bólogatással hallgatta, a többiek inkább a lapjárásra figyeltek, s őtöle is annyira messze értek ezek a fejtegetések a női lélek rejtelseiről meg az életteremtés misztériumától, hogy csak fél füllel követte a főorvos váratlan és szokatlan beszédét.

Fölöttébb különös volt, hogy Szeremley szavaira annyi idő múltán, a könyvtár felé menet emlékezett ilyen pontosan. Még a történelmi fejlődést is emlegette, régmúlt évezredek is idézett, a matriarchátus közösségeit, melyekben a nők irányították az életet, ők válogatták meg, kitől akarnak utódokat – de mindehhez kevesek azok a vulgáris magyarázatok, hogy a férfiak vadásztak, halásztak sokszor bizonytalan, sovány eredménnyel, míg a nők végezték a növénytermesztést, ételkészítést, szövést-fonást, órájuk volt bízva a gyermeknevelés, következésképp övék volt a vezérszerep az akkori primitív társadalmakban, közösségekben, nem, nem, mindebben valami más is volt, ősidők óta jelenlevő ösztönök, pszichikai-lelki adottságok, melyek természetesen átöröklődtek az egymást követő generációk láncolatán, formájukat változtatták, de lényegük megmaradt, és mi süketen-vakon elmegyünk emellett, csak az ágyat látjuk, a kéjre gondolunk, ha valamely nőre vetjük tekintetünket, vagy a hozományra, a közös jövedelmekre, ha családalapításra szánjuk el magunkat, de a tény, az élet csodája, hogy itt élünk együtt az életet adó, életet teremtő istennel, az asszony-istennel, meg se fordul a fejünkben...

Ilyesféleképpen beszélt akkor Szeremley doktor, meg még sok mindent mondott, hogy a nők viselik az élet terheit a családon belül is, sokkal többet robotolnak-

dolgoznak mint a férfiak, teljesen természetesnek vesszük, hogy bevásárolnak, főznek, mosnak, takarítanak, míg mi a hivatalokban üldögélve intézzük az ügyeket, valójában kizsákmányoljuk, elnyomjuk őket – s akkor jóízű nevetéssel közbekiabált Zlotyó, a városi pártbizottság titkára – „no-no, doktorkám, ne lázíts, nehogy már valami újfajta női forradalmat szítsál itt a nagy megértéssel... Imperialista hangok ezek, kérlek szépen, Amerikában kiabálják egyre többen, hogy zsarnoki férfiuralom nehezedik a társadalomra”...

Már nem is emlékezett, hogy végződött ez az ultiparti, mert Szeremley mérgesen fejébe csapta kalapját s eltávozott, többet nem is került szóba kártya közben a női egyenjogúság meg az a bizonyos misztikus női lélek...

Délre járt már, mikor visszaérkezett a könyvtárba. Bizony megéhezett s azon járt az esze, vajon hol fog most ebédelni, de Krisztina eléje vágott a gondjainak, átvitte magával a közeli iskola napközijébe, melynek konyhájánál már sorba álltak az éthordó edényeikkel idősebb férfiak és nők, kik előfizettek a mindennapi ebédre. Kis teherautó hozta nagy edényekben az ételt, a sofőrfulke ajtaján színes felirat hirdette, hogy a „*Finom Falatok KFT*” – gondoskodik legolcsóbban s legjobb minőségben ebédjéről s vacsorájáról.

A vezetőnő, őszhajú, termetes asszonyság, kedvesen, szeretettel üdvözölte Krisztinát, aki bemutatta most érkezett rokonát, Élő Zoltán urat, aki Argentínából jött vissza a hazába, de a repülőtéren elkeverték a csomagjait, valahová Indiába irányították a bőröndjeit, s egyelőre ő vette magához a rokont.

– Isten hozta nálunk, Élő úr, a mai ebédre legyen a vendégünk, legalább megismerkedik az áldásvári iskolai étkeztetéssel – kínálta helytel Klári néni mindkettőjüket a konyhai asztalnál. Az ebédlőben már zsibongtak a gyerekek, a felszolgálónők hordták ki a tálakat, majd a nokedli és pörköltadagokat, végezetül a felszeletelt almáspitét, közben az utcán várakozó előfizetésesek éthordóedényeibe is kiporciózták az adagokat, minden rendben, fennakadás nélkül zajlott.

– Mennyibe kerül egy ebéd? – kérdezte Élő Zoltán.

– Neked semmibe, most kivételesen, hiszen hallottad, a Klári néni vendége vagy. Én ugyanúgy négyszázötven forintot fizetek minden ebédért, mint az éthordós vásárlók – mondta Krisztina, miközben a zöldbalevest kanalazták. – Igazán jóízű, nem lehet rá panasz, ugye?

– Csakugyan jó – de az ára... Jól hallottam a négyszázötven forintot? Az hat napra több mint kétezer forint... Átlagkeresetben majdnem egyhavi fizetés...

Krisztina mosolyogva csóválta a fejét:

– Te még mindig abban a másik világban vagy... Argentínában, vagy hol... Itt Magyarországon ötvenezer forint körül van a minimálbér, vagyis ez a legalacsonyabb összeg, amit egyhavi munkáért fizethet a munkaadó...

– Az én tanácselnöki fizetésem négyezer-ötszáz forint volt. Igaz, hozzá jött valami reprezentáció, meg szolgálati gépkocsi, de akkor is...

– Hol? Argentínában? – kérdezte Krisztina s figyelmeztetően csipentett feléje a szemével.

Élő Zoltán észbekapott:

– Még mindig az utazás, ez a nagy utazás, néha teljesen összekavarodik a fejem... Csupaki Dömötör, a távoli unokatestvérem beszélt ilyesmiről, mikor egyszer itt jártam, látogatóban. És most, hogy újra itt vagyok, valósággal beleélem magam az akkori világba. Talán az időeltolódás teszi, nagyon nehéz az átállás.

– A pampák királya a kicsi Magyarországon – mosolygott Krisztina. – Ne haragudj,

csak vicceltem... Valóban igazad van, meglehetősen nehéz így első pillantásra áttekinteni a hazai állapotokat. Te bizonyára még a rendszerváltás előtti években voltál nálunk, azóta itt minden megváltozott. Majd Radnai Zsombor kifejti neked erről a maga nézeteit.

– És te? – kérdezte Zoltán.

– Én nem politizálok. Élem a világot úgy, ahogy az élet elém adja. Most tele vagyok örömmel és boldogsággal, hogy végre itt vagy velem – mondta Krisztina lehalkított hangon. – Most az a legnagyobb gondom, hogy téged felerősítsek, talpra állítsalak, hisz oly sovány vagy, mint a templom egere...

Ebéd után, búcsúzásnál Klári néni biztatta Krisztinát, hozza magával legközelebb is Élő urat, azért ez mégis kedvezőbb, mintha étterembe járna.

Amikor kiléptek az utcára, Élő Zoltán bizonytalanul, gyanakodva körülnézett:

– Attól tartok, hogy valaki felismer, jé, a Csopaki úr, de rég nem láttuk, hogy kerül ide?

Krisztina nevetett s belékarolt:

– Ejnye, Élő uram, hát feltételezed, hogy ebben a városban valaki még emlékszik Csopaki tanácselnökre? Nem kell itt bajuszt-szakállt növeszteni, míg azzal a képtelen marhasággal nem állsz oda valaki elé, hogy te vagy az Istenben boldogult Csopaki Dömötör, addig meg se fordul senki fejében, hogy valóban te vagy az. Nyugodj meg, Csopakit már rég elfelejtették, talán csak a legöregebbek emlékezetében motoszkál valami sejtelem, hogy az utolsó áldásvári tanácselnököt Csopakinak hívták. Az ifjabb nemzedék nem is nagyon tudja, mi volt itt azelőtt, de nem is érdekli őket. Építi mindenki a maga életét, rohan a pénz után – sóhajtott, aztán folytatta. – Nem lesz könnyű megértened és elfogadnod azt, ami van. De ne is törődj ezzel. Örülj az életnek. Hogy itt vagy, jössz mellettem, süt ránk a bágyadt őszi napfény, a járdát beteríti a színes avarszőnyeg.

Megállt, hirtelen felbuzgó indulattal megragadta a férfi mindkét karját, úgy mondta:

– Szép! Csopaki Dömötör, Élő Zoltán, mindegy, hogy mondjuk, ez gyönyörű, hogy itt vagyunk együtt!...

A férfi sóhajtott:

– De jó neked, drága Krisztina, hogy így be tudsz burkolózni a magad belső boldogságába... Mi a titka ennek?

– Majd, lassacskán te is megtanulod a szabályait ennek a mostani világnak. Ne türelmetlenkedj. Egyelőre azt tudom tanácsolni, fogadj el mindent úgy, ahogy látod, tapasztalod, semmin ne csodálkozz, semmin ne háborogj, semmit ne hasonlíts a régihez, mert itt teljesen mások a törvények, a szokások, mint voltak akkor, amikor még te tanácselnök voltál. Az abszolúte legfontosabb: a közöny. Éhező ember nyújtja feléd a tenyerét, ha úgy hozza a kedved, belepottyanthatsz húsz forintot, de meg ne kérdezd, miért éhezik? Ez az ő dolga, nem tartozik rád. Az sem, ha azt látod, hogy a buszpályaudvar várótermében valaki a rongyaiból ágyaz éjszakai fekhelyet. Semmi közöd hozzá. Ela valakit a járdán melletted leszúrnak, siess tovább. Az emberek óriási többsége így viselkedik, majd meglátod.

– Te is így viselkedsz? Ezzel az abszolút közönnyel?... – a kérdés akaratlanul csúszott ki Csopaki száján. Maga is megijedt tőle, mert jól érzékelte, hogy ez még régi énjének, valóban Csopaki Dömötörnek a kérdése volt.

Krisztina mosolyogva megvonta a vállát:

– Én a kivétel vagyok, amely a szabályt erősíti. Az emberek óriási többségéről beszéltem. Én még lehajolok a járdán ahhoz a férfihez vagy asszonyhoz, aki előttem

felbukik, s megnézem, megkérdem, miben segíthetek, mire van szüksége? A járók elfordítják a fejüket azzal, hogy biztos részeg. Én meg arra gondolok, lehet, ha gyorsan nem jön hozzá orvos, meghal. Természetes, hogy megpróbálok segíteni.

Az arcán felhő vonult át, elnézett valahová a messzeségbe.

– Nem azért, mintha az élet a két tenyerén dajkált volna. Nem. Kaptam én is rettenetes ütések. De soha nem gondoltam arra, hogy az élet valamiféle adok-kapok játszma, hogy az ütésre ütéssel kell válaszolni.

– Hanem?...

– Az okot nem tudom. Ilyen vagyok. Ez nem a Krisztus tanítása bennem, hogy ha megdobnak kövel, dobd vissza kenyérrel. Nem, a génjeim formáltak ilyenné. Vagy vehetjük úgy, hogy ez az élet titkai közé tartozik. Mint a kettőnk szerelme.

A könyvtárban Krisztina újságokat és irodalmi folyóiratokat adott neki, hogy azzal töltse az időt estig.

Élő Zoltán próbálta a figyelmét koncentrálni, hogy megértse a parlamentben zajló vitákat, de már a pártok és szónokaik között sem tudott eligazodni: ki kit képvisel, milyen adózásról van szó? Az kiviláglott, hogy ádázul marakodnak – átvillant a fején, úgy látszik, ez a többpártrendszer hozománya.

Kriszti szavaira gondolt: türelem, türelem, idő kell, míg mindent megért. Félretette a napilapokat, fellapozott egy vaskos szépirodalmi folyóiratot, melyet a fővárosban adtak ki. Végigböngészte a tartalomjegyzéket, az írók, költők között egyetlen ismerőst sem talált. Beleolvasott egy elbeszélésbe, nem bírta megbirkózni az egymásba folyó mondatokkal, melyeket se pont, se vessző nem választott el egymástól. Versekkel ugyanígy járt, az egyikben valami homályos fájdalomról volt szó, de hogy kinek miért mije fáj, az nem derült ki, előbukkantak olyan szavak és mondatok is, melyekre régebben azt mondták, nyomdafestéket nem tűrnek, a tanulmányokban gátlás nélkül szidták a kommunizmus évtizedeit, melyeket a Kádár Jánoshoz hasonló s hozzá tartozó tömeggyilkosok diktatúrájában kellett elszenvetni – mi ez, mi ez, kérdezte magában. Ha ez itt nem ellenforradalom, hanem a legsötétebb reakció, akkor én római katolikus megyéspüspök vagyok...

Ismét türelemre intette magát, ne ítéljünk elhamarkodottan, valóban meg kell ismerkedni mindennel, utána lehet megnyugtatóan állást foglalni az ország, a világ dolgait illetően. Aztán eszébe villant, ha ő azt mondja magáról, hogy Argentínából települt haza, illene valamit tudni az ottani életről, ha valaki kérdezi, tudjon valami hihetőt mondani korábbi életéről, foglalkozásáról.

Megkereste az olvasóteremben a lexikonokat, elolvasta az Argentínáról szóló ismertetést, de oly terjedelmes adathalmazzal találkozott ennek a távoli, hatalmas országnak történelméről, államszervezetéről, földrajzáról, gazdálkodásáról és iparáról, hogy képtelen volt eldönteni, hová is helyezze a maga argentinai életét, tevékenységét, hisz egy-egy képzeletből elővarázsolt beszámolóknak már az is gátat szabott, hogy Argentínában a hivatalos államnyelv a spanyol volt, ő pedig egy kukkot sem értett ezen a nyelven. Elhatározta, ha olyasféle kérdést intéznek hozzá, hogy mivel foglalkozott odaát, kitér a válasz elől. „Nem volt ott jó, nem is szeret róla beszélni...”

Míg ő a folyóiratokat meg a lexikont böngészte, öregasszonyok, nyugdíjas atyafiak jöttek a könyvtárba, visszahozták a kölcsönzött könyveket, új olvasnivalókat kértek, órá ügyet sem vetettek, tekintetük közönyösen elsiklott felette, de ő sem látott köztük egyetlen ismerőst sem. Volt, aki a rádióban, vagy televízióban reklámozott új regényekről érdeklődött, Krisztina türelmesen elmagyarázta, hogy ezek ára olyan magas, két-háromezer forint, néha még drágább is, a könyvtárnak ezekre nincs pénze, ilyesfajta könyvek még a „régii” években húsz-harminc forintba kerültek, a

Könyvtárellátó Vállalat térítés nélkül küldte le a könyvtárakba, mostanában meg a magas minisztérium évről-évre szűkíti az ellátmányt. Még jó, hogy a hatvanas-hetvenes évek hatalmas könyvtermése itt van most is a polcokon, a magyar és a világirodalom remekei, klasszikusai – ezek közül is lehet élvezetes olvasmányokat válogatni.

Időközben Margó is visszajött az ebédről, neki a törzsszázlósnak és a gyerekeknek a Mama főzött, hozta a megnyugtató hírt, hogy holnapra meglesz az új személyi igazolvány Elő Zoltán úr hiteles adataival, melyek már az anyakönyvi hivatal nyilvántartásában is szerepelni fognak.

A korán leereszkedő őszi estében együtt indult új otthonába Krisztinával. Az utcákon laza köd szőtt fátylat a villanylámpák burái köré, amint kifelé haladtak a belvárosból, egyre ritkábban találtak járókelőkkel. Itt már kevesebb volt az autó is az úttesten.

– Amikor beesteledik, az emberek behúzódnak a házaikba. Rossz a közbiztonság. A szegénység, a drog, az alkoholizmus, majd még beszélgetünk ezekről – mondta Krisztina.

A kert, a ház olyan volt, amilyenek Krisztina korábban leírta. Amióta Csopaki meghalt, ide is kivezették a gázt, a szobák gázkandallói hamarosan jó meleget árasztottak.

– Amíg kirakom szerény vacsoránkat a jég szekrényből, nézz körül a lakásban. A belső szoba a tiéd, barátokozzál vele.

Valóban kellemes, puha fészek volt ez, a parketten színes mintájú szőnyegek, az egyik fal mellett terjedelmes könyvállvány húzódott, melynek polcain a világirodalom klasszikusai mellett lexikonok és szótárak sorakoztak, vele szemben egyszemélyes fekhely, rajta az ágynemű, a falakon tájképek s egy életnagyságú, szépen keretezett arckép üveg alatt, ősz hajú, szelíd arcú öregasszony, bizonyára Krisztina mamája.

Ami azonnal felkeltette figyelmét, az ablak közelében álló tágöblű, kényelmes nagy fotel volt, amely fölé csavart, kovácsoltvas rúdon függő, pergamen-ernyős olvasólámpa magasodott, amint kapcsolóját megnyomta, Elő Zoltán doni kozákokat látott ágaskodó lovaikon az ernyőn, valamely orosz festő alkotásának mását.

Ez a fotel az olvasólámpájával régi otthonát idézte fel benne, a Sára asszonnyal töltött esték jóízű olvasásait, amikor a kellemes szivarfüst mellett a történelemkönyveket tanulmányozta, melyekre az akkor még fiatal könyvtárosnő, Harangozó Krisztina hívta fel a figyelmét, arra is emlékezett most, hogy az ő tanácsára ismerte meg Jókait és Mikszáthot.

Nem tudta megállni, beleült a fotelba, a vágató doni kozákok alá s akaratlanul képzelegve úgy érezte, nyílik az ajtó és Sára lép be rajta, s mindjárt vacsorához szólítja. Behunyta szemét, szédült, nem tudta, hol is van most tulajdonképpen, félt, hogy ez a képzelgés valóság, félt, ha kinyitja szemét, a tanácselnöki otthonában találja magát, félt, hogy az már a tökéletes megbolondulás lesz, a megzavarodott elme játéka.

Krisztina hangja térítette vissza a valóságba:

– Jól érzed ott magad, ugye, a nagy olvasófotelban? Az állólámpát egy itteni lakberendezőnél vásároltam, aki elmondta, volt itt még a háború előtt egy nagyon ügyes kovácsmester, az készítette a régi uraság számára a tartó-rudat, de az ernyő már nem volt meg hozzá, azt külön szereztem be, s magam pingáltam a pergamenre a kozák-figurákat.

– Nagyon jó, nagyon kellemes, tanácselnöki lakásomra emlékeztet... Csak a szivar hiányzik az asztalkáról.

Krisztina nevetett:

– Ho-hó, Élő uram, bármi volt Argentínában, itt nem lehet dohányozni...

– Az ám, az eltelt három nap alatt nem is gyújtottam rá. De nem is jutott eszembe...

A konyhában vacsoráztak, az asztalt színes abrosz borította, két személyre terített lapos tányérok, alpakka evőeszközök, poharak, s közepen, tálcán felvágottak, vaj, sajtok, fonott kosárban szeletelt kenyér, mellette húsos zöldpaprika, paradicsom s kibontott üvegben Egri Bikavér.

– Margót kértem meg, a déli szünetben ugorjon el a szupermarketbe s vásárolja meg a vacsoránkat, ő készítette a jégszekrénybe.

Élő Zoltán gyomra nagyot kordult, most érezte csak, a sok ennivaló láttán, hogy pokolian éhes. Krisztina biztatta:

– Fogyasszad, amihez kedved van. Ez itt feketeerdei füstölt sonka, mellette vékonyra szeletelt főtt császár-szalonna, angolosan „békön”-nek nevezik, ott van a vaj, de ha épp kedved tartja, vehetek elő füstölt lazacot is a frigóból...

Míg beszelt, vörösbort töltött a poharakba, koccintásra emelte a magáét:

– Isten hozott új otthonodban, légy benne olyan boldog, mint most én vagyok...

– Isten éltesen, drága Krisztinám...

A vendég mindenből falánkan evett. A sonkára rákérdezett:

– Mintha Fekete-erdőt említettél volna. Ha jól emlékszem, Németországban van...

– Pontosan. Majd meg fogod látni, a nagy élelmiszerüzletekben rengetegféle külföldi élelmiszer kapható, a határok nyitottak, az áruk szabadon vándorolnak ki és be, feltornyozva állnak a déligyümölcsök, narancs, ananász, banán... Biztosan az árát kérdeznéd. Nos, nem olcsók a finom élelmiszerek, gyümölcsök, nekem se ilyen a hétköznapi vacsorám, de ma ünnep van. Ha nem volnék jó keresztény, azt mondanám, nekem ma van a Feltámadás napja...

Zoltán megkóstolta a francia sajtokat is, igaza volt Krisztinának, a vörösbort különlegesen jól esett utána.

Vacsora után átmentek a belső szobába, a férfi a bő, öblös fotelba telepedett, Krisztina végignyúlt a fekhelyen, oldalára fordulva nézte a férfit.

– Ne haragudj, de a lábaim estére mindig kikészülnek. Míg te odalent voltál, felettem is múltak az évek, a bokáim, a térdeim már nem a régiek.

– Nekem kéne elnézést kérnem, hogy betolakodtam az életedbe – mondta Zoltán.

– Vártalak, tudod jól, már sokszor elmondtam. Említetted, hogy tegnap Sarolta, a volt feleséged polgármesterünkkel, Kenéz Jocóval összefogva két lábbal rúgott ki a házadból. Nekem kellesz, te az enyém vagy, ez a te otthonod, szó sincs semmiféle betolakodásról. A személyi igazolványodban is benne lesz holnap, hogy élettársad Harangozó Krisztina...

Kis szünet után még hozzátette:

– Persze, össze is tépheted, el is mehetsz innen, ha neked ez nem jó...

Zoltán átült a fekhelyre, két kezébe fogta Krisztina kezét. A szavak nehezen, töredezetten jöttek elő belőle:

– Bocsánatot kérek... Mindig is éreztem, már a régi könyvtári beszélgetéseink alatt is, hogy te jó vagy, nagyon jó. Talán abból, hogy annyi időt rám szántál a munkaidőd után... Nem tudom. Sohasem voltam valami nagy lelki életet élő ember, minden erőmmel a munkára figyeltem, Áldásvárra, a lakóira, akiket rám bízta. Az aktákra, az ügyekre. Pedig – erre is mostanában gondoltam –, értésemre adta, hogy kellenek

neked. Azon a társasvacsorán... De én nem mertem elfogadni a hívást. A szerelem hívását. Gyáva voltam hozzá, nem is gondoltam rá, a lehetőségre, hogy kettőnk között... Pedig később is, máskor is éreztem, hogy ott van bennem is a kívánczóság, utánad. És tőled is jött valami erős, félreérthetetlen sugárzás, hívás. De én ehhez gyenge voltam, buta voltam, számár voltam. Nem tudtam, hogy az életnek vannak ajándékai, amelyeket el kell fogadni...

Töprengve nézett maga elé:

– Hallod, miket beszélek? Én ilyeneket soha nem szoktam mondani. Az érzelmeknek ez a világa mindig is távolt volt tőlem. És most rám zúdul, mint valami szökőár... Talán azért is, mert az az egész világ, amibe én beleszülettem, más volt. Egyszerűbb, dísztelenebb. Az imént, mikor az állólámpa kovácsoltvas tartóoszlopáról beszéltél, átsuhant a fejemben a gondolat, hogy talán a nagyapám műhelyéből került az urasághoz. Mert nekem az apám is kovács volt az uraságnál, de a nagyapám is, meg a dédapám is. Ez egy kovácsdinasztia volt, amiből én jöttem, apáról fiúra szállt a mesterség. Gyerekkoromban még én is ott tátottam a számat a műhelyben, néha én is tapostam a fújtató pedálját s néztem a vas színe változását a tűzben, hallgattam a segédek lezúduló pörölyeinek dörgését, néztem a bőrkötényes apámat, amint kiskalapácsával az üllőn cincogtatta az ütemet. Szerettem a pörkölődő paták illatát, amikor felverték rájuk a patkót. Talán én is kovács lettem volna, ha nem jön a felszabadulás... De az én utam másfelé vezetett, a mozgalomba, először a fiatalok közé, emlékszem, milyen boldogan fújtuk, tele tudóvel a dalt, amit én magamban kovácshimnusznek neveztem, meglehet, te is találkoztál vele, megpróbálom eldünnyögni, szövegével együtt, valahogy így volt:

*Kovács vagyok,
Ifjú a lelkem,
Kinyílt előttem a világ
A nagyvilág,
A kalapácsom
Én megemeltem,
A pörölyöm most már
Az üllővasra vág!
Utat törünk
Mi majd a népnek
Hazánkra jó szerencse vár
Szerencse vár!
Szabad hazánk
Küzdünk mi érted
És nem tart vissza
Semmi büszke szép halál!*

– Sohse hallottam, milyen szép... – mondta Krisztina. – Főleg a dallama, már ahogy a „dünnyögésedből” ki tudom hámozni.

– Apám, aki talán az egyetlen szociáldemokrata volt az uradalomban, a felszabadulás után első polgármestere lett Áldásvárnak. Aztán amikor bejött a tanácsrendszer, visszament kovácsnak. Én akkor lelkes mozgalmi ember voltam az ifjúságnál, apám addig magyarázott, hogy abból nem lehet megélni, míg tanulni nem kezdtem, érettségi után egyetem és köztisztviselői munka. Így lettem végül Áldásvár tanácselnöke. A többit már ismered, drága Krisztinám. A kórházat is, a temetést, amiről én már csak az Öregtemető koporsójában szereztem tudomást...

– Majd ezzel kapcsolatban mondok neked valamit, el ne felejtsem, ha befejezted

ezt az érdekes, szép életrajzot... – szólt közbe Krisztina.

– Bizonyára Saroltára vagy még kíváncsi. Róla tulajdonképpen nincs mit mondanom. Idevalósi ő is Áldásvárra, az apja brigádvezető volt a téeszben, nem akarta, hogy a lánya, az ő szavai szerint a „libaszaros parasztportán” élje le életét, tehát kitaníttatta a megyeszékhelyen tanítónőnek. Amikor én is elkezdtem itt a köztisztviselői munkát, megismerkedtünk, összeházasodtunk, Saci mindjárt teherbe esett, aztán már nem is ment vissza tanítani. Igaz, már korábban se szerette, azt hiszem, örült, hogy megszabadult tőle. Miska fiam számítógépes mérnök lett, aztán az NDK-ba küldték ösztöndíjjal, onnan disszidált Amerikába, én lélekben kitagadtam, Saci levelezett vele, azt hallom, hogy most itt van ő is Áldásváron, övé az a hatalmas irodaház. Ennyi.

Kis ideig hallgattak, Zoltán törte meg a csendet:

– Krisztikém, én csak beszélek, beszélek, te meg nem mondasz magadról semmit.

Az asszony felkelt a rekamiéről s átült a nagy fotelba. Az állólámpa burája meleg fényt bocsátott most már lebontott, ős szálakkal beszótt hosszú hajára. A tarkamintás szőnyegre nézve idézte a múltat.

– Én Pestről származom, pontosabban budai lány vagyok, ez valamikor jelentett valamit. Budának más volt a levegője, illata, Budán lakott az úri-középosztály, ott nem voltak proli-utcák, prolinegyedek, Budának ez a sajátos különbözősége megvolt még az én kislánykoromban is. Apám osztályvezető volt az iparügyi minisztériumban, kitűnő szakember, eredetileg elektromérnök, amikor a villanymozdonyok megjelentek a vasúti vontatásban, akkor vitték be a minisztériumba. Soha nem politizált, nem kompromittálódott jobboldali mozgalmakban, a felszabadulás után simán igazolták s meghagyták a minisztériumban, néhány év múlva kinevezték főosztályvezetővé. Engem már diáklány-koromban is a humanista tárgyak érdekelték, irodalom, történelem, melléje magam passziójára felvettem a könyvtár-szakot is. Egyszem gyerek voltam, szüleim dédelgettek, hagyták, menjek a magam kedve szerint választott szakra. Az egyetem után az Akadémia Irodalomtörténeti Intézetébe kerültem, középkori magyar és francia irodalmat kutattam. Csodálatos volt, nagyon jó volt. Még a gimnáziumból volt egy remek barátnőm, kivel a későbbi években is tartottuk a kapcsolatot, összejártunk, a bátyja, aki a Kandóban végzett a nehézáramú karon, udvarolni kezdett nekem. Apám nem is titkolta, milyen sokra becsüli Albertét. Solymossy Albertnek hívták a fiút, valójában előneve is volt, Kelevéz-Solymossynak hívták, de az előnevet nem használta, apám a maga életpályájának folytatóját látta benne, talán valami sorsszerűséget, hogy minket összehozott az élet. Mit mondjak neked, Albert női szemmel nézve nagyon szép férfi volt. Magas, kisportolt test, gyönyörűen rajzolt száj, éles pillantást! kék szemek, erős szálú, természetes hullámokba rendeződő sötétszőke haj, ruházata az akkor időkhöz képest is szolidan elegáns, nett, a cipőjére különösen kényes volt, mindig ápolt, csillogóan tiszta lábbeliben járt. Együtt sportoltunk, tagja volt valamelyik klubnak, kétpárevezős kílboton felmentünk Vácig, onnan lecsorogva megebédeltünk Szentendrén, a Rudasba jártunk úszni. Szavatartó, korrekt fiúnak ismertem, nem tolakodott a szerelmével, a nők döglöttek utána, de ahogy maga is mondta, soha nem volt híve az olcsó kalandoknak. Fülíg beleszerettem, összeházasodtunk, a szüleim megosztották velünk a lakásukat, addig is, míg sajátunk lesz. Anyám mondhatni, szívébe zárta Albertét, apámat már említettem, fiaként szerette a férjemet.

Az első komolyabb vita akkor kerekedett közöttünk, mikor a gyerekről beszéltünk. Albert, mondhatni szenvedélyesen sürgette a gyereket, a szülők természetesen vele tartottak, nagymamák és nagypapák akartak lenni minél előbb. Albert világosan megmondta, a Kelevéz-Solymossy nemzetség továbbélése múlik azon, hogy gyermekünk legyen. Akkoriban hallottam tőle először, hogy a Kelevéz-Solymossyak

Mátyás királytól kapták nemességüket, ő az egyetlen férfi, ki ezt az ágát a Kelevéz-Solymossy nemesi familiának tovább viszi, hisz néki csak egy nővére van, ha néki nem lesz fiúgyermek, magva szakad a családnak... Úgy beszélt erről, mintha valami királyi dinasztiaőről lett volna szó. Holott Solymossyak éltek az országban másutt is, de Albert szerint ez volt, az ő családjáé az igazi, érintetlen vérvonal, mely férfiágon Mátyás korába visszavezethető.

Krisztina szünetet tartott, még mindig maga elé bámult, mintha a szőnyeg tarka mintáiból akarná felidézni a múlt töredezett emlékkockáit.

– Nekem annyira furcsa és idegen volt ez a probléma – vette fel a szót ismét az asszony –, hogy eleinte nem is nagyon értettem, miért olyan fontos ez az egész Albertnek, hisz azelőtt soha nem került szóba ez a téma közöttünk. A mi családunk, a Harangozok, polgárok, kereskedők, állami szolgálatba szegődött tisztviselők, közjegyzők, bírák voltak, Harangozókat az országban mindenfelé lehetett találni, rokonokat csakúgy, mint névrokonokat, de nemessége révén főrangú embert, egyet sem. Már maga a gondolat is idegen volt számomra, hogy gyermekünk legyen, hogy gyermeket szüljek azért, hogy egy család ősi nemessége ne szűnjön meg... Hogy ez legyen az elsődleges szempont... A gyermek magától értetődően a kettőnké, enyém és Alberté, a miénk, kettőnket folytat, a mi örömünk, a mi boldogságunk lesz, mi köze lehet néki a távoli múltba vesző ősökhöz? Es ha történetesen leány lesz?... Albert válasza az volt, akkor újabb gyerek következik, mindaddig, míg fiú nem lesz. Annyira eltökélt, megingathatatlan volt, hogy nem ismertem rá. Mindaddig mindenben kedves, udvarias, előzékeny volt, hajlott a szavamra, de ebben az egyben nem. Ez egy másik Albert volt, egy hideg, kökemény férfi. Talán nem kell neked mondanom, hogy én is akartam gyereket, szerettem volna anya lenni, de nem így, megrendelésre, azért, hogy egy nevetséges, dinasztikus vérvonal meg ne szakadjon. Ami addig, míg a leendő gyermekünk szóba nem került, soha nem volt téma közöttünk, fel sem merült. Ebből az aspektusból nézve történelmi anakronizmus. Persze, az az igazság, hogy Albertét akkor is eszméletlenül szerettem, s jóllehet, én a gyermeket későbbre kívántam, a saját lakásunkba, a biztos egzisztencia birtokában, de végül is azt mondtam magamban, nem állhatok útjába a kis élet megszületésének. Teherbe estem.

Krisztina arca elfelhőződött. Fölállt, átment a másik szobába s egy üveg konyakkal s két öblös kristálypohárral tért vissza. Töltött a poharakba, egyiket Zoltán kezébe adta, a másikkal visszaült a fotelba.

– Ennek a konyaknak is története van, Hennessy-márkájú, nemes francia ital, mondta Albert, ezért vette, hogy ezzel koccintsunk amikor a kis Albert megszületik. Mert természetesen fiú lesz, és Albertnek fogják hívni. – Nagy kortyokban kiitta az italt. – Látod, nem tudok róla beszélni, csak így, hogy fejbe vágom magam a konyakkal, hogy elszibbadjon bennem a fájdalom, évek, évtizedek múltán is. Mikor szétszivárgott a családban, rokonságban, baráti körben, a munkahelyemen a kollegák között is, hogy gyermeket várok, mindenki nekem drukkolt, naponta kérdezték, hogy alakulnak a dolgok, fejlődik-e a kicsike, megmozdult-e már, nem kell-e fekve kihordani a terhességet, meg ilyesmiket. Természetesen rendszeresen jártam orvosi ellenőrzésre, mindig minden rendben volt, míg a harmadik hónapban váratlanul nagyon rosszul lettem, kórházba vittek, kiderült, méhen kívüli terhességem van, megoperáltak, nagyon nehéz műtét volt, majdnem belehaltam. Az orvosok azt is közölték, mikor már túl voltam a veszélyen, hogy többet nem lehet gyerekem. Albert ott állt az ágyamnál, kökemény arccal, rezzenéstelenül fogadta a szomorú, számára is lesújtó hírt.

Amikor felépültem, közölte velem, elválik, már beszélt is az ügyvédjünkkel, az elindította a procedúrát. Mindent magára vállalt, a felelősséget, az anyagi konzekvenciákat. Teljesen magam alatt voltam. Felhoztam néki minden lehetséges

érvet, hogy örökbe is fogadhatunk gyermeket, úgy neveljük fel, mint a sajátunkat, nem, neki az ő testéből származó gyerek kell, még azt is mondtam, csináljon valakinek egy kisfiút és hozza ide, úgy fogom szeretni, mint a magamét, kinevetett, neki az ő szerelméből fogant gyerek kell. Apám is beszélt velem, volt osztálytársnőm, a nővére is, hajthatatlan volt. Nem is tudom másképp jellemezni az állapotát, valami hideg örület dolgozott benne, hazaköltözött a szüleikhez, akik, furcsa módon megpróbálták semlegesnek maradni az ügyben, hogy ez Albertra tartozik meg rám. Jóval később, mikor már az egészre valamelyest higgadtan tudtam visszagondolni, az volt az érzésem, hogy ez a nemesség, nemzetség, vérvonal-mánia a szülőkben is benne volt, talán ők oltották bele Albertba már kicsi korától ezt a gögőt, büszkeséget, melyet az akkori időkben nem nagyon illett szellőztetni. Nem tudom, később már nem is nagyon érdekelt az eredete, a származása Albert lehetetlen, elfogadhatatlan erkölcsi magatartásának. Albert elköltözött tőlem, közös életünkre emlékeztetőnek mindössze ezt az üveg konyakot hagyta nálam.

Elő Zoltán nem szólt közbe, pedig már az ajkára tolult néhány kérdés, de nem akarta Krisztinát megzavarni, érezte, még nincs vége ennek a szomorú történetnek.

– Más vesztese is volt az én méhen kívüli terhességemnek, nem csak én. Drága jó apámról kell beszélnem, akinek a válásunk után teljesen váratlanul felment a vérnyomása, amellet drasztikusan magas vércukorszintet találtak nála, mikor hosszú ösztönzés után hajlandó volt orvoshoz menni. Talán néhány hónap telt el, amikor egy szívroham elvitte. A temetésére nem tudtam elmenni, a halálhír után egy klinika ideggyógyászatán feküdtem. Mindez így együtt már nagyon sok volt, összeroppantam. Aki vállán vitte a hegyomlásként rászakadó bajokat, az Édesanyám volt. Mellettem volt a legválásosabb pillanatokban is, hisz volt olyan idő is, amikor öngyilkos akartam lenni. Anyám tartotta bennem a lelket, fogta a kezem és átgázolt velem azon a feneketlen mocsáron, amibe Albert taszított bennünket. Évek múltán is, lehiggadva, tiszta fejjel gondolkodván a történekről, világos volt előttem, hogy Albert volt apám gyilkosa, hidegen, kegyetlenül összetörte a beléje vetett bizalmat, reménységet, hisz, mint említettem, apám benne látta az ő életművének folytatóját, fiaként szerette.

Krisztina újra konyakot töltött a poharakba, mohón nyelte az italt.

– Látod, máskor soha egy kortyot nem iszom, hiszen, talán visszaemlékezel, abban a másik életedben, azon a bizonyos társasvacsorán, amikor először éreztettem veled a szerelmet, a szenvedélyt, ott is csak üdítőket ittam. És ez így volt a mai napig, így lesz a továbbiakban is. Talán megérted, hogy józanul nem bírnám feltépni ezeket a rég behegedt sebeket. Mit kell még elmondanom? Munkahelyemet otthagytam, el akartam szakadni örökre és véglegesen mindentől, mi Alberthez kapcsolódott. Megpályáztam az áldásvári könyvtárosi állást, pesti lakásunkat eladtuk, megvettük ezt a házat, amiben most is vagyunk. Itt nem ismert senki, az emberek szeretettel és megbecsüléssel fogadtak. Az én jó Édesanyám, áldassék a szent neve, tavalyl elengedte a kezem. Az Újköztemetőben van a sírja, gyakran kijárok hozzá elmélkedni, gondolkodni, mondhatnám talán úgy is, néha tanácsot kérni...

Csend nehezedett rájuk. Zoltán sokára szólalt meg, félt, hogy még jobban felzaklatja Krisztinát, látta, hogy a hirtelen megivott erős szesz, lassan átrajzolja vonásait, zilált arcán, a szája sarkában keserű, mély ráncok jelentek meg, tekintete is réveteggé, kissé vizenyőssé változott. Odalépett hozzá, szelíden kivette kezéből a poharat, a könyvespolcra tette.

– Elég lesz, kedvesem – először szólt így Krisztinához – mindent megértettem. Nagyon, nagyon sajnálom a kálváriádat. De, ha nincs terhedre, még valamit kérdeznék. Mi lett Alberttel?

– Ó, igen, Albert. Kiment Olaszországba, az Ansaldó műveknél vállalt állást, ez az

óriáscég villanymozdonyokat is gyárt, az olaszországi vasutak nagyrészt elektrifikáltak, a fejlesztési részlegnél van, igen jól, gazdagon fizetik.

– Hogy került oda?

– Említettem, hogy Albert húga iskolatársam volt, tőle tudom, hogy édesapjuk még a Kádár-rendszer alatt valamelyik külkereskedelmi vállalat vezérigazgatója volt. Sokat utazott külföldre, üzleti ügyekben, bizonyára Olaszországba is. Mindkettőjüket gyerekkoruktól kezdve taníttatták idegen nyelvekre is. A többit a fantáziádra bízom. Ja, talán még az is ide tartozik, Albert kint megnősült, elvett egy olasz nőt, az szült neki két fiúgyermeket.

– Még csak annyit, említetted, hogy valamit még akarsz mondani, amikor az Öregtemető koporsóját említettem...

– Igen, tudom. Valamelyik tudományos híradásban, a tévében beszéltek arról, hogy a tetszhalált gyakran összetévesztik a kómával. Amerikában egy nőt tizenöt évig tartottak életben egy kórházban, mikor teljesen öntudatlan állapotban feküdt, kvázi élettelenül. Valamelyik tudós azt mondta, évszázadokkal ezelőtt a kómát halálnak diagnosztizálták, valószínű, hogy a halálból való csodálatos életre kelések is kómába esett betegekkel fordultak elő. Bibliai példákat is említett.

Megpróbált feltápászkodni a fotelból, de visszahuppant.

– Nézd már, úgy látszik, berúgtam.

Zoltán segítette őt talpra, Krisztina billegett, átölelte a férfi nyakát, aki gyengéden tartva a derekát, elvezette az asszonyt a heverőhöz.

Krisztina lefeküdt, ruhástól, Zoltán levette a cipőjét s betakarta a paplannal.

– A szekrényben találsz pizsamát – mondta Krisztina –, ma éjjel női hálóruhában fogsz aludni. Ne haragudj... A másik szobát már előkészítettem magamnak, de most mégis így esett...

A beszéd benne rekedt, már aludt is.

Zoltán eloltotta az olvasólámpát, lábujjhegyen átment a másik szobába.

Nehezen jött álom a szemére. Krisztina életének mozaikdarabjai villogtak kaleidoszkópként előtte, azután azt a lehetőséget vizsgálta, hogy talán valóban kómába esett nehéz betegsége utolsó szakaszában, amikor már az orvosai is természetesnek vették a halálát, s a koporsóban töltött kómából a földrengés rúgta vissza az életbe.

Forgolódt, hánykolódott, nehezen találta helyét az idegen ágyban. A „hogyan lesz – mint lesz” ezután is ott kavargóit benne, de hamar belátta, az eddigi tapasztalatok alapján ő képtelen érdemleges elhatározásra jutni. A Saroltával töltött évtizedek alatt minden az ő kezében volt, a család ügyeit is ő igazgatta, de most mindkét tenyere üres. Ha Krisztina nem nyúl utána, talán lezuhant volna ő is a csövesek, a hajléktalanok vigasztalan, csüggesztő táborába. Nem lenne igazolványa, ami azt bizonyítaná, hogy ő élő személy, nem vállalhatja munkát, nem igényelhetne nyugdíjat, de még orvosi ellátást sem, éhen halna, lopni kényszerülne, vagy ott dögölne meg az árokparton. Vagy utolsó lehetőségként visszafekhetne a koporsóba, magára húzhatná a fedelét...

Borús, esős, szürke reggelre ébredt.

Krisztina nyitott be hozzá a konyhából, mosolygós, nevetős arccal szólt hozzá:

– Mormota úr, Kisuram, szíveskedjél kibújni, a fürdőszobában vár a zuhany, találsz meleg frottír-törülközőket, mire felöltözöl, elkészítem a reggelit. Csak annyit mondj, lágytojást kérsz vagy sült sonkát tükörtojással? Előtte egy pohár tejet vagy közben teát citrommal?...

– Amikor még egészséges voltam, évtizedeken át mindig három tükörtojás volt a

reggelim, utána egy csésze kávé... De ha egy darab üres kenyeret adsz egy pohár tejjel, azt is megköszönöm.

– Ho-hó, itt más rendszer van, Zoltán uramat hízó-kúrára fogjuk! No, majd megbeszéljük...

Reggelizés közben Krisztina noteszába írta a tennivalókat. Első helyen szerepeltek a borotválkozó kellékek, aztán taláломra sorakoztak a hiányzó ruhadarabok, férfi-pizsamák, zoknik, ingek, télikabát, kesztyű, sál. Nyakunkon a tél!” – felkiáltással írta Krisztina a listát.

– Hát persze, a borotva nagyon fontos, ilyen szőrösen meg sem merlek ölelni, hogy érezzem a finom arcocskád illatát – mondta Zoltán evés közben. – Hanem, amit itt összeírtunk, ez rengeteg pénz, nekem meg már egy vasam sincs.

– Attól ne fájjon a fejed – nyugtatta Krisztina. – Van mihez nyúlnom, van pénzem a bankban. Amikor Édesanyámmal felszámoltuk a pesti lakást, sok feleslegessé vált holmitól meg kellett szabadulni. Az ebédlő antik bútorait nem hozhattuk ide le, értékes olajfestményeken is túl kellett adnunk, s volt a Mamának néhány olyan ékszere is, amit apám halála után nem volt hajlandó felvenni. A pénzem a pénzünk, szóba ne hozd még egyszer. Élő Zoltán úr, még mindég nem akarod elhinni, hogy ebben a másik világban, amiben újra megszülettél, van egy feleséged is? Férj-feleség egy asztal, egy kassza.

Az eső zuhogott, Krisztina esernyője alatt összebújva mentek a könyvtárba.

– Az első az, hogy talpra álljál, visszanyerjed a régi formád. Én már összeállítottam a tápláló étrendet, a reggelit és vacsorát. Az ebédet Klári néni adja, abba nincs beleszólásom, de a reggelibe, vacsorába igen. Aztán bele kell törődnöd: nem fogsz sokat mászkálni, inkább otthon fogsz csücsülni, mint a hízásra fogott mangalica az óljában.

– Na, szép perspektívák, mondhatom... – dünnyögte Zoltán. Még megkérdezte: – És ha már talpon leszek, utána mi vár rám?

– Ne türelmetlenkedj... Ha hosszú útra indulsz, mindig az első lépéssel kell kezdened. A többit majd kitaláljuk.

Mentek a tócsákat kerülgetve. Krisztina megállt, szembefordult a férfivel:

– Kicsit zavarban is vagyok, meg egy kicsit szégyellem is magam. A tegnap este miatt. Hogy leittam magam, hogy berúgtam. Nem is emlékszem, hogy kerültem az ágyba? Mit gondolhatsz, hogy ilyen részeges feleséged van?

– Ugyan már, Krisztinám... Igaz, két öblös kristálypohár konyakot bedöntöttél magadba, edzett alkoholistának is sok lett volna, de akkor az kellett neked, hogy megnyíljon a lelked, hogy felpattanjon a zár, hogy beszélni tudjál a sok gyötrelmről...

– Először és utoljára... – de ezt már derűsen, kuncogva mondta az asszony.

Déltájban Margó meghozta Élő Zoltán új személyi igazolványát. Kíváncsian nézegette arcképét, a benne foglalt lakáscímét, mely megegyezett élettársának, Harangozó Krisztinának utca és házszámával.

Ebéd után az üzleteket járták, megvették a hiányzó ruhadarabokat, amiket Krisztina összeírt a noteszába. Zoltánt elkápráztatta az árubőség, a gazdag választék, és újra és újra megdöbbenették az árak. Valahányszor tiltakozni akart valamely méregdrága ruhadarab megvásárlása ellen, Krisztina szelíden lezárta száját a mutatóujjával.

– Istenem, mi ez, mi ez – sóhajtotta Zoltán az utcán. – Ez egy másik világ. Mi történt itt, míg én aludtam?

– Majd Radnai Zsombor elmondja neked. Holnap beültök a kutatószobába, s

elkezdhetitek a beszélgetéseket – nyugtatta Krisztina. – Már előkészítettem nála a terepet, tudja, hogy Argentínából előkerült barátom vagy, azt is, hogy régi szerelmünket most már élettársi kötelékké alakítottuk.

Másnap Zoltánt ebéd után már várta egy zömök, testes, bozontos szakállas-bajszos férfi a kutatószobában, ahol oly sokszor beszélgetett Krisztinával még tanácselnöksége idején. Vastag, csontkeretes szemüvege mögül kíváncsian nézett a belépő férfire, agyondohányzott, rekedt hangon beszélt, barátságosan nyújtotta tömpe, rövid ujjú kezét Zoltánnak:

– Szervusz, szervusz, azt hiszem nagyjából egykorúak lehetünk, tegeződjünk, Krisztina már mindent elmondott rólad, azt is, hogy nagyjából a rendszerváltás előtt mentél Argentínába, ahol valamelyik nagybátyád nyúlt a hónod alá, a segítségével birkatenyésztéssel töltötted a napjaidat, megnősültél, feleséged meghalt s mivel a baj nem jár egyedül, bevágott valami tőzsdekrach, a gypjú ára lezuhant.

– Meg ismeretlen vírus támadta meg a birkaállományt... – próbált közbeszólni Zoltán, de Zsombor elhárítóan intett kezével:

– Tudom azt is, hogy nagybátyádnak is súlyos veszteségei voltak, nem tudott tovább segíteni, így hazajöttél, csak azt nem ismered, hogy mi történt közben idehaza. Megpróbálok majd néked elmondani, csak azt ne várd, hogy tőlem majd azt hallod, ami az újságokban le van írva...

Vastag szivart vett elő lapos bőr tárcájából, Zoltánt is kínálta, de annak eszébe jutott Krisztának tett ígérete, s bár nehezebbre esett, mert hirtelen nagyon megkívánta a jó szivart, a csábító füstöt, tiltakozva lemondott a nikotin élvezetéről:

– Bár odakint magam is erősen dohányoztam, az orvosom radikálisan eltiltott. Nem volt könnyű abba hagynom, Argentínában hallatlanul gazdag szivarválaszték van, én leginkább kubait szívtam.

Zsombor gyufával gyújtotta meg szivarját, még megjegyezte:

– Öngyújtót soha nem használtam, annak lángja büdös, bejön a dohányba, megmérgezi az élvezetet... No, de térjünk a tárgyra. Mondhatnám a történeteket fejből is, érzelmi alapon, de megbízhatóbb, ha valamelyes sorrendet tartok az események menetében. Tekintve, hogy folyamatában vagyok egy hosszabb tanulmánynak, kötetre rúgó jegyzetanyagot gyűjtöttem, majd abból szemezgetek, aztán, ha untat, majd szólsz!

Mintegy észbekapva, folytatta:

– De bevezetőnek is, néhány szót magamról. Egész családom idegyökerezik kis megyénkbe, boldogult apám községi főjegyző volt, tőle kaptam ezt a nagy pecsétgyűrűt, amikor leérettségiztem – Zsombor felemelte a szivart tartó kezét, mutatta a nagy aranygyűrűt. – Az irodalom szerelmese voltam diákként is, szüleim beleegyezésével a megyei lapnál kezdtem volöntörként írói pályámat. Kérdezhetnéd, miért? Mert bennem az volt, hogy Ady és Kosztolányi is, Móricz Zsigmond is, de mind a többiek, rendszeresen dolgoztak napilapoknak. Irodalom és újságírás valamikor szorosan összetartozott. Csalódnom kellett, Rákosiéit alatt már megszűnt az a fajta újságírás, ami engem vonzott, egységes vezéreszme volt, hogy a sajtó kollektív propagandista és agitátor, talán Lenin mondta, már nem is tudom, az újságunk teljes gőzzel pártagitációt folytatott – mégis ottragadtam a lapnál, mert azért a szerkesztőségnek volt valami varázsereje, a lányoknál is sokat jelentett, hogy „szerkesztő úr” vagyok, meg általában a társaságban, a közéletben ugyancsak másként fogadták az újságírót, mint mondjuk egy hivatalnokot, vagy tanárembert. A szerkesztőségi ranglétrán is emelkedtem, helyettese lettem a főnöknek, a pártszervezet is megválasztott titkárnak, én a forradalom után is a helyemen maradtam, közben megnősültem, két gyerekünk is lett, lakás, Moszkvics, Európába is elkóboroltunk, közben,

hogy úgy mondjam, forgott a történelem kereke, lezajlott a rendszerváltás, ez, aminek a folyamatáról majd fogok neked beszélni, és akkor – ez 1990 áprilisában volt – az Axel Springer felvásárolta a szocialista tulajdonban levő megyei lapokat. Új főszerkesztő került a lap élére, egy Romániából áttelepült újságíró, aki másokkal együtt engem is lapátra tett. Nyugdíjaztak, most már kiélhetem az írói ambícióimat is. Nagyon sajtóságos, de azóta se jutott eszembe egyetlen valódi, igazi irodalmi téma, így határoztam el, hogy aprólékosan, teljes részletességgel megírom a rendszerváltás történetét.

Elő Zoltán figyelmesen hallgatta, már ebben a néhány mondatban is annyi ismeretlen dolgot hallott, közbekérdezett:

– Várjál csak... Mi az, hogy az Axel Springer?

– Ez kérek szépen egy nagy nemzetközi sajtóbirodalom, Budapesten is csinált egy káéftét, s amint mondtam, felvásárolta a párt megyei lapjait, bagóért, a lapok címe maradt, az olvasó azt hitte, ez a megszokott újságja, a tartalom lassan, óvatosan változott, míg az emberek megszokták, mint ezt az egész új társadalmat. Azt, hogy a régi gárda néhány tagját eltüntették a lapból, észre se vették.

– Még egy kérdésem van. Végül is hogy rúgtak ki a laptól? Fegyelmmivel? Volt valami fegyelmi tárgyalás?

Radnai Zsombor nevetett, rekedt, göcögő hangon:

– Ugyan... Manapság nem kell semmi fegyelmi tárgyalás az ilyesmihez. De ki tartana fegyelmi tárgyalást? A munkahelyeken nincs pártszervezet, legtöbb helyen szakszervezet sincs, a főnökségnek nem kell indok, alibi... A nők nagy részét egyszerűen azért küldik el, mert betöltötték a negyven évet, és ugyanez okból nem alkalmazzák másutt. Velem az volt, hogy párttitkár is voltam a lapomnál, mint ezt már említettem is. Kommunistát az Axel Springerék nem dolgoztatnak, de ugyanúgy a Berhtelsman-Konzernhez tartozó lapok sem. Általában ezt így kerek-perec nem mondják a szemedbe, egyébként se kell indokolás. Öreg vagy, sokan vannak a lapnál, átszervezés történik – mit kell ehhez magyarázat? Itt a munkakönyved, menj isten hírével. Aki marad, igyekszik túlordítani a valódi jobboldalt.

Kis szünetet tartott, szívta a szivarját, gondolkodott, aztán folytatta:

– Rólam elég is ennyi. Ami ezt a megváltozott világot, a rendszerváltást illeti, erről nekem nagyon sok minden eszembe jut. Először is, ha a történelemre gondolok, azt kell mondanom, nem is olyan nagy szenzáció ez. Ha néhány évezred távolába nézünk vissza a múltba, azt látjuk, eddig még minden nagy világhatalom elbukott, megszűnt. Eltűntek az ókori nagy világbirodalmak, a perzsa birodalom, Róma csodálatosan szervezett, legyőzhetetlen légióival védett uralmi rendszere, de már előttük a görögök is szétmorzsolódtak; vagy vegyük Egyiptomot, a fáraók földjét, nem említettem a mezopotámiai királyságokat, Babilont, és északról szétáradó keltákat; ó, istenem, a vikingekről is beszélhetnék, akiknek Szicíliában is voltak gyarmati telepeik, s elhajóztak, évszázadokkal Kolumbusz előtt Amerikába, aztán Attila, vagy később a mongolok világbirodalma, Kína ötezer évről nem is beszélve; vessél csak egy ilyen elfogulatlan kutató pillantást a múltba és akkor szinte természetesnek találod, hogy a Szovjetunió a szövetséges országaival együtt, mint világhatalmi tényező, eltűnt, megsemmisült.

Radnai Zsombor elrévedezett, a vastag szemüveg mögött hunyorgó tekintete valahová a jövőbe kalandozott, közömbös hangon folytatta:

– Nem kell hozzá nagy jóstehetség, hogy az ember biztonsággal kijelentse, Amerikára is ugyanez a sors vár. Az USA-ról beszélek természetesen. Telerakta az egész világot katonai támaszpontokkal, akkoriban mikor még volt Szovjetunió, a

szocialista tábor sakkban tartására, most képzeld el, a támaszpontokon állomásozó katonákat élelemmel, ruházattal, négy-ötévenként megújuló fegyverzetrel ellátni, hány tengerjáró hajó járja állandóan a világóceánokat. Régóta nem kétséges előttem, hogy az USA gazdasági hatalmát elsősorban a hadiipar szolgáltatja. A hadseregnek munkát kell adni, a katonákat foglalkoztatni kell, ezért vannak az apróbb-nagyobb helyi háborúk, s mindig a szabadság és a demokratikus jogok védelmének jelszava alatt. S mindez még nagyobb hangsúlyt kapott, beigazolódott a New-Yorkot, a World Trade Center-t ért terrortámadás után. Az egész kultúrvilág osztozott Amerika felháborodásában – én is. De ami azóta történt... A balkáni háború, az Afganisztán, az Irak elleni hadjárat... Nem folytatom. Tulajdonképpen miért is beszélek én erről? Hisz kis hazánk a kettőnk témája, amint úszik a történelem hullámverésében, arról kell szót ejtenem, ami nálunk történt, s amiről te Argentínában aligha tájékozódhattál. Hiszen az egy másik világrész, aminek nyilvánvalóan megvannak a saját problémái. De mégis, valahogy az az érzésem, hogy nem véletlenül csúsztak át a szavaim Amerikára. Ez az egész nagy felfordulás, a világ jó részének átszabása valamiképp odagyökerezik az USA-ba.

Margó kopogtatott a kutatószoba ajtaján, tálcán két csésze kávéhozott. Radnai Zsombor kézcsókkal hálálta meg a figyelmességet s kijelentette, Aldásváron a legjobb feketét Margó főzi.

– Nos, haladnak az urak? Megy jól a szeminárium? – kérdezte mosolyogva.

– Ó, még a bevezetőnél tartunk – mondta Radnai. – Azt hiszem, mire a végére érünk, még sok feketekávé lefolyik a torkunkon.

Margó kinyitotta az ablakot, hogy a szivarfüsttől tisztuljon a levegő. A kávé után Radnai természetesen újabb szivarra gyújtott.

– Tehát Magyarország – folytatta az ismertetést. – Szerintem a rendszerváltás kis hazánkban nem a nyolcvanas évek végén, vagy a kilencvenes évek elején kezdődött. Jóval előbb.

Kinyitotta aktatáskáját, vaskos dossziét emelt ki belőle, belelapozott a jegyzetanyagba.

– Csak néhány adat: Magyarországon 1982 decemberében közzétett hivatalos számok szerint a reálbér 1-1,5%-kal csökkent, a fogyasztói árszínvonal 7,2%-kal nőtt. Az 1983-ra előirányzott tervekben a reálbér 4-4,5%-os csökkenése szerepelt. Két évvel később, 1985 januárjában nagyarányú áremelésekre kerül sor, a tej árát 28%-kal, a sajtokat 40%-kal, a cukor árát 16%-kal emelik. A fűtés 25%-kal, a villamosenergia 18%-kal drágult – s mindezek ellentételezésére nincs megfelelő béremelés.

Felemelte tekintetét a dossziéból, Zoltánra nézett, az arca borús volt:

– Mielőtt folytatnám, valamire felhívnám a figyelmedet. Én is, de még mások nagyon sokan velem együtt, makacsul hittünk a szocialista eszmékben. A Magyar Szocialista Munkáspártnak 1983-ban 860 ezer tagja volt – ezek majd mindegyike átesett valamilyen szintű ideológiai nevelésen. Szemináriumok, esti tanfolyamok, főiskolák százai és ezrei tanították, magyarázták az épülő szocializmus elveit, törvényszerűségeit. Azt hiszem mindenki fejébe belevésődött ezek közül jónéhány, de talán a legfontosabbat senki sem felejtette el, hogy a szocialista társadalom alaptörvénye a nép állandóan emelkedő jóléte az anyagi és szellemi javak terén. Nem tudom betű szerint idézni, azt sem tudom most már annyi év távlatából, hogy Sztálin fogalmazta meg ezt így, vagy Lenintől származik, mindenesetre a könyvem írásánál utánanézek – de amire fel szeretném hívni a figyelmedet, hogy ez az alaptörvény, vagy alappillér ezekben az években, megingott. A bérek csökkentek, az árak emelkedtek, szó sem volt most már állandóan emelkedő jólétről. A következő években ez a tendencia folytatódott, 1987-ben jelentős központi áremelések történtek, a hús 13%-kal drágult,

de az iparcikkek árát is drasztikusan emelték. Még sok minden más is történt, legközelebb ezekről is szólok, ha érdekel a történelemnek ez a fajta megközelítése, de a lényeg az, hogy az igazi, lényegbevágó változás, átalakulás a rendszerben a nyolcvanas évek elején kezdődött. Akkor indult a süllyedés, a merülés, a leszakadás a szocialista rendszerről.

Eltette a jegyzeteit az aktatáskájába, de még nem indult.

– Mielőtt elbúcsúzom, még ezt a szivart elszívom.

– Nekem nincs semmi dolgom, maradj nyugodtan, ha időd engedi.

Elő Zoltán, míg Zsombor a szivarozás élvezetébe merülve hallgatott, alaposabban megnézte az újságírókat. A bozontos szakállt, bajuszt ugyancsak dús, tarkójára növekvő hajzat egészítette ki, valószínűen ettől zsírosodott: sűrű flanelingének nyaka, s gyűrött, kopott zakójának gallérja. Öltönye egészében viseltes, pecsétetes, szivarhamus volt, látszott, Radnai Zsombor nem sokat törődik megjelenésével. Cipője is öreg, félretaposott sarkú jószág volt, a fogásra akasztott kalapjára is ráfért volna egy alapos tisztítás, vasalás, egész megjelenése arról tanúskodott; a lapjától kirúgott, megvénült újságíró nem sokat forgolódik a vezető, hangadó értelmiségiek és a mostanában felkapaszkodott, megvagyonosodott úri népek társaságában.

Elő Zoltán nem emlékezett rá, hogy korábbi életében valamiféle személyes kapcsolata, barátsága lett volna Radnaival, a Megyei Pártbizottság ülésein bizonyára találkoztak, de ott annyian voltak mindig, oly sokféle rendű-rangú népség, a közigazgatás vezető káderei, pártemberek, az egyetem, a főiskolák rektorai, hogy legtöbbjüknek nevét se tudta, csak egy barátságos kézfogásig terjedt az ismeretség, kapcsolat. Viszont Radnai Zsombor újságcikkeire élénken emlékezett, a megyei napilapban sok érdekes problémára hívta fel a figyelmet, olyan gondokra, melyekre Aldásváron is figyelni kellett. Volt úgy, hogy Sacinak is megemlítette Radnai egy-egy cikkét, mondván: nézd csak, milyen következetesen pártos, anélkül, hogy a legcsekélyebb mértékben is demagóg lenne...

Kétségtelen, hogy Radnai Zsombor akkoriban jelentős ember volt? akire oda kellett figyelni.

És most, az ő szavait idézve, hogy „lapátra tették”, láthatóan, érezhetően lefelé csúszott... De hová?... Mintha már más nem érdekelné, csak a tervezett hosszú tanulmány megírása.

Zsombor nagy gonddal elnyomkodta a szivarvég paraszát a hamutartóban, aztán fáradt, fakó hangon megszólalt:

– A nyavalya tudja, hogy van ez... A gondolatok, az események emlékei kergetik egymást az agyamban. Néha este, elalvás előtt, amikor a sötét szobámban fekszem, mintha egy kis piros lámpát látnék kigyúlni. Halt, stop, ne menj vissza tovább, itt van ennek a szakasznak kezdete, melyre a választ keresed. A XX. Kongresszusnál. Az SZKP XX. Kongresszusánál. Amikor Sztálin halála után Hruscsov fellépett a zárt ülésen elhangzott beszámolójával, amely annyira titkos volt, hogy hamarosan egész Európa ismerte. Amikor leleplezte az egész sztálini szovjet konstrukciót. A törvénytelen koncepciók pereket, amelyek során kivégezték, vagy a gulágolciba, kényszermunka-táborokba záratta a másképp gondolkodókat, felszámolta az öreg bolsevikokat, a lenini gárdát s mindent-mindent a halott Sztálinra löcsölt, csak arról nem szólt egy szót sem, hogy ő maga, Hruscsov is Sztálin leghűségesebb emberei közé tartozott, s mindannak, amit oly engesztelhetetlen dühvei támadt és leleplezett, buzgó végrehajtója, védelmezője volt. Mi is örültünk ennek, hogy új korszak kezdődik, hibáktól, bűnöktől mentes szocializmus – hanem a hruscsovi nagy leleplezéseknek volt egy borzasztó következménye, a nyugati országok kommunista pártjaiban tömörült

értelmiségiek, tudósok, írók – tömegesen léptek ki a pártból, úgy érezték, megcsalták, becsapták őket, de ugyanígy jártak el azok is, akik pártonkívüliként szimpatizáltak a Szovjetunióval. Bizonyos, hogy a nyugati országok kommunista pártjai nagyon nehéz helyzetbe kerültek, ma már innen oda visszanézve azt lehetne mondani, hogy Hruscsov a XX. Kongresszus zárt ülésén elmondott beszámolójával csapást mért az egész világ kommunista mozgalmára.

Radnai Zsombor felállt, fáradtan, kedvetlenül legyintett:

– Hagyjuk... Mindenhez történelmi távlat kell, hogy az ember világosabb, megbízhatóbb képet kapjon a múlttól.

Kezet nyújtott:

– Tehát holnap, ugyanekkor, ugyanitt. Ismét visszatérünk kis hazánk ügyeire.

Elköszönt a két könyvtáros hölgytől is, kilépett az ajtón, felhajtotta felöltőjének gallérját s elindult a buszmegálló felé. Kint már leszállt a nyirkos, hideg őszi este. A könyvtárba is kevés látogató jött, néhány diák, kik az irodalmi tananyaghoz kölcsönöztek olvasnivalót, egy-két öregasszony, akik a magányos, hosszú estékhez kerestek „valami színes, romantikus regényt, amolyan szerelmes, kosztümös, kalandos történetet, tudja azt maga, édes lelkem, jobban, mint én” – ilyenfélét mondtak Krisztinának, míg Margó a diákokkal foglalkozott.

Margó ment el hamarabb, őt várták a gyerekek, a család, Krisztina zárta be a könyvtárat s Zoltánnal együtt indult a szupermarketbe megvenni a vacsorájukat s a holnapi reggelit. Az asszony elhárította takarékoskodásra intő szavait; „míg Sacival éltem, a reggelim mindig két lágytojás volt egy csésze teával, a feketét már a hivatalban ittam meg, minek ezek a drága felvágottak, sonkaszeletek, sajtok, joghurtok, kefirek, ilyesmit én otthon sohasem ettem, legfeljebb, ha szakszervezeti üdülésen voltunk a Balatonnál, vagy a Mátrában, Saci otthon nagy néha rámerőltetett egy szelet sültszalonnát két tükörtojással, de már akkor nem esett jól az ebéd, mert a gyomrommal, az epémmel nem volt rendben valami, de soha nem volt rá időm, hogy kivizsgáltsam magam, fogva tartott a hivatal, így inkább kerültem a sültszalonnát, s a nehéz ételleket, igaz, Saci is inkább a könnyebb ételleket pártfogolta...”

– Az a Saci volt, én meg a Krisztina vagyok, itt más a rezsim, egyezzünk ki ebben. Te most az én konyhámon vagy, erőre kell kapnod, híznod kell. Olyan sovány vagy, mint a bőregér, attól félek, egy nap meglengeted a füleidet és elrepülsz tőlem – Krisztina tovább válogatott az olasz és dán sajtok között, közben kutatóan ránézett Zoltánra: – És mostanában is fáj az epéd vagy a gyomrod?

A férfi határozottan nemet intett a fejével.

– Akkor neked a hivatali stressz okozta a panaszokat – zárta le a diskurzust Krisztina, miközben még egy csomag frankfurti virslit is a bevásárló kosarába tett. – Tudom, hogy igazában a pénztárcámat félted. Mondtam már, emiatt ne fájjon a fejed. Most az a fontos, hogy helyedre találj ebben a megváltozott világban és visszanyerd erődet, egészségedet.

Krisztina két üveg Egri Bikavért is tett a megvásárolt élelmiszerek mellé.

– Egy deci vörösbor a főétkezéseknél erősíti a szervezetet. Majd meglátod, a nyugodt lélek, a jó táplálkozás mellett nem lesz semmi baj a gyomroddal...

Hazamentek az elnéptelenedett utcákon.

– Néha az az érzésem, hogy valamilyen középkori városkában járok – mondta az asszony. – Akkoriban volt úgy, hogy sötétedés után mindenki a házában volt, a kapukat elreteszelték, csak az éjjeliőr hangja hallatszott: „Kilencet ütött az óra, térjetek hát nyugovóra!...” Volt, amelyik még hozzátette: „Minden jólélek dicsérje az Urat!” Soha

ennyi rablás, fosztogatás, gyilkosság a megelőző évtizedekben nem esett ebben a városban.

– Hihetetlen... Ez mindig is egy békés, nyugodt település volt – jegyezte meg Elő Zoltán. – Mindenki dolgozott, vagy a téészen, vagy valamelyik nagyüzemben, jól fizetett a háztáji is.

– Igen, de most itt vannak a csövesek, a hajléktalanok, a drogosok, olvasom az újságban, de a televízióban a „Kék fény” is bemutatja, pár száz forintért elvágják egy magányosan élő öregasszony torkát, kell a pénz a kábítószerre, a piára...

– És te nem félsz?

– Együtt szoktunk hazamenni Margóval, néha a törzszászlós is bejön értünk a kocsiján. Aztán ez még a belterület...

Jól bevacsoráztak, Zoltánnak a vörösbor valóban megnövelte az étvágyát, Krisztina óvatosan evett, „neki vigyáznia kell a vonalaira”.

Ezúttal Zoltán Krisztina szobájában aludt, ahogy korábban megbeszélték, az asszony a Mama fekhelyére ágyazott: „én úgyis sokáig olvasok minden este, éjfél előtt nem nagyon csukom le a szemem” – búcsúzóul megölelte Zoltánt – „jó éjszakát, kedves férjem, nem is hiszed, milyen jó érzés nekem, hogy nem töltöm egyedül az éjszakát, hogy itt tudlak magam mellett, a közelemben...”

A férfi még egy ideig üldögélt a fotelban, az állólámpa alatt. Felidéződtek benne Radnai Zsombor szavai s összevetette a tőle hallottakat az emlékeivel. Amikor ő még tanácselnök volt, ezek a gondok az ő számára nem jelentkeztek ilyen élesen. Aldásvár lakossága nem érezte úgy meg a drágulást, az életszínvonal süllyedését. A téészen dolgozók megkapták az ellátmányukat, kedvezményesen jutottak kukoricához, árpához, az ólakban ott rőfögtek a hízók, a baromfiudvarokban szaladgáltak a tyúkok, kacsák, libát is tömtek, majd minden házban volt Trabant, Moszkvics. Igen, mert a háztájiból is pénzeltek a parasztok, még a nyugdíjas öregasszonyok is piacoztak, bejártak a busszal a megyeszékhelyre. Zúgás, morgolódás lakossági fórumokon jobbra csak azoktól hallatszott, akik az iparban dolgoztak. Ezeknek is, de mindenkinek ő hittel és meggyőződéssel hirdette, ezek a szocializmus építésével szükségszerűen együtt járó nehézségek. Néha még azt is mondta, amit a megyei pártbizottság titkárától hallott: „Elvtársaim, a szocializmus építése nem habostorta-evés...”

... El kell ismerni, ebben az egyben Sacinak kétségkívül igaza volt, amikor azt mondta, apukám, te nem tudod, mi van az emberek között, te bent vagy egész nap a hivatalban, este-reggel beülsz a hivatali Volgádba; még azt is mondta valamikor, hogy azzal most a Kenéz Jocó furikázik, de ez biztos akkor volt, amikor ő a kórházban feküdt...

Saciról az a régi élete jutott eszébe s nagy hirtelen megint úgy érezte, csak képzelgés ez az egész, hogy a szomszéd szobában ott van egy másik asszony, s éppen az, akire mindig vággyal, sóvárgással gondolt. Aztán mintha az ő fejében is kigyulladt volna egy piros stoplámpa, halt, elég, ne tovább, mert ebbe csak bele lehet zavarodni...

Levetkőzött, felvette pizsamáját s befeküdt Krisztina ágyába, ami mostantól már az ő alvóhelye. Fölöttébb jól érezte magát a puha derékaljon, a finom, könnyű, vastag pehelypaplan alatt, a vánkosokon még érződött valami kellemes nőillat – s erről megint az ő régi élete jutott eszébe, ha néha odafeküdt Saci mellé, soha nem érzett ilyen jóleső nőillatot, s más volt az ágy is, a régi matracok, a gyapottal bélelt öreg paplan, igaz Saci kéthetenként mindig tiszta ágyat húzott neki is, ő meg nem is akart mást, ilyen luxus-holmit ágyneműben, Saci meg már természeténél fogva takarékos volt, ahol lehetett, fogta a forintot, jelszava gyerekkorának tájszólását tréfásan utánozva az volt, hogy „spórúnyi kő”...

... Most meg azzal a szarházi Kenéz Jocóval Tuniszba jár nyaralni. Azt is mondta valaki, hogy Saci már korábban is kurválkodott Kenézzel, nemcsak akkortájt, amikor ő már a kórházban feküdt a nehéz betegségével. Meglehet, ő is csak pont olyan volt, mint azok a feleségek és férjek, kiknek a csalásait, félrelépéseit a fegyelmi bizottságban tárgyalták. Az egész város beszélte, hogy ki kivel, mikor, hogy, csak éppen a megcsalt férjek és feleségek nem tudtak semmiről. Vele is így történhetett ez, ő volt a fegyelmi bizottság elnöke, ítélkezett a „bűnösök” felett, de meg sem fordult a fejében, hogy Saci és Kenéz Jocó is ott ülhetne a „vádlottak padján”.

Sóhajtott, nyögve a másik oldalára fordult.

Eszébe jutott a jelenet, amikor ott állt a háza előtt és szeretett volna újra otthont találni a régi lakásában – Saci milyen kíméletlen dühvel rúgta ki őt, börtönnel, bolondok házával fenyegetőzve, egyetlen szóval, egyetlen gesztussal sem jelezve, hogy valami halvány kétely, vagy bizonytalanság mozdult benne az ő életrekelésének lehetőségével szemben, csak az elszánt akarát dolgozott benne, hogy semmi, még egy árnyék se veszélyeztesse az ő megváltozott életét, házasságát Kenéz Jocó polgármester úrral.

Olyan mélyen elaludt, reggel megint Krisztina ébresztette.

Zoltán megborotválkozott, nem akart borostásan a megterített asztalhoz ülni, Krisztina elégedetten nézte férje-ura hatalmas étvágyát.

– Ami igaz, igaz, ami jó az jó – mondta Zoltán, mikor már a kávéját itta. – Soha nem gondoltam volna, hogy ilyen kapitalista ínyencfalatokkal fogom tömni a bendőm...

– A, ez egy hétköznapi szerény reggeli... Nézzük csak, megettél két lágytojást, néhány szelet felvágottat, aztán vajaskenyeret camembert sajttal. Megittál két csésze teát, most élvezed a reggeli feketédet... Egy korodbéli, jó-középosztálybeli nyugdíjasnál, ha van étvágya hozzá, ez elérhető, mondhatnám természetes színvonal. A munkásoknál, parasztnál mások a szokások, a nemes-penésszel borított camembert meg se ennék, jobban pártfogolják a szalonnát, vagy a fokhagymás pirítóst „urambocsá” van, ahol még mindig többre tartják a krumplilevest reggelire, munkába menet, mint a teát, vagy feketekávé.

Krisztina belebújt könnyű teveszőr-felöltőjébe, elköszönt.

– Délre várlak a könyvtárban, ne késsél, Klári néni pontosan tálalja az ebédet. Addig is maradj itthon, ne vigyen a kíváncsiság semerre. Ha unatkozol, kapcsol be a televíziót, nézd át a tegnapi lapokat, amiket az este hazahoztam. Mozgásnak elég a séta, amikor jössz a könyvtárba. Ne feledd, erősítő, hízó-kúrán vagy.

Elkísérte feleségét a kapuig, a virágágyásokon már dér csillant. A járdán még integetett Krisztának, elfordította a kulcsot a zárban és visszament a házba. Hideg volt az októberi reggel, a szobájában melegített a gázkandalló. Bekapcsolta a televíziót, leült az olvasólámpa alá, melynek ernyőjén kozákok rohamoztak s végigment a televízió-csatornákon. Javarészt sorozatokat látott, magyar nyelvre szinkronizált amerikai krimiket, vagy a felső középosztály, netán milliomos-úrék szerelmi ügyeit tárgyaló limonádékat, talált német és francia adókat is. Ezekből az ismeretlen nyelvek miatt nem értett egy szót sem, végül elcsípett egy magyar állomást, híreket mondtak, egy símaszkos férfi „fegyvernek látszó tárgygyal” fenyegetőzve kirabolt két patikát, a rendőrség keresi a szemtanúkat, aztán elfogták egy százmillió adócsalás évek óta körözött tettesét, aztán parlamenti szócsatákat látott, a kormány nagyszabású terveit a külföldi tőke becsalogatására, a munkanélküliség csökkentésére, melyeket az ellenzék közönséges hazudozásnak, ócska szemfényvesztésnek minősített, majd a budapesti tőzsdéről jelentkezett a tudósító, elemezte a „Bux-index” állását, Elő Zoltán

felsőhajtott, Jézusom, ha én azt tudnám, hogy mi az a „Bux-index”, sport következett, angliai teniszverseny, magyar evezősbajnokság, végül az időjárás, amelyből azt lehetett hallani, hogy erősödnek az éjszakai fagyok, hajnalra ködképződés várható, nappal az ország egyes részein esni fog az eső, másutt viszont sütni fog a nap, a mérsékelt szél helyenként viharossá fokozódik – na jó, ebből elég, mondta magában Zoltán s elzárta a televíziót.

Megvető pillantást vetett az asztalra készített újságokra; ha azokban is csak az van, ami a televízióban, akkor ezeket egyelőre mellőzi. Először is meg kell ismerni, meg kell szokni ezt az újfajta világot, hogy használni, élvezni tudja az ember azt az abrakot, amit ezekben a lapokban eléje tálalnak.

Kivett egy világtörténelmi lexikont a könyvespolcra, azzal jól elvult, úgy belefelejtkezett, hogy fél tizenkettőkor kapott észbe, indulni kell, mert Klári néni pontosan délben tálalja az ebédjüket.

Olyasféle ételleket tettek eléjük, mint előző nap; zöldséglevest kaptak, utána borsófőzeléket fasírttal, végül almáspitét. Mindez hasonlított a régi életére, Saci konyhájára, Zoltán fennen dicsérte Klári néninek az ebéd kiváló ízeit.

A könyvtár kutatószobájában már várta őt Radnai Zsombor. Megitták az ebéd után esedékes feketéjüket, Margó ezúttal is kézcsókot kapott „Aldásvár legjobb kávéjéért”, Zsombor kitergette az asztalon a jegyzeteit, szivarra gyújtott, mentegetőzve kezdte a beszélgetést:

– Vedd úgy kérlek, hogy ezek töprengések. Nem vagyok hivatásos történész, csak amatőr firkász, kiszuperált öreg zszurnaliszta, ki a maga passziójára próbálja összerakni a történelem mozaikkockáit.

– Ugyan-ugyan kedves barátom, számomra mindezek nagyon érdekesek – nyugtatta őt Zoltán. – Ezek a tények, események nem jutottak el hozzám Argentínába, s igazán hálás vagyok, amiért megvilágítod előttem, hogy lett abból a szocialista kreációból, melyet egy rövid látogatás alatt másod-unokatestvérem, Csapaki Dömötör idevalósi tanácselnök jóvoltából úgy-ahogy megismerhettem, s amelyet ő érezhető büszkeséggel mutatott s magyarázott nekem. Ez a mostani élet természetesen nem idegen nekem, fő vonalaiban messzemenően hasonlít a Buenos Aires-i s környéki életformához. Ott is a bankok, meg a nagymonopóliumok tartják kezükben a politikát, meg a gazdaságot.

Zsombor megszívta a szivarját, belebámult a gomolygó füstfelhőbe, mintha abból akarná felidézni a múltat.

– Ismertem én is az öregfiút – mondta. – Bár akkoriban még nem volt igazán öreg. Ez még a megbetegedése előtti években történt, többször is írtam a megyei lapban Aldásvárról, az itteni nagy téeszről, az építkezésekről, az egészségügy helyzetéről. Nagyon becsületes, kötelességtudó funkcionárius volt, egyáltalán nem az a vakbuzgó karrierista típus, amilyenekkel akkoriban más kezdett tele lenni az ország.

Elmosolyodott:

– Egyszer beszélt nekem az apjáról is, aki kovácsmester volt az uraságnál és az egyetlen szocdem a nagybirtokon, és akit a felszabadulás után Aldásvár első polgármesterévé is választottak. Ő mondta gyakran, emlékeztetőként a hivatali munkatársainak: „soha ne feledjétek, hogy mindnyájan a tehén valaga mellől indultatok el...” Megjegyeztem Csapaki Dömötörnek bizonyára jogos volt ez az intés az öregúr munkatársainak, de azért volt ebben egy kis szektarianizmus is, mert itt vagyok például én is, az apám községi főjegyző volt a Horthy-rendszer alatt, anyám iskolaigazgató, még egy kisebbfajta családi birtokunk is volt, tehát semmiképp sem lehetne mondani, hogy a tehén valaga mellől jöttem, és mégis igaz szívvvel hittem a szocialista rendszerben, meggyőződéses tagja voltam a kommunista pártnak az általam is megélt

történelmi tapasztalatok és marxista elmélet révén.

Kis szünetet tartott, szemmel láthatóan élvezte a szivarozást.

Zoltán igyekezett elrejtteni megdöbbenését, hogy itt néki szemtől-szemben elemzi Zsombor őt, a valahai tanácselnököt. Az élő valóságos Csopaki Dömötörnek elmondják, hogy milyen is volt Csopaki Dömötör, aki már meghalt abban a nehéz betegségben. Újra elfogta a bizonytalanság, a képzelgés érzete, a mintha már valamikor látta, megélte volna valóban mindazt, amiről most Zsombor beszélt.

Erővel igyekezett visszakormányozni tudatát a jelenre, a mostani életre, arra, hogy ezen a széken Elő Zoltán ül, az Argentínából hazatelepült hazánkfia, az itt említett tanácselnök másod-unokatestvére.

A Zsombor arcára telepedett dús bozont, a vastag bajusz, az erősszálú tömör szakáll s a csontkeretes szemüveg sokat eltakart vonásaiból, jóformán csak a nikotintól sárga fogai jelentek meg vastag ajkai nyílásában, amikor mohón birtokba vették a szivart, mégis, talán épp a hunyorgó szeméből, arcfintoraiból vált láthatóvá a kesernyés gúny, amely szavait kísérte, amikor újra megszólalt.

– Hát, a boldogult tanácselnök édesapja, az öreg kovács, most forogna a sírjában, ha látná, milyen sokan elfelejtették a „tehén valagát”... A népi káderek tömege, megbízható, tősgyökeres munkás és paraszt származékok milyen ügyesen, gátlások nélkül alapítottak vállalatokat, igazgatnak bankokat, ügyet sem vetve a „tehén valaga” mellett maradt százazrekre, a textilüzemekben robotoló munkásnőkre, az épületeken dolgozó kőművesekre, segédmunkásokra, a nagy tehenészetek trágyahordó cselédeire, a vasművekben a kohászokra, a bányákban a vajúrokra, a rendszerváltás veszteseiről, a hárommillió létminimum alatt élőről, a háromszázezer éhező gyerekekről, a hajléktalanokról, a csövesekről nem is beszélve. Csaknem igaz, hogy Magyarország újra a hárommillió koldus országa lett.

Leverte szivarjáról a hamut, néhány búcsúszippantás után gondosan elnyomta a szivarvéget az üvegtálcában, belelapozott az irataiba.

– Elnézést, eltértem a tárgytól. Valójában az ország eladósodásáról, a sokak által adósság-csapdának is nevezett folyamatról akartam ma beszélni. Az igazság az, hogy akkoriban, azokban az években nem sokat éreztünk ennek a veszélyeiből. Bár az én drága jó anyám, a nyugdíjas iskola-igazgatónő, aki nem sokat értett az országos ügyekhez, nem egyszer mondta, amikor a többszázmillió dollárkölcsonőkről olvasott a lapokban: „Fiam, nem lesz ennek jó vége... A szüleimtől is mindig azt hallottam: csak el nem adósodni. Amilyen nagy örömet okoz a kölcsön, olyan nyüggé válik, amikor törleszteni kell, amikor előjönnek a kamat-terhek – ó, sok családot láttam, amelynek feje felől még a házat is eldoboltatta a bank. Apádnak is voltak tervei, bővíteni a birtokot, új raktárakat építeni, elindítani egy vállalkozást, de mindehhez pénz kellett volna. Kínálgatták is a pénzt a megyeközpont bankjai, a főjegyző úr, meg az igazgatónő már önmagukban is biztos garanciát jelentettek, aztán a házuk, a birtokunk is tiszta volt, adtak volna rá jelzáloghitelt is. De mikor apád előhozakodott a kölcsönökkel, én mindig leeresztettem a sorompót. Azt már nem. Kölcsönökről, adósságról szó sem lehet!...”

Zsombor sóhajtott, aztán göcögve nevetett:

– Sajnos, az ország vezetőinek, úgy látszik nem voltak ilyen szülei. – Komolyra fordította a szót: – De, nézzük a tényeket, 1983. július 6-án a Nemzeti Bank 239 millió dolláros hitelt vett fel a Nemzetközi Valutaalaptól, október 27-én 70 millió dolláros kölcsönt vesz fel a Nemzeti Bank japán bankoktól. Néhány hónappal később, 1984 januárjában 50 millió dolláros hitelt vettünk fel a Nemzetközi Valutaalaptól, április 5-én újabb 200 millió dolláros hitelt kaptunk a Világbanktól, s figyeld meg, alig két hét,

érted, két hét elteltével 210 millió dolláros hitelt folyósított számunkra az USA, majd, még ez év július 19-én 385 millió dolláros hitelt vett fel a Magyar Nemzeti Bank nyugati bankokban.

Mintha az ördög bújt volna bele a pénzügyeink irányítóiba, mindenfelé azt hajtogatták, most kell eladósodni, 3-5%-os a kamat, ezt játszva kifizetjük.

Zsombor levette szemüvegét, tömpe, rövid ujjával megdörgölte szempilláit, majd papír zsebkendővel megtisztogatta az üveglencsét is.

– Nézd, az igazat megvallva, örültünk a kölcsönöknek. Ezek azt bizonyították, hogy a Nyugat számára is megbízható partnerek vagyunk, erős, jól működő, stabil gazdasággal. Akkor már közszájon forgott, hogy a szocialista táboron belül „mi vagyunk a legvidámabb barakk”... Tény, hogy akkor már, ha szerény keretek között is, de lehetett külföldre utazni, a mezőgazdaságot igazi húzóágazatnak tartottuk, a téeszekben a háztájik és a melléküzemágak nagyszerűen jövedelmeztek, az MSZMP Központi Bizottságának június 5-i ülésén megállapították, hogy az üzemeken belül alakult Gazdasági Munkaközösségek, a gmk-k a legdinamikusabban fejlődő ágazatai a magyar gazdaságnak. Azt bizonyítja ez, hogy a vállalkozási szellem a szocializmusban is tovább élt.

És mindezek után, 1985 januárjában, amint azt tegnapi beszélgetésünk során már említettem, újabb nagyarányú, mondhatni drasztikus áremeléseket rendeltek el, amelyekhez nem társult megfelelő béremelés. Az életszínvonal, elsősorban a munkásoknál, kereskedelmi alkalmazottaknál, kistisztviselőknél, pedagógusoknál súlyos mértékben csökkent.

Zsombor sóhajtott:

– Mindezekhez még bevágott a ménkű: az Amerikai Egyesült Államok elnöke 12%-ra emelte a dollárkölcsönök kamatát. Ez természetesen irányadóvá vált a világ összes nagybankjai számára, hiszen ezer szállal össze voltak fűzve a dollárral. Sajnos, a pontos időpontot nem jegyeztem fel, még majd vissza kell lapoznom a korabeli újságokhoz, de arra világosan emlékszem, hogy az a kézivezérlésű, központi direktívák szerint működő tájékoztatórendszer, ami akkoriban jellemezte a rádiót, televíziót, szerkesztőségeket, nem kerített valami nagy feneket a dollárkamat 12%-ra emelésének, pedig ebbe a kamatemelésbe a szó valódi értelmében belegebedtünk.

De, hogy folytassam, 1985. június 5-én 75 millió dolláros hitelt vettünk fel az USA-ban, majd néhány nappal később, június 11-én 300 millió dolláros hitelt kért és kapott a Magyar Nemzeti Bank a Világbanktól. Nincs még vége, 1986. július 9-én újabb 100 millió dolláros kölcsönt vesz fel a Nemzeti Bank a Világbanktól. 1987. augusztus 30-án, ismét a Világbanktól 150 millió dolláros hitel Magyarországnak. Kicsit még előreszaladva az időben, az ország új miniszterelnöke, Grósz Károly Nyugat-Németországban 1 milliárd márka hitelt vesz fel a magyar gazdaság átalakítására, 1987 októberében. Ugyancsak ő az, aki közli az országgyűléssel, hogy Magyarország államadóssága 16 milliárd dollárra rúg, az állami költségvetési hiány 1987-ben 46 egész 9 tized milliárd forint. 1988. június 2-án 70 millió dolláros hitelt kap hazánk a Világbanktól. Ezzel be is fejezem az ország eladósodásának ezt a gyászos históriáját. Mindehhez még csak annyit, hogy ekkor már szóba se jöhetett a kölcsönök törlesztése, csupán a kamatokat tudtuk fizetni, aló milliárd dolláros adósságot hosszú éveken át görgettük magunk előtt. Hadd tegyem még hozzá, hogy két évvel később az ország akkori új miniszterelnöke 1990. december 4-én parlamenti beszédében azt mondta, hogy a hetvenes évek közepétől 1988-ra az államadósság 18 milliárd dollárra nőtt. Ezt az urat, az új miniszterelnököt Antall Józsefnek hívták, majd később beszélék róla is.

Zoltán nem kis megdöbbenéssel hallgatta Zsombort. Az elősorolt adatokat ezt a hosszú, gyászos listát ő nem ismerte, már csaknem megszólalt, én akkor már a nehéz betegség fogságában voltam, később meg a temetőben, minden fontosabb volt számomra a kórházban, mint a költségvetés, de észbekapott és Argentínára hivatkozva érdeklődött a múlt fejleményeiről:

– Természetesen Argentínát, az ottani politikai helyzetet nem lehet ennek a kis Magyarországnak az eseményeivel összevetni, meg az igazat szólva én ott a farmon nem is járatam a lapokat, idegen világ volt az nekem, nagyon ritkán kapcsoltam be a televíziót is, különösen a feleségem halála után, de most, hogy hazatelepültem, s újra honpolgárnak érzem magam, megfogalmazódik bennem a kérdés, hát nem volt az itteni politikusok között senki, aki megnyomta volna a vészcsengőt?

Zsombor töprengve ráncolta homlokát, a szakállában babrált, kapargatta az állát:

– Nem volt senki, aki meghúzta volna a vészféket, mert azokban az években nagyon sok minden más is történt. Te voltaképpen azt kérted, hogy a hézagot világítsam át neked, ami a rokonodnál, Csupaki Dömötör tanácselnöknél tett látogatásod, az akkor látott, megismert helyzet s a mostani valóság között van. Nos, az akkori látogatásod után nagyon sok minden történt, olyan súlyos változások zajlottak itthon is, a világpolitikában is, hogy az emberek egyáltalán nem figyeltek a kölcsönügyekre.

Krisztina kopogott be az ajtón:

– Nem zavarom az urakat?

– Nem-nem, legalább kidughatom a fejemet ebből a törmelékhalmazból, ami a közelmúlt eseményeiből omlik rám – mondta Zsombor. – Tudja, kedves Krisztina, olyan furcsa „dézsavú” érzésem van néha, mintha szemináriumi előadást tartanék, félek, hogy unalmasak néha ezek a száraz gazdasági adatok, melyekkel Zoltán barátomat traktálom.

– Szó sincs róla, rendkívül érdekesek ezek a tények, fejtegetések, csak hálás lehetek a szerkesztő úrnak...

– A kiszuperált öreg firkásznak – javította ki Zsombor fanyar öngúnnyal Zoltánt.

– Nem kértek esetleg még egy kávét? Margó elment, az imént tettem oda a gépbe három adagot...

– Ó, a telepátia, épp most gondoltam egy csésze illatos, forró feketére.

– És Kisuram-Zoltán? – Kriszta kedves mosollyal megsimította férje haját.

– Egy jó kávéra én is mindig kuncaft vagyok.

Megitták a kávét hármásban, aztán az asszony magukra hagyta a férfiakat.

Zsombor beleturkált a jegyzeteibe:

– Hol a bánatban is kezdjem? Valahol csak el kell kapni a farkát, ha meg akarjuk fogni a rókát. Hát talán említsük meg, hogy a Szovjetunióban pártfőtitkárrá választották Gorbacsovot, aki nagyszabású változások, reformok programjával lépett fel. „Glasznosztj”, „peresztrojka” – talán ezek a kifejezések hozzád is eljutottak...

– Igen, rémlik valami.

– Hát persze, bejárta a világsajtót. Nálunk is lelkes visszhangja volt az eseménynek, felerősítette a „modellváltást” követelő hangokat. Ezen egyértelműen a szocialista társadalom megújult, megváltozott, korszerű, szocialista piacgazdaságát értette mindenki. Nagyon furcsa, ellentmondásos időszak volt ez. Gorbacsovot 1985 márciusában választották pártfőtitkárrá, ugyanebben az évben, március 25-28-án ült össze idehaza az MSZMP XIII. Kongresszusa. Sajátságos módon az ország egyre

nehezebb belső viszonyai mellett is nőtt a párttagság száma, 870 ezer 992 tagja volt a pártnak. A Kongresszus záró mondata Kádár János szájából hangzott el, s Madách *Az ember tragédiáját* idézte: „Ember küzdj és bízva bízzál!...” Ez már nem az előttünk álló fényes jövőről, a szocializmus győzelméről szólt, inkább valami komor jóslat volt. Áprilisban a Varsói Szerződést újabb 20 évvel meghosszabbították, mintegy jelöl annak, milyen szilárd a szocialista tábor egysége, nyár elején Kádár János Nagy-Britanniába utazott, egész Anglia ünnepelte.

Igen, de ugyancsak júniusban Monoron lezajlott a magyar politikai ellenzék első jelentős tanácskozása. Az ott összegyűlt urak és hölgyek finoman fogalmazva is nem a népi demokrácia, nem a szocializmus hívei voltak. Ugyanakkor történt még valami, amit én, visszatekintve azokra az évekre, talán még a politikai eseményeknél is jelentősebbnek tartok: szeptember 16-án Általános Vállalkozási Bank alakult Budapesten. Kérdezhetnéd természetesen, ahogy most már én is kérdezem magamat, hogy egy olyan országban, ahol a termelőeszközök, gyárak, földek állami vagy társadalmi tulajdonban vannak, ahol nincsenek magánvállalatok, mi a fenének kell egy Általános Vállalkozási Bank? Akkor azonban nem kérdeztem, ugyanúgy, ahogy más sem. Pedig eszembe juthatott volna Brecht híres mondata: „Egy bankrablás? Mi az egy bankalapításhoz képest...”

Radnai Zsombor papír zsebkendőt halászott elő a zakójából, végigsimította verejtéktől gyöngyöző homlokát:

– A második feketétől mindig megizzadok – mondta mentegetőzve. – De azt is jelzi, hogy mindez már egy kissé sok az agyberendezésemnek...

Összeszedte az asztallapon kitergetett papírjait, visszarakta a vastag dossziéba, majd aktatáskájába süllyesztette az egésztestet.

– Talán fejezzük be mára ezt a spiritiszta szeánszt, a múlt szellemeinek megidézését. Amikor az elmúlt évtizedekről beszélek, itt ugrálnak előttem annak a kornak jellegzetes figurái, látom az arcukat, hallom a hangjukat... hagyjunk belőlük holnapra is valamit.

Este, vacsora után Zoltán a nagy állólámpa alá telepedett, Krisztina is odaült a heverőre, a közelébe. A gázkandalló kellemes meleget árasztott, jólesett a hűvös októberi estében.

– Hogy megy az ismerkedés az új világgal? Tudod használni Zsombor tájékoztatóját? – kérdezte Krisztina. – Kicsit bőbeszédű az öregúr, nehezen tudja megemészteni, hogy a rendszerváltás után szinte azonnal elküldték a laptól, s helyére valami Romániából áttelepült újságírót raktak. Azt mondja Zsombor, ezek az áttelepültek mind-mind szenvedtek Ceausescu alatt s csaknem mindegyikük azt suttogja a füledbe a másokra, hogy a Szekuritáte embere volt.

Felállt:

– Hozok néked egy kis borocskát. Vénülök, látod, a vacsora mellé elfelejtettem kikészíteni az Egri Bikavért, pedig szükséged van rá az emésztéshez is.

– Ne fáradj vele, Kedvesem. Mindennél többet ér nekem, hogy itt élezlek magam mellett.

Krisztina már hozta is egy tálcán a borosüveget és két poharat, teletöltötte őket. Ő maga épp csak megkóstolta az italt, Zoltán kiürítette a magáét.

– Csakugyan jólesett, köszönöm szépen. De hadd tiltakozzam, amikor vénületről beszélsz. Olyan szép vagy, nem is tudom szavakba foglalni, a hibátlan alakod, ráncatlan vonásaid, a jóság, ami a szemedből sugárzik... Kérdezem magam, mit is keresek itt melletted én, a sírból kikapaszkodott, zörgő csontú aggastyán?... Nem is

merek utánaszámolni, valójában hány éves is lehetek én most?

– Ne is számold, nem is érdekes. Engem boldoggá tesz, hogy itt vagy mellettem...
– hirtelen elnevette magát: – Ügy látszik, ez most a szerelmi vallomások estje... De mit tehetünk, ha ez az igazság?

Komolyra váltva folytatta:

– Ha tudnád, hány estét üldögéltem itt át a lámpa burája alatt, a Mama halála után, egyedül. Milyen kietlenül sivarak voltak azok az órák. Az újságokat már a könyvtárban átnéztem, őszintén szólván a politika sohasem érdekelt, a televízió más formában, más variációkkal lényegében ugyanazzal tömte a fejem, maradtak a könyvek, újraolvastam egyetemista éveim nagy élményeit, Tolsztojt, Dosztojevszkijt, Turgenyevet, aztán hátrább mentem az időben, Balzachoz, Victor Hugóhoz, Stendhalhoz, nem akarom sorolni, meg hála Istennek, itt voltak a világirodalom új remekei, melyekkel akkor még ellátták a könyvtárakat, mert akkor még olyanok voltak a könyvtárak, hogy mindenki meg tudta venni, akit érdekelt. Hát persze, erről még nem is tájékozódhattál, hogy milyenek a mai könyvtárak. Meg fogsz döbbsenni, ha látni fogod, hogy három-négy-ötezer forintba kerül az a könyv, amelyik a régi rendszerben harminc-negyven forintért volt kapható. A Könyvtárellátó nem is tudja küldeni az újdonságokat, régi készleteinkből élünk mi is...

Újra töltött a Bikavérből Zoltánnak:

– Igyál még, kis Férjuracskám, ez nem konyak, nem fog megártani.

Ő is ivott egy kortyocskát:

– Megértheted, milyen nagy dolog ez nekem, hogy már nem vagyok egyedül. Amire vártam, amiben hittem, a csoda beteljesedett. Majd ha már egy kicsit megerősödöl, elviszlek sétálni, mutatok neked valamit, ami téged bizonyára fog érdekelni.

– Mondd már most, kérlek, mert kifúrja az oldalamat...

– Nos, egy dédelgetett tervemhez kapcsolódik. Meg akartam szervezni, csinálni az áldásvári skanzenet.

– Skanzen... skanzen... – ízlelgette, morzsolgatta a szájában a szót Zoltán. – Ismerős, de nagy hirtelen nem jut az eszembe...

– Falumúzeum – segítette ki Krisztina. – Néhány már a te idődben is létezett az országban, legismertebb talán a szentendrei volt. Nem beszéltem róla, hogy épp a halálod, nevezzük inkább tetszhalálnak, vagy kómának, mindegy, akkor, hogy te is magamra hagytál, mivel lélekben mindig is társamnak éreztelek, kezdtem a néprajztudománnyal foglalkozni. Csak úgy, amatőr módon, de nagy buzgalommal. Talán, mert valamiben kapaszkodnom kellett. Amikor téged leeresztettek a sírgödörbe és hallottam a koporsódra hulló göröngyök rettenetes hangját, azt a dübörgést, nem vesztettem el a hitemet, a reményt, hogy újra találkozunk, csak ez most valószínűtlen messzeségbe tűnt, a távoli jövőbe drága jó Anyáin, ki Kelevéz-Solymossy Albert rútválása, apám halála után is végig mellettem volt, tartotta bennem a lelket, szelíden, nagy szeretettel és türelemmel biztatott, hogy keressék magamnak valami fogódzót. Beszéltem néki arról a különös vonzalomról, amely kettőnket láthatatlanul is összekapcsolt könyvtári találkozásaink, eszmecseréink révén. Sohasem tiltott, sohasem óvott ettől. Mélyen vallásos asszony volt s gyakran mondta nekem, édes kislányom, Isten útjai kifürkészhetetlenek, ami még meg nem történt, az még mind megtörténhet...

– Néha, igaz nagyon ritkán, de mégiscsak valóságosan belém nyilallt a szerelem emléke, Kelevéz-Solymossy Albert. O volt az első és mindaddig egyetlen férfi, kihez testemmel-lelkemmel kapcsolódtam. Azután, hogy elrúgott magától, a fájdalom lassan

gyülőletté vált bennem, később, hogy hazát is cserélt, megvetéssé alakult. Nagyon sajátos, de lélekben akkor fedeztem fel a hazámat. Talán romantikusan hangzik, de így történt. A nép, amelyhez tartozom, urak, papok, parasztok, munkások, szóval az ország egésze, a történelme, a múltja, addig csak száraz tananyag volt a számomra. Lefoglalt a magam egyéni élete, a családom, aztán a szerelem, a házasságom –, a politika, a pártoskodás távol esett tőlem. Mintha egy védett burok alatt éltem volna, amelyben megvolt mindenem. Ha visszagondolok mindarra, ami velem történt, úgy érzem, valami váratlan vihar száguldott át rajtam, összetörte azt a bizonyos védőburát, szerteszét szórt körülöttem mindent. Egyedül maradtam egy sivár, kietlen pusztaságban. A néprajz visszahozott ebbe az emberi közösségbe. Akkor, lassan-lassan, megéreztem, megértettem, hogy amit évszázadok alatt a mögöttem maradt generációk a maguk munkájával, szenvedéseivel, harcaival létrehoztak, amiben most élek, az a hazám. Az a sok különböző nyelveket beszélő, másképpen építkező, ruházkodó nemzetiség, mely ezt az országot benépesítette, itt forrott össze, itt alkotta meg hazáját, a magyar hazát. Ezt a múltat, amely lassan-lassan elhalványul, elvész, fel kell tární, és meg kell őrizni.

Kriszta elhallgatott. Zoltán is csendben volt, nem akarta megzavarni újdonsült feleségét, csak nézte és hallgatta rejtett gyönyörűséggel ezt az őszülő hajú, finom vonású, lányosán szép alakú asszonyt, s alig-alig akarta hinni, hogy ez most már véglegesen és visszavonhatatlanul az övé.

– Mondd, hozzak neked egy kis sós szárazsüteményt, rágcsálnivalót a bor mellé? – kérdezte Kriszta.

– Nem, köszönöm. Semmire nincs szükségem, tökéletesen elég, hogy itt vagy és hallgathatlak.

– Ó, még én is telebeszélem a fejedet Zsombor mesedélutánja után...

– Kérlek, folytasd.

– Igyekszem most már a végére érni ennek a históriának. Hol is hagytam abba? Igen, a haza, a múlt megőrzése, a skanzen. Még itt hadd jegyezzem meg, a jelenlegi megyehatárok, ez az egész közigazgatási felosztás egyáltalán nem felel meg sem a tájak, sem a lakosság népi-nemzetiségi egységének. Amikor a néprajz szerelmese lettem, beutaztam a megye, a környék településeit. A vonaton néha horvátul, másutt románul beszélő parasztasszonyokat hallottam, máskor meg sajátos régi német dialektussal szóltak egymáshoz a sváb asszonyok. Bementem a falvakba, megnéztem a tanyákat. Megszakadt a szívem, amikor láttam, hogy a gyönyörű gerendás mennyezeteket sima álmennyezetekkel takarják, mert a „régimár nem divatos”, ahogy ők mondják. Képzeld el, egy faluvégen még talpas-házakat is találtam, ez egy nagyon régi építkezési mód volt, amikor a háznak nem ástak alapokat, hanem erős, vastag tölgygerendákra húzták fel a falakat, s ezeket máig is lakják az öregek...

Zoltán közbeszólt:

– Ne haragudj, nem akarlak félbeszakítani, mert mindez nagyon érdekes, de azzal kezdted, hogy majd valamit mutatsz nekem... Hogy majd elmegyünk sétálni és akkor...

– Hát igen, elkalandoztam, most már rátérek. De mentségemre szolgáljon, hogy ez is kapcsolódik a skanzen-témakörhöz. Tehát, egy alkalommal itt barangoltam Aldásvár környékén, ahol a nagy termelőszövetkezet volt, még korábban az áldásvári grófok uradalma. Gondoltam, hátha találok még valamit a régi cselédházakból. Azokból ugyan nem maradt már semmi, ellenben rábukkantam egy régi kovácsműhelyre. Körüljártam, de bemenni nem tudtam, mert az ajtaja le volt lakatolva, csak a réseken benézve láttam a középen álló nagy üllőt, hátul a kohót, a falakon rozsdás szerszámokat, meg valami

bőrkötényféle is lógott ott. Akkor állt meg ott egy dzsip, az ifjabb Bakos István ült rajta, annak a Bakos Istvánnak a fia, ki a régi téesz elnöke volt, még a te időben, neked is ismerned kellett. Ez az ifjabb Bakos, most már emberrnyi-ember, bejárt hozzám a könyvtárba, ismertük egymást. Kérdezte, hol járok errefelé, talán tud segíteni, ha valamit keresek. Mondom, hogy a cselédlakások, régi parasztházak után szaglálódok, kizárólag néprajzi kíváncsiságból, nehogy azt gondolja, eladni való köcsögöket, mázas tányérokat akarok felkutatni. Legyintett, a cselédlakások még azidőben eltűntek, amikor az ő apja volt a nagy téesz elnöke és Csapaki Dömötör volt a tanácselnök, ezek összefogva elbontották a régit és korszerű lakásokat építettek helyettük, de nem itt, hanem amodébb, beljebb. Hát ez itt mi volt? Ez a lelakatolt vén műhely. Ennek is története van, mint mindennek. Amúgy is a városba tartok, ha arrafelé igyekszik az igazgató, üljön ide föl, szívesen beviszem, aztán majd útközben elbeszélem, mondja, mert különben könyvtárigazgató a címem, sokan csak így ismernek. Na, szóval, amikor a nagy téesz feloszlott és létrejött a Hirschfeld-féle gazdaság, a parasztok, zsebükben az eladott földek árával, szétszéledtek, de amit lehetett, előzőleg széthordták. Erre a kovácsműhelyre a kutya se nézett, nem kellett senkinek... Apámat Hirschfeld megtartotta birtok-gazdásznak, mert ezer hektárra mégiscsak kell egy hozzáértő főnök, mikor mit hová vessenek, ugyanígy a betakarítás, hiába a sok modern gép, magától nem megy semmi, aztán új gépszínt építettek, szerelőcsarnokot, de mindezt a birtoktest közepén, apám meg ezt az öreg hasznavehetetlen kovácsműhelyt nem engedte elbontani, azt mondta, maradjon emlékeztetőül az öreg Csapaki Károly kovácsmesterre, ne csak a kastély körüli gyönyörű kovácsoltvas-kerítésről jusson az emberek eszébe, meg talán a fiatalabb Csapaki Dömötörre is gondolt, akit igazgató is megismerhetett a könyvtárban, azzal a tanácselnök Csapakival apám igen jó barátságban volt, száz szónak is egy a vége, apám meghalt, Hirschfeld úr meg engem alkalmazott birtokgazdának, s meglehet, most már apám akaratát tisztelve, én se engedtem elbontani a kovácsműhelyt.

Aztán míg beértünk a városba, sok mindenről beszéltünk, a dédelgetett skanzen-tervemről is, de ezt már, édes Uracsám, neked nem részletezem, mert, mint mindennek, annak is hosszú története van...

Mintha valami nagyharang kondult volna meg Zoltán szívében, mikor Krisztina a kovácsműhelyről beszélt.

– Mindez nagyon érdekes, köszönöm Drágám, hogy ezeket nekem elmondtad. De mikor megyünk oda? Azt ígérted, lesz egy séta...

– Majd ha már magadra szedtél pár kilót. De most már sipirc az ágyba, holnap is nap lesz. Jön Zsombor a történeteivel, neked azokat is meg kell emésztetni...

Ásított, elköszönt, ment a másik szobába aludni, a Mama képe alatti heverőre.

Zoltán is bebújt a pehelypaplan alá, de sokáig nem jött álom a szemére, zúgott a feje, mint a méhkas. Próbált visszaemlékezni arra az időre, amikor még a kórházi ágyon figyelte az események alakulását, de mindegyre a „modellváltás” jutott az eszébe, hogy a szocializmus építésének új, korszerű útjára lépnek, de valami riadalom is dolgozott benne, hogy akkor talán a régi kádereket is leváltják, talán őt is felmentik a tanácselnöki tisztségéből, s most az is eszébe jutott, hogy éppen a megyei pártbizottság titkárának látogatása nyugtatta meg őt, úgy érezte, bíznak benne, szükség van rá, s jöttek a régi cimborák is, mindenki nyugtatta, hamarosan fel fog gyógyulni, Harangozó Krisztina úgy lépett a kórterembe, mint egy nyarat, virágzást ígérő fuvallat, a mosollyal, a hittel, a bizakodással, hogy találkozni fognak, újra kezdenek mindent – igen erre pontosan emlékezett, de láztól elgyötört, lesóványodott, roncs testében a hit nem tudott megkapaszkodni, akkor már eluralta a tetszhaláltól való félelem, a politika változásai, az országban zajló események, mindaz, amiket Radnai Zsombor felidézett,

eltávolodtak tőle, kiestek a tudatából.

... Ki hitte volna, hogy mielőtt Áldásvárra került könyvtárvezetőnek ez a szegény, drága Kriszta is megjárta a maga kálváriáját a tönkrement első házasságában. Talán kapaszkodó volt neki ez a lappangó szerelem, ami kettőjük könyvtári beszélgetései alatt kialakult, s öbelőle is csak a halál árnyékában tudott vallomással felszínre törni.

Így forogtak, kavarogtak a gondolatai, Saroltát idézték, a terebélyes asszonyságot, aztán az újmódi Saroltát, a polgármesternét, Kenéz Jocó hites feleségét, ez már egy tökéletesen más asszony volt, és ha nem tör rá az a nehéz betegség, ha a helyén marad a változások idején, ő bizonyosan nem lehetett volna tanácselnökből polgármester, hisz ifjúkora óta a pártállamhoz kötődött, őt is „lapátra tették” volna, mint Zsombort... Sarolta a temetés után milyen gyorsan összeadta magát Jocóval, de a hírek szerint már korábban is kurválkodott...

Ki érti ezt az egészet az asszonyokkal, ki ismeri a női lélek rejtelmét?... Míg ő elnökkölt a fegyelmi bizottságban, örködött az erkölcsökön, Sarolta élte a maga rejtelmes, titokzatos életet. Krisztina meg hittel és bizalommal várt rá...

Aztán a kovácműhely előtt látta magát, amint az öreg Csopaki a ló patájára illeszti a patkót, érezte a pörkölődő pata szagát, amit annyira szeretett fiatal korában, majd meg a legényeket látta, amint verik az üllön az izzó vasat, röpülnek a szikrák szertesztét, az inas hátul, a kohónál nyomja a fújtató pedálját...

Ahogy ezt az egészet felidézte, az emlékek lázongása elcsitult, a béke nyugalalmát érezte s álomba szenderült.

A megbeszélrt menetrend szerint másnap délután pontosan érkezett Zsombor a könyvtár kutatószobájába. Megitták Margó feketéjét, Zsombor belelapozott a kitergetett papírjaiba, meggyújtotta elmaradhatatlan szivarját s beszélni kezdett:

– Fontosak a dátumok, 1985-ben jártunk tegnap, amikor abbahagytam a történetek ismertetését. Ugorjunk két évet, 1987. szeptember 27-én a reformerek összeültek Lakitelken egy nagy sátor alatt, s ott volt Pozsgay Imre, az MSZMP Központi Bizottságának tagja, a Hazafias Népfront főtitkára is, de sok mással együtt Csurka István is felszólt. Közös nyilatkozatot bocsátottak ki: „Nemzetünknek nincs közösen vállalható jövőképe...” Magyarán szólva, itt már megtagadták a szocializmust. Hadd jegyezzem meg, hogy december 30-án az Elnöki Tanács rendeletet hozott, amelynek értelmében most már magánszemélyek is létrehozhatnak kft-eket. 1988. január 19-én a budapesti Nemzetközi Kereskedelmi Központban lezajlott az első tőzsdenap. Február 20-án megalakult a Vállalkozók Országos Szövetsége.

Radnai Zsombor sóhajtott:

– Innen oda visszanézve, nehéz rendet tartani az akkor zajló eseményekben. Minden torlódik, szinte egymás nyakára hág az, ami itthon és külföldön történt. Ez az esztendő, az 1988-as tulajdonképpen eldöntötte az ország jövőjét, csak akkor még nem értettük meg, hová és merre vezetnek a viták, a változások. Izgatottan figyeltük, mi történik a nagyvilágban, próbáltuk megítélni a jelentőségét a hazai politikai csatározásoknak, de teljes súlyukban nem fogtuk fel ezeket. Pedig láthatod, a kapitalizmus, hogy úgymondjam, a színpalak mögött már betette lábát az ország gazdaságába. A Jurta Színházban a többpártrendszerrel folytak a viták, egy érdekes emlék most eszembe jut: azokban a napokban meghívtak a Megyei Pártbizottság kibővített ülésére, s elképedve hallgattam a Pártbizottság Oktatási Osztályának vezetőjét, egy fiatal elvtársnőt, akit a „fiatalítás” jegyében nem régen neveztek ki erre a posztra, s aki mint a marxista oktatás szervezője, öre, felszóllalásában kifejtette, hogy Magyarországon többpártrendszerre van szükség, szabad választásokon induló pártokra, sokszínű parlamentre, és nem szállt vele vitába senki. Az ülés befejezése után én

odamentem hozzá s megkérdeztem tőle, tisztában van vele, hogy Magyarország katolikus ország, Mária országa? Hogy itt, ha több párt indul a választásokon, mondjuk egy katolikus színezetű, nemzeti-pántlikás párt, akkor a vénasszonyok, a papság, egyáltalán a katolikus tömegek szavazatai révén a Magyar Szocialista Munkáspárt elveszíti a választásokat? Az elvtársnő megvonta a vállát és azt mondta: „Hát, sajnálatos lenne, ha az MSZMP elveszítené a választásokat...” Neki ez csak ennyi volt. Negyven év munkája, küzdelme, verejtéke, áldozata, az eszme, a hit a szocializmusban – „sajnálatos lenne...”

Zsombor homlokán vastag redőkbe gyűrődött a bőr, tömpeujjú kezében remegett a szivar, amint leütötte róla a hamut, de rekedten hangján is érződött az idegesség, amikor újra beszélni kezdett:

– Rám nem lehetett azt mondani, hogy „régimozgalmú” vagyok. Nem tudom, hogy ismerted-e ezt a zsargont, mielőtt kimentél Argentínába, de ez bizonyos megkülönböztetést jelentett a párton belül. Nem járt vele magasabb funkció-kitüntetés, egyszerűen a feltétlen megbízhatóságot, párthűséget, erkölcsi-etikai magasabbrendűséget jelezte. Elmondtam már neked, apám községi főjegyző volt a felszabadulás előtt, neki, de nekem sem volt semmi közösségem, kapcsolódásom a „mozgalomhoz” – szociáldemokratákhoz, szakszervezetekhez nem is lehetett, a nagyközség úri vezető elitjéhez tartoztunk. Bennem már valami lázongásféle dolgozott, amikor az irodalom után kíváncsokva a hírlapírás felé fordultam, s a társadalmi változásokkal együtt ismerkedtem meg a marxizmussal, majd ennek lenini változatával, ugyanakkor a mögöttem lévő múlttal is, a hárommillió koldus országával, amiről én a főjegyző gyerekeként semmit se tudtam. Nem akarom részletezni, csak annyit még, hogy eszmei alapon s a valóság talaján lettem párttag, párttitkár a lapnál, mély meggyőződéssel, hogy a szocializmus az, ami igazi jövőképet nyújt az emberiségnek, benne kis hazánknak is. Az ilyen hangok után, hogy „sajnálatos lenne”, kezdtem érezni, hogy valami végzetes erjedés, változás kezdődik, vagy talán már folyik is az országban.

– Ez az, kedves barátom – mondta Elő Zoltán –, amiből hozzánk, Argentínába nem jutott el semmi. Igazán hálás vagyok, hogy megvilágosítottam előttem a történeteket. Mert ez itt most valóban teljesen más, mint amit Csapaki Dömötör unokatestvérem nekem megmutogatott.

Zsombor keserűen legyintett:

– Eh, hagyjuk a magánkesergést, nézzük a tényeket, csak nagy vonalakban és hézagosan – belelapozott a jegyzetekbe, aztán folytatta: – Tehát 1988-ban vagyunk, május 20-22-én az MSZMP Központi Bizottsága fölfelé buktatja Kádár Jánost, aki addig a teljhatalmú főtitkár volt, egyidejűleg legfontosabb munkatársait is kiszavazták a Politikai Bizottságból, Aczél Györgyöt, Lázár Györgyöt, Gáspár Sándort, Németh Károlyt s másokat. Ekkor lett pártfőtitkár Grósz Károly, a következő hónapban ő lett a miniszterelnök is. De szomszédságunkban is jelentős változások zajlottak, október 1-jén a Szovjetunió Legfelsőbb Tanácsának elnökévé választották Gorbacsovot, a pártfőtitkárt, így most már egy kézben egyesült az állami és pártvezetés. Október 5-én a magyar parlament új társasági törvényt fogad el, amely kimondja; kizárólag magánszemélyek alakíthatnak részvénytársaságokat és kft-eket, a következő hónapokban egy sor új párt alakul, amelyek közül néhány ma is működik.

– Na, kérem, tehát csak vázlatosan: Gorbacsov december 17-én, az ENSZ közgyűlésen egyoldalú leszerelést jelent be, ötszázezer fővel csökkenti a haderő létszámát, hat páncélos hadosztályt kivon a Német Demokratikus Köztársaságból, Csehszlovákiából és Magyarországról.

– Barátom, innen oda visszanézve, azokra az évekre, olyan ez az egész, mint egy lavinaomlás. Valahol valaki kipiszkált a helyéről egy kis kődarabot a hegytetőn, az

elindult lefelé, egyre több szikla tapadt rá, mire leért, mindent elsodort. Az 1989-es év nyitányaként, februárban az MSZMP Központi Bizottsága kinyilatkoztatta, nem tart igényt a párt vezető szerepének alkotmányos rögzítésére. Június 16-án a budapesti Hősök terén és a rákoskeresztúri köztemető 301-es parcellájánál a nemzeti gyász és megemlékezés napján Nagy Imrére és mártírtársaira emlékeznek negyedmillió ember jelenlétében. Ezzel végérvényesen az 1956-os forradalmat rehabilitálták. Valamivel korábban, májusban Kádár Jánost felmentik pártelnöki tisztéből, július 6-án meghal Kádár János. A pártvezetők szerény temetést akartak, de a pártszékházi ravatalnál tízezrek vonultak el néma gyászban, volt, aki letérdelt és keresztet vetett a nyitott koporsónál, temetési menetét a járdán várakozó néma tömegek gyásza kísérte. Egy, a közelmúltban lezajlott országos közvélemény-kutatás szerint a magyar történelem három legnagyobb alakja Szent István, Mátyás király és Kádár János volt.

Nem akarok elveszni a részletekben, így csak megemlítem, hogy az augusztusi időközi választásokon Kecskeméten, Zalában, Gödöllőn az ellenzéki pártok elsöprő győzelmet arattak. Szeptemberben a Parlament megszünteti a marxista-leninista párt vezető szerepét, megtiltja a munkahelyeken pártok szervezését, deklarálja a többpárt-rendszert. Novemberben megszüntetik és felosztatják a Munkásörséget, és október 23-án kikiáltják a köztársaságot, minden középületről, gyárról leszedik a vörös csillagokat, a nemzeti zászló közepére a koronás magyar címer kerül.

Zsombor ölébe ejtette a kezét, maga elé bámult, fáradt hangon jegyezte meg:

– Gondolom, mindez, amit itt tőlem hallasz, számodra meglehetősen érdektelen, hiszen ez a régi hazában, egy másik világrészen történt, néked ott Argentínában nyilván megvoltak a saját gondjaid...

– Igen, ott is sok gondja volt a magamfajta bevándoroltnak, de most már az igazi, a szülőhaza sorsának fordulása természetesen nagyon is érdekel. Annál is inkább, mivel említettem, hogy unokatestvérem, Csupaki Dömötör tanácselnöksége idején volt szerencsém bepillantani abba a szocializmusféle rendszerbe is. Aztán, mivel a csomagjaimat elirányították valahová Bombaybe, s máig nem kerültek elé), s ha régi szerelmem, a drága Harangozó Krisztina nem nyúl utánam a jóságos kezeivel, nem is tudom, mi lett volna velem ebben a megváltozott világban. Képletesen szólva itt álltam egy szál gatyában, Argentínában tönkre menve, Áldásváron meg kihalt az egész rokonság, jó Csupaki Dömötör sincs már közöttünk, kit testvéremként szerettem, hát természetes, hogy nagyon is érdekel minden szavad. Annál is inkább, mert azt remélem, segít eligazodni a saját jövőm megtervezésében is – mondta Elő Zoltán.

– Azt hiszem, Argentínában szerzett tapasztalataid nagyobb segítségedre lesznek itthoni boldogulásodban, mint az én tájékoztatom, hiszen egyik kapitalizmusból a másikba csöppentél, de hát kívánságod szerint folytassuk a múlt szemrevételezését – bölintott beleegyezésen Zsombor.

Margó nyitott be hozzájuk, tálcáján két feketével.

– Kriszti kívánságára főztem a kávékat, néki el kellett menni az önkormányzathoz, hogy benyújtsa az esedékes pályázatot a könyvtári állomány felfrissítésére. Amiről ugyan tudjuk, hogy ez az egész pályázatosdi „nesze semmi, fogd meg jól” – mert pont erre nincs pénz évek óta, de azért mindig újra kísérletezünk, hátha egyszer megszállja a Szentlélek Kenéz Jocó polgármester uramat...

Kinyitotta az ablakokat, hogy a szivarfüst kimenjen, Zsombor hálakézcsókja ezúttal se maradt el, ám alighogy betette az ajtót maga mögött, a „lapátra tett” hírlapíró új szivarra gyújtott.

– Volt közben egy esemény, amiről feltétlen szót kell ejteni. Annak idején a hírközlő szervek nagyon szükszavúan és visszafogottan említették, ez pedig az volt,

hogy december 2-án Bush amerikai elnök és Gorbacsov szovjet elnök és pártfőtitkár Málta szigeténél egy hadihajó fedélzetén találkoztak. Erről nem adtak ki tájékoztatót, hogy miről mit beszéltek meg, miben állapodtak meg, csak később került nyilvánosságra, hogy a találkozó idején tengeralattjárók őrködtek a hadihajó körül és alatt, nehogy valami módon lehallgassák a két elnök tárgyalását, csak napok múltán jelent meg a lapokban valami semmitmondó hír, hogy időszerű politikai kérdéseket vitattak meg.

Ebben az időszakban, a megelőző években körülöttünk is zengett az ég és 1989 decemberéig végbement a szocialista rendszerek felszámolása a Német Demokratikus Köztársaságban, Csehszlovákiában, Bulgáriában, Romániában, ez utóbbiról meg kell jegyezni, ott véres harcok is folytak, kivégezték Ceausescut és feleségét. Mindezekről a részleteket elolvashatod a könyvtár lapgyűjteményében, én itt nem idézhetek fel mindent.

A következő esztendő nálunk 30-50 százalékos áremelésekkel kezdődött még januárban, márciusban és áprilisban lezajlottak az országgyűlési választások, a Magyar Demokrata Fórum 165 képviselőt küldött a parlamentbe, a Magyar Szocialista Párt 33-at, az MSZMP nem jutott be a parlamentbe, az azóta eltelt évek alatt is csak vegetálva, a perifériára szorulva őrzi a magunk mögött hagyott korszak szocialista eszméit. Az MDF elnöke Antall József kap kormányalakítási megbízást Göncz Árpád köztársasági elnöktől. Ehhez csak annyit fűznék hozzá, hogy személyüket tekintve mind a két úr szimpatikus, tisztességes ember volt, bizonyos, hogy nagy részük volt abban: nálunk nem folyt vér, nem tört ki polgárháború, ahogy mostanában mondják: „fehér kesztyűs” rendszerváltás volt, ami lezajlott.

Még néhány fontos dátum; októberben Gorbacsov javaslatára a Szovjetunió Legfelső Tanácsa elfogadja a piacgazdaság bevezetését, novemberben az utolsó szovjet katonai alakulat is elhagyja Magyarországot. A következő év februárjában feloszlik a Varsói Szerződés, amelyről talán tudod, hogy a NATO szocialista ellenszervezete volt, talán felesleges megjegyezni, hogy a NATO maradt érintetlenül. Júniusban Jelcint választják meg az orosz köztársaság elnökének, augusztusban Gorbacsov lemond a pártfőtitkárságról, egyidejűleg feloszlatja a Szovjetunió Kommunista Pártját. Ezzel, hogy úgymondjam, Gorbacsov rátette az i-betűre a pontot, befejezte „áldásos” működését. December végén megalakul 11 szovjet köztársaság államközössége, a FÁK, ezzel feloszlott a Szovjetunió, az államelnöki székről leváltották Gorbacsovot, aki ezzel eltűnt az oroszországi politikai élet színpadáról.

Mit mondjak neked, kedves Zoltán barátom, a nyugati világ természetesen ujjongva, zajosan ünnepelte őt. Amerikában él, felesége halála után összeköltözött egy milliomos-nővel, a világ legjobb egyetemén tart előadásokat borsos tiszteletdíjakért, átvedlett tökéletes kapitalistává. Olvastam róla, egy nagy moszkvai lap tudósítónője interjút akart vele csinálni, azt mondta neki, kapcsolja be a magnetofonját, percenként 165 dollár...

Zsombor sóhajtott, nehezen lélegzett, óvatosan tapogatta a mellkasát, aztán a peccétes, gyűrött zakó zsebéből előkotort egy kis gyógyszeres üveget, tenyerébe pottyantott egy parányi tablettát, két ujjába fogva óvatosan a nyelve alá helyezte.

– Így ni, mindjárt kihúzza a szorítást a mellkasból – mondta. – Angina pectoris, nem kell vele törődni, öreg már ez a veker, meg aztán ez a ma reggeli hidegfront-betörés. Ezek az időjárási frontok mindig megviselnek... Még mindig jobb, mintha tolószékben ülnék...

– Nem fárasztanak túlságosan ezek a dolgok?... Az elmúlt évek felidézése?... Talán mára abba kellene hagynunk... – ajánlotta óvatosan Zoltán.

Zsombor legyintett:

– Á... Ez most már egy nyugodtan csörgedező patak, aminek a partján állva nézelődünk... Mi ez, ahhoz a viharhoz képest, amit jónéhány ember megélt a „fehérkesztyűs rendszerváltás” során! Néhány alapvető esemény még hátravan, ezeket hagyjuk holnapra. Inkább egy-két személyes élményt mondanék neked. Miközben a rendszerváltó elit ujjongott a „kommunista-rezsim” felszámolásán, csak zárójelben mondom, hogy az elmúlt negyven év alatt szó sem volt itt kommunizmusról, ez egy szocialista jellegű társadalom volt, de ennek a megrágalmazása így sokkal egyszerűbb volt, nos időközben teljesen nyilvánvaló lett, hogy százezrek előtt becsukódott a jövő kapuja. Példát mondok: évtizedek óta jó barátom volt Horváth Pista rendőr-alezredes, a megyei főkapitány helyettese, ő is párttitkár volt a kapitányság pártszervezetében. Egy igazi „régimozgalmi”, telve hittel-lelkességgel, talpig becsületes, tiszta ember, nékem sok hasznos információt adott lapszerkesztői munkámban, de egyébként is családilag összejáró barátok voltunk, az asszonyok is jól kijöttek egymással. Természetesen őt is az elsők között tették lapátra, nyugdíjazták. Felhívtam telefonon, hogy vagy Pista, mit szólsz ezekhez a dolgokhoz, amik kis hazánkban történnek?... Azt mondja, te Zsombor, én akkorákat röhögök, és akkorákat zokogok... Egyik percben röhögök, a másikban zokogok, mint egy felpofozott szaros kölök... Pista, hát mért nem csináltok valamit, te a megyei munkásör zászlóaljnál is tanácsadó parancsnok voltál, fegyver volt a kezetekben – kérdeztem tőle. Azt mondja, Zsombor, öreg cimbor, a katona csak parancsra cselekszik, de ez így van a rendőrrel is, munkásörrel is. A vezérkari főnök parancsot adott a munkásörség lefegyverzésére, felosztatására, a magyar zászlóalj parancsnokai azonnal tovább adták a parancsot. Ahol valami ellenállásra számítottak, oda Pestről kommandósokat küldtek a lefegyverzéshez. Megalázó módon, mint a bűnözőkhöz. Összedőlt az egész, mint a kártyavár.

Most Zsombor tárta szélesre a kutatószoba ablakait, mohón lélegezte be a hűvös esti levegőt, utána öntött a kancsóból egy pohár vizet, nagy kortyokban megitta, majd visszaült a székére.

– Horváth Pistát egy év múlva temettük. Tüdőrák vitte el, a rendszerváltás felé vezető évek alatt agyondohányozta magát. Sok ilyen s ehhez hasonló esetet tudnék neked mesélni, talán holnap majd sort kerítek rá. Ha nem is volt itt polgárháború, ha nem is folyt vér patakokban az utcákon, azért ez a „fehérkesztyűs rendszerváltás” is megszédte a maga áldozatait...

Kriszta nyitott be hozzájuk, a hideg pirosra csípte az arcát. Zoltánhoz lehajolt, megpuszilta, Zsomborral kezét fogott és leült hozzájuk.

– Bolond-erős szél fúj odakünn, egészen összefagytam. Korán kezdi ez az ősz a karmait mutogatni. Nem akarok itt zavarogni, mindjárt megyek a dolgomra, de gondoltam, elébb üdvözlöm az urakat...

– Dehogy-dehogy zavarsz, csak örömet hoz ez a mindig fénylő, kedves mosolyod...

– Ezt aztán szépen mondtad, Zsombor, koszi szépen, jólesett az önkormányzati hivatalok sok lélektelen fapofája után.

– Az ám, széna vagy szalma? Margó említette, hogy pénzszerzési ügyekben jártál.

– Nos, persze te nem tudsz róla – fordult Zoltán felé –, mert Argentína messze van, nálunk azelőtt, a másik rezsimben ez úgy volt...

– Már úgy érted, hogy a Csupaki Dömötör tanácselnöksége idejében?...

– Igen, természetesen. A kultúrintézményekről, így a mi könyvtárunkról is állambácsi gondoskodott. Ő fizette a teljes rezsit, világítást, fűtést, mindent, ő gondoskodott a könyvállomány frissítéséről, az új művek beszerzéséről, nem akarom

sorolni...

– Az átkos, paternalista állam... – szúrta közbe bosszúsan Zsombor.

– Így is lehet mondani – nevetett Kriszta. – A lényeg az, hogy ez a központi gondoskodás megszűnt, helyébe lépett az az elv, hogy minden kultúrintézmény tartsa el önmagát, gazdálkodja ki a működéséhez szükséges pénzeket... Nem akarok elfogult lenni, míg egy színháznál vagy sportegyesületnél csökkentik a kisegítő személyzet létszámát, kevesebb villanyt fogyasztanak, meg mit tudom én, mi mindent megcsinálhatnak, hogy felszínen tudjanak maradni, de egy közkönyvtár, mint a mienk is, hogyan tudja önerőből fenntartani önmagát? Itt mit lehet kigazdálkodni? Miből? Na, nem akarom ragozni a problémát, erre odafönt kitalálták, hogy alapítványokat kell létrehozni, azoknak a működését kuratóriumokra kell bízni, majd azok elbírálják, elosztják a rendelkezésükre álló pénzeket, természetesen a pályázatok alapján. Pályázni kell, pályázatokat kell benyújtani, aztán a kuratórium vagy ad pénzt, vagy nem ad.

– Na, és most mire jutottál? – kérdezte Zsombor.

– Benyújtottam a pályázatunkat a kulturális osztályon, a jövő évi költségvetésünket, beszerzési szándékainkat, egy kis fiatal fruska most az előadó, afféle szobacicus, mert a Kerekes Jutkát, azt az okulárés vén csontot tavasszal nyugdíjba küldték, azt mondja a száját húzogatva ez az affektamajom, amint fontoskodva nézegeti a kitöltött űrlapot, hát, nem tudom, hogy alakulnak a dolgok, nagyon sok a pályázat az idén, nem sok jóval biztathatlak, felment bennem a pumpa, bár ilyen helyzetekben mindig nagyon fegyelmezem magam, talán a döntést bízuk inkább a kuratóriumra, mondtam, mégiscsak az az illetékes fórum. Rám nézett nagy szemekkel, igen, csak hogy én vagyok a pályázatok előadója a kuratóriumi üléseken, majdnem kitört belőlem a röhögés, de uralkodtam magamon, nyeltem egyet s azt mondtam, megkérlek, vedd pártfogásodba az ügyünket, látszott rajta, ez mindjárt más, igazi jó barátokként váltunk el.

– Ha nem kapsz pénzt, becsukhatod a könyvtárat? – Zoltán hitetlenkedve nézett Krisztinára.

– Na, hát azért ez nem egészen úgy van... Mert valami kevés pénz mégiscsak csurran-cseppen az alapítványból is, azt nem merik megcsinálni, hogy a kutyatenyésztők szövetsége, meg a bélyeggyűjtők, meg egyházi jótékonyági intézmények mellett pont a könyvtár pályázatát utasítsák el. Aztán Kenéz Jocó is rajta tartja szemét az alapítványok működésén, azt mégsem engedhetné meg, hogy a város könyvtár nélkül maradjon. Talán az is belejátszik ebbe, hogy a községtanácsi választásokon annak a néhány öregasszonynak meg főiskolásnak a szavazata is eldöntheti az eredményt, akik rendszeresen idejárnak. Nem akarok rá rosszat mondani, mert arra is volt eset, hogy a személyes rendelkezésére álló elkülönített keretből utalt át pénzeket, hogy be tudjuk szerezni a haza és világirodalom néhány újdonságát. A könyvárak nálunk az egekben vannak, három-négy-ötezer forintokba kerül egy kötet, ami a régi rezsimben harminc, negyven forintért meg lehetett venni.

– Nem tudom, nálatok Argentínában hogy van, de ez nálunk most egyenesen katasztrofális – dünnyögte Zsombor. – Most már csakugyan mennem kell, Kriszta nyakamra húzza a rolót, amikor bezárja a botot...

Elköszönt, felhajtotta kopott felöltője gallérját, hóna alá csapta az öreg aktatáskát és félretaposott sarkú, gondozatlan cipőiben elcapatlott a kijárat felé.

– Azért nem kellene így elhagynia magát, végtére is még nem öregember – mondta Kriszta, utána nézve.

– Vagy a felesége gondolhatná jobban – kockáztatta meg Zoltán.

– Imola?... Ugyan. Zsombort élhetetlen alaknak tartja, aki nem érti az idők szavát.

Egyszer meghívtak ebédre, Imola jól főz, azt meg kell hagyni, de nekem kínos volt, hogy még előttem is sorolta, baráti körükből hányan találtak jövedelmező pozíciókat a rendszerváltás után, Zsombor meg beleöli az idejét abba a történelmi tanulmányba, amihez még kiadót se fog találni, mert ki a fenét érdekli ez a „hogyan volt-mint volt”, amikor mindenki rohan a pénz után...

Kis gondolkodás után hozzátette:

– Bizonyos, hogy Zsombor derék, okos, tisztességes ember, de bele van kövesedve ezekbe az ósdi, idejétmúlt rögeszmékbe. Eljárt felette az idő.

– Talán mégis igaza van – jegyezte meg Zoltán.

– Belőled meg a valaha-volt tanácselnök beszél – nevetett Kriszta. – A doktor Csupák Dömötör. Aki abban a világban is tisztahitű, nagyon derék, rendes ember volt. Mondtam már néhányszor, én nem politizálok, a politika változásaival nem foglalkozom. Babitsnak volt egy kötete: az istenek halnak, az ember él. Most mondhatnám, rendszerek halnak, az ember él. Nekem az emberek a fontosak... Neked is, ha meg akarsz maradni emberségedben, bele kell találnod ebbe a megváltozott világba.

Csönd nehezedett rájuk. Zoltán meglepődött, Kriszta most először említette, hogy élnie, léteznie kell ebben a fura, más elvek, más törvények szerint működő társadalomban. És mintha csak gondolataira válaszolt volna, az asszony tovább fűzte szavait:

– Ne érts félre, újra mondom, ami az enyém, az a tiéd is. Engem boldoggá tesz, hogy itt vagy velem, az élet különös kegyeként megkaptalak, férjem-uram vagy, élvezhetem a boldog házasság örömeit. Rólad beszélek, amikor a jövőt emlegetem. Nem vagy még öregember, hál' Istennek, megmaradtál a kómában is abban az életkorban, amivel a kórházba kerültél. Meggyógyultál, minden porcikád egészséges, szellemi erőid is érintetlenek, ahogy ismertelek még tanácselnök korodban, láttam a város élén, a lakosságért végzett munkádat – meggyőződésem, nem tudsz tétlenül ülni naphosszat az állólámpa alatti kényelmes fotelben. Az nem a te műfajod. Ha lenne szabad státuszom, idevennék a könyvtárba, hogy mindig érezzem a közellétedet, habár gyanítom, ebből a munkából, a könyvek rendezéséből, a katalogizálásból hamar elmenekülnél, hogy valami más után nézz. Meg aztán eléíbb-utóbb rám unna.

– Soha, soha – tiltakozott Zoltán, de még hozzátette: – Egyebekben teljesen igazad van. Nem lehetek heteken, hónapokon át élősdi a nyakadon...

– Drága-kedves Zoltánom, tökéletesen félreéritesz – mondta Kriszta szelíd mosollyal –, mert éppen hogy az leszel, hetekig-hónapokig a lakásba zárt élősdi, ahogy már mondtam is. Vissza kell híznod a súlyodba, fel kell erősödnöd. És az a kolostori magány a szobádban alkalmas lesz arra is, hogy eltervezd, kialakítsd a jövődet. De ezt csak holnapután kezdjük, amikor már Zsombor befejezi a „történelmi kurzusát”...

Az éjszaka, az elalvás előtti órák újraidézték Zoltánban a temetőből való kikászálódás élményeit, házából, lakásából való kiakolbólítását, a ráeszmélést erre az új, keserű valóságra, hogy se hivatala, se felesége, se otthona, se egy szál papírja arról, hogy ő valóban él és létezik, a buszpályaudvar mögötti erdő szélén az a szörnyű társaság, azok a kopott-rongyos, bort vedelő „csövesek”, valaki így nevezte őket, a hajléktalan, munkanélküli népség – valóban meg kell találni a jövőt magának.

Másnap délután Radnai Zsombor már kevesebb papírt terített maga elé a kutatószoba asztalára.

– Ez az utolsó szeánsunk, amikor betetőzzük a rendszerváltásról felsorakoztatott ismereteinket – kezdte, miután rágyújtott szivarjára s az első kékes színű felhőket kifújta maga köré. – A privatizációról fogok beszélni, amely az 1991-es év

legfontosabb eseménye volt.

– Ne haragudj, hogy belekérdezek mindjárt az elején, de légy szíves, világosíts fel, mit is jelent ez a szó, a privatizáció. Mert nálunk, Argentínában nem találkoztam ezzel a fogalommal – szólta Zoltán.

– Ahá, érthető. Azt bizonyára tudod, mert a világ mindenfelé így van berendezve, hogy van magántulajdon és van köztulajdon. Itt, ebben a szocialista zsánerű társadalomban a köztulajdon volt a jellemző, elsősorban a termelőeszközöket vették állami tulajdonba, a nagy gyárakat, bányákat, a földet a parasztok kezébe adták a földreform során, azaz elvették a földbirtokos arisztokráciától, de a nagygazdáktól is. Ez már nagyon esedékes volt, az egyházak kezén többszázezer holdas latifundiumok voltak, de ugyanígy néhány történelmi múltú arisztokrata család is százezreket birtokolt, s a cselédség tömegei mindenütt embertelen nyomorban éltek, jórészt belőlük rekrutálódott a hárommillió koldus, ahogy a falukutató írók jellemezték őket s rajtuk keresztül kis hazánkat is a hárommillió koldus országaként emlegették. Természetesen nem lelkesedett mindenki a földreformért, a római katolikus egyház vezető körei már eleve hallani se akartak az egyházi vagyon szétszedéséről, a földreform gondolatát már a „Kálót” haladó vezetőinek szájából se voltak hajlandók figyelembe venni, még a felszabadulás előtti években sem. De milyen különös, hogy a fasizmussal szemben álló, haladó polgárként ismert, népszerű író, Márai Sándor is vad gúnnyal támadta a földreformért síkra szálló Veres Pétert, valamelyik polgári lapban azt írta, hogy „Veres Péter és csürhéje” elrabolná a történelmi családok évszázadok alatt szerzett jogos tulajdonát, kellene nekik toronyóra láncsal, így ezekkel a szavakkal... Hja, kérlek szépen, a tulajdonról volt szó már akkor is, a szent és sérthetetlen tulajdonról, amelyhez nem lehet hozzányúlni... A földreform nyomán az ország történelmi léptékű haladást tett a feudális örökség felszámolása terén, létrejött az „újgazdák” paraszti társadalma, de hadd jegyezzem itt meg mindjárt, hogy a Rákosi-rendszer talán legnagyobb hibája, bűne éppen az volt, hogy amit adott, mindjárt el is vette, hogy a maga kis gazdaságán örvendező újgazdákat beterelte a közösbe, a téeszcsékbe... No, nem akarok itt elidőzni, ezt a korszakot különben már te is ismerhetted, hisz csak később mentél Argentínába.

– Igen, de a mi családunk nem politizált, én anyai ágról vagyok unokatestvére a szegény, megboldogult Csopaki Dömötörnek, ő már az apjától kezdve fülig benne volt abban az egész szocializmusban, amit én magam mögött hagytam a szüleim halála után – mondta Elő Zoltán. – Tehát kérlek, folytasd csak, mindez nagyon érdekes a számomra.

– Még csak annyit, hogy Rákosiéit nagy buzgalmukban úgyszólván mindent kivettek a magánkezekből, a nagykereskedéseket, de hamarosan minden egyéb is az állam tulajdonába került, a nagyüzemekhez a közép és kisüzemeket is odacsapták, szóval itt a köztulajdon dominált, mondhatjuk állami vagy társadalmi tulajdonnak is, mindegy. Nos, mint említettem, 1991-ben törvényt alkottak a privatizációról. Most tehát egy fordított folyamat indult meg, minden lényeges és fontos köztulajdonban, állami vagy társadalmi tulajdonban lévő nagyüzem, nagykereskedés, bank, pénzügyintézet, ésatöbbi visszament magánkezekbe. Állami privatizációs részvénytársaságot alapítottak, ez aztán eladta, kiárusította, magánkézbe adta az egész ország szocialista, vagy szocialista-jellegű gazdaságát. Privát, vagyis magánkezekbe került minden. Természetesen rögtön megjelentek vevőkként a nyugati cégek, vállalatok, bankok, hihetetlen olcsón jutottak mindenhez, a rendszerváltó kormányok a lehető leggyorsabban szabadulni akartak mindentől, ami szocialista jellegű volt, ami a szocializmus építésének évtizedei alatt jött létre. Új, kapitalista társadalmat kellett teremteni. A köznyelv úgy fogalmazta ezt a folyamatot, hogy szarért-húgyért

elkótyavetyéltek mindent.

Megjelent Margó a feketekávékkal, ez már hozzá tartozott a „történelmi kurzus” rituáléjához, kitárta az ablakokat, majd Zsombor lelkes kézcsókja után magukra hagyta őket. Zsombor rögtön becsukta az ablakokat:

– Hideg jön be, öreg csontjaim nem szeretik az ilyen nyirkos, nedves őszt. Különben is, azt mondja a cigány, ott a meleg, ahol a füst. De, hogy visszatérjek a témámhoz, a privatizáláshoz, hallottam olyan esetről is, hogy egy francia gyártulajdonos megvett egy modern szerszámgyárat, a korszerű gépeket leszereltette, elvitte ezeket Franciaországba, a maga gyárába, nálunk meg szélnek eresztette a munkásokat. A legtöbb privatizált gyárból azonnal tömegesen bocsátották el az alkalmazottakat. Nem csak a munkásokat, de a gépíró-kisasszonyokat, könyvelőket is. Kérdezhetnéd, a dolgozók mindezt miért túrték? Már említettem, a gyárakban, általában a munkahelyeken megtiltották a pártok szervezését, tevékenységét. A szakszervezetek ott voltak, de nem szólhattak bele az üzemek vezetésébe, tevékenységébe. Ha valaki megpróbálta, másnap megkapta a munkakönyvét, átszervezés címén kitették. Egyébként is az üzem, a gyár, a cég minden belső ügye a tulajdonosra, a vezetésre tartozott, hogy mit s hogyan csinálnak, ahhoz senkinek semmi köze nem volt. Akadtak, akik arról beszéltek, hogy ez most nálunk az eredeti tőkefelhalmozás folyamata. Gondoltam, bizonyára nem olvasták Marx *Tőkésjében* az erről szóló, irodalmi értékű fejezetet, amelyben leírja, hogyan űzték el az angol földesurak földjeikről a parasztokat, hogy ezekből a termőföldekből birkalegelőket csinálhassanak, gyapjút adhassanak a manufaktúráknak, a kialakuló gyáriparnak, a földönfutóvá tett parasztokat meg csavargásért, lopásért felakasztgatták, egy részük menekült a városokba, hogy munkát, kenyeret találjanak. Nálunk a tőke készen talált mindent, termelőeszközöket, munkáskezeket, amiből aztán tőkefelhalmozás is lett, de nem a marxi értelmű „eredeti”... A munkáselbocsátásokat a termelés racionalizálásával is indokolták, hogy a szocialista üzemekben nagy volt az úgynevezett „kapun belüli munkanélküliség”, csak azért tartották a munkáslétszámot, hogy ne kelljen senkit elbocsátani. Ezt egy kapitalista munkaadó nem tűrheti. Nem akarok beleveszni a részletekbe, bizony igaz, hogy a munkásosztály úgy nézte ezt az egészet, mint a kígyó gyilkos szemeitől megbűvölt nyúl, moccanni sem mert, mindenki féltette az állását, a kenyerét.

Talán említettem, hogy bejöttek a nagy monopóliumok. Az egyik gyorsétkeztetési büféláncban, mely Amerikából nyújtotta szét csápjait az egész világon, és természetesen nálunk is megjelent, az alkalmazottaikkal felvételükkor kötelezvényt írtak alá, hogy a nekik fizetett berről munkatársaiknak nem beszélhetnek. Ha megszegik, azonnali elbocsátás. Új fogalmak léptek az országba, szent törvények, az üzleti titok, a banktitok, a vállalati titok. Kérdezhetnéd, miért kell aláírni egy ilyen kötelezvényt? A válasz: az ok üzleti titok. Abba nem ütheted az orrod. Az ma már nem úgy van, hogy egy újságíró bemegy egy üzembe, elbeszélget a munkásokkal, bocsánat, „munkavállalókkal” s megírja, amit ott tapasztal, nem, mert be se engedik az üzembe, ott áll az ör a kapuban s elzavarja. Neked ahhoz semmi közöd, ami odabent történik, az vállalati titok. A gyárkapun kívül, egy presszóban beszélhetsz azokkal, akik hajlandók szóra nyitni a szájukat. Akik vállalják, hogy másnap átszervezés címén kezükbe adják a munkakönyvét...

Ez az állapot gyorsan nevet is kapott, ez még „vadkapitalizmus”, nem olyan, mint az évszázadok alatt a nyugati államokban kialakult kapitalista rendszer, a jóléti társadalmak. Idő kell, majd nálunk is megszelídül, kialakul. Addig is tudomásul kell venni, hogy a rendszerváltásnak vannak nyertesei és vannak vesztesei. Ez így természetes. Talán tudod, két fiam van, az egyik közgazdasági diplomával valamilyen

vállalatot alapított, hogy milyent, mivel foglalkozik, azt nem tudom, nem lakunk együtt, ő nem mondja, mivel üzletel, én meg nem kérdem, mert boldogult jó anyám kiskoromtól arra tanított, hogy a legnagyobb illetlenség belenézni a más fazekába, hogy mi fő benne; a másik fiam egy angol bank budapesti központjában osztályvezető, Audival jár haza Pestről, úgy öltözik, mint egy herceg, egyszer a rendszerváltásról beszélgettem vele, s azt mondja, de a legtermészetesebb modorban, a rendszerváltásnak megvannak a nyertesei és a vesztesei, ti a vesztesekhez tartoztok. Ugyanis akkor tettek lapátra a lapnál, ő is tudta, hogy miért. Egy párttitkárnak az utcán a helye.

Zsombor felállt, csámpás cipőiben jobbra-balra billegve, apró léptekkel járkált a kutatószobában, bal kezében szorongatta a szivart, jobb kezével idegesen babrált a szakállában. Amikor visszaült a székére, nehezen vette a levegőt, idő kellett, míg megszólalt:

– A fene vigye el, ezek a dolgok mindig felizgatnak. Azt mondtam, egy párttitkárnak az utcán a helye. Rosszul mondtam. Volt itt a megyénkben egy megyei titkár, régi mozgalmi, nyilatkozata, tettei alapján százszázalékos kommunista, közmegebecsülésnek örvendett, miután a pártot feloszlatták, néhány hónap múltán felhívtam, mi van vele, erőteljes, friss hangon beszámolt róla, vasipari káeftéje van, nem panaszkodhat, tisztességesen megél belőle. Talán emlékszel arra a fiatal nőre, akivel a megyei pártbizottság ülésén szóváltásba keveredtem a többpártrendszerrel és aki nekem azt mondta, sajnálatos dolog lenne, ha az MSZMP elvesztené a választásokat, hát ő most a megyeszékhely alpolgármestere. Valamelyik ellenzéki párt színeiben indult az önkormányzati választásokon.

Kriszta nyitott be hozzájuk, lehajolt Zoltánhoz, megcirógatta a haját, csókot lehelt az arcára.

– No, hogy megy a történelmi tanfolyam? – kérdezte. – Beletanult már az én kis Uracskám ebbe a megváltozott, átalakult világba? Ami annyira más, mint amit ő még itthagyt...

– Drága Kriszti – mondta Zsombor és az arcára meleg fény költözött –, szerencsére minden nem változott meg, az életnek vannak állandói is. A szépséged, a mosolyod, a segítőkészséged, amivel a nékem is reménytelennek tűnő írásmunkámat támogatod, évek óta maradandóan jó és fontos.

– Ugyan, túlozol, Zsombor – Kriszta nevetve háritotta a dicséreteket. – A magamfajta öregasszonyoknak mindez jólesik, de bele szoktam nézni én is a tükörbe. Látom a pókhálós ráncokat a szemem körül, az ősz hajszájakat, amikor fésülködöm, a mérlegre is, ha ráállok, könnyörtelenül mutatja az újabb kilókat...

– Halt, szót se többet – mondta Zsombor. – Én már elég vén és elnyűtt vagyok ahhoz, hogy az igazság szóljon a számról, s ne lehessen üres bóknak venni a dicséretet és elismerést. Elég sok könyvtárban megfordultam már, s ha a keresett könyvet, folyóiratot nem találtam, közönnyel bocsátottak üres kézzel az utamra...

Zoltán felé fordulva folytatta:

– Kriszta addig telefonál a kollegáinak, akár még a szomszéd megyébe is, míg meg nem találja, és ide nem hozatja, amire szükségem van. De így tesz a főiskolás diákoknak is, nem vagyok tehát kivételezett.

Új szivart vett ki bőrtárcájából, meggyújtotta, nagyokat szippantott, ellobogtatta a gyufa lángját.

– Szerencsés ember vagy öregem, hogy feleségednek mondhatod ezt a csodálatos asszonyt, ezt a szépséget és jóságot.

– Na, ebből elég – Kriszta elindult az ajtó felé. – További jó munkát az uraknak!...

Amikor magukra maradtak, Zsombor megjegyezte:

– Nem bírja a szivarfüstöt, ez az egy fogyatéka van. Hanem, már akartam mondani, mert tegnap este is, elalvás előtt azon tűnődtem, milyen csodálatos szerepe van az emberi életben a gének vándorlásának. Említetted, hogy anyai ágon vagy másod-unokatestvére Csopaki Dömötörnek. Nem tudom, hogyan, melyik ágról, talán melyik őstől formálódott Csopaki Dömötör ábrázata, de bizonyos, hogy némely jellegzetességek a te arcodon is fellelhetők. Nyilván nem hallottál róla, hogy kollegái, de a lakosság soraiból is sokan „Tiilkös”-nek nevezték a keskeny arcából előreugró csontos, vastag orra miatt. Nos, ez a keskeny arc, csontos, vastag orr a te ábrázatodon is megfigyelhető, s bár néked nincs olyan gondosan berctvált angolbajuszod, mégis valamiképp ráfajozol Csopakira.

– Hát igen, szegről-végről rokonok voltunk a szegény megboldogulttal – sóhajtott Zoltán.

– Meg még annyit megjegyeznék, hogy Csopaki, mielőtt abba a nehéz betegségbe esett, testesebb, izmosabb férfi volt, fiatalon sokat sportolt, te meg, ha nem veszed rossz néven, hozzá mérve meglehetősen gebe, nyiszlett ember vagy, az argentin pampák lerágták csontjaidról a húst. No, de majd a Kriszti konyháján visszanyered a kivándorlás előtti formádat.

Zsombor egy ideig tűnődve bámult a szivarfüstbe, majd felvette a rendszerváltásról szóló fejtegetései elejtett fonálát:

– Sok mindenről nem beszéltem, olyasmikről, amik bővebb kifejtést érdemelnének, s nem is férnek bele ezekbe a kurta emlékezésekbe. Majd egyszer, később valamikor sort kerítünk a Nagy Imre újratemetésére is, hosszú farka van annak az ügynek, az egész Nagy Imre problémának, itt most nem érinthetem. Aztán szemügyre kellene venni az egész szocialista tábort, szomszédainkat, ahol lényegében ugyanazok a folyamatok játszódtak le, amik nálunk. Romániát kivéve, ahol fegyveres harcok folytak súlyos magyarellenes atrocitásokkal kísérve, a lengyeleknél, cseheknél, szlovákoknál, bolgároknál, a Német Demokratikus Köztársaságban szintén „fehérkesztyűs rendszerváltások” zajlottak le.

– Azt a többéves folyamatot, amiről az elmúlt napok során itt néked beszéltem, állhatatos rendszerellenes, antikommunista propaganda-hadjárat kísérte itthon is, de a nyugati kapitalista államokból is. Hogy ott, Nyugaton minden milyen jó, magas az életszínvonal, magasak a munkabérek, sokkal jobbak a szociális ellátórendszerek, óriási az árubőség s mindez elsősorban a demokráciának köszönhető a szólásszabadságnak s nekünk is azonnal a nyakunkba hullik a tejjel-mézzel folyó Kánaán, amint megszabadulunk a szocializmustól, a kommunista diktatúrától.

Nálunk – talán említettem is –, kezdetben csak „modellváltásról” volt szó, amin a szocialista rendszer megreformálását értették. Aztán amint lezajlott a „fehérkesztyűs rendszerváltás” erről többé szó sem esett. Nyakunkba szakadt a kapitalizmus. Magyarországon ma hivatalos adatok szerint háromszázezer nyilvántartott munkanélküli van, de senki sem tudja, mennyi az, aki nincs benne a nyilvántartásban. Arról nincs statisztika, hogy mennyi a nyomorgó, mennyi a „csöves”, a hajléktalan. Azokból, akik idejében észbekaptak, nagyszámú sokmillióssal rendelkező „elit” formálódott.

Kint leereszkedett a szürkület, sötétedett.

– Lassan mennem kell. Borzasztó ez, ha visszagondolok a magam mögött maradt évtizedekre, nyüzsögnek az agyamban a témák, események, melyekről oly sokat írtunk. Az enyhülés, a két rendszer békés egymás mellett élése, a helsinki nyilatkozat az eszmék szabad áramlásáról, amit Kádár is aláírt, úgy éreztük, megszűnt a fenyegetettség a „vasfüggöny” mindkét oldalán. Idehaza is erősödött a reformokat, a

sokat emlegetett modellváltást követelő tábor hangja. Sokan reméltek, sokan tekintettek hittel és bizalommal a várva-várt közelgő változások elé. És amikor a két rendszer békés egymás mellett élése úgy szűnt meg, hogy mindaz, amiben hittek, bizakodtak, a szocializmus megreformálása, új, haladó szocialista modell kiépítése, mindaz szinte nyomtalanul eltűnt és két rendszer helyett már csak egy maradt, a kapitalizmus, s ennek a vezetői közül is itt nálunk sokan már a felszabadulás előtti gyűlölt múlt felé nyújtogatták a karmaikat... Hogy visszahozzák.

– És... Várjunk csak – szólt közbe Zoltán –, hát mindezt mindenki szótlanul tűrte? A sajtóban, az irodalomban nem akadt senki, aki a szocialista társadalom értékei mellett felemelte volna a szavát?... Már csak azért is kérdem, mert amit Csopaki Dömötör itt nékem megmutatott, abban kétségkívül voltak értékek.

Zsombor nehézkesen feltápáskodott, egyetlen papírlap kivételével mindent visszarakott az öreg aktatáskába, közben még mondott néhány szót kesernyés mosollyal: – Ó, hogyne, kérlek szépen, a ránk köszöntött demokrácia természetes tartozéka a szólásszabadság, mindenki elmondhatja véleményét a sajtóban, folyóiratokban, könyvekben. Vannak néhányan, kik egzisztenciájukat nem féltve, megírják a leplezetlen valóságot, újságíró kollegák, írók. Egyszer még a rendszerváltás közelében, azt mondta nekem egy lelkes tagja a reformokért, modellváltásért küzdő csapatnak: „Zsombor, hidd el, hogy mi nem ezt akartuk...” S kicsit később, mintegy magát vigasztalva hozzátette, „de legalább pofázni azt lehet”... Nem mondtam neki, nem akartam bántani, hát igen, ott van a lapokban is a négyszázezer munkanélküli, a csövesek, a nyomor – csak éppen semmi nem változik. A kapitalizmus rezzenéstelen arccal, kőkeményen uralkodik. Szoktam idézni egy verssort: „A költő hasztalan vonít...” De mégis szólni kell, mondani kell az igazságot.

Belebújt a felöltőjébe, bozontos, összecsomósodott, zsíros hajába csapta gyűrött, kajla kalapját, felhajtotta kabátgallérját s az asztalon heverő papírlapot átnyújtotta Zoltánnak:

– Vidd haza, otthon olvasd el. Fehér Klárának a *Rekviem* című írása. Ebben a tömörebben benne van a rendszerváltás tragédiája, mint egy hosszú tanfolyamban. Krisztától kérj egy magyar irodalomtörténetet s ő ad majd egy dossziét is, amiben ezt az írást hazaviheted.

Nehezére esett a beszéd, szuszogott:

– Klári sok éven át újságíró-kollegám volt, gyakran találkoztam vele sajtóértekezleteken. Kölcsönösen becsültük egymást, egyike volt azoknak a ritka madaraknak, akik Pestről is figyelemmel kísérték egy-egy vidéki kollega munkáját. Aranyos, kedves, roppant tehetséges író-újságíró volt, csodálatos humorral. A lexikonból megismerheted őt alaposabban.

Kezet nyújtott:

– Na, Isten áldjon. Majd még bizonyára találkozunk. Annyit mindehhez még hadd tegyek hozzá, gyakran eszemben van boldogult unokatestvéred, Csopaki Dömötör, kit Aldásvár lakossága egyetemlegesen becsült és tisztelt, s aki velem együtt hittel-hitt a szocializmusban – vajon hogyan élhette volna meg mindezt, az egész rendszerváltást? S mindjárt erre is gondolok, jó hogy a sors kegyes volt hozzá s ideiben elvitte az a nehéz betegség, amibe beleesett...

Kilépett a nyirkos, ködös, sötét estébe, Zoltán sokáig nézett utána. Olyan különös érzése volt, mintha Csopaki Dömötör valóban valamiféle másod-unokatestvére lett volna, akivel már nagyon régen találkozott, s akiről már jó ideje nem tudott semmit.

Csodálkozva vette tudomásul, hogy lassacskán, észrevétlenül Elő Zoltánná kezd átalakulni. De honnan, miből lett ő az, aki most itt ül a könyvtár kutatószobájában

Harangozó Krisztina férjeként? Doktor Csopaki Dömötör volt az a személyiség, Aldásvár tanácselnöke azokban az években, amikor még létezett itt városi tanács, meg fekete Volga, meg volt egy Saci nevű feleség is, meg kórház és nehéz betegség, mely doktor Csopakit kiemelte az élő világból.

Tovább szötte gondolatait: ám, feltéve, de meg nem engedve, ha netalán tán Csopaki mégis felgyógyul s tanácselnökként éri meg a rendszerváltást, hogyan viselte volna mindazt a sok drámai változást, melyekről Zsombor itt hosszú órákon át beszélt? Ilyesféle helyzetbe került volna, mint a lapátra tett újságíró. Mert ugyan nagyon jólesett hallania ezeket az elismerő szavakat Csopaki tanácselnöki munkásságáról, de a nép hangja nem bizonyos, hogy egybecsengett volna Zsombor véleményével. Hisz az öreg juhász is említette, Csopaki is lopott, miből építette volna a vikendházát? Aztán, Csopaki bizonyosan nem cserélt volna pártot, világnézetet, a választásokon nem is jelölték volna polgármesternek, valószínű, hogy már előbb nyugdíjba küldték volna őt is, mint a Kádárék alatt kompromittálódott kommunistát. És vajon Saci mindezt hogy viselte volna? Előbb-utóbb Csopaki is megtudta volna az igazat a Kenéz Jocóval folytatott kurválkodásról, meg még talán egyéb viszonyokra is fény derült volna, amilyen süket és vak férj volt Csopaki, a pártfegyelmi bizottság feddhetetlen erkölcsű vezetőjeként meg se fordult a fejében, hogy az ő felesége is görbe utakon jár... És Csopaki lapátra téve már jelentéktelen, semmi emberré vált volna, s a polgármesteri székbe felkapaszzkodott, pártot, hitet, meggyőződést váltott Kenéz Jocó könnyedén vihette volna Sacit maga mellé feleségnek. Mert ennek a házasságnak, Csopaki Dömötörnek Sacival bizonyosan válás lett volna a vége...

Csopaki jól járhatott volna, ha a sors különös kegyeként Harangozó Krisztina abban a semmi-emberré vált állapotában is utána nyúlt volna.

De akkor Csopaki is ugyanebbe a helyzetbe került, mint ő, Elő Zoltán, aki itt ül a könyvtárszobában, hivatás-foglalkozás nélkül, vagyontalanul s törheti a fejét, hogyan tovább, hová-merre eben az ismeretlen világban?...

Este, miután megvacsoráztak, Kriszta ellentmondást nem tűrően kijelentette, mivel Zsombor is befejezte a rendszerváltási kurzust, nincs értelme a további városi sétafikáknak, Zoltánnak itthon kell tölteni az elkövetkező heteket-hónapokat, majd ő elhozza Klári néni konyhájáról az ebédet minden nap, együtt megeszik otthon, ahol a reggelijüket s vacsorájukat is elköltik.

– Eszerint beállítás hízóznak, mint egy mangalicát – jegyezte meg Zoltán.

– Így bizony, Kisuram, ahogy ezt már korábban is megbeszéltük. Elég volt ebből a keszeg-sovány Elő Zoltánból. Nyakunkon a tél, a város már most tele van a tiisszögő-köhögő emberekkel, jön az influenza, az kell, hogy te is elkapd ebben a legyengült állapotodban. Elhoztam az irodalmi lexikont, még néhány Fehér Klára kötetet, nem fogsz unatkozni.

Így is történt minden, ahogy Kriszta eltervezte, előírta.

Zoltán mindjárt másnap gondosan áttanulmányozta a *Rekviemet*.

Fehér Klára

Rekviem

Persze rengeteg jó tanácsot kapunk: kérelmezhető a közgyógyellátás, részletfizetést kérhetünk az elektromos művektől, a piacon a hullott baraekot és csirkebőrt olcsóbban

lehet vásárolni, a lyukas cipőnket kitömhetjük újságpapírral, az önkormányzatnál sorba állhatunk segélyért, szóval sok minden van, ami még lehet, amit meg lehetne próbálni, ha elég egészségesek és alázatosak vagyunk hozzá, ha még élni akarunk, ha azt hisszük, hogy számít még valakinek, hogy házat építettünk, gyereket tanítottunk, unokát dajkáltunk, bérelszámoltunk, könyvet írtunk, ha azt hisszük, hogy valakinek fontosak vagyunk, mert itt születtünk, mert ez az anyanyelvünk, mert egyszerűen emberek vagyunk. Törődünk bele, hogy nem. Hogy nem jár nekünk semmi. Se meghívó az operabálra, se hagymás rostélyos a vendéglőben, se kitüntetés a Parlamentben, se társasutazás Spanyolországba. Az égvilágon semmi. Arra ítéltünk, hogy pusztuljunk el.

Az életben maradás szentháromsága: a lakásrezsi, az ennivaló, a gyógyszer már elérhetetlen távolságban lebegnek. (Könyv? Színház? Napilap? Telefon? Mi az?) Nem felhőtlen boldogság a többi nemzedék élete sem. Ha huszonöt éves vagy – nem kapsz munkát, a korhatár huszonhárom év. Ha most végezted az iskolát, nincs munka, mert csak gyakorlattal rendelkező sofőrt, pénzbeszedőt, ácsot, lekvárfőzőt keresnek. Ha ötvenéves vagy, nem kapsz még nyugdíjat. Ha nincs gyereked, nem kaphatsz építési engedélyt. Ha van gyereked, nem fogad be az anyósod. De hát mi akartuk így, kedves Barátaim. Rendszerváltást akartunk, demokráciát, útlevelet, szabad mozgást, szabad vélemény-nyilvánítást, félelem nélküli életet, hogy éjszaka ne törjön rád az ÁVO, ne taposson rajtunk idegen megszálló, ne hurcoljanak senkit Szibériába. Valami ködös, boldog Kánaánt reméltünk. Es visszahoztuk a Horthy-temetést, a veszekedő, tollasodó honatyákat, a milliomosokat és a koldusokat, az Átláthatatlan alapítványokat és eltűnt pénzeket, az ellopott olajat, milliós pocskékolást, fölösleges átszervezéseket, pénzcserét, kartoncserét, másik kartoncserét, anyámkínja cserét, vitézi rendet, rehabilitált Jány Gusztávot, utcaátkeresztelést, a szomszéd népek elleni uszítást, a szomszéd elleni uszítást, a maffia lövöldözését az utcán, az állami vezetők csodaautóit, a tehetősek kölykeinek angliai iskoláztatását, az állami népiskolák elsorvasztását, a kórházi ágyak ezreinek megszüntetését, a halomba kihúzott fogakat és a könyörgést, doktor úr, tessék nekem valami olcsóbbat felírni.

Kár odafigyelnünk a mesére, hogy kétezer-ötvenben már csak egyjegyű lesz az infláció, hogy a kórházi ágyak megszüntetése nagyon jó, mert ezzel javulni fog az otthoni ápolás. (Hol? Kivel? Mivel? A telefon nélküli, rosszul fűtött, mocskos kislakásokban. Az éjjel-nappal egyedül bezárt mozgásképtelennel?) Nem érdekes, hogy két százalékkal csökkenni fog az SZJA, és lesz vizitdíj, vagy nem lesz vizitdíj. Nem a mi számaink ezek. Nem a mi életünk ez. Mindegy, hogy mit gondolunk és kire szavazunk, már csak teherterhelés vagyunk, mert nem termelünk profitot, mert enni akarunk, meg lélegzeni akarunk, meg elfoglalni huszonöt négyzetmétert, holott csak az a kettő illet meg. Ha tudunk, imádkozzunk még, ha tudunk, sírjunk még, ha van még takarónk, bújjunk alá. A mi nemzedékünk sorsa, akár jót tettünk, akár rosszat, a mi sorsunk, akik két világháború között születtünk, betelt. Nincs már jövőnk.

Döbbenetes erejű írás volt a rendszerváltás következményeiről, s ebben valóban benne sűrűsödött az egész folyamat, mintegy összegzéseként mindannak, amit Zsombor elmondott az estékbe nyúló hosszú délutánokon. Benne volt a jótakarók megcsalottsága. A két háború között született nemzedék jankiáltás volt, tehát az enyém is – gondolta Elő Zoltán.

A következő napokon is gyakran maga elé tette a Fehér Klára írást, mondatról-mondatra ment végig rajta. Kriszta forrásmunkákat hozott a könyvtárból, hogy felfrissítse memóriáját, ki is volt Jány Gusztáv, akit rehabilitáltak, eredetileg hogyan csinálta meg Horthy a vitézi rendet, Horthy, akit most újratemettek Kenderesen –

mondhatni, újra tanulta a magyar történelmet, megismerkedett a folyamattal, ahogy az antant-hatalmak megbuktatták a Tanácsköztársaságot, és nyeregbe segítették Horthyt, a fehér terror, a különítményesek szörnyű éveit, a rákövetkező évtizedeket.

– Nézd, találtam neked könyveket a II. Világháborúról, a hazai eseményekről. Engem ugyan soha nem érdekelt a politika, ahogy ezt már többször is mondtam neked, a mi családunkat nem érintették a változások, de te apáddal együtt nyakig benne voltál mindenben.

Élő Zoltán arra gondolt, most aztán ő van benne mindenben nyakig, hogy mai látószögből megismerje mindazt, amit egyetemi évei alatt tanult s később Aldásvár tanácselnökéként maga is átültetett a valóságba, a minisztériumnak és az MSZMP határozatainak, rendelkezéseinek megfelelően. Izgalmas és érdekes volt megismerni a mostani években született könyveket, tanulmányokat, gyakran úgy érezte, hogy ezek a múltba visszavilágító fénysugarak elferdülnek és torzítanak, vitatkozni lett volna kedve a szerzőkkel, egyik-másik történésszel, de ezeket a vitákat önmagában folytatta le, a gázkandalló melegében, a fotel kényelmes ölében üldögélve, mert ha esti beszélgetéseik során szóba is hozta az őmaga által is megélt, megismert eseményeket, például azt, hogy vajon miért írnak szinte minden műben egyértelműen Magyarország szovjet megszállásáról, amikor a náci hordákat hazánk földjéről kiverő Vörös Hadsereg nemzetközi egyezmények következtében állomásoztatott itt fegyveres erőket, csakúgy, mint az amerikaiak Nyugat-Németországban amerikai seregeket és Magyarország érvényes, hiteles szerződésekkel kapcsolódott a Varsói Szerződéshez, amelyről Radnai Zsombor is említette, hogy voltaképpen a NATO elleni védekezésre jött létre, aztán, hogy a szovjet hadsereg 1944-45-ben rommá lőtte Budapestet s meg sem említve, hogy mindez a fasiszta német haderők és nyilas cinkosaik leküzdéséért történt, akik a főváros gyönyörű hídjait is a Dunába robbantották – ám ha ilyesféle témákat szóba hozott, Kriszta szelíden elhárította, őt nem érdekli és sohasem is érdekelte a politika, beszéljünk inkább a ma esti tévé-műsorról, melyik filmet válasszuk megtekintésre? Különben is gondoljon Zoltán arra, hogy itt közben felnőtt egy másik nemzedék, újdonszerű fiatalság, ezeket a számítógépek és a maroktelefonok érdeklik, az éjszakába nyúló diszkózás, örült-vad táncolás, állás és lakásszerzés, sokan kábítószerrel, extazitáblákkal mámorában pusztítják magukat – s legkevésbé sem érdekli őket, mi történt itt ötven-hatvan évvel ezelőtt. Anyai nagyapám, aki valamelyik dunántúli nagyközségben volt szolgabíró, gyakran mondogatta, kislánykoromban náluk nyaralva én is hallottam tőle: „Bolond ember az, aki a múltakon rágódik...”

– De a nép, de a nép... – kezdte volna újra Zoltán, Kriszta mosolyogva nézett rá, s mondta: – Erről csak az jut eszembe, hogy Napóleon bukása után szinte már másnap egész Párizs ablakaiban az aranyliliomos fehér Bourbon-zászlók lengtek. Ez volt a Napóleonért őrjöngő párizsi nép... Hallgass csak ide, a sok politikai szellemi izzadmány helyett hozok neked inkább valódi szépirodalmat. Ha megengeded, magam ízlése szerint a XIX. század nagy realistáinak műveit teszem eléd az asztalra. Korábbi életemben bizonyára nem volt időm, hogy végigolvasd a *Háború és Békét*, vagy Balzac nagy műveire fordítsd a szabadidőd. Aztán ha a múltat akarod idézni, olvasd el Paszternáktól a *Doktor Zsivógót*, a polgári lét személyes konfliktusain túl lenyűgöző benne a szibériai partizánhadsereg vonulása Kelet felé, hogy kiverjék a fehér bandákat, intervenciós külföldi seregeket. Egész falvak népe követi ezt a partizánsereget, asszonyok, gyerekek, tehéncordák, mit mondjak, szinte hihetetlen írói munka. Aztán figyelmedbe ajánlanám Bulgakovtól a *Mester és Margarita* című regényt. Nemcsak kora szovjet-orosz valóságát írja meg nagyszerűen, de a munka többrétegű, sokan sokféleképpen magyarázzák, látod, ezekről a könyvekről szívesen beszélgetek veled az esti órákban...

Való igaz, Zoltán rákapott ezekre a könyvekre. Megragadta az izgalmasan-érdekes meseszöveg, a jellemek sokszínűsége, a pénz hatalma, a pénzügyek világa a XIX. század arisztokráciájának és polgárságának életében. Gazdagság és sötét nyomor, mindez valamiképpen átvillog a mába, amit személyesen is tapasztalt, s mindaz, amit Zsombor készülő könyve anyagából véle megismertetett – hasonló körvonalakkal világította meg a rendszerváltás nyomán formálódó új társadalmat.

Sorjázta a hetek, hónapokká olvadtak össze, Zoltán megszokta az ülő életmódot, a fotelban olvasással töltött órákat, most már valóban beírta a kertben végzett sétákkal, nem hiányzott a kitartó, fárasztó mozgás, Kriszti minden hétvégen ráállította a fürdőszobamérlegre s boldogan tapasztalta a kilók gyarapodását. Mert különös módon az ülő életmóddal együtt Zoltán étvágya is nőtt. Felesége igaz gyönyörűségére reggeli-délben-este jó étvággal tömte magába a finom falatokat, melyekkel Kriszta kínálta. De nemcsak húsa gyarapodott, nemcsak derékbősége tágult, de a kevés mozgás ellenére kar és lábizmai is erősödtek, hovatovább a hajdani tanácselnök Csopaki Dömötör alakját kezdte formázni, annak erőit érezte magában.

A korai tavasz enyhe szellői elvitték a havakat, felszárították az utakat s most végre egy szombati szabadnapon Kriszta engedett Zoltán unszolásának s elmentek együtt a Hirschfeld-gazdaság szélén álló, épségben megmaradt öreg kovácsműhelyhez.

Körülöttük csend volt, egy-egy lapályban még megültek a hófoltok, a messzire nyúló termőföldek, a közelben húzódó vadrózsabokrok rügyeinek illatát magával hozták a könnyű szelek, és a felhőtlen égről tűző nap ezüstös fénybe öltöztette a kovácsműhelyt, a lelakatolt ajtó résein bevilágított a homályba.

Zoltán rátapasztotta arcát a korhadó deszkákra, s mohó érdeklődéssel nézte a nagyüllöt, mögötte a kisüllöt, a falnak támasztott nagykalapácsokat, a rendbe-sorba rakott fogókat; a háttérben húzódó kohót, a tüztér mellett még a fújtató is látszott, melyet mindig valamelyik inas működtetett lábtaposással.

A réseken bereflektorozó, benyilazó sugarak feltörték az elhagyott műhely téli hidegében megülő laza ködöt s életre varázsolták Zoltán emlékezetéből a múlt alakjait, ott állt nyugodt méltósággal az öreg Csopaki Károly és kiskalapácsával cincogtatta az üllőn az ütemet a két segédnek, ezeknek a dagadó izmit óriásoknak, kik nagykalapácsaikkal verték-formálták az izzó vasat, gyönyörű ritmusokat, dallamokat keltve életre az öreg kiskalapácsának irányításával, a háttérben felizzott a koksza a kohóban a fújtatóból előtörő levegő nyomására, az egész műhely tele volt színekkel, sürgőforgó emberekkel, hangokkal, kiáltásokkal, itt, ahol most ő állt, várakozott a lovas-gazda, a fogatos, a mester leült kisszékére, ölébe vette a ló lábát, ráillesztette patájára az izzó patkót, a levegőt betöltötte a pörkölődő lópata illata, melyet úgy szeretett, ő, Élő Zoltán valahai, régi ifjúságában, amikor odakéredzkedett apja műhelyébe s beállt valamelyik segéd helyett a nagykalapáccsal verni a vasat a nagyüllőn...

És most itt van ez a műhely, holtan-némán, teljes berendezésével, melyből Kriszta múzeumot akar csinálni a tervezett skanzenjében.

... De lesz-e abból valami ebben a pénzsűkös világban?

Ez a műhely meg valósággal kiabál a munka után. De kinek dolgozna? Talán ha az az ismeretlen Hirschfeld úr nyitna ezen a birtokon egy lovaglóiiskolát... Vagy ideszokna egy-két ma is létező fuvarosgazda.

Elkalandozó gondolataiból Kriszta hangja térítette vissza a valóságba.

– No, Kisuram, hogy tetszik? Sikerült a meglepetés? Hogy itt találod épségben az ősi kovácsfészket, ahol a Csopakiak és felmenőik verték a vasat? Meg talán-talán előző életed ifjúságában te is megfordultál benne...

– Jaj, Krisztikém, bizony hogy igen. Nem is hinnéd, mennyi mindent feltámasztott bennem a műhely látványa. Igazi csoda ez, hogy így megmaradt a maga érintetlen valóságában mind a mai napig.

Elindultak hazafelé, Kriszti belekarolt Zoltánba s arcán ott lebegett az a rá jellemző, kedves mosoly.

– És mondd, mi mindenre gondolták, miközben olyan hosszan bebámultál a műhelybe?...

– Hát először is arra, hogy milyen nagy marha voltam én még tanácselnök koromban...

– Hogy milyen marha volt doktor Csopaki Dömötör tanácselnök, Élő Zoltán másod-unokatestvére – javította ki Kriszti.

– Igen-igen, persze, nos, az a Csopaki soha el nem jött megvizitálni az apja kovácsműhelyét és jól mondd, talán a felmenői is itt parkolták a lovakat, tették az acélabroncsot a szekérekerekekre.

– A ráfot...

– Itt volt a nyelvem hegyén, de nem jutott eszembe a ráf. Te honnan tudod ezt? Hogy így hívják...

– Voltam én is falusi kislány, nagyapánál s nézelődtem a kovácsműhely körül.

– Tehát, hogy folytassam, Csopaki tanácselnöknek egy emléktáblát kellett volna itt elhelyeztetni, mert a régi Aldásvár életében a paraszti életnek múlhatatlanul fontos tartozéka volt a kovácsműhely. De annak ez meg se fordult a fejében. Az csak rohangászott a fekete Volgájával a város ügyeiben, a megyeszékhelyre, meg a pesti minisztériumokba, az idejét beleöltte az aktákba, a rendeletekbe, meg a harcba, vitákba Aldásvár jövőjéért, fejlődéséért, az új gépműhely felépítéséért a téeszben...

Megállt, hirtelen belekapaszkodott Kriszti vállaiba, odahajtotta fejét az asszony mellére, sóhajtott, nehezen jöttek elő a szavai:

– Nem tudom elmondani, milyen érzés volt ez nekem, ahogy láttam újra élő-eleven valóságában a régi kovácsműhelyt. A két markom égni kezdett, úgy kívánta a nagykalapács nyelét, hogy odavághasson az üllőre tett izzó vasra... Mert én is dolgoztam apám mellett ifjúkoromban, szerettem is ezt a munkát nagyon.

Szorosan ölelte, szorította magához Krisztit.

– Te kedves, te drága. Köszönöm, hogy felfedezted, hogy elhoztál ide.

Amint mentek tovább, még hozzátette:

– Annyi minden kavarog, tolong bennem, talán este, vacsora után, ha van kedved meghallgatni, majd elmondom.

– Nincs annál érdekesebb dolog a számomra, mint hogy megismerjem véleményedet. A skanzenről is, meg talán egyéb ötleteidről, terveidről – mondta Kriszti és biztatón megszorította kezét.

Vacsora után ott ültek meghitt beszélgető-helyükön, azernyős állólámpa alatt.

– Kérdeznék először – kezdte Zoltán –, tulajdonképpen hogy áll a skanzen ügye? Hová tervezed helyét? Milyen épületek kerülnének bele? És a kovácsműhely? így, halott állapotában nem sokat mutatna hajdani életéből, az izzó vas formálásából, az üllő csengéséből. Mert a kovácsolás nem olyan, mint a korongozás, az agyag formálása, vagy a pingáló asszonyok tevékenysége, a néphímzésekről nem is beszélve. A kovácsműhely csak akkor mutatja meg valódi arcát, ha zeng-bong benne a munka...

Kriszta nevetett:

– Kérdések özöne... Kezdjük az elején. Úgy gondoltam, itt lenne Aldásváron, de az egész megye néprajzát, múltját felölelné épületeivel, a házak berendezésével. Az eltűnő hagyományt, múltunkat szeretném megragadni s megőrizni, mielőtt végképp elsüllyed. Tehát először is fel kellene deríteni, feltérképezni, mi az, ami a falvakban s a szétszórt tanyavilágban ma is a nép generációktól öröklődő életformáját mutatja. Aztán a házakat, berendezéseket áttelepíteni a skanzenbe. Ehhez társak, önzetlen néprajzosok kellenek, fiatalok, kik szenvedéllyel, szívesen végzik ezt a munkát, a múlt emlékeinek felderítését. Aztán a helyszín... Sokat jártam, bolyongtam városunk környékén, láttam is alkalmas területeket. Margóval, aki nékem nagyon sok dologban segítőtársam, elkészítettünk egy teljesen szakszerű beadványt, amely magába foglalta a tervezetet is – kellő részletességgel, benyújtottam a polgármesteri hivatalnak. Jó két évvel ezelőtt. Fél év múlva kaptam választ, hogy tervezetemet szakbizottságok vizsgálják, hiszen itt kisajátításokról van szó magában véve a skanzen területét illetően is, nem említve a falvakban, tanyákon levő ingatlanokat. A bontások, szállítások, újraépítések költségei... Mérnökök, mesterek bérei. Mindenről költségvetéseket kell benyújtani, ezeket pályázatokon, versenytárgyalásokon bírálják el, és így tovább...

Kis ideig hallgattak, aztán Zoltán vette fel a beszélgetés fonalát:

– Drága Krisztám, igazán nem akarok vészmadárként károgni, de mindabból, amit itt elmondtál, a bizottságokról, pályázatokról, versenytárgyalásokról, bennem az a rossz sejtélem támadt, hogy a te általad megálmodott skanzenből így nem lesz semmi. Mert ahogy Zsombor előadásaiból kiviláglott, minden hivatalban, bizottságban ott ülnek a pénzért karmaikat nyújtogató vállalatok emberei – téged meg ki képvisel? Te olyasmit akarsz létrehozni, ami egy fillért sem jövedelmez, senkinek, ellenben rengeteg pénzt elnyel. Úgy sejtem, itt milliókról van szó... De még ha beszéltünk volna erről, amikor még én voltam Aldásvár tanácselnöke...

– Vagyis másod-unokatestvéred, jó Csopaki Dömötör – szakította félbe Krisztina.

– Úgy-úgy, persze... Az a Csopaki biztosan felkarolta volna a skanzen ügyét. Neki volt érzéke az ilyesmihez, nem sajnálta a pénzt, ha a közjóról volt szó. Mert neked teljesen igazad van, elsőrendűen fontos hagyományörző, művelődési intézményről beszélünk. Csopaki Dömötör eljárta volna a Megyénél, de felment volna a Minisztériumba is. Bakos István, a téész elnöke szívesen átengedett volna a gazdaságból annyi területet, ami a skanzennek kellett, talán éppen a kovácműhely környékén... Mért nem szóltál az időben Csopakinak erről a szép álmról?...

– Említettem neked, mindez később jutott eszembe... – mondta Kriszta, kesernyés fintorral.

– Igen, megértelek, az ötlet, a skanzen nagyon szép. De itt, Aldásváron, Kenéz Jocó regnálása idején ez kivihetetlen. Nagyon jól ismerem a fiatalurat még a múltból. Megcsípte magának a tanácselnök feleségét, aztán a családi házat Sacival együtt... Ó, ebben az áldásvári bokorban nem terem pénz soha, skanzenre. A pénzek, az önkormányzati milliók másfelé vándorolnak, újabb pénzeket termelő, kamatozó zsebekbe.

– Istenem... – sóhajtott Kriszta. – Én azt hittem, hogy ha elviszlek a kovácműhelyhez, te is támogatni fogod... Segíted a skanzent.

– Krisztikém, nem akartalak megbántani... Lelkesedem a skanzenért, nagyszerű gondolat, remek ötlet... De ebben a formájában, ahogy eltervezted, kivihetetlen. Ha rágondolok a kovácműhelyre, az én szívem is vérzik... Azt mondanám, aludjunk erre az egészre egyet. Holnapra talán kitisztul az én fejem is, most tele van ezer képpel, a múlt felkavaródó emlékeivel...

Nyugtalan, átforgolódott éjszakája volt Zoltánnak. Hiába akart szabadulni tőlük,

mindegyre visszajöttek benne korábbi életének emlékei. Sajátos módon nem a tanácselnöki évek eseményei, epizódjai keltek életre ezekben a félálomban töltött órákban, leggyakrabban az öreg Csopaki Károly mellett volt, érezte a kohóból kivett izzó vas szagát, az Öreg bőrkötényének illatát. A segédek is az inassal együtt serényen munkálkodtak, délidőben ott ültek a Mama asztalánál mindnyájan, az egész szétszakadozott látomásban volt valami régenvolt, patriarkálisan meghitt, kedves és jóízű.

Azután, ahogy ez az álmokban, de még az ilyesfajta félálomban is lenni szokott, a képek, jelenetek váltottak s könyvet tartott a kezében, vastag, nehéz könyvet, benne színes fényképeket öreg parasztházak szobabelsőről, ámbitusairól, tálasokat a konyhákban, kenyérsütő kemencéket az udvarokon, búbosokat a vén szobákban, falvakat madártávlatból, az ősztől megcsípett erdők lombjai közt megbújva – oly valóságként, hogy hirtelen fölébredt, fölült az ágyban s kábult fejjel nem értette, hová is lett a könyv, melyet két kezében tartva lapozgatott, a nehéz súlyú könyv a színes fényképekkel s a váratlan felismeréstől megrészegült örömmel felkiáltott: a skanzen! Itt van a skanzen a könyvben! Még több is, mert benne van az egész tájegység története, múltja is, színesen, érdekesen elbeszélve, tatár és török hadak dúlása, keresztetek vonulása, leromlott és újjáépített templomok, vallási acsarkodások, elnéptelenedések és betelepítések – minden együtt sokkal több, mint a halott, haldokló házak csoportbetelepítése...

Most már ébren töltötte az éjszaka hátralevő óráit, latolgatta, hogyan fogadja az ötletet Kriszta, hisz évekig kapaszkodott a skanzen felépítésébe, Margóval közösen mennyi energiát fektettek beléje, a beadványokba, pályázatokba, hivatalok labirintusaiban keresve a megoldáshoz vezető kijáratot. És most az egészséget átváltani egy könyv létrehozásába...

De honnan is jöhetett a könyv, a skanzen-könyv az álmaiba? Talán a „hízókéira” hónapjai alatt elolvasott könyvek, a Balzac, Zola, Tolsztoj, Dosztojevszkij kötetek születték ezt a néprajzi látomást? Ki tudja?

Amikor a reggelinél elbeszélte az éjszakai ötletet Krisztának, az asszony elgondolkodva bólogatott s végül azt mondta:

– Kérdezzük meg Margót is, ő engem mindenben támogatva járta a hivatalok útvesztőit, a skanzen néki is szívügye.

– Igen, biztos így helyes, de engem elsősorban a te véleményed érdekel.

– Mit mondhatok?... Kedves Zoltánom, férjecsém, makacsul hittem a nehéz betegséged idején, hogy fel fogsz gyógyulni, s mikor a sors különös kegyeként visszatértél a kómából, feltámadtál, s nálam megjelentél, úgy vettem ezt, hogy természetes beteljesedése a rendíthetetlen hitnek, bizalomnak és akarásnak. Hát hogyan lökhetném most félre magától értetődő könnyedséggel a skanzen? Esztendőnk kapaszkodóját azidőt, mikor még nem voltál mellettem? Mindenesetre hallgassuk meg Margót, benne több a realitásérzés, a gyakorlatiasság, mint bennem.

A kora reggeli órákban még nem volt látogatója a könyvtárnak, összeültek hárman a kutatószobában. Zoltáné volt a szó, néminemű lámpalázfélével is küszködött, mert tudta, hosszú évek tervezgetéseit, álmait akarja félresöpörni azzal a néprajzkötettel, amit az éjjeli forgolódásai közben lapozgatott, tartott a kezében. Ami csak egy látomás volt, de lehetne megvilágosodásnak is nevezni...

A skanzen tervének dicséretével kezdte, a skanzen jelentőségének, fontosságának méltatásával, aztán a sok akadállyal, buktatóval, melyek már eddig is felmerültek s benne azt a félelmet keltik, hogy a szükséges milliókat nem fogják megszavazni a kuratóriumok. Mert az a pénz nem fial pénzt. Ám, ha egy gyönyörű, színes

fényképekkel ékes albumot tennének az asztalra, mely a néprajzilag egységes táj múltját-jelenét egybefogná s melynek életre hívása nyilván kevesebb pénzt, s energiát igényelne, s mely avatott tollakból származó szövegével tán többet is mondana az egybetelepített parasztportáknál...

– Szerintem természetesen nem kellene végleg feladni, eltemetni a skanzen tervét, hagyni kellene, hogy a pályázatok, tervek vándoroljanak a bürokrácia útvesztőjében, majd kiderül, mire megyünk velük. De addig is, talán ki lehetne, ki kellene dolgozni az említett könyv tervezetét, sőt, bizonyos előkészítő munkálatokba is bele lehetne fogni.

Zoltán feszülten figyelte a két asszonyt, vajon mit gondolnak, mit szólnak? Margó, ki annyit szaladgált a hivatalokba, végezte a pályázatok adminisztrációját; nem érzi-e hideg zuhanynak mindazt, amit itt elmondott?

Margó kis ideig mérlegelt, latolgatott, utána szólalt meg:

– Zoltán az igazat mondta. Én, Krisztikém, kedves főnökasszonyom, már huzamosabb idő óta érzem, hogy úttalan mocsarat taposunk, dagasztunk a pályázatainkkal, de nem akartalak lehervasztani az aggályaimmal. Mert én is lelkes skanzen-hívő vagyok, egy percig se sajnáltam az érte végzett munkát. De ahogy fokozatosan megvilágosodott, hogy itt kisajátításokról, bizottságokról, szakértőkről van szó, s ahogy az egészre ránőtt a pénzek árnya, a millióké – egyre távolibbnak éreztem magunkat a skanzen megvalósulásától.

Zoltán csak nézte ezt a zömök kis asszonykát, akinek rövidre vágott fekete haja a homlokába hullott s beárnyékolta mandulavágású szemeit, melyeknek a mélyén mintha valami rejtelmes, messziről világító parázs izzott volna, az asztalon nyugvó kicsike, de nagyon erős, húsos kezeit, telt, feszes melleit, vastag csípőjét, két gyermek anyját, a törzszászlós feleségét, akinek a szájából mintha mennyei szavak jöttek volna elő, aztán Krisztinára fordította tekintetét, aki az évek folyamán rárakódott kilóival, őszülő, hosszú hajával, világoskék szemeivel, finom rajzolatú szájával valami módon mégis légiesen karcsúnak tűnt Margó mellett, talán emberséges, meleg mosolya is belejátszott ebbe, s várta, az ő asszonya merre billenti-dönti a vitát?

– Azt hiszem, meg kell hajolnom az érvek előtt. Azonban nehogy azt higgyük, hogy könyvet manapság pénz nélkül lehet csinálni. Zsombor sokat tudna erről beszélni, de elég, ha csak megnézik a könyvesboltokban a könyvárakat. A papír, a nyomda, minden nagyon drága. Meglehet, hogy ide is kell egy-két millió, de talán ehhez könnyebben hozzáférünk. Hanem van itt egy másik gond is, amiről most nem beszéltünk. A kovácműhely.

– Igen, mikor a skanzent terveztük, a kovácműhelyt is oda képzelted a parasztházak közé, a látványfalu közepébe – emlékezett Margó.

– Még nem mondhattam, azóta nem beszéltünk, tegnap Zoltánnal megkerestük, megnéztük az öreg Csopaki kovácműhelyét. Szerencsére még ott áll a régi helyén, az öreg Bakos István, ki téveszelnök volt s igen jó barátja az ifjabb Csopakinak, Aldásvár akkori polgármesterének, nos, mikor a „zöldbárónak”, ahogy mostanában a Hirschfeld-féle uraságokat nevezik, annak az ezer hektárén ott maradt üzemgazdásznak, nem engedte elbontani a kovácműhelyt. Amint a fia, az ifjabb Bakos István, aki apja után felvállalta az apja munkáját, elmondta nekem, még a polgármester Csopaki is dolgozott az apja mellett abban a műhelyben, hát ő is megőrizte, ha az apja fontosnak tartotta, maradjon csak ott, nem árt a légynek sem. A skanzen gondolatára meg egyenesen felhevült, hogy milyen jó, milyen érdekes lenne a mai világban egy működő kovácműhely a falumúzeumban. De hogy végére érjek, tegnap Zoltánnal elsétáltunk oda és úgy láttam, de maga is mondta, szinte új életre gyúlt, amint benézett az üllők, kalapácsok közé...

Várakozóan tekintett Zoltánra, vegye át a szót, mondja ő a maga szíve vágyát, azt, amit ő tegnap ott látott az arcán, amint bebámult a műhelybe.

– Azután a sétánk után, az álmatlanul töltött éjszakában nemcsak a skanzen láttam bele egy szép képes albumba, de újraéltem a magam ifjúkorát is – észbekapott, hiszen ő Margónak még mindig a messzi földről hazajött Csupaki-rokon –, ugyanis tudnotok kell, hogy a mi falunkban is volt kovács, engem az a munka annyira megragadott, én legszívesebben azt a mesterséget tanultam volna ki, amikor csak tehettem, ott lógtam az öreg mester mellett, apám valósággal elvert onnan és zavart fel Pestre az egyetemre. Azonban az a kovácsműhely, úgy látszik, örökre belém ragadt. Tegnap, itt az áldásvári kovácsműhelynél izzani kezdett a két markom, annyira kívánta a nagykalapácsot, hogy lesújtson a tüzes vasra, az üllőre. Ez az érzés az éjjel bennem újra előjött. Forgolódtam és megpróbáltam a jövőbe nézni, az én jövőmbe. Mihez kezdhetnék? Irataim, valódi személyazonosságom igazolványai most már bizonyosan elvesztek, Élő Zoltán meg nem kérhet, nem remélhet nyugdíjat. Nincs az a hivatal, amely engem ebben az életkorban alkalmazna. Itt nem kezdhetek újra birkát tenyészteni, mint Argentínában, ottani jó patrónusom, nagybácsikám is tönkrement, meghalt. Már arra is gondoltam, vissza kellene mennem Argentínába, ott még lóháton őrzik a gauchók a marhacsordákat, az óriási birkacsordákat, ott még dolgoznak a patkoló kovácsok, vannak kovácsműhelyek, ott még megtalálnám a kenyeremet. De mindjárt észbekaptam: Argentína messze van...

Elhallgatott, magába mélyedt, aztán folytatta:

– Meg itt van Krisztina, az én drága feleségem, a világ legcsodálatosabb asszonya. Aki életet táplált belém s életben tart most is. Hogy hagyhatnám itt, de nyakán sem élösködhetek az idők végezetéig. Mit s hogyan, merre tehát?... Ennek a dilemmának verejtékében ébredtem reggel, s e percben sem vagyok okosabb. Elmennék én még vagonot is kirakni a vasútra, hogy ne legyek élősd mihaszna, de a könyvtár-igazgató férje mégsem állhat be a trógerok közé.

– Uraságod egy-két brosúrával le van maradva – mondta Margó –, mert a vasútnak is gépek dolgoznak. Markológépek, emelők, traktorok, ez mind szakképesítéshez van kötve, erkölcsi bizonyítványhoz meg egyebekhez.

Hangot váltott, kedvesen, megértően beszélt tovább:

– Amit pedig Argentínáról mondott, hogy csak ott tudna megélni, kedves Zoltán, az nagy marhaság. Magának itt a helye, nemcsak Kriszti miatt, de saját maga értékei miatt is. Ha kovács akar lenni, az is lesz magából. Megvan annak az útja-módja, manapság ez nem olyan nagy ügy, mint maga gondolja. Van is ötletem, de várjunk egy-két napot, míg mindennek utánanézek...

Már erősen alkonyodott, amikor bejött a könyvtárba Radnai Zsombor. Fel volt dűlva, aktatáskáját lecsapta az asztalra, felöltőjét feldobta a fogásra, kalapját rágyúrta, aztán dűnnyögve-dohogva becaplatott a kutatószobába s lehuppanva egy székre, izzadt homlokát törölgette.

– Mi történt veled, Zsombor? – kérdezte Kriszta. – Az ég szerelmére, nehogy itt bekapj egy infarktust, a rossz, vacak szíveddel...

Margó hozott egy pohár vizet, Zsombor a szájába tett egy tablettát s a mohón kortyolt vízzel lenyelte. Mélyet lélegzett, lassan megnyugodott.

– Ez életmentés volt, Margó – mondta, s mindjárt utána durván, közönségesen káromkodott: – Hogy az a magasságos isten! A kurva anyjukat... Ne haragudjatok, bár ez a kurva anyjuk már úri társaságban is polgárjogot nyert s köztársaságként alkalmazzák, tudjátok, ez nekem nem stílusom. Soha nem szoktam káromkodni, de most már egyszerűen ki kellett belőlem robbanni a dűhnek, a megalázottságnak, a tehetetlen

szégyennek...

– Nyugodj meg, Zsombor és beszélj, könnyíts magadon – kérlelte Kriszta.

– Most jövök a Megyétől – Zoltán felé fordulva hozzáfűzte: – A megyeszékhelyről. Ahol a lapunkat is kiadták, ahol évtizedeket dolgoztam. Ott van a Roland Szépirodalmi Könyvkiadó Vállalat is. Ennek igazgatója, Kerekes Ricsi olyan közeli jó barátom, mintha tejtestvérekként nőttünk volna fel. Gyakran kikérte véleményemet egy-egy kiadásra váró kéziratnál, én a lapban rendszeresen írtam kritikákat, recenziókat a kiadványaikról. Hogy felhívjam az olvasók figyelmét, ezzel is segítsem a terjesztést. Természetes, hogy amikor már megismertem, megértettem a rendszerváltást és egyre inkább toll után kiabált bennem a téma, felkerestem Kerekes Ricsit. Barátian, kedvesen fogadott, lelkesedett a javaslatomért, hogy könyvet írjak a témáról. Ennél fontosabb feladata nem is lehet ma egy írónak, mint szociografikus hitelességgel feltárni a valóságot, hogy mi van a sok propagandaszólam mögött – mondta, s mindjárt hozzátette: – Allj neki s amint kész a kézirat, hozd el, kiadjuk. Szerződésre közöttünk nincs szükség, elég a baráti szavam. Hálálkodtam, fel voltam dobva, megint van célja, értelme az életnek. Mert, miután a lapnál lapátra tettem, külsőként is egyre nehezebben tudtam publikálni, a leadott kéziratomat hónapokig elfektették, a rovatvezető azt mondta, a főszerkesztőnél van, az is el akarja olvasni, a főszerkesztővel meg sehogy sem tudtam beszélni, értekezett, házon kívül volt, míg végül visszakértem a kéziratot, nem vagyok pályakezdő slapaj, szóval megértettem, nem a kéziratom nem kell az Axel-Springer lapjának, hanem én. Nagy ügyet nem csináltam magamnak belőle, itt a könyv, amin dolgozom, ami meg fog jelenni, amiben minden benne lesz. Ezt már nem tudják félretenni, fiókba zárni, megakadályozni a megjelenését.

Zsombor előcibált a zsebéből egy tarkakockás, gyűrött zsebkendőt, megtörölte verejtékes homlokát. Lihegett, nehezen kapkodta a levegőt, idő kellett, míg megnyugodott s folytatni tudta:

– Most már, hogy előrehaladtam a kézirattal, bementem a Kerekes Ricsihez, jó esztendeje nem voltam nála, beszámolok majd neki, hogy állok, meg egy kicsit elbeszélgetünk a világ folyásáról, meg hogy megy neki a bolt, meg hasonlókról. Szívélyesen, a régi baráti kedvességgel fogadott, kávéhozatott a titkárnőjével, aztán mondom, illetve el kezdtem mondani, a könyv jó háromnegyed részével kész vagyok, még egy fél év kell a befejezéshez, akkor megállított, ne is folytassam, a kiadó eláll a kézirat megjelentetésétől. Először nem értettem, hogy mi, miről van szó? Akkor a baráti, kedves Ricsi átalakult, hideg, rideg, távolságtartó igazgató lett belőle, visszakérdezett, nem érted? A kiadó eláll a kéziratod megjelentetésétől. Igyekeztem megőrizni a nyugodtságomat; alig több mint egy éve még lelkesen biztattál, milyen fontos ez a könyv, milyen nagy szükség van rá, mi történt közben? Egy év nagy idő, mondta, az országban ma már tizenkétezer könyvkiadó működik, megmutatta az idei könyvhét is, a könyvpiac be van dögölve, csak az agyonreklámozott, slágerkönyvek mennek, egyébként is a rendszerváltás témája már a kutyát se érdekli. A kiadó nem dobhat ki egymilliót az ablakon, a könyved a legszerényebb számítás szerint is ennyibe kerülne, minimó-kalkuló, a kiadó lehúzhatná a rolót.

Zsombor megint elhallgatott. Margó megkérdezte:

– Inna még egy kávé, szerkesztő úr! Az imént főztem, maradt még belőle. Vagy vizet kíván?

– Jöhet a kávé! De előbb hadd kérjek bocsánatot az iménti káromkodásért... Most már talán megértitek. Tehát, hogy befejezzem, emlékeztettem Ricsit, hogy milyen régóta vagyunk barátok, mire közbevágott, más a barátság és más az üzlet. De hát te is velünk húztál a Kádárék alatt, ezt már csak nyögtem, nyöszörögtem, mire azt felelte, mindenkinek természetes emberi joga, hogy megváltoztassa a meggyőződését. Arra

gondoltam, de az is, hogy hű maradjon a régi hitéhez, ezt azonban nem mondtam, mert arról kezdett nekem beszélni, változtassak témát, megírhatnám például a megye katolikus védőszentjének életét, az emléket őrző búcsújáróhely történetét, a Kegyhely-kápolnát építtető gróf tevékenységét, erre ő adna szerződést is, erre katolikus alapítványok kuratóriumainál tudna pénzt szerezni. A végén biztosított arról, hogy a barátságunk töretlen és továbbra is mindenben számíthatok rá. Kezet fogtunk, valamit morogtam, már nem tudom mit és kiszédelegtem az utcára. Egy mondat dübörgött, zakatolt bennem: szóval ő is átállt... Aztán meg: más az üzlet és más a barátság.

Zoltánra nézett, sóhajtott:

– Haj, Zoltán, haj Elő Zoltán... Látod, ez egy ilyen szar világ... Kár volt neked Argentínából hazajönnöd... Első dühömben az járt a fejemben, legjobb volna nekünk elmenni Argentínába...

– Ott se jobb az élet... – mondta Zoltán.

– Hát igen, biztos igaz. Meg itt van a család, az asszonyok... Marhaság ez a gondolat is, persze.

Kriszta szólalt meg:

– Kaptál egy nagy pofont az élettől, Zsombor, de a szőnyeget nem húzták ki a talpad alól. Van nyugdíjad, Imola is adminisztrál még a Takaréknál, hoz valami pénzt a házhoz, nem kell az éhenhalástól félned. Aludj erre az egészre egyet, holnapra tán okosabb leszel.

– Holnapra tán okosabbak leszünk – visszhangozta Margó, mintha az ő szívét is nyomta volna Zsombor nagy zuhanása.

Másnap Kriszta két könyvvel lepte meg Zoltánt:

– Az éjjel jutott eszembe, hogy a könyvtár állományában kell lenni a kovácsolással, pontosabban a kovácsmesterséggel foglalkozó könyveknek is. Még a Kádár-korszak alatt a szakközépiskolák diákjai részére is kellett kölcsönözhető tankönyveket tartanunk, de mostanában is kiadnak ilyen könyveket. Mivel az én könyvtáram az elmúlt évek során erősen megcsappant, értsd ez alatt azt, hogy igen sok kölcsönvett könyvet nem hoztak vissza, néha egyszerűen azért, mert a diák befejezte tanulmányait s a könyvre már nem volt szüksége, elhányta. A Főtéren működik könyvesbolt, a főnök régi barát, kollega, ő szívesen kikereste nekem a *Kovács szakmai ismeret* című tankönyvet, amely Monek Gyula úr munkája. Ha még mindig izzik a két markod a nagykalapács nyele után, és valóban kovácsolni akarsz, azt hiszem, ebből sok mindent megtudhatsz.

Zoltán már nyúlt a könyv után, de Kriszta mosolyogva visszatartotta:

– Ne légy olyan mohó, itt van egy másik könyvecske is, ez inkább szórakoztató esti olvasmányoknak ajánlható tudományos munka Mircea Eliade professzor tolla alól. Itt van, most már mindkettő a tiéd.

Zoltán miután megköszönte Kriszti figyelmességét, először is a könyvek árát vette szemügyre, s megrökönyödve felkiáltott:

– Uramjézus! Az Eliade közel háromezer forint, a másik is, ez a sokszorosított szakkönyv, átugorja az ezer forintot... Volt szíved ennyi pénzt elkölteni?

Kriszta nevetett:

– Nem ez a kérdés, hanem az: akarsz-e kovácsolni, vagy sem?

– Ó, hát persze, hogy akarok, hogy szeretnék, de közben a keselyűk tépik a szívemet, itt állok egy vas nélkül, mikor fogom én neked mindezt visszafizetni?

– Majd ha tele leszel pénzzel, bevasalom rajtad.

– Meg közben arra is gondolok, hogy az én jó apám, meg öregapám hol és mikor tanulták ilyen tudományos felkészültséggel a kovácmesterséget?

Leültek a kutatószobában.

– Néked jobban kellene tudni a választ a kérdésedre, kedves Férjem-uram, te származol az ősi kovácsdinasztiából – mondta elnéző mosollyal Kriszta. – De a magyar ipar kifejlődését tárgyaló történelmi dolgozatokból én is tudom, nem említve most a céhek évszázadait, de még a múlt századot, vagyis a XIX-iket említve meg a XX. század elejét, a mesterség tanoncideje négy-öt év volt, néha még tíz évet is kellett robotolni a segédlevélért. Hát ennyi idő alatt bizonyára el lehetett lesni a kovácsolás tudományát. És azok a famíliák, melyekben dinasztikusán öröklődött a mesterség? Te is ott lábatlankodtál folyton apád műhelyében, szinte az anyatejjel szívta magadba az acél hevítésének, kovácsolásának tudományát, régebben, a másik életedben sokat beszéltél erről nekem ebben a kutatószobában, amikor még tanácselnök voltál. És ne feledd, a fémek olvasztása, kovácsolása szinte egyidős az emberiség történetével.

A következő nap Margó kérte, üljenek össze hármasan, van néhány probléma, amit közösen kellene megbeszélniük.

– Egy-két dolognak a mögöttünk levő két napban én is utána néztem. Az első dolog, amit tisztázni kell, hogy Zoltán miképpen akarja a kovácsolás iránti olthatatlan szenvedélyét kielégíteni?

– Hogy értem ezt a kérdést? – Zoltán csodálkozva nézett Margóra.

– Így, ahogy kérdelem, szó szerint. Mert az a műhely a Hirschfeld-féle gazdaságban egy halott, hideg kovácműhely, én is megnéztem, férjem, a törzszászlós elvitt oda a szolgálati kocsjában. Mi sem egyszerűbb, mint Bakos Pistitől, ki nekem iskolatársam volt, elkérni a kulcsot, aztán uraságod püfölheti ott a hideg vasat kedvére...

– Na nem, ez meg se fordult a fejemben – tiltakozott Zoltán.

– Magam is így gondolom. De az izzó, formálható acélhoz több ember kell, ezt nekem magyaráznom teljesen felesleges, mert ennyit talán még egy argentinai juhtenyésztő is ért a kovácmesterséghez. Kell először is egy kölök, aki a fűjtatót tapossa, aztán kell egy valóságos kovács, aki érti mesterségét s forgatja az üllőn a tüzes acélt, míg Zoltán kedvére kikalapálja magát a nagykalapáccsal...

– Margó, ne gonoszkodj – Kriszta figyelmeztetően intett a mutatójával.

– Ó, csak viccelek, Zoltán talán nem haragszik meg...

– Nem, erről szó sincs. Ellenben most döbbenek rá, hogy én milyen nagy marha vagyok. Mindig az eleven, lángoló, munkától hevülő kovácműhelyt láttam magam előtt, ahol majd odaállok az üllő mellé... És a valóságban ott van egy halott műhely...

– Egy-két dolognak a magam feje után menve, mint az imént már említettem, magam is utánanézttem – folytatta Margó –, mert én is természetesnek vettem, hogy Zoltán egy működő, valóságos kovácműhelyben akarja verni a vasat. De amint beszéltem Bakos Pistivel, kitűnt, hogy ő arra gondolt, Krisztina igazgatónő férje, az Argentínából hazatelepült Élő Zoltán úr újra meg akarja nyitni azt a Csopaki-féle műhelyt. Vagyis alapít egy kisebbfajta vállalatot. Mentségemre szolgáljon, én azt mondtam neki, hogy Zoltánnak Argentínában kovácsoló üzeme is volt, azzal mégsem állhattam elő, hogy a juhtenyésztőre most rájött valami bolondéria és kovácsolni akar...

– Szóval, miután Argentínában juhokkal foglalkoztam, most kiderül, hogy valamiféle kovácsolt) üzemet is birtokoltam – sóhajtott Zoltán. – Csak nehogy valaki azt is rám fogja, hogy a kábítószer-maffiában is érdekelt voltam...

Margó nem zavartatta magát:

– Hadd folytassam. Ha Zoltán rászánja magát, hogy nyit a Csopaki-dinasztia ősi

fészken egy kovácsoló műhelyt, akkor leginkább kézenfekvőnek tűnik, hogy alapítania kell egy betéti társaságot, vagyis egy BT-t.

– Lehetne esetleg egy KFT is, nem? – szólt közbe Krisztina. – Vagyis egy korlátolt felelősségű társaság...

– Mi a különbség a kettő között? – kérdezte Zoltán.

– Csak az, hogy betéti társaságot alapíthat egy személy is, ehhez tízezer forint törzstőkét kell letenni. Tízezer forint olyan kis pénz, hogy azt úgyszólván játszva elő lehet teremteni, ma már a bankok jelzálog, vagy egyéb fedezet nélkül is ennyi pénzt személyi igazolványra is kölcsönöznek. Korlátolt felelősségű társaságnál egymillió forint törzstőkét kell letétbe helyezni. Ismerve Kriszta anyagi körülményeit, azt hiszem, ez már nehezebben menne. Ilyen összegű baráti kölcsönt még én se tudnék nyújtani...

– Uramisten, Margó, hát mit forgat maga a fejében? Miután Zsombor megvilágosította az eszemet, hogy a rendszerváltás után itt milyen gyötrelmes, gyalázatos kapitalista világ alakult ki, most álljak be magam is a sorba? Krisztina, kedvesem, te mit szólsz ehhez?

Krisztina elgondolkozva bólogatott:

– Tudod, drága Zoltánom, hogy szívvel-lélekkel támogatom a kovácsolási vágyaidat. Amikor először megnéztem, ugyan akkor még a skanzenre gondolva, az öreg Csupaki-féle műhelyt láttam én is, mint megvalósítandó tervet, műhelyt, melyben zeng az üllő a kalapácsütések súlya alatt, izzik az acél a kohó parazsában... De a realitásokra akkor még nem gondoltam, hogy mi minden kell ahhoz, hogy a vágyakból, látomásokból valóság legyen. Talán, ha milliárdosok lennénk, megengedhetnénk magunknak, hogy te, Zoltánom, magad passziójára, hobbiból verd a vasat. De jelenlegi viszonyaink között az egyetlen járható útnak ez tűnik, amit itt Margó felvázolt.

Zoltán hallgatott, kavarogtak benne a gondolatok. Igaz, Kriszta soha nem politizált, őt nem érdekelte, hdgy szocializmus, vagy kapitalizmus, csak a tisztességes élet követelményei, megvalósulása. Bizonyára úgy véli, hogy vannak tisztességes kapitalisták is, üzletemberek, mesteremberek, vállalkozók, s nyilván magától értetődőnek tartja, hogy ő is ilyen lenne. De az is lehet, hogy az ilyesfajta politikai gondolkodás meg se fordul a fejében, ő csupán a lehetőséget látja, hogy férjének a vágyai teljesülhetnének, ezen az úton járva kedvére kovácsolhatna. Margó meg hihetetlen gyakorlatiassággal nyúl az élet problémáihoz.

Végezetül is úgy érzi magát, mintha ez a két asszony egymással szövetségben a karjaira venné az ő életét, sorsát s valamiféle járható útra terelné a munkálkodási vágyait. Mert való igaz, mihez is kezdene, kezdhetne Kriszta nélkül? S Kriszta is mire mehetne Margó kapcsolataival, dinamizmusa nélkül?...

Töprengését Margó szakította félbe:

– Nem kell most azonnal választ adnia az itt elősorolt problémákra, de van itt még valami, amiről eddig nem beszéltem. A kovácsműhely tulajdonjoga. Itt egy fura helyzet állt elé). A megboldogult doktor Csupaki Dömötör tanácselnöksége alatt nem foglalkozott örökösödési ügyeivel, apja mikor 1945-ben Aldásvár első polgármestere lett, a kovácsműhelyt átadta a megalakuló tévészcsének. Ha ideiben ugrunk a rendszerváltásig, azt látjuk, a nagy termelőszövetkezetet, amelyért a tanácselnök Csupaki is oly sokat tett, a tagoktól felvásárolta Hirschfeld úr, a „zöldbáró”. Csakhogy a kovácsműhely néki nem kellett, ő modern gépműhelyt építtetett, de meg nem is kínálta eladásra senki. A tanácselnök Csupaki megbetegedett, meghalt, pedig a hagyatéki tárgyaláson nyilván ő lett volna a jogos örökös, mert Csupakiné nem is emlékezett az apósa egykori műhelyére, néki a lakóház és a nyaraló kellett, fia, a Májkl Csupaki meg telefonált Amerikából, hogy ő nem kíván részt venni a hagyatéki tárgya-

lásokon. A kovácsműhely tehát telekkönyvileg bejegyezve még mindig a Csupaki-ös tulajdonában van. Ami természetesen nem azt jelenti, hogy akárki ráteheti a kezét. Nem, mert jelentkezhethet esetleg egy jogos örökös. Valami módon tehát ezt az icike-picike problémát is rendezni kell.

– Talán ezt a megbeszélést most, ezen a ponton kellene abbahagynunk. Nem kerget a tatár, adjunk időt Zoltánnak, hogy végiggondolja, megfontolja mindazt, amit most hallott – mondta Kriszta.

Sorakoztak a tavaszt kibontó napok, hetekké álltak össze, a kertben a fák, a bokrok rügyei virágot nyitottak, a nap a hideg téli fagyok után újra melegített, Elő Zoltán a házat ölelő kertben sétálgatott, néha az ég kékjére is rácsodálkozott, gyönyörködött a természet sok ajándék-szépségében. Előző életében, tanácselnökként erre soha nem fordított gondot, az akták, határozatok, rendeletek, ülések, intézkedések minden idejét, energiáját felfalták, nem figyelt a fák, lombok, finom, gazdag zöldjére, a kék égen vitorlázó felhőkre, hogy maga passzióját kielégítse. Hogy hasznot hozó tevékenység nélkül évezze a szépséget.

Valójában, lelke mélyén most is bujkált egy kis lelkifurdalás, hogy tétlenül pocsékolja a drága időt, s nem ül bent az olvasófotelban a kovácsmesterség szakmai ismereteit tanulmányozva. A könyv, amit feleségétől kapott ajándékba, magába szippantotta, mint egy örvény, növekvő érdeklődéssel, kíváncsisággal és tudásvágygal ismerkedett a mesterséggel, melyet apja s annak felmenői évszázadokon át gyakoroltak. Ok mindazt, amit a tankönyv eléje tárt, jól ismerték, hiszen nemzedékeken át öröklődött a mesterség minden titka.

De micsoda gazdag tárháza volt a kovácsolás tudományának ez a könyv! Már az ősidőkről szóló részek is megragadták, ahogy Monek úr írta: „... Hazánkban az első kovácsvas-nyomot a Balaton környékén feltárt 2000 éves kelta eredetű műhely anyaga közt talált két vaspengé jelenti. A vasgyártás és a kovácsolás ókori, csodálatos emléke az időszámítás előtti IV. századból származó, a Delhi (India) templomnál álló, kb. 6 tonna súlyú, híres vasoszlop. A kutatások megállapították, hogy igen tiszta, jól hegedő vas kisebb darabjait gondos kovácshegesztéssel egyesítették hatalmas oszloppá...”

Ezután szó esett a rómaiak, majd a középkor harcos népei fegyverzetének kovácsolás-tudományáról, melyhez a vasgyártás, vasércbányászat szorosan kapcsolódott. „Gyökeres változást csak a nagy francia forradalom (1789) hozott, ekkor eltörölték a céheket, a céhkényszert és biztosították a kovács- és vasipar szabad gyakorlását...” A XIX. század második fele már az ipar és gépgyártás fellendülésével a kovácsipar változásait, fejlődését is magával hozta.

Elő Zoltánt leginkább a kézi kovácsolásról szóló szakmai ismeretek érdekelték. Az öreg Csupaki azt természetesen tudta, hogy a hevítés a kovácsolás egyik legfőbb feltétele, de azt már aligha ismerte, hogy „a hevítés hatására a fémek kristályszerkezete fellazul, és így a kristályok egymáson könnyen elmozdulnak anélkül, hogy közöttük a kohéziós kapcsolat megszűnne”. Az ő számára minden fontos ismeretet a tapasztalat nyújtott, mely generációkon keresztül bővült és öröklődött. Bizonyára azt sem hallotta senkitől, hogy az 1 egész 7 tized széntartalom alatti vas-szén ötvözeteket nevezik acélnek, de már ránézésre is tudta, mi a számára szükséges, legjobban kovácsolható acél. Aminthogy sem ő, sem az előző generációk nem használtak pirométert a kovács-tűzhelyben heviülő acél kovácsolhatóságának megállapítására, a megmunkálendő anyagot kihúzták a parázsból, megnézték színét, elérte-e már a cseresznyevörös, vagy sárgásvörös színt, vagy talán már a világossárgánál tart a hevítés és nem tudták, de nem is kellett tudniuk, hogy a cseresznyevörös a 800-850 Celsius fokos, a sárgásvörös a 950-1100 Celsius fokos hőmérsékletet jelenti, a világossárga pedig már 1250 Celsius fok körül járhat.

Aztán mennyi szerszám! Mérőeszközök, tűzfogók (a könyv tizenegyfelét ábrázol), üllőbetétek, fejező-szerszámok, meg még sok minden.

És maga a kovácsolás! Mennyit téblábolt ő az apja műhelyében, néha még néki is megengedték, hogy „ráverjen”, de azt nem figyelte meg, hogy a jól begyakorolt kovácsok ismerték egymás mozdulatait, elképzeléseit, külön vezényszavak nélkül dolgoztak úgy, hogy a vezetőkovács kalapácsjelzésekkel irányította a munkafolyamatot. Eddig ő a megszokott módon cincogtatásnak nevezte, amit apja-Csopaki is csinált, valójában ezek irányítóútések voltak.

Itt, Kriszta házában, az áldásvári esték hosszú heteken át a kovácsmesterség tanulmányozásával teltek, mint egy szorgalmas diák olvasta Monek úr munkáját, kidolgozta a házi feladatokat, ismételte, amit a tankönyv előírt – úgy érezte, itt van a lehetőség az új életben való elhelyezkedésre, az előtte álló életút megtalálására.

Közben, mintegy a változatosság kedvéért, Mircea Eliade könyvét is olvasgatta. A Sorbonne tudós professzora szinte az emberiség ismert történelmét végigkutatva tárta fel a keleti, afrikai, s természetesen az európai népeknél kialakult szokásokat a kovácsolás tudományának elsajátításáról, a misztikus beavatási szertartásokról, az alkimisták tevékenységéről, a vas átformálása révén, az anyag megváltoztathatóságához kapcsolódóan kovácsolás és alkimista munkálkodás összefüggéseiről.

És míg ő az elméleti ismeretekbe temetkezett, Krisztina és Margó valóságosan a karjaiba vette Élő Zoltán vágyálmának megvalósítását. Margó a maga hihetetlenül széles kapcsolatai révén, melyeket még a közigazgatásban szerzett, az áldásvári Ipartestületnél beszerezte Élő Zoltánnak a kovácsmesterség elsajátítását bizonyító segédlevelét, melyet még „anno” Csopaki Károly kovácsműhelyében tanoncuskodva, az illetékes ipartestületi bizottság előtt sikeresen letett vizsgával nyert el. Az áldásvári önkormányzat Ipari Osztálya engedélyezte a betéti társaság megalakítását, végezetül Margó, ahogy mondta: „bepofátlankodott” Májkl Csopaki magas színe elé s elmondotta, hogy az Argentínából nemrég hazatért távoli rokon szeretné betéti társaságot alapítván használatba venni a Hirschfeld-féle birtokon álló, elhagyatott kovácsműhelyt. „De hát hogy jövök én mindehhez?” – kérdezte Májkl Csopaki. Margó emlékeztette, hogy doktor Csopaki Dömötör halála után ő a törvényes örökös, mivel az Igazgató úr édesanyja, Sarolta asszony nem tartott igényt a műhelyre. „Ha jól emlékszem, én Amerikából megtelefonáltam, hogy az egész örökösödési procedúra engem abszolúte nem érdekel” – válaszolta Májkl Csopaki. Margó tovább makacskodott: „Már meg ne tessék haragudni, de az öreg, korhadó, rozsdásodó műhely tulajdonjoga jelenleg is a levegőben lóg. Ha Élő Zoltánnak hivatalosan bérbe tetszene adni, megoldódna a probléma.” Májkl Csopaki elnevette magát. „Vigye az ördög azt a műhelyt, csináljon vele a távoli rokon azt, amit akar... Egyébként egyszer elküldhetné hozzám Élő urat, hadd lássak végre egy valódi rokont.. így azután Májkl Csopaki titkársága elkészítette a műhelyről az ajándékozási okiratot, a Főnök aláírta, lepecsételték, a többi hivatali formáság már gyerekjáték volt Margó számára.

Krisztával előzetesen konzultálva Margó tovább is ment a működő kovácsműhelyhez vezető úton. A munkanélkülieket s esetleges foglalkoztatási lehetőségeiket nyilvántartó hivatalban Zsófi, közelmúlti kolleganője segítségével rátaláltak három kovácsra, kiket a megyei új nagybirtokosok, a „zöldbárók” tettek lapátra a téeszék felszámolása után.

Margó tevékenységét minden hivatalban megkönnyítette, ha az illetékeseknél érzékeltette, hogy kérései, kívánságai mögött Májkl Csopaki óhaja áll. Eddig is sejtette, hogy a neves üzletember kezében jelentős gazdasági erő halmozódik, de hogy ilyen széleskörű társadalmi tekintély, hatalom összpontosul a Főtéren álló márvány- és üvegpalota igazgatójánál, azt most tapasztalta először személyesen.

Mindezekről az intézkedésekről, hivatalos lépésekről nem tájékoztatták Élő Zoltánt, Krisztina úgy vélte, nem kell őt megzavarni tanulmányai, elmélkedései közepette. A kovácsműhely elindításának helyzetéről, ügyeiről egyedül Bakos Pistit, a Hirschfeld-gazdaság üzemgazdászát informálták, aki a könyvtár-igazgatóval folytatott beszélgetés óta bizonyosra vette, hogy a régi műhely körbejárása, alapos szemügyre vétele mögött vállalatalapítási szándék húzódik meg. Nem is mutatott semmi meglepetést, amikor Margó, ki a törzsszászlós kíséretében kereste fel őt, megmutatta neki a hagyatéki eljárás lezárását jelentő határozatot s a telekkönyvi hivatal bejegyzését, mely szerint a kovácsműhely a hozzá tartozó négyszáz négyszögöles telekkel mostantól Élő Zoltán kovácsmester tulajdonát képezi, aki az általa alapított „Tüzes jövő” nevezetű betéti társaság üzemét fogja itt működtetni.

Bakos Pisti, miután lekaszálódott a dzsip kormányára mellől, irodájába invitálta a törzsszászlóst és feleségét. Szekrényéből egy üveg jófajta barackpálinkát vett elő, töltött a poharakba.

– Szerencsére nem vagyok szolgálatban, így nem kell mellőznöm ennek a nemes italnak élvezetét – mondta a törzsszászlós, és koccintás után ledöntötte torkán a pálinkát.

– Na, gyorsan még egyet, hogy az az árva ne unatkozzon ott lenni egyedül – mondta Bakos Pisti, és újra teletöltötte a poharakat.

Amikor már mindnyájan letelepedtek, a házigazda termoszból feketekávéval kínálta vendégeit.

– Soha jobbkor nem jöhetett volna ez a kovácsműhely – kezdte a beszélgetést a fiatal üzemgazdász. – Hirschfeld úr bizalmasan elmondta nekem, hogy ki akarja szélesíteni a birtok mezőgazdasági tevékenységét, és lovaglóliskolát akar létesíteni, már tárgyalt is a törzsállomány beszerzéséről s utasított, hogy hozsam rendbe a régi istállókat. Na mármost, az ugye világos, hogy ahol ló van, ott patkolókovácsra is szükség van.

– Nem fogja vajon most magának követelni Hirschfeld úr a kovácsműhelyt?... – aggályoskodott Margó.

Bakos Pisti csak legyintett:

– Ugyan... Májkl Csopaki a heti pókerpartijukon már elmesélte neki az Argentínából hazatért távoli rokon ügyét, akire ő rátestálta a nagyapja kovácsműhelyét. Szóval Hirschfeld már előbb tudta ezt az egészet, mint én, s ő csak helyeselni tud, ha Májkl Csopaki kinyitja a száját. Hanem ez még nem minden, másról is szó van. De ez még valóban a legnagyobb titok, senkinek nem szabad beszélni róla egyelőre...

– A gyógyfürdőről és szállodáról van szó? – kérdezte Margó.

Az üzemgazdász a csodálkozástól ellátottá a száját.

– No tessék... A féltve őrzött titkot már az egész város tudja. De akkor hadd mondjam el pontosan, hogy miről is van szó. Az Öregtemetőben, éppen a ravatalozó előtt, ahol a megboldogult tanácselnök sírja volt, dűsvizű forrás fakadt, pontosabban melegvíz tört fel, gyógyító erejű ásványokat tartalmazván. A szakemberek azt mondják, ez a vízfeltörés annak a földrengésnek a következménye, amely talán már évtizede is megrázta Aldásvár házait, az Öregtemetőben meg kiforgatta a koporsókat is a sírgödrökből. Valamiféle tektonikus átrendeződés ment végbe a mélyben és szabaddá tette a gyógyforrásnak az utat.

Bakos Pisti cigarettával kínálta vendégeit, a törzsszászlós is rágyújtott, megjegyezvén, otthon ez számára szigorúan tilos, Margó a lakásban nem tűri a füstöt.

– Az Öregtemető, miként ezt mindnyájan tudjuk, már régóta használhatatlan, a ravatalozó összeomlott, a kivetett koporsókból a még épségben maradiakat Szócs

Joachim, a temetkezési vállalkozó éjszaka összeszedette az embereivel, a nemes fából készülteteket újra fel lehetett használni, ha átfestették, újra aranyozták, a diófának nem árt egy-két évtized... Nem is ez a lényeg, a felfakadt víz egy ideig békésen folydogált az útmenti árokban, mígnem Hirschfeld úr szakembereket hozatott, akik megvizsgálták a forrást. Így született meg az Öregtemető helyén feltört gyógyvízre épülő termálfürdő és gyógyszálló terve.

– Amiről most már a közhivatalokban, de onnan kiszivároghat, városszerte folyik a szóbeszéd – jegyezte meg Margó. – Csak azt nem értem, miért van ez a nagy titkolózás, hogy senkinek egy szót se az egészből?...

– Mindjárt megmondom azt is. Mint mindennek, ennek is az a lényege, hogy itt nagy pénzek szaga úszik a levegőben... Csak egy példát mondok. Kenéz Jocó polgármester felesége is kinyújtotta karmait, mondván, pontosan azt a földdarabot, ahová előző férjét, doktor Csopaki Dömötört temettette, ő megvásárolta, mint sírhelyet, tehát az ott felfakadt gyógyforrás az ő tulajdonában van. Kenéz Jocónak nem nagyon tetszett Sarolta mohósága, nem akart ujjat húzni Hirschfelddel, a „zöldbáróval”, tudván, hogy annak messzire elér a keze s nyilván egy ilyen nagyszabású beruházásban más hatalmasságok is érdekeltek. Sok-sok millióról van itt szó, ez Kenéz Jocót óvatosságra intette, Saroltát Viszont annál jobban megvadította. Rohant a telekkönyvi hivatalba, ahol megtudta, hogy Hirschfeld a temető egész területét már korábban kisajátította és a maga nagygazdaságának fejlesztése érdekében meg is vásárolta, mindezt épp akkor, mikor ők Tuniszban nyaraltak. Azt mondják, akik a telekkönyvnél dolgoznak, hogy Kenézné valósággal visított a felháborodástól, aztán meg zokogott, hogy az ő boldogult drága férjének a végső nyughelyét így meggyalázzák, néki még a lelkét is sárba tapossák...

– Alávaló perszóna – mondta Margó, ki felállt és kitérte az egyik ablakot, hogy a sűrű cigarettafüst kimenjen a szobából. – I liz évekig tervezgette, de mindegyre halasztotta, hogy a megboldogult tanácselnök sírját átviteti az Újköztemetőbe, ott fog néki gyönyörű márvány síremléket állítani, aztán mikor a gyászév letelt, azonnal férjhez ment a régi szeretőjéhez, Kenéz Jocóhoz és tovább már senki se hallott a márvány síremlékről. Szegény doktor Csopaki Dömötör meg ottmaradt a gáztól felvert, elvadult, bezárt Öregtemetőben, míg az a régi földrengés össze nem borogatta a sírokat, koporsókat...

Bakos Pisti újra töltött a poharakba, Margó tenyerével letakarta a magáét, jelezve, hogy ő már többet nem kér, s még a törzszászlókat is emlékeztette, hogy ha nincs is szolgálatban, hazafelé megint a járőrök mögé fog ülni....

– No, még ez az egy kupica elmegy a többi mellé – mondta az üzemgazdász, és újra magához vette a szót: – Hanem ezek a melegtengeri nyaralások még további meglepetéseket is tartogattak Sarolta asszony számára. Ha jól emlékszem, a Bahamákon töltött gyönyörű nyár után tett még egy utolsó kísérletet, a polgármesteri Audival elvitette magát Szócs Joachimhoz, a temetkezési vállalkozóhoz, hogy kérjen tőle egy hivatalos tanúsítványt, miszerint ő készítette a koporsót, ő intézte a temetést, s valóban a régi ravatalozó előtt tették sírjába a férjét. Mivelhogy ezzel is meg akarta erősíteni, hogy a gyógyforrás tulajdonjoga őt illeti. Ezzel a kísérlettel csúfosan pofára esett önagysága, mert Szócs Joachim közölte vele, hogy a tanácselnök földi maradványait Michael Csopaki kívánságának megfelelően átszállították az Újköztemetőbe s őt megillető helyen az öreg plébános, Kelemen Antal a katolikus anyaszentegyház szertartásai szerint újratemette. Joachim, miközben mindezeket elmondta, büszkén kihúzta magát, hogy mindez az ő előrelátó gondoskodásának volt köszönhető, mert amikor hírül vette, hogy a földrengés micsoda pusztítást végzett az Öregtemetőben, néki rögtön az elhunyt tanácselnök úr hamvainak megmentése jutott

eszébe, embereivel behozatta a koporsót, mely csodálatosképp épen maradt, sőt még a tetem maradványaiból is a csontváz értékes darabjait megtalálták, ő az egészet a hűtőkamrában tárolta, hogy az újratemetésig, melyet ő éppen a polgármesterné akkori nyilatkozataiból biztosra vett, épségben megmaradjanak. Előrelátása helyesnek bizonyult, mert ez a nagyszerű ember, a Michael Csapaki valóban gondoskodott szeretett édesapja méltó nyughelyéről.

Mindezeket hallván Margó semmi meglepetést nem mutatott, amikor a kovácműhely és Elő Zoltán iratai ügyében körbejárta a hivatalokat, volt kolleganőitől megtudta, hogy Szócs Joachimtól Sarolta egyenesen a polgármesterhez száguldott a hivatali Audival és óriási botrányt csapott, hogy az ő volt férjét, Májkl Csapaki édesapját hogy merészelte az önkormányzat az ő tudta és beleegyezése nélkül az Újköztemetőbe áthelyeztetni, de ezúttal Kenéz Jocó sem fogta be a pofáját, ordítása kihallatszott a titkárságon „ügyintézésre” gyülekező kollegákig, kik élvezettel hallgatták a Saroltára zúduló „ostoba vén tyúk” s más hasonló szidalmakat, valamint azt, hogy Májkl Csapakitól már előzetesen ígéretet kapott, hogy a gyógyfürdő és gyógyszálló építkezésénél Kenéz Jocó és Sarolta közös vállalatai is számíthatnak a közeli pályázatok elbírálásánál biztos helyezésekre... Ezekre a dühtől el-elfúló szavakra Sarolta azonnal elhallgatott, a titkárságon várakozó kollegák lábujjhegyen elosontak, mindnyájan tudták, veszélyes az ilyesmit hallani, pályázati korrupciót meg hasonlókat, egyenest a polgármester szájából. Ez a veszélyérzet azonban nem akadályozta meg, hogy a hivatali „hírszolgálat” útján hamarosan mindenki megtudja Sarolta asszony botrányát.

Doktor Csapaki Dömötör sírjának áthelyezése s a boldogult tanácselnök újratemetése Margóból nem váltott ki különösebb érdeklődést, Krisztinát a hír megdöbbenette, különösképpen az, hogy a földrengés által kidobott koporsóban még a tetem maradványait is megtalálta.

– Jaj Istenem, Krisztikém, nincs ebben semmi csudálatos, ismerheted a temetkezési vállalkozókat, Szócs Soma, amikor elvitte az épen maradt koporsót, beledobáltatott néhány szétszóródott lábszárcsontot, utána lezáratta a koporsót s úgy tette a hűtőkamrába, hogy készenlétben legyen az akkoriban Sarolta asszony, a bánatos özvegy által tervezett újratemetéshez. A szomszéd megyében lakik a nagynéném, annak meghalt a férje, elhamvasztatta s gyönyörű ezüst szelencében temették a betonfal fülkéjébe. Amikor aztán egy év múlva a halál évfordulóján kiment a temetőbe, hogy megkoszorúzza férje nyughelyét, az urnafülkét üresen találta. A temetkezési vállalkozó megnyugtatta, jövő héten ott lesz az ezüstszelence, ő ismeri ezt a temetőfosztogató bandát és visszaszerzi a hamvakat. így is történt. Hát most kérdezem én tőled, kinek a hamvai lehettek ebben az új szelencében? Beszéljünk inkább másról, nyakunkon a „Tüzes jövő” üzembehelyezése, a kovácműhely megnyitása. Most már igazán nem halogathatjuk a megbeszélést a mester úrral, Elő Zoltánnal.

Bármennyire is nagyra becsülte s igaz barátnőjeként szerette Krisztina Margót, minden titkát mégsem osztotta meg vele, kelevéz-Solymossy Albert rút árulása be nem hegedő sebet hagyott benne s akaratlan óvatosságot is, hogy minden titkát feltétlen bizalommal többé senkivel sem oszthatja meg. Bár előzetesen megbeszélték, hogy Elő Zoltán előtt nem fedik fel a kovácműhely működtetése érdekében tett intézkedéseiket, csak a végső, tovább nem halasztható pillanatban viszik majd el a lángoló kohóban izzó acélhoz, amelynél már a munkára kész kovácslegények várják a Főnököt – Kriszta féltette Zoltánt az élmény megrázkódtatásától, ne adj’ Isten szívrohamtól, agyvérzéstől; esti beszélgetéseik során, a hosszúra nyúlt hetek alatt lassan-lassan beavatta férjét az előkészületekbe.

Ahogy a terv a megvalósulás körvonalait kezdte kirajzolni, ezek a Kriszta által

ismertetett intézkedések sok álmatlan órát szültek Zoltánban, volt úgy, hogy átforgolódta az egész éjszakát. Józanul felmérve a maga helyzetét, igazat adott Margó és Kriszta ajánlásának; más életút nem járható ebben a megváltozott világban. Szenvedélyes vágyakozása a nagykalapács, az üllő, a tüzes acél, a „ráverés” után nem csökkent, de a „másik életben” gyakorolt tevékenységének hatása máig beleszűrődött a gondolataiba. Néha azon kapta magát, hogy Aldásvár tanácselnöke forgatja, szemléli, ítéli az előtte álló vállalkozói jövőt – mintha csak pusztába kiáltott szavak lettek volna Zsombor felvilágosításai a régi világ összeomlásáról, okokról és következményekről. De ahogy az idő haladt, végül is elcsitulak benne a lelkifurdalás, az önvád gondolatai, időnként már ott látta magát a régi műhelyben apja, az öreg Csopaki Károly pozíciójában.

Amikor végül is összeültek hármasan a könyvtár kutatószobájában, ahol Margó részletesen beszámolt a BT megalakításáról s az összes általa beszerzett okmányról, minden megtett s előkészületben leve') intézkedésről, Zoltán farizeus módon úgy viselkedett, mintha csak most hallana először erről az egész sorsfordító hadjáratról, kellőképpen ámuldozott, csodálkozott s hálásan megköszönve az érte hozott fáradozást, beleegyezett mindenbe. Egy javaslata volt csupán: Margó nélkül a BT félkarú óriás, Margónak is ott a helye a BT tulajdonosai között, kell oda ügyis egy főkönyvelő, aki egyúttal az anyagbeszerző tisztét is betölti, nem beszélve arról, hogy a felfogadott kovácsok bérét is törvényszerűen el kell számolni.

Krisztina helyeslően bólogatott, mindezt ugyanis az elmúlt hetek esti beszélgetései során már tisztázta Zoltánnal, valójában ő volt, aki először felvetette, Margót, ki a BT létrehozásának lelke volt, nem lehet kihagyni a továbbiakból sem.

Margó a javaslatra csak annyit mondott: „Magam is így gondoltam a dolgokat, azt hiszem, a jelenlevők közül egyedül én végeztem képesített könyvelői tanfolyamot, mielőtt az önkormányzathoz kerültem.”

Estére már igazi tulajdonosi gondok gyötörték Elő Zoltánt; most már minden készen van, reggel munkára jelentkeznek a kovácsok, de hol van az elvégzendő munka? Hirschfeld lovardájához még nem érkeztek meg a lovak, a régi istállók átépítéséhez egy sor, régebben ismeretlen egészségügyi, higiénias szabályt is előírtak az új törvények, Bakos Pisti mérgeződött, káromkodott, a „zöldbárót” is szorongatták üzlettársai, mert erős ütemben haladtak a gyógyfürdő és a termálszálló munkálatai s a lovarda szorosán kapcsolódott a termálszálló által nyújtott szolgáltatásokhoz.

Így virradt fel a következő nap, a várva-várt reggel, amikor a könyvtárban gyülekező kis csapat, Elő Zoltán főnök úr, a három kovácslegény, valamint Margó, a főkönyvelő elindult, hogy birtokba vegye a kovácsműhelyt. A kulcsok Margónál voltak. A kovácsok között Lajtai, a magas, izmos, csontos, vasmarkú férfi összehúzott szemekkel, éles pillantásával gyorsan felmérte a tennivalókat. Munkakönyvének tanúsága szerint előző munkahelyén is művezető volt, két társa magától értetődően őt fogadta el műhelyfőnöknek – utasításai szerint kitakarították a kohót, a mellette felhalmozott kokszból tüzet raktak, egyikük taposta a fújtató pedálját, a másik sorban átvizsgálta, megtisztogatta a fogókat, kalapácsokat, aztán Lajtai vette szemügyre az elődök által visszahagyott félkész patkókat, melyeket majd a lovak lábára kell ráformázni, rápatkolni. Mire dél lett, a kovácsműhely rendbe rakva, munkára készen várta az indulást.

Ekkor állt meg az első lovaskocsi a műhely előtt. Elő Zoltán megismerte a bakról lekászálódó öreg parasztot, ezzel a csajla kalapói vénemberrel találkozott először, mikor a Csopaki Döme-féle víkendházból elindult a város felé, ő szántott a háza melletti két holdján s magyarázta el neki, hogy mi lett azzal a virágzó nagy téesszel, amit most Hirschfeld úr, a „zöldbáró” birtokol. A vén paraszt nem ismerhette fel őt,

mert a téli-koratavaszi hónapok alatt Kriszta kívánságára vastag, tömött bajuszt s dúsan burjánzó körszakállat növesztett.

– Adjon az Isten jónapot, a Bakos Pistitől hallottam tegnap, hogy újra megkezdi a munkát a kovácműhely. Én még ösmertem azt a Csopakit, akié ez a műhely eredetileg volt, őt választották itt az első polgármesternek, akinek a fia lett a későbbi tanácselnök, a Csopaki Dömötör – mondta a székeres gazda, amint belépett s mindnyájukkal kezelt.

– Aztán bátyámuramban kit tisztelhetünk? – kérdezte Élő Zoltán.

– Igazis, maguk itt mind fiatalok, nem ösmerhették Kerék Gábort. Én volnék az, kérem. Meg kéne patkolni a lovamat, mert már jószerivel a körmén jár, aztán a ráfot is igazítani kéne.

Lajtai megvizsgálta a lovat, a székeret.

– Nézze Kerék úr – mondta. – Mind a négy patára rá kell verni a patkót, de jó óra múltán tudunk hozzáfogni, mert ma nyitottunk. Ha kívárja, meg is csináljuk. De a ráfok is szinte a szegélyükön forognak, cserélni kéne azokat is, de a ráfhoz az acélszalagokat még be kell szerezni.

– Maradjunk akkor a patkolásnál, a ráfokért majd a jövő héten idenézek. A patkolást kivárom.

A műhelyben nagyon meleg volt, az öreg visszaült a bakra, ott cigarettázott, bóbiskolt, régebben is így volt ez, a kovácsnál mindég kivárta sorát a paraszt.

Lajtai bedugta a kohóba a patkókat, időnként kihúzta, megvizsgálta színüket, mikor az első már megfelelt, intésére a két munkatársa kézbekapta a nagykalapácsokat, a Samukat, s mikor fogójával a nagyüllőre tette a vörösen izzó patkót, s kiskalapácsával cincogtatta az ütemet, a nagykalapácsok ütései alatt a félig kész patkó elnyerte eredeti formáját, majd beleverték a szöglyukakat is.

Az öreg fürgén a ló mellett termett, tartotta a hátsó lábat, Lajtai a kisszéken ülve levette s eldobta a régi patkómaradványt, körbefaragta a patát s ráhelyezte az új patkót, majd a szögekkel ráerősítette, utána körbereszelte.

Élő Zoltán ott állt mellettük, élvezettel szívta be a megpörkölődött pata szagát, mely visszaidézte gyerekkorának emlékeit, újra látta apját, a drótkeretes szemüvegével, bőrkötényével, érezte azt a meghitt, barátságos légkört, mely a régi műhelyt körülölelte, s mikor őt, a jóformán még gyereklegényt apja odaengedte az üllő mellé, hogy kipróbálja a nagykalapács erejét és hatalmát az izzó vason.

Bement újra a műhelybe, épp a harmadik patkó megformálása volt soron s ő elkérte Szabó Janótól, a fiatalabb legénytől a nagykalapácsot.

– Csak egyet-kettőt akarnék ráverni, odaát Argentínában erre nem volt módom, mással foglalkoztam.

– Azám, mert a juhokat nem kell patkolni. De azt hiszem, ez így most hirtelenjében nagyon nehéz lesz a Főnök úrnak, meg ha véletlen megcsúszik az üllőn a samu, bajt csinálhat a lábán... – óvatoskodott Lajtai, de Élő Zoltán nem tágított. Feltúrta ingujját s odaállt a Szabó Janó helyére. Ahogy Lajtai cincogtatta az ütemet, meglengette a nagykalapácsot s pontosan oda sújtott vele, ahová kellett. Aztán újra és újra, s gyorsan kialakult az a csodálatos ütemezésű dallam, amelyet csak a nagyüllőn forgatott izzó vasra zuhogó kalapácsütések tudnak kialakítani a kovácsok keze alatt.

Már az első ütés úgy hatott Élő Zoltánra, mintha az égbolt szikrázó csillagözöne zúdult volna a műhelyre az ő kalapácsütése nyomán, s ahogy formálódott, alakult az acél a további ütések nyomán, úgy szabadultak fel s burjánoztak szét testében addig nem ismert erők és vágyak.

Miután Lajtai a kezében tartott fogóval leemelte a kész patkót az üllőről, másik

kezéből letette a kalapácsot s kezét szorított Élő Zoltánnal.

– Ez igen, Isten éltesse Főnök úr! Ha én volnék a maga helyében, felvenném ide a műhelybe segédemnek...

– Ó, hát ez csak olyan... Hogy is mondjam csak, amatőr kovácsolás volt... Már régóta kíváncozott a markomba a nagykalapács nyele.

Lajtai legyintett:

– Látja ám az ember már az első ütésből, hogy szakmabelivel van dolga.

Mire végeztek Kerék Gábor lovával s az öreg leperkálta Margónak a fizetséget, melyet a főkönyvelő a nála levő árjegyzékkönyvből a kötelező Áfa hozzáadásával kiszámolt, már ott állt a műhely előtt, sorára várva egy másik lovasszekér.

– Úgy látszik, Bakos Pisti telekürtölte a határt, hogy megnyílt újra a régi kovácsműhely – mondta Margó. – De ne feledjük, ebédszünetet is kell tartanunk.

Kibontotta a magával hozott elemózsiás kosarat, csabai kolbásszal, foszlós fehér kenyérral kínálta a kovácsokat, csatos üvegből homoki rizlinget is öntött a poharakba.

– Holnap már főtt ételt ebédelünk Hirschfeld úr üzemi konyháján – közölte Margó. – Bakos Pisti ebben is segítségünkre volt.

Krisztina ünnepi asztalt terített, este finom falatokkal várta Zoltánt. Pezsgőt bontott s miután visszavonultak az állólámpa meghitt fénye alá, a fotelokba telepedve Zoltán beszámolt a nap eseményeiről, a három kovácslegény munkájáról, a lovasszekerekkel parkolásra sorakozó parasztokról.

– Drága életem, amióta onnan visszajöttem, ez volt a legnagyobb esemény, ami velem megtörtént...

– Tehát kovácsoltál is? Hogy ment? Nem rántott el a nagykalapács?...

– Elmondhatatlan az érzés. Magam sem hittem, hogy ilyen erő van a két markomban, a karjaimban. Amikor odavágtam az izzó vasra a Samuval, mintha az égbolt szikrázó fényei vettek volna körül... Képzeld csak, Lajtai azt mondta, odavenne maga mellé segédnek...

Két karját kinyújtotta, odavonta magához Krisztát. A szeme bepárásodott, hangja elérzékenyült.

– Mindent neked köszönhetek, egész újjászületésemet, hogy nem kerültem a szemétdombra, a csövesek közé. Te adtad az erőt, hogy talpomra álljak, hogy idáig eljussak ebben az idegen, vad világban. A te hited, a szerelmed... Én kedves, csodálatos asszonyom ...

Az éjszakát ott töltötte Kriszta Zoltán ágyában. Hisz eddig is összetartoztak, a szerelem még doktor Csopaki Dömötör életében ott lappangott mindkettőjükben, de ebben a mostani, új összetartozásukban valami érthetetlen, furcsa szemérem mindkettőjüket visszatartotta az ágytól. Ez a mai nap, Zoltán kovácsolása, sikerei, az izzó vasról szerteröppenő szikrák bennük is felgyújtották az alvó tüzeket.

Új világ nyílt meg előttük, Kriszta ájulásba, aléltságba kábult a gyönyörtől, ezt a fajtáját a boldogságnak soha nem érezte Solymossy Albert karjaiban, de Zoltán is a szerelem olyan ösvényeire jutott, melyekre Sarolta mellett soha nem is gondolt, azok megszokott, összekapott, elkapkodott együttlétek csak unalmat és érdektelenséget hagytak maguk után.

Reggel együtt indultak a könyvtárba, Zoltán előre küldte Krisztát, neki még egy kis dolga van, mindjárt jön utána.

A könyvtár közelében, a sarkon volt egy virágüzlet, cégtáblája is jól láthatóan hirdette: „*Kata – virágos bolt, ajándékok, dísz tárgyak*” – a kirakatban is gyönyörű

rózsák, nemes-liliomok, örökzöld növények pompáztak. Margó említette valamelyik nap „Virágos-Katát”, nála vette ünnepnapokra az asztali díszcsokrokat. Zoltán benyitott, az üzlet mélyéről előjött a diszkrét eleganciával öltözött, karcsú, középkorú asszony, kezét nyújtott, baráti mosollyal üdvözölte:

– Jó napot kívánok, kedves Élő úr, örülök, hogy személyesen is megismerhetem. Mivel lehetek segítségére, mivel állhatok szolgálatára?...

Zoltán a meglepetéstől alig tudott megszólalni: hogy-hogy ez a soha nem látott asszony ismerősként üdvözli? Aztán az villant át a fején, hát persze, az asszonyok... Aldásváron mindenki ismeri egymást, Margó bizonyára itt is elmondta az Argentínából hazatért rokon, Krisztina új férjének történetét.

Megszorította az üdvözlésre felé nyújtott kezét:

– Részemről az öröm, hogy találkozom Kata-asszonnal. Margó és Kriszta sokszor emlegették már Virágos-Katát, gondoltam, ha erre járok, benézek egyszer én is. Meg őszintén szólván, gondban is vagyok, mióta Argentínából hazajöttem, még egyszer sem vettem virágot az én Krisztámnak...

– Ha adhatok tanácsot, azt ajánlom, ezt a nemes fürtös-liliomot tessék neki vinni, ebből szokott ő is venni, ha kimegy a Mama sírjához a temetőbe.

– Valóban nagyon szép – mondta Zoltán, miközben tekintete a virágokon barangolt s hirtelen ötlettel a rózsákra mutatott: – Talán inkább mégis ezekből a piros rózsákból kérnék öt szálát, természetesen feldíszítve és szépen becsomagolva.

Kata asszony gonddal válogatta a legszebbeket, szemében, az aranykeretes üveg mögött, megértő, megsejtő fények villogtak.

Kriszta áhítattal bontotta ki a csokrot, egy pillanatra arcához érintette a rózsákat:

– Köszönöm kedvesem a figyelmességet, hamar kerítek egy vázát...

Zoltánnak úgy tűnt, mintha valamiképp természetesnek vette volna a mögöttük levő éjszakát követő reggeli ajándékot.

A könyvtárban gyülekeztek, s már indultak volna a kovácsműhelybe, amikor megszólalt a telefon. Kriszta integetett Zoltánnak s befogva a kagylót, mondta:

– Gyere gyorsan, Májkl Csapaki keres személyesen!...

Zoltán elsápadt, majd elvörösödött az izgalomtól. A Misi-gyerek, akivel azóta se találkozott, hogy olyan gálád módon kihasználva ösztöndíját, disszidált Amerikába. A fiúval egyedül Sarolta levelezett, ő soha nem írt választ, pedig minden híradás végén ott volt a néki szóló üzenet is: Apát is szeretettel csókolom...

Míg a telefon felé menve mindez átvillogott benne, észbe kapott, de hisz ő most már Elő Zoltán, a távoli rokon.

– Hello, Zoltán? – hallatszott a kagylóból. – Ne haragudj, kedves rokon, hogy mindjárt tegezek, de te vagy az első unokatestvér, a Mama révén távoli rokon, de mégiscsak rokon, akivel most találkozom.

– Szervusz Misi – nyögte a telefonba Zoltán a családon belül mindig csak így emlegettünk téged, hogy a Csapaki Misi.

– Nos, ha volna egy óracska szabadidőd, odaugranék érted a könyvtárba, aztán megbeszelnénk a továbbiakat.

– Kérlek, szívesen, gyere csak.

Fertályóra se telt bele, megállt a könyvtár előtt egy luxuskivitelű terepjáró s belépett az ajtón a nagyhatalmú pénzember. Zoltán bemutatta feleségét, Kriszta szíves szóval invitálta őket egy kávéra, de Májkl Csapaki elhárította:

– Nem tudok most elidőzni, majd legközelebb megkóstolom a Miszisz bizonyára kitűnő kávéját.

Már be is ültek a Pajeróba, melyet sofőr vezetett.

Margó és Kriszti összenézett. Margó mondta ki először mindkettőjük közös gondolatát:

– Uramisten, tökéletesen az apját, a doktor Csopaki Dömötört formázza... Ilyen megdöbbenő hasonlóság, mintha csak a megboldogult tanácselnök toppant volna ide a hivatalából...

– Ez egy nagyon erős vérvonal a Csopaki-fajtában, úgy látszik – mondta Kriszta, s gyorsan megivott egy pohár vizet, hogy útját állja a készülődő ájulásnak.

A Pajeró, mintha csak ismert, sokszor bejárt utakon közlekedne, gyorsan haladt az Újköztemető felé, majd áthajtva a kapun, amely fölött most is ott ívelt az aranybetűs felirat: „Feltámadunk”, a sírok között haladva megálltak egy márványlapokkal elkerített, begóniákkal teleültetett sírdomb előtt, melynek egyszerű, fából készült fejfáján ott volt a felirat: *Doktor Csopaki Dömötör, Aldásvár tanácselnöke*; alatta születési és elhalálozási dátuma a szokvány szöveggel: *Gyászolja vigasztalhatatlan felesége és fia.*

Zoltán döbbenetesen nézte a sírt. Itt nyugszom tehát, futott át rajta a gondolat, s nézem fiam társaságában örök nyughelyemet. Ki lehet ezt bírni ép elmével?... De nyomban az jutott eszébe, ez a sír tehát örökre lezárja az én valahai életemet.

Közben letelepedtek a sír melletti kispadra. Az ég borús volt, fülledt meleget hozott ez a májusi nap, esőt ígért, a temetőben csak elvétve lehetett látni egy-egy öregasszonyt. Májkl Csopaki körbemutatott:

– Látod, Zoltán, erről van szó. Ebből a néptelen temetőből mindenki azt visz el, amit akar. Csodálom, hogy ezek a begóniák még helyükön vannak, én rendelttem meg a kertésznél, néhány napja plántálta ide ezeket, a vágott virág nem marad meg a sírokon, ellopják, és újra eladják a csövesek. De elemelik a sírköveket is, a márványt megveszik a kőfaragók, letisztogatják, újraszabják a megrendelők kívánságai szerint. Ezért van itt az ideiglenes fejfa még mindig.

Elgondolkozva hallgatott egy ideig, aztán csendesebb szóval folytatta:

– Nem tudom, hogy arra a vidékre, ahol ti laktatok, az Élő-famíliához eljutottak-e a hírek a mi családunk, a Csopakiak belső viszonyairól. Gyanítom, nem sokat tudtok rólunk, a Mama meglehetősen könnyen elzárkózott a rokoni kapcsolatoktól, apám meg fűlig volt a tanácselnöki munkájával, mióta idetelepültem Áldásvárra, elég sokat hallom, hogy voltaképpen arra áldozta életét, a város és a körülötte levő szövetkezetek fejlesztésére. Énrám haragudott az Öregem, amiért az akkori politikai viszonyok között kimentem Amerikába. De egész odáig, míg itt nem hagytam Magyarországot, ő igazán szerető, jó apám volt, sokat köszönhetek neki, az ő biztatására végeztem el az egyetemet, szereztem diplomát, az ő ajánlása, kapcsolatai révén kaptam a németországi ösztöndíjat. A Mama az én nevelésem gondjait apámra hagyta, mondta is, fiúgyerek az apja ügye, akkor kezdett irántam érdeklődést tanúsítani, amikor már kint voltam Amerikában. Talán azt várta, hogy kivettem őt is magamhoz, vagy legalábbis meghívom néhány hétre, célozgatott is erre a leveleiben, hogy mennyire szeretné megismerni azt a másik világot, de arra nékem akkor nem volt lehetőségem, hogy kihozassam, meg éjjelem-nappalom volt a munkám, a számítógépes fejlesztések, kutatások, nem volt arra időm, hogy vele foglalkozzak, őt kísérgessem. Meg aztán, sajátságos módon, ahogy a Mama ragaszkodása nőtt irányomban, én valahogy egyre közönyösebb lettem iránta. Talán azért is, mert válaszeveleibe mindig beleszötte panaszait apámra, hogy vele nem törődik, csak a hivatalának él, pedig hát a magafajta

fiatalasszonynak még lennének igényei országismeretre, világjárásra, egy-egy fővárosi operaelőadásra meg hasonlókra, aztán mikor apám betegsége, kórházi ápolása elkezdődött, akkor meg panaszkolta, hogy mekkora teher ez rajta, az utaztatások a kórházba, a megyeszékhelyre. Úgy tűnt nekem, mintha csak várná, hogy szegény Öregem elpatkoljon. Aztán ez a síráthelyezés az Öregtemetőből ide. Addig halogatta Jóanyám, míg végül el is felejtette a márvány síremléssel együtt. Mert, ahogy meg is írta nekem, a gyászév leteltével hozzáment a jelenlegi polgármesterhez, Kenéz Jocóhoz. Apám koporsóját meg kifordította a földből valami földrengésféle, még szerencse, hogy Szöcs Joachim, a temetkezési vállalkozó megmentette és megőrizte a koporsót a tetem maradványaival együtt, hogy rendelkezésre álljon, ha anyám intézkedik a sokat emlegetett síráthelyezés ügyében. Hazatelepülésem után aztán én vettem kezembe az ügyet, mint látod, itt van előttünk apám sírja.

Míg beszélt, Zoltán nem szólt közbe, figyelte a nagy pénzember arcát, s meglepődve vette észre, mintha a valahai Csupaki Dömét látta volna. Pontosan a „Tülkös” Csupaki Dömötör másolata ült itt mellette, a keskeny arcából előreugró, nyírott angolbajusza fölött trónoló csontos, vastag orra miatt órá is ráragaszthatták volna a „Tülkös” jelzőt. Bozontos szemöldöke alatt hideg kék szemekből célratörő határozottság sugárzott, de arcvonásain felfedezhető volt valamelyes melegség is, az emberek gondjaira érzékeny empátia – remélhetőleg ezt is apjától örökölte, gondolta Zoltán. Aztán az fordult meg a fejében, hogy hiszen a Misi-gyerek anyjáról, Saroltáról ő is tudna egyet s mást mondani, különösképp olyan dolgokról, melyek visszatérése után jutottak tudomására, de ezekről nem szólhatott, tartania kellett magát Elő Zoltán személyiségéhez.

– Az az igazság, hogy én a Csupaki-család belső dolgairól édeskeveset tudok, távol éltünk egymástól, a szülők valami okból nem nagyon ápolták ezt a rokonságot, én meg már régebben kitelepültem Argentínába, ott is élt egy Csupaki-rokon, egy nagybácsi, ki a hónom alá nyúlt, de aztán elvitte a pénzét valami tőzsdekrach, a juhtenyésztés is befuccsolt...

– Hát igen, Argentína messze van – bólogatott megértően Mihály. – Ott mások a pénzügyi terepviszonyok, meg aztán politikailag is állandóan fortyog a közélet, megértem, hogy te is hazatelepültél. De, hogy rátérjek a lényegre, azért hoztalak ide ki, hogy megrendeljek nálad egy méltó síremléket apám nyughelyére. Valami olyasmit, amit nem lehet ellopni. Megmondom, mire gondolok. A sírdombot kovácsoltvas-kerítés zárja körbe, csipkés levelekkel díszítve, embermagasságban, hasonlatosan az áldásvári grófok kastélyát körbefogó vaskerítéshez. Úgy emlékszem, azt is valamelyik Csupaki-ős kovácsolta, aki itt telepedett meg az uradalomban. A fejfát úgyszintén kovácsoltvas kereszt helyettesíti, magas és díszes, rajta aranybetűs márványtábla az Öregem adataival. Az egész kovácsoltvas-szerkezet vasbetonba legyen beágyazva, úgy, hogy az abból kimozdíthatatlan legyen. Ennyit igazán megérdemel az Öregem.

– Hogyne-hogyne, ez nagyon igaz – bólogatott Zoltán. – És mindez nagyon szép és jó, csak... Mi most kezdtünk és még a parkolásoknál tartunk.

– Ismerem a helyzetet, kedves rokonom. Arra gondoltam, ajánlok neked egy tízmilliós gyártmányfejlesztési hitelt a bankomon keresztül. Küldd be hozzám holnap azt a dinamikus főkönyvelődöt, kinek csak a keresztnevére emlékszem, Margót, bemutatkozásakor képtelen vagyok a neveket megjegyezni, vele megtárgyalom a részleteket.

– Nagylelkű vagy, kedves rokon – mondta Zoltán, kinek olyan vad száguldozásba kezdtek a gondolatai, hogy alig bírt néhány értelmes szót kipróbálni magából.

Michael Csupaki fölényesen legyintett:

– Nem nagylelkűség ez, Zoltán, hanem üzlet. A kölcsönt vissza kell fizetni. Ha még oly előnyös kamattal és törlesztési feltételekkel kapjátok is, a banknak megvan ezen a maga haszna.

Visszaültek a Pajeróba.

– Egyet áruljál el nekem, Misi barátom. Hogy tudtad megőrizni ott kint Amerikában, abban az idegen nyelvtengerben ilyen tökéletesen ezt a szép magyar beszédet?

Misi-rokon nevetett:

– Magyar nőt vettem feleségül Amerikában. Otthon, családi körben mindig magyarul beszéltünk. Majd egyszer összejövünk familiárisán is, akkor megismeritek.

Zoltán a könyvtárba ment először, a kovácsok a műhelyben elboldogulnak Lajtai irányítása alatt is. Krisztával és Margóval beültek a kutatószobába, ott beszámolt a két asszonynak a fejleményekről. Felesége alig hitte, amikor a tízmilliós gyártmányfejlesztési hitelről beszélt.

– Drága férjecském, Zoltánom, hát hová vezet ez a te kovácsolási szenvedélyed? Én először csak afféle mániának gondoltam az egészet, olyasformán, hadd játsszon a gyerek, ha ehhez van kedve... Verje a tüzes vasat, ha rájön a kovácsolhatnék, a munkások meg majd patkóinak, ráhúzzák a ráfot a kerekre, ez az öreg műhely így mégiscsak egy kenyérkereső foglalkozás, megszabadít a lelkipurdalástól, hogy ingyenélő vagy ebben a megváltozott világban. Még a tanácselnök sírját keretező kovácsoltvas szerkezetnek, keresztnek is örülök, derék ember ez a Májkl Csopaki, hogy így ápolja az apja emléket. De az a tízmilliós hitel? Uramisten, mi lesz ebből? Amikor Anyukámmal magunkra maradtunk, gyakran idézte nekem az ő szüleit: kislányom, csak el ne adósodjunk, mert a bank kíméletlen, kihúzza a párnát is a fejünk alól...

Margó nem mutatott meglepetést:

– Nem ismeritek ti igazán a mai világot. Ne haragudjatok, de nem dolgoztatok pénzügyekkel foglalkozó hivatalban, nem szereztetek közgazdász diplomát. Ma a bankhitel nem ugyanaz, mint ami régen volt. A pénz forgatja az egész társadalmat. Amikor az „állambácsit” kiverték a gazdaságból, a vállalatoknak, új nagybirtokoknak egyetlen kapaszkodójuk maradt, a bankhitel. A „zöldbárók”, a Hirschfeld-féle uraságok miből tudnának megvásárolni kétszázmilliós traktorokat, munkagépeket? Ezerhektáros gazdaságokban nem lehet mozogni másképpen. De ez a helyzet az ipari vállalkozásokkal is. Nem akarok itt tovább szónokolni nektek, Májkl Csopaki ajánlatát el kell fogadni.

Zoltán hallgatta Margót s valahol a mélyben egy hang szűkölt benne; én nem akarok kapitalista lenni...

Közben úgy érezte, száguldó gyorsvonaton ül, amiről nincs leszállás. Cikáztak a gondolatai, Lajtait meg a másik két kovácsot fizetni kell, Margóval is meg kell beszélni, mennyi a főkönyvelő bére, de Margó ennél sokkal többet dolgozik, lőt-fut, szervez, ő a lelke ennek az egész vállalkozásnak. Ki kell vele menni az Újköztemetőbe, felmérni a sírt, méretet venni róla, mint a szabó a kuncsaftról, mikor zakóját varrja. Úristen, itt nyugszik doktor Csopaki Dömötör, Aldásvár tanácselnöke, béke poraira. Szervusz Döme, Isten veled. Szépen megcsináljuk, ne félj, derék ember a fiad, a Misi-gyerek, de ez a távoli rokon is, ki Argentínából tért haza... Közben ne feledjük, anyagot kell hozatni a vasboltból, acélszalagot a ráfoknak, félkész patkókat is, koksztot... A kis magánparasztokat se hanyagolhatjuk el, de hamarosan a Hirschfeld-féle lovaglópálya is működni kezd... Mindent nem lehet a Margó nyakába lőcsölni, kell egy hozzáértő anyagbeszerző is...

Másnap délelőtt Margó elvágatott Májkl Csopakihoz, délután keveredett vissza a

könyvtárba. A kíváncsiság Zoltánt is hazahozta a műhelyből, leültek a kutatószobába.

– Talán előbb ebédelnie kellene – mondta Margónak. – Mi ott kint Hirschfeld úr üzemi konyháján vertük el az éhünket. Bakos Pisti elintézte, jövő héten már előfizethetünk.

– Én meg a McDonalds-ban bekaptam egy hamburgert, az nekem elég volt. De hadd mondjam inkább a lényegét. Nem hiszitek, soron kívül fogadott, ez egy tündéri hapsi, én régebben messziről nézve azt a nagy márvány-üveg palotát, azt hittem, egy kövér, szivarozó, szúrósszívű kapitalista trónol benne, de most szemben ülve velem, megerősödött a gondolatom, hogy nemcsak külsőre formázza az apját, a tanácselnök Dömét, de belülről is, mert az volt olyan mindenkin gondoskodó, jóakarató, jószívű ember. Ennek még úgy látszik szent az a szó, hogy „rokon”, mert mondta is, ha Argentínából hazakerül egy unokatestvér és ráadásul pont az ő nagyapjának, a kovács-Csopakinak mesterségét akarja folytatni, akkor azt segíteni, támogatni kell. Rögtön hívta a titkárnőjét, hozassa fel a kölcsön igényléséhez szükséges nyomtatványokat, ezeket ma kiállítjátok, holnap felvehetjük a tízmilliót, mert beszélt telefonon az igazgatóval is, soron kívüli sürgősséggel intézzék el az ügyet.

Most Kriszti hozta be tálcán a feketét.

– Ha elmáskálsz, lemaradsz Margó beszámolójáról – mondta Zoltán. – Hallatlan érdekes dolgokat hallhatsz tőke, Krisztikém.

– Mikor a műhelybe elmentél, mi mindent megbeszéltünk Margóval, hová s merre menjen, mi mindent intézzen – mosolygott Kriszti. – De most már természetesen én is itt maradok. Míg a kávéfőztem, fél fülem itt volt, hallottam, hogy megvan a tízmillió.

Kortyolgatták a feketét, közben Margó folytatta a beszámolóját:

– Voltam a nyomdában, megrendeltem a fejléces számlaleveleket, „*Élő – Harangozó BT. kovácsipari vállalat*” felirattal. Irodacím Krisztina háza; a postán elintéztam, holnap bekötik a vezetékes telefont. El kell majd szaladni az üzenetrögzítőért is, amíg valakit nem tudunk oda beültetni, hogy kezelje az irodát.

– Hm... Mit szólna, mindehhez, drága feleségem? Hogy egyszer csak társtulajdonos vagy a vállalatban. Meg a házába települ az iroda...

– Először is a házam a te házá is, végtére már megtanulhatnád. Másodszor pedig mindezeket Margóval megbeszéltük, mielőtt elindult. Itt most már csupán a te beleegyezésed hiányzik, hogy ellógadsz-e engem társtulajdonosnak? Hiszen a kovácsműhely is valami távoli rokonság folytán téged illet.

– Kriszti, ha láttad volna, mikor férjrad a vasat verte! A Lajtai azt mondta, felfogadná maga mellé segédnek, látni, hogy vérében van a kovácsolás.

– Halljátok, kedves asszonyságok, én már úgy érzem magam, mint egy parafadugó, amit sodor az áradat. Ti vagytok ketten ez az áradat...

– Várjon még Zoltán, nincs vége a dalnak. Májld Csopakival beszélgetve azt is megtudtam, hogy a távolabbi terveiben az is szerepel; a termálfürdő szállodájának világító-berendezéseit, a csillárokat, falikarokat kovácsoltvasból csináltatják, mert ez a divat, meg egyébként is ez olyan „rusztikus” légkört teremt az erdők által koszorúzott hotelban... Ehhez persze fejleszteni kell ezt a kovácsműhelyt, mert a „*Tüzes jövő BT*” jelenleg csak egy kis kóceráj, ebben a formában nem indulhat a tervpályázatokon. Márpedig ő mindenképpen Zoltánnak akarja biztosítani ezt a munkát, ha az ember váratlanul talál egy rokont, azt mindenképpen segíteni kell...

Élő Zoltán nagyot nyögött és hátrahanyatlott a fotelben:

– Úristen, mibe keveredtem én bele! Elmenekülök Argentínából, mint tönkrement kapitalista s akkor itthon belesöpöpenek újra.

– De hát, édes szívem – nevetett Kriszti –, te akartad verni mindenáron a tüzes vasat!... Lajtai biztos odaenged néha az üllő mellé tégedet is...

– No, de hadd fejezzem be – mondta Margó. – Gondoltam, ha már itt vagyok, megemlítem a Radnai Zsombort, meg az almanachot, mely Áldásvár és környéke történetét, népművészetét, a táj szépségeit mutatná be. Azt feleli az igazgató úr, hogy ez nem egészen az ő profilja, mert az önkormányzatnak van egy kuratóriuma, amely a művészeti ügyekkel foglalkozik, ha Radnai oda beadja a könyve tervét, ha pályázik, ő szívesen szól egy-két jó szót a Kenéz polgármester úrnak... Aztán hozzátette, küldjem el hozzá a Radnait, szeretné megismerni, mert a gyógyfürdőt-gyógyszállót majd be kell vezetni a piacra és ehhez kell egy jó piármenedzser...

Zoltán csodálkozva csóválta a fejté:

– Margó, ha maga nem volna, ki kellene találni.

– A, nem olyan nagy vicc ez, amit csinálok – legyintett Margó –, csak ismerni kell a viszonyokat. Azért is említettem meg a Radnait, mert tudom, hogy Kenéz Jocó szorosán függ a vállalatai révén a Májkl Csoakitól, reméltem, hogy az almanach megvalósításához nyújt valami segítséget. Az meg tiszta haszon, hogy ott nyomba kitalálta a piármenedzserségct.

– Nagy kérdés, hogy Zsombor vállalkozik-e ilyesmire... Hosszú beszélgetéseinkből az tűnt ki, hogy megrögzötten gyűlöli a kapitalizmust – jegyezte meg Zoltán.

– Az ám, csak hogy más a világnézete egy lapátra tett újságírónak s megint más annak, akinek felkínálják a pénzes-zacskót... De még egy fontos dolgot hadd mondjak. Valahogy szóba jött a Csoaki Döme sírja is. Álszent módon sóhajtottam, nem lesz az egy olcsó dolog, az acél nagyon drága, a kézi munka is, rokoni áron számolva is elérheti az ötmilliót. Először csak hármat akartam mondani, de aztán bedobtam az ötmilliót, gondolva, vagy kiröhög, vagy...Ha hiszitek, ha nem, a szeme se rebhent, azt mondta, pontos ár kalkuláció másolatát kéri majd a számlához. Még sóhajtoztam, hogy az induló tőkénk, a bankhitel fele rámeget, se baj, ő, ha kész a munka, azonnal fizet.

Két hónap telt el.

Július a legkellemesebb arcát mutatta, a levegő lágy volt és illatos a virágzó hársfáktól, a nyári hőség augusztusra tartogatta magát. A síremlék avatására gyülekező polgárok javarésze autón érkezett, körülállták a kovácsoltvas remekművet, melyet a „Tüzes jövő BT” immáron kibővült, modern gépekkel felszerelt műhelyében készítették Lajtai művezető irányításával.

A tűzoltózenekar Chopin gyászindulóját játszotta, majd Kenéz Jocó polgármester úr mondott emlékbeszédet doktor Csoaki Dömötör, Áldásvár tanácselnöke végső nyughelye fölött. Messze zengő szavakkal méltatta a mindenki által szeretett és tisztelt tanácselnök munkásságát, ki a kommunista diktatúra embertelenségében, a szabadságjogokat eltipró, lelkeket taposó világában is Áldásvár fejlődéséért, polgárainak boldogulásáért áldozta egész életét, nem egyszer szembeállva az országunkat uraló véreskezű bandával, tulajdon szabadságát is kockára téve ezzel.

Szavai felerősödtek, felforrósodtak, mikor a befejező mondatokhoz ért:

– Nem tekinthető véletlennek, hogy korábbi nyughelyén, épp ott, ahol sírja volt, gyógyító erejű termálforrás fakadt. Mintha csak azért jött volna elő koporsójában, hogy ezzel is utat engedjen Áldásvár újabbkori felvirágzásának, a nagyszerű fürdő és gyógyszálló létesítésének. De legalább egy mondat erejéig meg kell emlékezni a dicső előd méltó utódjáról, Májkl Csoaki úrról, ki sok jótéteménye mellett ezt a remek síremléket is létrehozta.

Drága tanácselnökünk, Döménk, Tülkösünk, ahogy a nép ajkán élt neved,

nyugodjál békében immár végleges sírboltodban!...

Kenézné Sára asszony sűrűn bólogatott a beszéd alatt, a meghatottságtól kicsorduló könnyeit törölgetve, majd elragadtatása jeléül, akaratlanul is tapsolni kezdett, melyet követett a jelenlevő sokaság.

Radnai Zsombor, a Májkl Csupaki-féle vállalkozások reklámszakembere, a beszéd alatt odasúgta a mellette álló Élő Zoltánnak: „Hogy nem szakad rá az ég a gyalázatosra” – miközben nyájasan, helyeslően mosolygott.

Az ünnepélyes szónoklat végére érkezett meg a vénséges-vén Kelemen Antal plébános, akit két ministránsgyerek segített ki az egyházközség autójából és kétoldalt támogatva kísért a síremlékhez. Az öreg pap beszentelte az emlékművet, tömjén-füstölőjével körbejárta, majd két karját áldást osztva kitárta, s gyenge, rekedt hangján énekelve latinul távozásra szólította a gyülekezetét: „Ite missa est!”

Élő Zoltán alig figyelt Kenéz Jocó beszédére, a ceremónia alatt is az emlékmű másik oldalán álló asszonyát nézte, ki néki most is Harangozó Krisztina volt, így élt a szívében most is, ahogy sok éve a kórházi ágyán megpillantotta. A kovácsoltvas rácsozaton átnézve az az életet adó, csodálatos, gyönyörű szempár ragyogott rá, a felhőtlen júliusi égről ömlő napfény aurát rajzolt alakja köré.

Egymásba karolva, együtt léptek ki a temető kapuján s mikor beszálltak szerény kisautójukba, visszanéztek a két szárny fölött átívelő feliratra, melyet az igazgató erre az ünnepélyes alkalomra bearanyoztatott: „Feltámadunk”.

Vége

Budapest, 2005. december 16.

SBN 963 229 775 X
ISSN 1216-1861

Felelős kiadó Simor András

Felelős szerkesztő Tabák András

2006 Vasas-Köz kft nyomda
Felelős vezető Badó Géza

Terjeszti a Könyvtárellátó Közhasznú Társaság
